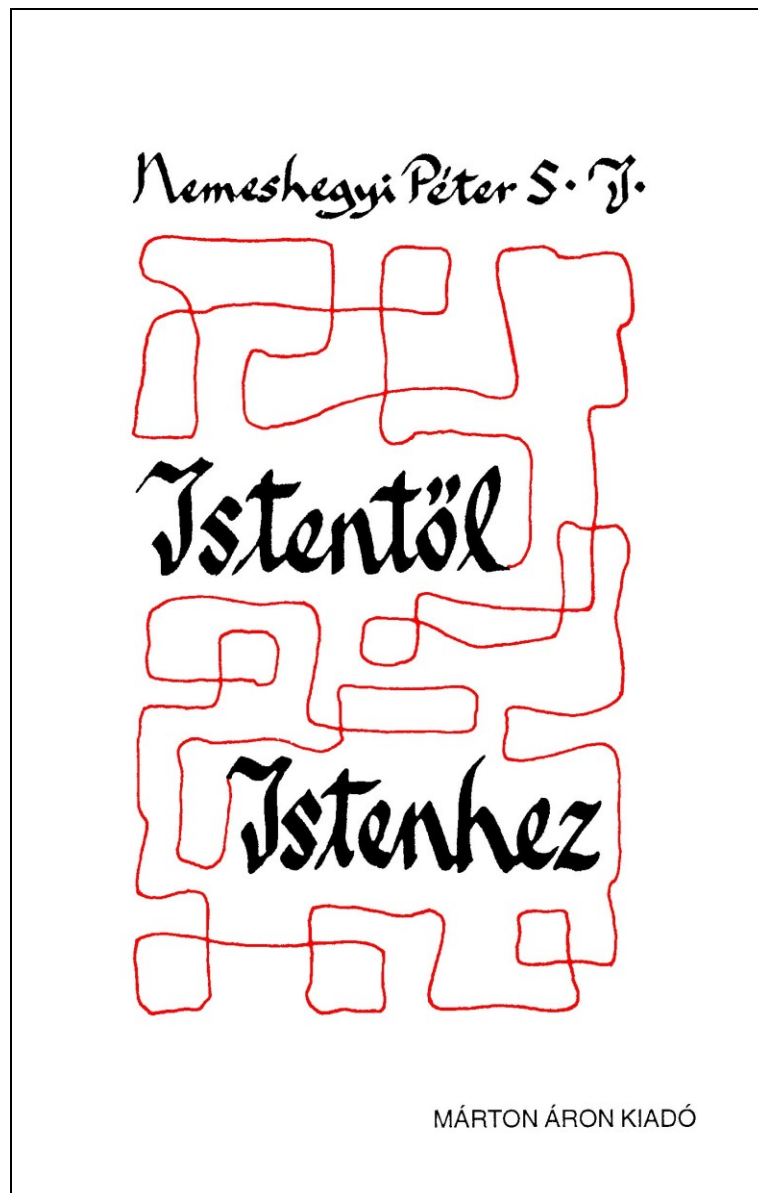

Nemeshegyi Péter Istentől Istenhez

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Nemeshegyi Péter
Istentől Istenhez

Isten, a Teremtő öröktől fogva akarta az embert,
az embert, akit boldogsággal halmozott el,
de meghagyta teremtménye szabadságát
– bár vonzó szeretetét állandóan kínálja –
hogyan az ember nélküle vagy Vele
élhessen e földön,
nélküle – vagy boldogan! (A. L.)

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a nyomtatott könyv második, módosított és bővített kiadásának elektronikus változata. A nyomtatott könyvet a Márton Áron Kiadó jelentette meg 1994-ben (ISBN 963 7947 61 2). Az első kiadást a Prugg Verlag jelentette meg Eisenstadtban, 1976-ban. Az elektronikus kiadást a Jezsuita rend magyarországi tartományfőnöke engedélyezte 1996-ban.

A könyv szövegét Szabó L. Éva vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
A rejtőzködő Isten kinyilatkoztatása.....	5
Jó az Isten.....	10
Jézus evangéliumának útja mihozzánk	15
Mi a hit?	21
Mi a szeretet?	27
Mi a hűség?	31
Krisztus keresztye	36
Feltámadt Krisztus e napon.....	40
Élet a Szentháromságból.....	44
A Szentlélek és műve.....	51
A Szentlélek ösztönzései.....	56
Legyenek sokan, hogy eggyé legyenek	63
Jézus-várásunk	67
A mandulaág csodája	72
A házasság szentsége	79
Kell-e hirdetni az evangéliumot és hogyan?	86
„A Szép Szűz Mária” Japánban	93
Egyházszeretet	98
Krisztus egyháza Ázsiában	104
Evilági élet – örök élet	114
Vándorúton	120

Előszó

Városi gyerek voltam. Pesten nevelkedtem. De minden nyáron néhány hétre levittek szüleim nyaralni nagybátyámék falujába. Mélyen emlékezetembe vésődött egy-egy ottani élmény: a városi gyerek első találkozása a titkos természettel.

Ott állt a ház bejárata előtt egy óriási hársfa. Sokszor ültem oda egyedül a törzse mellé, és néztem fel a fa koronájába. Az óriás ágak meredeztek, nyújtózkodtak fel az ég felé. Édes volt a hársfa illata, és csak úgy zengett-zsongott a méhek, rovarok hadának zümmögésétől. Lombjaiban csendesen játszott a nyári szellő. Élt az egész fa, és micsoda hatalmas étellel! Nyúlik, nyúlik ez az óriási, csendes életenergia, fel, fel az ég felé, amelynek kékje át-átvillan a lombokon.

De ami a legjobban megkapott ennél a hársfánál, a gyökerei voltak. Nem tűntek el mindjárt a földben, hanem szétágaztak a föld színén, és úgy fűrták be magukat a mélybe. Micsoda gyökerek voltak ezek! Hatalmas, élő pillérek, amelyeken az egész óriás fa nyugszik. Rajtuk át áradt az élet a hatalmas törzsbe és az ágrengetegbe. Rajtuk alapult a fa egész szilárdsága. Jöhetett bármekkora vihar: csak ágait ingatta, a törzs meg se moccant: tartotta a gyökér.

Múltak az évek. Én is gyerekből emberré lettem. És

talán a hársfa égre törtetésének emléke is belejárt a dologba – végül is az Isten szolgálatára szenteltem életemet. Hosszú éveken át neveltek mestereim az Isten útjaira. Én is igyekeztem, fiatalos szívvvel, lendülni fel a magasba. Úgy, mint a hársfa a kék ég felé. Jó volt ez az igyekvés, de azért néha elfogott az érzés, hogy ez a mindenféle törekvés egy kicsit a levegőben lóg, mesterkél, nem fakad elég mélyről. De hát nem tudtam okosabbat tenni, mint tovább igyekezzem.

Így múltak az évek. Eljutottam tanulmányaim utolsó szakaszához, amikor a harmadik század görög hittudósának, Origenésznek tanulmányozásába fogtam. Egyre nőtt érdeklődésem és egyben csodálatom az Óegyház e nagy kereszténye és lángelméjű bölcse iránt. Amint így buzgón olvastam görög szentírás-magyarázatait, egyszer csak, nagy megdöbbenéssel, a következő mondatra bukkantam: „Ho Theosz riza esztin – az Isten: gyökér!” Mindjárt fejembe villant a gyermekkori hársfa gyökere. Igen, ez az! Az Isten nemcsak célunk, aki felé törtetünk, mint a fa ágai az ég felé, hanem egyben gyökerünk is, akitől származunk, akinek kimeríthetetlen mélységeiből árad belénk egész létünk, életünk, minden energiánk. Az Istenhez igyekszünk, igen. De csak azért, mert az Istentől vagyunk! Valami óriási áramlat visz bennünket és mindent: az Istentől az Istenhez. Belesodródás ez abba az áramlatba, amely nem más, mint a Fiúisten, aki az Atyától születik és jön, az Atyához fordul és megy. Élni, mint Istentől származó, Istenből táplálkozó, Istenben gyökerező. Élni, mint Istenhez forduló, Isten felé növekvő, Istenhez térő. Ez a mi életünk Krisztus áramlásában: az Istentől az Istenhez.

Ezért választottam e kis cikkgyűjtemény számára ezt a címet: Istentől Istenhez. Ha sokféle is a cikkek témája, gondolom, észreveszi az olvasó, hogy csak egy dologról van szó valamennyiben: az Istentől az Istenhez tartani Krisztusban. Így szeretnék élni én is; így jó élni mindenkinek. Imádkozzunk egymásért, hogy életünk ez legyen.

A rejtőzködő Isten kinyilatkoztatása

„Izrael Istene, Üdvözítője,
Valóban, te rejtőzködő Isten vagy!”
(Iz 45,15)

Izaiás prófétának e szavait talán egy kor sem érezte át annyira, mint a mi korunk. Hallgat az Isten, távol az Isten, elfelejtett az Isten, talán nincs is Isten, talán üres az ég és nincs remény... Hány ember szívéből törnek fel napjainkban ilyen gondolatok! És mégis, ebben az Isten nélküli világban is, mindig újra meg újra felcsillan az emberek szívében a felismerés: amikor a legkevésbé vártuk, a legkevésbé reméltük, akkor „jelenti magát Isten”. „Jelenti magát”, mindig és mindenütt, csak szem kell, hogy lássuk, fül kell, hogy halljuk, szív kell, hogy érezzük. „Jelenti magát” mindenben és mindenben át, de mint olyasvalaki, aki mindent felülmúl, aki bár közelebb van a legközelebbinél, mégis távolabb van a legtávolabbinál, akit „a bölcs lángesze fel nem ér, csak titkon érző lelke óhajtva sejt”, léte „világít, mint az égő nap, de szemünk bele nem tekinthet” (Berzsenyi Dániel).

A korai középkor egy nagy elméje, Erigena János, írta le e mélyértelmű szavakat:

*Minden emberi tudás és értés
a felfoghatatlan felfogása,
a rejtőzködő megjelenése,
a megközelíthetetlen megközelítése,
a láthatatlan meglátása,
a kimondhatatlan kimondása.*

Vannak emberek, akiknek a világ sekély és lapos; a dolgoknak csak felülete van, mélysége nincs. Számukra minden érthető, minden megmagyarázható, minden elintézhető, minden világos. Szerencsétlen emberek! Végesre nyesték a végtelen felé szárnyaló emberi lélek szárnyait! Sekélyek és laposak maguk is, és fulladoznak a maguk gyártotta tömlőben. Nem tudják, hogy minden értésben felvillan a felfoghatatlan titok tengere, hogy minden véges jelenség a rejtett Végtelen üzenete. Nem tudják, hogy csak akkor van értelme a közeledésnek, látásnak, szólásnak, ha a Megközelíthetetlen, Láthatatlan és Kimondhatatlan sejtése és vágya hajtja. A Megközelíthetetlen, Láthatatlan és Kimondhatatlan „jelenti magát” mindig és mindenütt ebben a sokszínű, sokformájú, változatos, ellentétes, kimeríthetetlen gazdagságú világban.

Isten a természetben

Már a nagy természet is ilyen üzenet.

*A szélvésznek bús harca, az égi láng
Villáma, harmatcsepp, virágszál
Hirdeti nagy kezed alkotását.
(Berzsenyi)*

Milyen ellentétek! Szélvész és harmat! Villám és virágszál! És forrásuk mégis egy: Őt hirdetik. *Mindennapi* megszokott tapasztalati *világunk* üzenete is Ő a látók, hallók számára.

A hajnal: friss újakezdés. Ízes a levegő, mint a forrás vize, és tiszta, mint a kristály. A madarak ébrednek, röpködnek, csicseregnek, köszöntik egymást és a napot. Minden teremtmény felocsúdik álmának magányából, és sietnek egymáshoz, találkozni. Úgy csillog a kelő nap fényében a harmatos pázsit, az egész harmatos világ, mintha épp az imént frissen teremtették volna. Az örökké fiatal hajnal, amelynek hasadását semmi hatalom meg nem gátolhatja: nem az Ő örömeivel tölti-e meg szívünket, azéval, akit Ágoston a „mindig friss szépség”-nek (pulchritudo semper nova) nevez?

A dél: örömet önti boldogan a nap. Ömlik melege, érleli a szemet a kalászban, a gyümölcsöt a fán. A nyári nap dele – milyen érett teljesség! Milyen csendesen áramló és soha ki nem apadó, életadó energiafolyam! Nem éreztük-e már a dél teljes csendességében Őt, aki a mindig áramló Jóság (fons bonitatis): árad és el nem fogy, ad és nem lesz szegényebb, éltet és napjai el nem múlnak?

Az est: a fák, virágok sokszínű, táncos zaja elcsitul. Rájuk szitál az öblös ég mély boltjából az alkonyat. Az ember leteszi szerszámát, hazatér, megpihen. Kéz kezet fog, szív szívhez talál. Nem sejtettük-e már, amikor igazán jól éreztük magunkat a mieink között, hogy van Valaki, aki örökre hazavár? Valaki, akinek a keblén megpihenhet valamennyi szív?

Az éj: a nappalnál is régibb, a nappalnál is mélyebb éj, amely Péguy szerint az Isten „legkedvesebb teremtménye”. Végre elsimulnak a ráncok az alvó homlokán. Végre nem törekszik, alakoskodik, furfangoskodik már az ember, nem kovácsolja terveit, hanem kisimul az arca, mint a tó szélcsendben, olyan lesz, mint a gyermeké. És repül, repül az álmok világába, ahol nem köti többé a végesség korlátja. Míg minden elcsendesedik a földön, az égen ott tündöklök a csillagok örök vigiliája. Nem Őt sejteti-e meg velünk az éjszaka, Őt, aki – mint Areopagita Dénes mondja – „a fénynél is fényesebb sötétség: az „egészen más Istent”, aki örök titok marad, és mégis Atyánk? Beethoven énekelte ezt meg a Kilencedik szimfóniában:

*Térdre, ti milliók! Sejtet-e Teremtődöt, világ?
Fent, a magas ég sátra felett, egy jóságos Atya lakik ott!”*

Milyen ellentét a friss hajnal és a szelíd este, a dolgos nap és a csendes éj és mégis valamennyi ugyanazt az Egyvalakit suttogja, akiben tiszta egység mindaz, ami a véges teremtményekben különböző. „Az Isten az ellentétek egysége” – mondta Nicolaus Cusanus, a 15. század lángeszű bíboros-bölcseleje. Reggel és este, nap és éj egysége az Isten, és épp ezért múl felül mindent, épp ezért felfoghatatlan, kimondhatatlan, titok.

De nemcsak egy-egy nap, hanem az évszakok változása is ugyanezt a titkot hirdeti. „Látható színekben Isten láthatatlan szépsége fénylik, hallható hangokban Isten nem hallható szava cseng” mondja Erich Przywara. És valóban: ha az embernek van szeme, füle, szíve, akkor megérti, hogy a tavasz, nyár, ősz, tél csodálatos titkokat beszél.

Tavasz: az élet ébredése. Újra, frissen. Mintha csak egy kozmikus hajnal hasadna. Rügyeznek a bokrok és fák, zöldül és virágozik a rét, fehér felhőként lebeg a gyümölcsöskert, búzaszálfiókák rezegnek a barázdákon. Hazajött már a gólyamadár is, cikáznak a fecskék. Mind, mind mintha ezt kiáltaná: Jobb lenni, mint nem lenni! Jobb élni, mint nem élni! „Oh élni, élni, mily édes, mi szép!” (Madách): a paradicsomi Éva e szavainak ritmusa dobog, burjánzik, susorog tavasszal vízben, földön, erdőn-mezőn. Nem azt énekli-e nekünk ezer változatban, hogy van remény, hogy a világ nem egy örült agy szüleménye, nem a véletlen kegyetlen játéka, hanem a Jóság szimfóniája?

Nyár, lángsugarú nyár. Beérett a vetés. Reng, mint aranytenger a búzatábla: itt az idő, itt az aratás. Mikor dőlnek a rendek és hordják a csúrbe a szekerek az „életet” – ahogy a székelyek a búzát hívják –, nem Ő ötlük-e eszünkbe, „az aratás Ura”, aki már gyűjtögeti a gabonát örök magtárába? Szeme ott van jóságán, és majd ha suhan a kasza, mint fáradt gyermek anyja ölére, úgy hajtja majd kalászos fejét kezére az aranyba ért vetés.

Ősz: könnyed párák, piroslik már a fákon a levél.

*Mosolyogva néz a földre
A szelíd nap sugara,
Mint elalvó gyermekére
Néz a szerető anyja.*

Elalszik a föld, de szeméből is látszik, hogy „csak álmos ő, de nem beteg”.

*Levetette szép ruháit,
Csendesen levetkezett;
Majd felöltözik, ha virrad
Reggele, a kikelet.
(Petőfi)*

Igen, igen: virrad újra a kikelet! Elmúlik, elhull, elenyészik minden, ami született; de csak elalszik, és felébred újra! Nemcsak mi képzeljük, hogy egy „szerető anyja” szeme pihen mindenben. Van, igen, van egy minden anyai szívnél is nagyobb Valaki, akinek szeme megpihen a nagy mindenségben. És ezért van, minden elmúláson túl, örök remény.

Tél: hó, hideg, jégcsapok. A fák meztelenül meresztgetik ágaikat; a természet halott. De lent a hótakaró alatt ott búvik, készül az élet. Várnak a magok, lappanganak a csírák; és mikor eljön az idejük, mindegyik munkához lát. Nézd, még mindent hó és jég takar, de lám, átfúrta már az elvékonyodott hóleplet a kis hóvirág! Nincs pajzsa, páncélja, fegyvere. Gyenge kis szál, selymes kis virág. És mégis: nem bír vele a tengernyi hó. Ő a győztes, a kis, szelíd, mosolygó hóvirág! „Ha erős a fegyver, nincs győzelem” mondta Lao-ce, a kínai bölcs. Az erős, a kemény, a merev már öreg és halódó. A gyenge virágszámban lüktet benne az élet világfolyamának megállíthatatlan energiája. Ide vezet a nagy, zord téli hallgatás: a csenden túli énekhez, a halálon túli élethez.

Tavaszi és őszi, nyári és téli: milyen ellentét! És mégis Őt suttogják, akiben egy a bimbó és gyümölcs, a kezdet és vég, a tél és nyár, az örökkévalóság nyugalma és az élet lüktetése; és aki éppen ezért felfoghatatlan, kimondhatatlan.

Isten az emberben

De talán a nagy természetnél is érthetőbben és közvetlenebbül tükrözi számunkra az Istent az *ember* és annak mérhetetlen sokfélesége.

A kisgyerek: hogy örül az életének! Hogy örül mindennek! Minden játék és minden otthonos. „Szellőcske fű, akácfa bókolgat, napnéni csókolgat” – barátságos a világmindenség. A gyerek: csupa életkedv és futkározás; a szeme pedig, amit rányit nagy csodálkozóan a felnőttekre, olyan, mint a tengerszem tükre: tiszta és mély, és belőle ránk tekint valami végtelen ártatlanság. Nem az Isten örök fiatalságát tárják-e eléink a kisgyerekek? Az Istent, aki fiatalabb, mint a tegnap született csecsemő, mert ennek a kisbabának már 24 órás múltja van, de az örök Istennek egy perc múltja sincsen: örökkévalósága egy mindig friss mai pillanat.

A fiatalság: mennyi energia, mennyi vágy! Túl minden korláton, valami nagy szabadság felé! Rátenni valamire az életet, beleugorni valami nagy kalandba. Kit tükröz a fiatalság forrongó világa, ha nem azt az Istent, aki a világtéremtés kalandjába vágott bele, és nem olyan világot alkotott, amelyet mi korabölcsek elképzelnénk, ahol minden szép rendben van tartva, korlátok közé zárva, ahol minden biztonságos és minden – unalmas. Nem, az Isten világa csupa vajúdás, forrongás, meglepetés; és benne minden a szabadság felé bugyborog: egy félkész, még szinte fortyogó világ, amelyet Isten a mi kezünkbe dob: „Kezdj vele valamit, én rád bízom!” És

ebben a nagy, kavargó, kalandos világban az Isten kedvét leli, s csak azt várja, mikor nyílik ki benne, itt is meg amott is, szabad szívből a szeretet rózsája. Az Istennek csak ez számít, minden más mellékes. Az Isten nagyon fiatal.

Meglett korú, az élet terhét hordozó férfiak és asszonyok, apák és anyák: ők elfogadták a valóság szent korlátait, hogy építsenek, ápoljanak, gyógyítsanak, éltsenek, „ahogy lehet”. Az erős, biztos apai kéz, az ölelő, ápoló anyai kar. Az „édes fiam” egy szavában összesűrűsödött határtalan, feltétlen, éltető szeretet, amelyből tudja mindegyikünk magáról – bár senki más nem tudja –, hogy ő „királyfi” (Mécs László).

*„Túlhágni a legnagyobb,
Benne foglaltatni a legkisebben: ez az Isten módja”*

– mondja egy régi egyházi felirat. A minden korlátot áttörő ifjú lendülete és a hétköznapi korlátjaiba a szeretet végtelen tengerét sűrítő szülők csendessége ennek az Istennek a képét sejtetik.

De őt tükrözik az öregek is. Amikor minden elcsitul; amikor megéri az ember, hogy mennyi minden fölösleges; amikor végre belátja, hogy csak „egy dolog szükséges”: amikor kezd készülni az egyetlen nagy fontos találkozásra. Az öreg ember szinte áttetsző arcán keresztül nemde Őt sejtjük meg, aki őket is, minket is hazavár, magához vár, minket, múltékony, gyúlékony, múltó, haló parányi port, azért, hogy ölelésében halhatatlan gyémánttá tegyen.

Kisgyerek és öregember, nyúlánk fiú és tagbaszakadt férfi, bimbózó leány és életet melengető édesanya: micsoda ellentétek! És mégis mind az egyetlen Titkot hirdeti, aki éppen ezért, mint „az ellentétek mindent felülmúló egysége”, felfoghatatlan, kimondhatatlan.

De nemcsak a nem és kor különbségei, hanem a *népek, jellemek*, egyének sokfélesége is ugyanannak az egy Titoknak tükröződése. Hányszor döbrentünk már rá egy emberrel való találkozáskor, hogy milyen szép, milyen jó az Isten, létének forrása. A legérthetőbben talán a művészek és szentek világa nyit számunkra utat a titok felé. A görög szobrok mélabús szépsége a szépet szerető és teremtményei halálát sirató Istent, Fra Angelico paradicsomi világa „a béke Istent és minden vigasztalás Atyját”, Michelangelo titánian küzdő óriásai és megadóan a halálba sikló Pietái a teremtő és megváltó Isten titokzatos fényben villogó hatalmát, a mély bensőséget és végtelen nyugalmat tükröző Buddha-szobrok a „mindent nyugodttá tevő nyugodalmas Istent” (Bernát), a kínai festmények háttérét képező nagy, üresnek látszó tér a kimondhatatlan misztérium Istent, akit – mint Hitvalló Maximosz mondja – „illően csak a csend magasztal”.

De talán még közvetlenebbül szól hozzánk a zene világán át ez a Titok: Bach zenekatedrálisai, a rendíthetetlen hit, ájtatosság és rend templomai, ahol az első ütemtől kezdve minden egyes hang feltartóztathatatlan következetességgel halad előre a záróakkord harmóniája felé. Beethoven titáni alkotásai, ahol a jó és rossz eget verő küzdelméből bontakozik ki végül is a jó diadalma. Csajkovszkij zenéjének vágytengere, amely kiáltás egy semmi földi dologgal ki nem elégíthető, soha el nem ért beteljesedés felé. És talán mindenkinél inkább Mozart zenéje, amely olyan, mint a báránnyelű nyári ég: tudja ez a zene, hogy szenvedünk, tudja, hogy meg kell halnunk, sőt még azt is tudja, hogy rosszak vagyunk, de még inkább tudja azt, hogy – amint Mozart egy levelében írja – „jó az Isten, kedves és irgalmas” („Gott ist mitleidig, barmherzig und liebreich”).

A szentek világa pedig, végtelen változatosságában, napnál világosabban Őt tükrözi. Aki csak egyszer is találkozott egy igazi szenttel, az sejteti csak meg igazán, hogy milyen jó az Isten.

Mennyi ellentét! És mégis valamennyi ugyanarról az Egyről beszél, ugyanabból az egy forrásból fakad, amely éppen ezért felfoghatatlan, kimondhatatlan.

Isten Jézus Krisztusban

Természet, emberek: mind valami nagy-nagy Titkot suttognak. De mégis milyen zavaros a hangjuk. A természetben a születés mellett ott a halál, a sugárzó szépség mellett az undok rothadás, az élet jókedve mellett az egymást faló öldöklés félelme és pusztítása. Ha csak a nagy természet volna tanítómesterünk, szava felfoghatatlan volna számunkra. Már jobb tükör az emberi szív, de itt is: mennyi rejtély, mennyi homály! A sok szépség, igazság, jószág, ami az emberben lakozott és lakozik, számunkra megdönthetetlen élmény, amely biztosít, hogy a Lét végső gyökere és értelme jó. De mégis mennyi az emberek között a rútság, hazugság, gonoszság! Milyen gyászos és igazságtalan tragédiasorozat a történelem! Az emberi szív tükre is homályos tehát és rejtélyes.

Ezért kellett még egy tükröződés, amelyben most már végérvényesen meglássuk, milyen az a Végső Misztérium, amelyet „érző szívünk óhajtvá sejt.” „*Aki engem lát, látja az Atyát*” (Jn 14,9) mondta *Jézus*. Itt a tükör! Jézust nézd: az emberi történelem vérforgatagában, az emberi társadalom zűrzavarában, a haláltól elrútított világban ott jár Jézus. Neki testvére a veréb és virág, a leprás és a rossz életű lány. Ó nem tud mást, mint szeretni, mindent, mindenkit és mindig, mert tudja, hogy az Isten szeretet, és aki a szeretetben marad, Istenben marad és az Isten őbenne.

Jézus, igen, Ő valóban „rejtőzködő Isten”: a názáreti ács, a galileai szegény vándorprédikátor, a bűnösök barátja, tehetetlenül a golgotai keresztre szegezett „gonosztevő” (Jn 18,30), aki ott a kereszten sem tudott mást tenni, mint szeretni és megbocsátani. És ez a Jézus feltámadt és él: örökké hordozza sebhelyeit. Ezért virul ki oly vidám zöldben a tavaszi ág, dalol oly boldogan a pacsirta, nevet a kisgyerek, szó álmokat a fiú meg a leány, szeretnek az apák és anyák, reménykednek az öregek, élnek a halottak. „*Aki engem lát, látja az Atyát!*” Ez az én hitem, a ti hitetek: ezt higgyük rendületlenül.

(E cikk írására Erich Przywarának egyik műve ihletett.)

Jó az Isten

Az évszázados keresztény hagyomány olyan mélyen beleivódott az európai népek egész életformájába, hogy a *mindennapi beszédben*, minden különösebb ok nélkül is, minduntalan előkerül az „Isten” szó. A magyar ember is, ha meglepetés éri, ha bajba keveredik, ha öröm tölti el, ha veszélybe kerül, ha haragra gyullad, ha szomorúság lepi el, önkéntelenül is az Isten nevét emlegeti: „Jaj Istenem, mi történt?” „Istenem, be szép!” „Úristen, te gyerek, mit csináltál már megint?” „A jó Isten tudja, hogy mi lesz ennek a vége!” „Teremtő Istenem, hát most mit csináljak?” „Isten hozott”, „Isten veled” stb. stb. Se szeri, se száma az Isten nevét „vevő” szólásmondásoknak.

Nagy Isten, jó Isten

„Isten nevét hiába ne vedd” – mondja a tízparancsolat, és ezért joggal korholták a papok a szószekről a híveket az Isten nevének könnyelmű használata miatt. Isten nevének káromkodásra való használata pedig olyan otromba szokás, amelytől csak undorodni lehet. Így tehát kétségtelenül fontos, hogy Isten nevének megadjuk a kellő tiszteletet. De én azért mégis úgy érzem, hogy az Isten gyakori emlegetésének megvan a maga jó oldala is: így nem felejtjük el Azt, akiben „élünk, mozgunk és vagyunk” (ApCsel 17,28). Néha meg aztán igazán nagy, fontos felfedezésekhez is vezethet az ilyen szójárás.

Egy családban történt ilyen esetről számol be Yves Congar, a neves domonkos hittudós. Az anya, mint ahogy az már szokás, nagyon sokszor emlegette az Istent. Főképpen „Nagy Isten!” meg „Jó Isten!” volt a szavajárása. A gyerekek egyre ezt hallották: „Nagy Isten! felforgatjátok a házat!” „Jaj, jó Istenem, mit csináljak veletek?!” és így tovább. A legkisebb fiú, Ferkó, eleveneszű csöppség. Most kerül óvodába. És míg az anya csak hajtogatja a „Nagy Isten”-t, meg a „Jó Isten”-t, Ferkó kis fejében egy nagy kérdéssé sűrűsödnek e szavak. Egyszer csak nagy fontosan odaáll az anyja elé és megkérdi: „Mama, a nagy Isten meg a jó Isten ugyanaz a valaki vagy másvalaki?” Megdöbönt az anya erre a kérdésre. „Te butácska, persze hogy ugyanaz” – válaszolta, megsimogatva a gyerek fejét. Ferkó pedig erre úgy elmosolyogta magát, hogy füléig szaladt a kis szája: láthatólag nagyon meg volt elégedve azzal, hogy a nagy Isten meg a jó Isten ugyanaz.

Volt is rá oka – teszi hozzá Congar, mert ebben a gyermeki kérdésben és anyai válaszban benne foglaltatik az *egész evangélium*, a kereszténység egész lényege. Ez a mi hitünk, örömünk, reményünk: tudni, hogy a „nagy Isten”, az ég és a föld Teremtő Ura, „az egyedüli uralkodó, a királyok Királya és az uralkodók Ura, aki egyedül halhatatlan, aki megközelíthetetlen fényességben lakozik, akié a dicsőség és az örök hatalom” (1Tim 6,13-16), egyben a „jó Isten”, szerető édesatyánk. *Hinni* ezt akkor is, amikor sűrű sötét az éj, amikor összeomlik minden, amikor a gonoszság és az erőszak diadalmaskodik, amikor megkönyékez a halál árnyéka, amikor minden fény kialszik, amikor az Isten hallgat, – hinni ezt, mert Jézus mondta, mert Jézus mutatta halálával és feltámadásával: ez a keresztény hit.

Az *Ószövetségben* az Isten Mózesnek kinyilvánította szent nevét: „Én vagyok az, aki Vagyok” (Kiv 3,14). Az Isten nem mulandó, halandó, nem csak volt és lesz, hanem Van. Ő a Szikla. Ő az Alap. Isten kifejezhetetlen titkos létét sejtető fenséges név: „Aki Van”. Az Ószövetség Istene valóban mindenható Úr. Végtelen életének fensége és hatalma az, ami megkülönbözteti minden teremtménytől.

De amikor Jézus akarta kifejezni az Atyaistennek minden teremtménytől különböző lényegét, mégis egy más kifejezést választott: „Senki sem jó, csak az Isten” (Mk 10,18). Jó az Isten és minden jóság forrása. Az „aki Van”, egyben maga a Jóság. A Jóság és a Lét azonos.

Az Óegyház nagy hittudósa, Origenész, erre a jézusi tanításra építette egész teológiáját. A lét: jóság. A gonoszság: létfogyatkozás, léthiány, létsorvadás. Maga az Atyaisten a teljes jóság és így a teljes lét. Fia: a jóság teljességét befogadó, az Atyától született tökéletes tükrő. A teremtmények pedig az isteni jósléttel töredékes tükröződései. Az ember saját elhatározásából teszi magáévá és őrzi meg ezt a jósléttel, léttel. Ha eltér a jóság útjáról, léte elsorvad. Csak az Isten tudja újra betölteni nagyobb léttel, nagyobb jósléttel. Ezt teszi az Atyaisten, végtelen irgalmában, nap mint nap, Jézus által: újra szül bennünket: minden jó gondolatunk, jó akaratunk, jó tettünk újjászületés az Atyától. „Boldog az az ember – mondja Origenész –, aki minden percben az Istentől születik”. Boldog az az ember, aki jó. Jónak lenni pedig nem egyéb, mint szeretni, szívből, igazán. Jóság, szeretet: ez az egyetlen örök élet. Minden más csak mulékony árnyék.

Origenésznek e hatalmas koncepciója nem egyéb, mint a Ferkó gyerek felfedezésének kiértékelése: „A nagy Isten és a jó Isten ugyanaz!” Ezt hirdetjük az *Apostoli Hitvallás* első szavaival: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában.” A mindenható Isten egyben Atyánk. Atyánk, aki „azzal tett tanúságot irántunk való szeretetéről, hogy Krisztus meghalt értünk, amikor még bűnösök voltunk” (Róm 5,8), aki feltámasztotta Krisztust, hogy mibennünk éljen, aki elküldte Szentlelkét, hogy mibennünk lakozzék, aki lemossa vétkeinket, eltörli bűneinket. Senki sem fejezte ki ezt szebben, mint Ágoston az apostoli hitvallásról szóló beszédében:

„Hiszek az Istenben, mindenható Atyában.” Rövid mondat, de mekkora az ereje! Az Úr: Isten és Atya. Isten, mert hatalmas; Atya, mert jósléttel. Milyen boldogság számunkra, hogy az Úrban Atyánkra találunk! Higgyünk hát Benne, és az ő irgalmától várjunk minden jót, hiszen mindenható. Ezért hiszünk az Istenben, mindenható Atyában. Ne mondja senki sem: Nekem az Isten nem képes megbocsátani bűneimet! Hogy is lehetne képtelen valamire Az, aki mindenható? Te azt hajtogatod: Sokat-sokat vétkeztem. Én meg azt mondom: Az Isten mindenható! Te tovább erősködsz: Akkor az én vétkem, hogy lehetetlen tőle megszabadulnom, megtisztulnom. Én meg azt felelem: De az Isten mindenható. Hallgasd csak, hogy mit éneklünk a zsoltárban:

*Ó álld az Urat, lelkem,
és ne feledd el minden ajándékát:
Ki minden bűnöd megbocsátja,
meggyógyít minden betegségből (Zsolt 103,2-3)*

Ezért van szükségünk az Isten mindenhatóságára.”

Az Isten mindenhatósága a jóság végtelen ereje, amely senkit sem kényszerít, és mégis eléri célját: odavonzza az embereket jósléttel, léttel, életre; nem láncsal, kötéllel, hanem a jóság, a szeretet örömeinek megtapasztaltatásával.

Jézus ezt az Istent hirdette nekünk. Az Istent, aki szépen felöltözteti a mezei virágot, aki gondot visel verébre, pacsirtára,

*Hajunknak egy ősz, hulló szála
Följegyzett bú nála.
S ha bűnös lény tőle elköszön,
Ő vár, míg visszajön.
Nem rója meg sok vétkeinket,
Mert ő szeret minket
S poklok felé visz bár az utunk,
Ő int s visszafutunk.
(Ady: Az Uraknak Ura)*

Amit a gyerek Ady tanult az Istenről „falusi, nádas iskolában”, nagyobb bölcsesség, mint a bölcsészek legfennköltebb Isten-elmélete.

Jézus istenképe

Ilyennek ismerte Jézus Atyját, Istenünket. Ki más merte volna a mindenható Urat egy elveszett bárányt aggódva kereső, meglelésekor örömtől repeső pásztorhoz, az elgurult ezüst pénz után kotorászva szobája minden zegét-zugát felsöprő gazdasszonyhoz, semmirekellő fiának visszatérésekor örömeben mindent feledő apához hasonlítani? Hol marad itt az Isten dicsősége, fensége, érintetlen magasztossága? Jézusnak ez a kinyilatkoztatása forradalmasította a filozófusok Isten-fogalmát. Origenész, aki pedig nagyon is járatos volt a görög bölcsek magasztos Isten-tanában, mint Jézus tanítványa így ír az Istenről: „Milyen jó az Isten! Megsiratja még azokat is, akik megtagadták. Azért teszi, mert szeret. Senki sem sirat meg olyasvalakit, akit gyűlöl. Az Isten még (a Jeruzsálemet feldúló) Nabukodonozort is megsiratja. Ti emberek, akik azt mondjátok, hogy Isten egyeseket azért teremtett, hogy elkárhozzanak, mit szóltok ehhez?!”,

És nemcsak sír az Isten, hanem örvend is, ünnepel.

Van-e az Istennek ünnepe? – kérdi újra Origenész. – Van bizony. Ünnepe az Istennek az ember üdvössége! Képzeld csak, mekkora öröm az Isten számára, amikor a tisztátalan ember tisztává, az igazságtalan igazgá, a hitetlen hívővé lesz. Minden egyes ember megtérése ünnep az Isten számára.”

A hittudósok törhetik a fejüket, miképpen egyeztethető össze az, amit Jézus az Isten örömről és bánatáról tudott, élt és mondott, az örök, *változatlan*, Legfelső Lény fogalmával. Nem azt akarjuk mondani, hogy nem fontos ezen az összeegyeztetésen gondolkodni. De még fontosabb az, hogy a tudósok elvont Isten-fogalma el ne homályosítsa lelkünkben a Jézus által rajzolt Isten képét. Jézus Isten-képe mutatja meg csak igazán, milyen mélységes és kimeríthetetlen Titok az Isten: nemcsak mintegy „felfelé” haladja túl fenségében a róla alkotott minden fogalmat, hanem mintegy „lefelé” is, irgalmas, csendes, feltűnést kerülő, mély tűzzel égő, mindvégig hűséges jóságában is meghaladja minden Isten-felfogás korlátjait. Nem tudjuk Őt fogalmakba zárni, hanem csak ujjongva áldani:

Egész világ, ujjongj az Úrnak hangosan.

Mert jó az Úr:

öröktől fogva fennmarad jósága,

hűséges nemzedékről nemzedékre. (Zsolt 100,1-5)

Feltétlen bizalom

Jó az Isten, és ebből a tényből két végtelenül fontos következmény folyik. Az első az, hogy mi emberek föltétlenül *megbízhatunk* benne. Micsoda kincs egy ember életében, ha jó emberre talál, akiben föltétlenül megbízhat! Egy jó édesapa, édesanya, jó férj, jó feleség, jó barát, jó munkatárs, jó előljáró: nincs ennél nagyobb kincs. Sokszor csak akkor becsüljük meg értékét igazán, ha nem leljük vagy elveszítjük. Milyen üresnek, fenyegetőnek tűnik az élet, ha meghal a jó édesanya, feleség; ha édesanya helyett mostoha, hű feleség helyett csalfa asszony, barátok helyett rosszakarók, megértő vezetők helyett basáskodó zsarnokok vesznek körül. Bizalom nélkül az ember nem élhet. És a bizalomhoz szükséges olyasvalaki, akiben megbízhatunk. De embertársaink, bármilyen jók legyenek is, nem képesek arra, hogy bizalmunk végső alapját alkossák. Minden ember változékony, mulandó, halandó. Ezért mondja a Szentírás: „Így szól az Úr: Jaj az embernek, aki emberbe veti bizalmát” (Jer 16,5). Múló, haló ember nem lehet végső

támasz. Végső támasz csak Egyvalaki: Az, aki Van, Az, aki Jó. Ezért énekli az Egyház olyan törhetetlen bizalommal a Te Deum végső strófájában:

*Uram, bizalmamat beléd vettem:
Nem ér szégyen örökké!*

Történjék akármí, jöjjön bár szenvedés, kín, betegség, halál: „Nem ér szégyen örökké!” „Mert az Úr jó és kegyelme örökkévaló” (Zsolt 136,1). Milyen legyőzhetetlen hittel csengnek e hitvallás szavai Kodály Budavári Te Deum-ában! A bizalom sóvárgása, az el nem pusztulás diadalmas biztonsága, az örökkévalóság titokzatos megbékélése: „In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum.”

Igen, akármilyen sötét is a világ, akármilyen hazug is az ember, akármilyen diadalmas is a halál, bizalmunk rendíthetetlen, mert a mi Istenünk jó.

Érdekes tény, hogy mind a három zsoltárban, amelynek egy-egy sorát az evangélisták szerint a keresztre feszített Jézus ejtette ki, előfordul ez a hitvallás: „Te vagy az én Istenem” (22,11; 31,15; 63,2). Nincs olyan szava a Szentírásnak, amely jobban fejezné ki a mindenkitől elhagyott, keresztre feszített Jézus lelkületét, mint ez a szó: „Te vagy az én Istenem, Uram, bizalmamat beléd vetem!” (31,15) Ez a bizalom: lámpás életünkben, remény halálunkban. Zordon talán a sír, „de óh nem, nem lehet az gonosz, mert a Te munkád” (Berzsenyi). Aki az Úrban bízik, szégyent nem ér örökké.

Legyünk jók

A másik nem kevésbé fontos következmény: ha Isten alaptulajdonsága az, hogy jó, akkor az Isten képmására teremtett embernek is csupán egy a feladata: hogy *jó legyen*. A jóság: élet, a gonoszság: halál. A jó emberben az Isten lakozik és működik; a gonosz ember lelke üres. Az Isten, aki mindent betölt, csak a szeretetlen, gonosz szívet hagyja üresen. Vagy jobban mondva: a szeretetlen ember oly szűkre szabja a szívét, hogy oda nem fér bele semmi, sem Isten, sem ember. Vagy talán így is mondhatnánk: a szeretetlen ember szíve pukkadásig tele van önmagával, így semmi másnak nem marad hely. Mikor aztán ez a lét elpukkad, mint egy léggömb – ha előbb nem is, halálunkkor – csak üresség marad, és rossz szagú gumicafat. Az embernek egy feladata van csupán: hogy jó ember legyen. Ezért küldte hozzánk jóságos mennyei Atyánk az ő jóságos Fiát; ezért önti lelkünkbe az ő Szent Lelkét (Lk 11,13).

Rég elhunyt anyámról jut eszembe egy emlék. Gyerek voltam még, amikor egy nap anyám leánykoráról mesélt. Házassága előtt fellépett egyszer a pesti Operaházban a Lohengrin Elza szerepében. Hangja szép volt, de talán nem volt elég erős. Az újságírók mégis kedvező méltatásokat hoztak. De volt egy rosszakaratú műkritikus, aki hosszú bírálatban teljesen lepocskondiázta a fiatal énekesnő szereplését. „És tudod aztán mi történt? – mesélte tovább nevetve anyám. – Egy évre rá ez a műkritikus írt egy színdarabot, amelyben ő vállalta a főszerepet. Elmentünk megnézni. Hát én még ilyen ostoba darabot nem láttam. A főszereplő játéka pedig egyszerűen lehetetlen volt. Ha akkor meg akartam volna bosszulni magamat, szólhattam volna újságíró barátomnak, hogy írjon egy őszinte kritikát valamelyik újságba.”

Erre én gyerekfejjel elszóltam magamat: „Hát ez aztán kár volt. Mért szalasztotta el az alkalmat, Mama, hogy bosszút álljon ezen az alakon?”

Anyám erre elkomolyodott, és csak annyit mondott: „*Fiacskám, jó ember olyat nem tesz.*”

Anyámnak ezt a szavát (éppúgy, mint édesapámnak egy hasonló kifejezését) nem felejtettem el mind a mai napig. „Jó ember olyat nem tesz.” Hogyan is tehetne, ha az Isten jó, ha az Isten mindenkit szeret, és napjával melengeti, esőjével élteti a jókat és gonoszokat egyaránt. Hogyan lehetnének örömünket annak szenvedésében, kárában, akit Isten szeret? Ha az Isten jó, akkor az

Istent ismerő ember számára nincs más út, csak ez: jónak lenni, mindenütt, mindenkivel, mindenkor.

Ezért a nagy parancsolatot, amely egész életünk programja, magyar ember számára talán egy mondat sem fejezi ki találóbban, mint Móricz Zsigmond Nyilas Misijének szava: „*Légy jó mindhalálig!*” Légy jó, míg élsz. Légy jó, ha meg is kell halnod érte. És akkor élni fogsz örökké: te is, meg azok is, akiket jóságod által a jóság felismerésére ébresztett az Úr. Élni fogsz, élni fogtok, „mert az Isten jó és kegyelme örökkévaló.”

Jézus evangéliumának útja mihozzánk

Az Isten egy szava: Jézus

„Száz szónak is egy a vége” – szereti mondani a magyar ember. Ami a fontos, az nem a „száz szó”, hanem az „egy vég”. Az nyilall bele az ember szívébe, rázza ki a tunyaságból, ösztökéli elhatározásra, serkenti tevékenységre. Amíg csak a „száz szó”-nál tartunk, lehet latolgatni, fontolgatni, halogatni. De amikor az „egy vég”-hez érünk, akkor itt a döntés pillanata: élünk-e, halunk-e, lesz-e belőlünk „férfi”, vagy maradunk „rút szibarita váz”; lesz-e belőlünk ember, aki a valóság szerint a szeretetnek él, vagy maradunk pók, amely hálóját önmagából eregeti ki, és mindent csak azért hálóz be, hogy felfalja és megemésze rút öntestének táplálására.

Amikor az Isten szólt az emberiséghez, akkor is egy ideig úgy látszott, mintha szavakban rekedne el az

érintkezés. Azelőtt Isten a próféták útján több alkalommal és többféle módon szólt öseinkhez” (Zsid 1,1). „De

amikor elérkezett az idők teljessége” (Gal 4,4), egy vége lett a sok szónak, egy szó lett a sok beszédből; és ez az egy szó: *Jézus*. „Ebben a végső korszakban Fia által beszélt hozzánk” (Zsid 1,1).

Az egyházatyák szeretik Jézust „Isten lerövidített szavának” (verbum abbreviatum) nevezni. Oly kicsi és rövid, hogy amikor megszületik, belefér egy kis jászolba. Oly egyszerű az, amit mond, hogy a legjobban a gyermeklélek érti. Oly rövid a parancsa, hogy hat szóban elfér: „*Higgyél bennem. Szeresd Istent. Szeresd felebarátodat*” (Jn 14,1; Mt 22,37). Oly egyszerű az, amit ígér, hogy két szó is elég kifejezésére: „Élni fogtok” (Jn 14,19). Sőt a legnagyobbat azáltal mondta nekünk, hogy elhallgatott, mint a bárány nyírója előtt” (Iz 53,7), elhallgatott, lehajtottá fejét, kilehelte lelkét (Jn 19,30).

És mégis: nagyobb és többet a végtelen Isten sem tudott volna az embereknek mondani, mint amit azzal mondott, hogy ezt a Jézust adta nekünk. Az Isten örök Igéje Ő, aki emberré lett, „értünk emberekért és a mi üdvösségünkért”, hogy végigélje a mi oly nyomorult, oly szép emberéletünket, hogy végigszenvedje a mi keserves halálunkat, hogy tükre legyen az Atyaisten irgalmának, hogy tiszta jósággá érlelje emberségét, és hogy a tiszta jósággá vált „embert” belevezesse az Isten örök életébe. „Rövid idő, és újra láttok, mert én élek és ti is élni fogtok” (Jn 14,19).

Olyan szép, olyan nagyszerű dolog az, hogy az Isten kinyilatkoztatásának összefoglalata nem egy elmélet, nem egy eszmerendszer, nem is egy törvénykönyv, hanem egy élő ember, akiben az *Isten emberré lett* és az ember Istenné. És még megkapóbb az, hogy ez az ember nem volt aranykoronás király, diadalmas hadvezér, ügyes politikus, gazdag üzletember, önsanyargató aszkéta, sivatagi remete, szertartásokat végző templomi alkalmazott, erőszakos forradalmár, ítélkező erénycsősz, hanem a „szelíd és alázatos szívű” (Mt 11,29) Jézus, „a bűnösök barátja” (Mt 11,19), a béke fejedelme, aki soha semmit magáért nem tett, hanem mindent csak másoknak, másokért. „Aki engem látott, látta az Atyát is (Jn 14,9). Itt van az „egy vége” a „száz szó”-nak. És ez az „egy vég” nyilall a szívünkbe és hív elhatározásra: tedd Jézusra életedet! „Aki benne hisz, örökké él” (Jn 3,15). „Aki azt állítja, hogy benne él, annak úgy kell élnie, ahogyan Ő élt” (1Jn 2,6).

Hát ez az örömhír, ez az evangélium. Ezt kell megtudnia, meghallania minden embernek. Mert bár az ember szívének mélyén ott a suttogás: „Az Isten szeretet, és aki kitart a szeretetben, az az Istenben marad és az Isten is benne marad” (1Jn 4,16), – az emberrel nem törődő természet vaksga, a társadalom önző, haszonleső hidegsége, az emberi szívben elburjánzó szenvedélyek,

elterpeszkedő tunyaság, megalkuvás, kényelem, mégis nagyon könnyen elfojtják ezt a hangot. Pedig nincs fontosabb annál, mint amire ez a hang ösztökél.

Apostoli hit hirdetés és a Szentírás születése

Minden embernek kell ez az evangélium. Ezért küldi Jézus tanítványait a világba: „Menjétek, tegyétek tanítványommá mind a népeket. S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig” (Mt 28,19-20). „Tanúim lesztek Jeruzsálemben és az egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig” (ApCsel 1,8).

Van egy kis alpesi virág; úgy hívják, hogy Steinbrech, magyarul: „kőtörő” (saxifraga aizoides). Arról kapta nevét, hogy apró gyökereivel szétrepeszti a legkeményebb sziklát is. Egy osztrák népi költő írta róla ezt a verseskét:

*A kőtörővirág
A sziklát hogyan töri át?
Nem tudjuk, hisz maga módján
Művét csendben végzi,
Mert hiszen az Isten is
A csendességet kedveli.*

Ráillik ez a vers a Jézus halálából és feltámadásából született mozgalom terjedésére. Nem volt ott fegyvercsörgetés, vagy hangos propaganda. De abban a kis pünkösdi csoportban erő rejlett, amely áttört minden akadályon. A mózesi törvény nemsokára szűk kéregnek bizonyult: az evangélium ereje szétvetette. Primitív hajókon történő kalandos utazás, poros utakon folyó végtelen vándorlás, zötyögő szekereken való lassú kocsikázás tette az akkori közlekedést nehézkesé. És mégis: egy emberöltő alatt elterjedt az evangéliumi hit kelet felé Indiáig, nyugat felé Európa legszélső határáig. A zsidók ellenségeskedése, a hatalma delén álló római birodalom vérengző üldözése akarta elnyomni a friss palánta növekedését: mindhiába. Péter, Pál, a többi apostol, és annyian, akiknek a nevét sem ismerjük, élték hitüket, vitték örömeiket, hirdették boldogságukat: „Az üdvösség Jézusban van. Üdvözített minket, üdvözít titeket. Mert nincs már különbség zsidó és görög, férfi és nő, úr és szolga között: arra hívott az Isten végtelen jósága, hogy az ő Fiában, Jézus Krisztusban mind egyé legyünk, az egy Isten fiává, akiben az Atyának kedve telik.” Ez a csendes öröm végül is túlharsogta a halálra ítélt vértanúkra uszított orozslánok ordítását. Széttört, szétpattant a hideg szikla, és az Isten szeretetének evangéliuma virágba borította a világot.

A keresztények ezt az örömhírt, amelynek neve „Jézus Krisztus”, végtelen kincsnek tekintették. Ezért érezték, hogy szent kötelességük megőrzése. „Timóteus, őrizd meg a rád bízott kincset a Szentlélek erejével, aki bennünk lakik” (2Tim 1,14) – inti Pál tanítványát. Amikor vasárnaponként a keresztények egybegyűltek az úrvacsorára, erre a kincsre emlékeztek; ezt suttozták tovább, amikor barátaikkal, ismerőseikkel, az emberi élet értelméről beszélgettek; erre tanították gyermekeiket. Ezért nagyon is érthető, hogy nemsokára ösztönzést éreztek ennek az örömhírnek írásba foglalására.

Amikor az írást ismerő társadalomban egy új mozgalom születik, a mozgalom megindítója vagy követői természetes szükségszerűséggel írásba foglalják az új mozgalom alapeszméit. Az Istentől teremtett emberi természetnek ezt a szükségét az Isten felhasználta akkor, amikor Fia által döntő és végleges mozgalmat indított meg az emberiség történetében. Így születtek meg az első keresztények tollából azok az iratok, amelyeket „újszövetségi Szentírás”-nak nevezünk. Pál, Márk, Lukács, és a többi újszövetségi szerző csak arra törekedett, hogy mint Jézus lelkes hívei, kifejezzék: ki volt Ő, mit mondott és cselekedett, mit tett általa velünk az Isten, mit kell tennünk, hogy belőle és általa éljünk. De a feltámadt Krisztus küldötte Szentlélek általuk valósította meg

célját: hogy megszülessék egy könyvgyűjtemény, amely a világ végéig minden nemzedék számára kifejezze a krisztusi evangélium lényegét.

A vegyészek ismernek egy folyamatot, amelyet „lecsapódásnak” neveznek: egy oldat tartalma az edény falára „csapódik”. A Szentírást is nevezhetjük ilyen „lecsapódásnak”. Az Ósegyház egész élete, hithirdetése, imádsága, szokásai stb. voltak az az „oldat”, ahol élő emberek szívében, szavában létezett az evangélium kincse. Ez a kincs „csapódott le” a Szent „Írásban”.

Már a zsidóknak is volt egy könyvgyűjteményük, amelyet „Szentírásnak” neveztek, és amelynek föltétlen tekintélyt tulajdonítottak. Jézus maga is a Szentlélek sugalmazására írt könyvnek tekinti ezt, és isteni tekintélyű szóként idézi (Mt 22,43; 26,54; Lk 22,37 stb.). Az Ósegyház keresztényei ebben a pontban is követték Jézust: a zsidók „Szentírása” számukra is Szentírás. De a keresztények meg voltak győződve arról, hogy az egész zsidó Szentírás, az egész zsidó „törvény végső célja Krisztus” (Róm 10,4). Jézus által kötött az Isten az emberekkel „új szövetséget” (vö. Lk 22,20). Ezért a zsidó Szentírás, amelynek egyik főtémája a mózesi szövetség, a keresztényeknek „ószövetségi” Szentírás lett. Célja és egyben helyes megértésének kulcsa: Jézus Krisztus, az ő megváltó halála és életet adó feltámadása. Azokat az írásokat pedig, amelyek ezt a krisztusi valóságot fejezik ki helyesen és mérvadóan, az Ósegyház „Újszövetségi Szentírás”-nak nevezte.

A Szentírásban magában nincs jegyzék arról, hogy mely könyvek tartoznak hozzá: az egyetemes Egyház érezte meg a Szentlélek által megfinomult érzékszerveivel, melyik könyvekből szól hozzá a tiszta evangélium hangja. Száz zsibongó gyerek hangzavarából is azonnal kihallja az édesanya fiának hangját. Ezer járókelő lépteinek dobogása között is észreveszi az édesanyját este hazaváró magányos kisgyerek az anyai cipő koppanását. A hallgatkozó gyerek egész teste fül ilyenkor, és akkorát dobban a szíve, hogy majd kiugrik melléből, amikor az ismert lépés zaja koppan a járdán. Így dobbant meg „Krisztus jegyesének”, az Egyháznak szíve is, amikor a szent írásokban fölismerte „vőlegénye” hangját.

Egyház és Szentírás

Nem szabad sohasem elfelejtenünk, hogy a Szentírás a hitből élő Egyházban született, és hogy az Egyház ismerte fel Szentírásként. Ez az Egyház egy és egyetemes. Voltak hívói között zsidók és görögök, tudósok és írástudatlanok, mély gondolkodók és egyszerű lelkek; volt ott mindenféle szokás és mindenféle felfogás; de ez az Egyház egy egyház volt: az egy Atya gyermekei, az egy Jézus Krisztus megváltott testvérei, az egy Szentlélek temploma, az egy hit, egy keresztség, egy oltáriszentség által egybefűzött család. A sokrétű ószövetségi Szentírást a sokrétű újszövetségi Szentírásban egybefoglaló Egyház valóban magáévá tette az Isten ízlését, aki szereti a sokféleség egységét. Nem egyetlen jól megfogalmazott tankönyv vagy törvénykönyv-féle a Szentírás, hanem olyan mint egy *virágcsokor*. Ott virít benne Márk pipacsa, ott mosolyog Lukács nefelejce, ott illatozik Máté orgonája, ott díszlenek Pál sokszínű tulipánjai, ott hajladozik János aranyesője. Sokféle virág, de egy talajból táplálkoznak, és egy nap felé nyiladoznak. Csak az tudja igazán megérteni a Szentírást, aki kiolvassa belőle Istennek a sokféle hangszerelésen átcsengő egyetlen szavát, azt a szót, amelyet az egy Egyház egyetemes hite fogadott be és őriz meg a világ végéig a Szentlélek erejéből.

Mindig voltak emberek, akik megpróbálták kitépni ebből a nagy egységből a Szentírást, vagy jobban mondva annak egyik nekik tetsző részét. Úgy gondolták, hogy ők, csak ők fedezték fel a Szentírás igazi értelmét, és követőket toboroztak. Egy ideig úgy látszott, hogy vállalkozásuk eredményes, de nemsokára elhervadt a kezükben az élő talajból kitépett szentírási könyv virága. Már nem az egy Isten egy szava volt ez a könyv számukra, hanem bármennyire is esküdtek rá a saját, igen korlátolt meglátásaik alapján kiválogatott és magyarázott szöveg. Az ilyen eljárás persze szakadáshoz vezet: az egyik ember ezt, a másik azt a gondolatot ragadja ki a

Szentírásból, és így a Szentírás, amelyet Isten és az apostoli Egyház szült, szétesik egymással veszekedő felekezetek fegyvertárává.

Minden írott könyvnél fennáll a veszély, hogy olvasói azt olvassák ki belőle, ami saját eszméiknek és előítéleteiknek megfelel. Hogy a Szentírással ez meg ne történjék, az Isten két dolgot cselekedett. Először is elküldi minden nap a világ végéig az emberek szívébe Szent Lelkét, hogy suttogja bennünk azt a hitet, amelynek kifejezéseként a Szentírás íródott. De minthogy az egyes emberek a Szentlélek vezetését is félreérthetik vagy elutasíthatják – amint a szomorú tapasztalat bizonyítja –, Isten az ember társas természetének megfelelően az Egyházban bizonyos személyeket bízott meg azzal a szolgálattal, hogy a Szentlélek erejében az evangélium megőrzésén őrkdjenek.

Jézus ezzel a feladattal *apostolait* bízta meg (Mk 3,13-15, Mt 28,19-20, Jn 20,21 stb.); és az apostolok, amint főképpen Pál leveleiből tudjuk, (2Kor 5,20 stb.), nagyon is tudatában voltak felelősségüknek. Az apostolok halála után ez a feladat a kézfeltétel által szentelt egyházi vezetőkre szállt át, akiket „*püspökök*”-nek nevezünk. Az Ögyháznak szent meggyőződése volt, hogy amikor a hittel kapcsolatos kétely merül fel, „az igazság megbízható kegyelmével” (Iréneusz) megáldott püspökök egyhangú tanítása szolgál mércéül. Nem mintha ezek a püspökök a Jézusban beteljesedett kinyilatkoztatáson túlmenő új kinyilatkoztatásokat kapnának; nem is mintha az lenne a feladatuk, hogy egyéni felfogásukat másokra kényszerítsék. Feladatuk az, hogy a Krisztusban beteljesedett és lényegében a Szentírásban kifejezett evangéliumot hűségesen megőrizték, szétdarabolástól megvédelmezzék, félremagyarázástól megóvják, és minden kor minden nyelven kifejezzék.

Ezért – amint azt a II. vatikáni zsinat hangoztatja – az Egyház tanítóhivatalát ellátó pápa és püspökök nem felelősebbek az egyházi hagyományban élő és a Szentírásba foglalt Isten szavának, hanem *szolgái*. Feladatuk: hittel hallgatni az Isten szavára és hűségesen megőrizni mindenki számára a krisztusi kincset (DV 10). Ennek a feladatnak teljesítésében erősíti meg és vezetni őket a Szentlélek. „Aki titeket hallgat, engem hallgat” (Lk 10,16).

Nagyon fontos, hogy tudatában legyünk: sem a Szentírás szavai, sem az egyházi tanítóhivatal kijelentései nem váltják le egyetlen mesterünket, Krisztust és nem is helyettesítik őt. „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké” (Zsid 13,8). Ő nemcsak volt, hanem van; nemcsak szólt, hanem szól. Az isteni sugalmazásra írt Szentírás és a Szentlélektől vezérelve azt értelmező tanítóhivatal csak eszközök. A feltámadt Úr Krisztus arra használja fel őket, hogy Ő, „aki az Atya ölén van”, ma is „kinyilatkoztassa” Őt minékünk (Jn 1,18). Ez a krisztusi kinyilatkoztatás meghalad minden emberi szót, amely – bármily fenséges is – csak gyermeki gagyogás az Isten végtelen titkához mérten. De egyben olyan erőt ad ennek az emberi szónak, hogy behatol szívének legmélyebb rejtekébe, és ott élő víz forrását fakasztja. Hányszor megesett már, főképp a missziós országokban, hogy a hithirdető nyelvileg egészen primitív magyarázata vértanúságra is kész hitet szült hallgatói szívében! Xavéri Szent Ferenc a legjobb példa erre. Azért van ez így, mert a gyenge emberi szavakat eszközként használva, az Isten örök Igéje és Bölcsessége, Krisztus gyűjti egybe ma is választott tanítványait. „Általa, vele és benne” részesülnek mindenben, ami Ő volt, amit Ő tett, ami vele történt. Az apostolok utódai, a püspökök és papok, küldetést kapnak Krisztustól és a Szentlélektől, hogy jelenné tegyék minden kor és minden nép számára Krisztus szavát, egyesítő erejét, bocsánatát, áldozatát, és így valóságos „közvetítők”, noha Ő az egyetlen Közvetítő. Jézus híveinek gyülekezete: *Jézus társasága*. Nem „Jézustársaság”, ahogy van Petőfi-társaság vagy Vörösmarty-társaság, egy rég elhunyt zseni emlékének tiszteletére és műveinek tanulmányozására. Jézusnak társasága van, vagyis társai, akiket Ő hív egybe ma is, ránk hagyott szavai és azokat szívébe véső Lelke által, mert szereti őket. Hála legyen neki ezért, mindörökké.

Szenhagyomány; Szentírás, egyházi tanítóhivatal

A Krisztusból született egyház élő hitvallása, hithirdetése, élete: a szenhagyomány. Ennek a hitnek és életnek írott foglalata: a *Szentírás*. A *szenhagyomány* és Szentírás megőrzésére és hiteles továbbadására rendelt szolgálat: az *egyházi tanítóhivatal*.

Ez a hármastényező szoros egységet alkotva képezi azt az utat, amelyen át Jézus evangéliuma elér hozzánk és minden kor, minden nép fiaikhoz. Ha ez a szoros egység megsérül, zavarok állnak be.

Az élő hagyomány, ha nem eszmél mindig a Szentírásra, hajlamos az elburjánzásra. Születik ezerféle szokás, számos tanrendszer; elhomályosodik a lényeg. A síkságon hömpölygő hatalmas folyam könnyen ágakra szakad, ellaposodik, eliszaposodik, előrepszik. A forrás bugyogó vize azonban tiszta és fiatal. Ezért kell a keresztényeknek mindig visszatérniük a „forrásokhoz”; és számunkra ez a forrás a Szentírásban hozzáférhető. Az Egyház állandó reformra szorul, és minden ilyen reform abból születik, hogy valaki újra ráeszmél az evangéliumra. Így volt ez Asszisi Szent Ferencnél, így volt Loyolai Ignácnál, és ilyen reformot kíván a II. vatikáni zsinat is.

De amint beteges a Szentírást elhanyagoló hagyomány, ugyanúgy egészségtelen a hagyományt semmibe vevő szentírástisztelet is. Minden ember egész lényét, gondolkodását áthatja valamilyen hagyomány. Senki sem kezd nullánál életét és gondolkodását. És ha az ember nem ugrik bele abba a nagy hagyományfolyamba, amelyből kétezer éve a Szentírás született, amely a Szentírást „szent írás”-ként ismerte fel, és annak a Krisztusnak hitéből él, aki a Szentírás egyetlen témája, akkor az ilyen ember – ha tudattalanul is – a saját egyéni, nagyon is esetleges és korlátolt „hagyománya” alapján fogja értelmezni a Szentírást a maga és a hasonlóan gondolkodók számára. Nemsokára észreveszi majd, hogy nincs kedve és ereje hordani valamennyi hitigazságot, amit az egész Szentírás hirdet, hanem ezt is, azt is elhagyogatja belőlük. Arra, hogy az egész keresztény hitvallást örömmel hordozza, csak az egyetemes Egyháznak van elég széles válla. Ha nem együtt hordozzuk hitünket, nehéz lesz, nyom, és nagy a kísértés levetésére. Persze ellenkezőleg az is meg szokott történni, hogy éppen azért, mert a csak a Szentírásra támaszkodó ember érzi ezt a kísértést, belekapaszkodik a Szentírás minden egyes szavába, olyanokba is, amelyek nem örökérvényűek (mint pl. az Ószövetség számos előírása, vagy az akkori elemi fokon álló tudományos világgéppel összefüggő kifejezések stb.), és így összeütközésbe kerül az emberi szellem igazságismeretének gyarapodásával. Aki a hagyomány nagy folyamában úszik, annak nincsenek ilyen félelemképzetei, és így jobban fel tudja lelteni a betűben a szellemet, anélkül, hogy a Szentírás valódi mondanivalóját elsikkasztaná.

Végül az egyházi tanítóhivatal szolgálatát semmibe vevő hagyomány és szentírástisztelet is káros következményekkel jár. Egy tudós így határozta meg az embert: „Az ember nem más, mint egy mindent eltúlzó élőlény.” Nagyon találó meglátás. Az ember nehezen bírja ki azt, hogy a végtelen Isten titkának egészével álljon szemben; hogy a végtelen igazság teljes egésze felé mindig nyitott maradjon. Ezért megragadja az egésznek egy részét, amit át tud fogni, és ezt a részt az egésznek tekinti. Rákap erre a részre, mint valami paripára, és nagy vígan elvágta rajta, olyan messzire, hogy a többi részt már nem is képes meglátni.

Ezért kellene az Egyházban olyanok, akiket Krisztus és a Szentlélek nyilvánosan megbíz azzal, hogy „Krisztus szolgái és Isten titkainak sáfárai” (1Kor 4,1) legyenek. Amit az egyetemes Egyház hívói a Szentlélektől vezetve hisznek, azt fogalmazzák meg az Egyház tanítói világos szavakkal, közös hitvallás formájában. Kell az ilyen szó, mert mi keresztények lényegileg együtt hisszük, és együtt valljuk meg az Isten dicsőségére hitünket. Hűséges az Isten; ezért megóvja a tévedéstől az új és örök szövetség titkainak gondnokait (pápa, püspökök testülete), amikor tekintélyük teljes latba vetésével végérvényes formában hirdetik meg hitünket. „Te szikla vagy – mondta Jézus Péternek. – Erre a sziklára építem Egyházamat, s az alvilág kapui nem vesznek rajta erőt” (Mt 16,18).

De ahogy a hagyomány és Szentírás igényli az egyházi tanítóhivatal szolgálatát, úgy igényli az egyházi tanítóhivatal is a hagyományt és a Szentírást. Nem egészséges az Egyház élete akkor, ha az egyházi tanítóhivatal kijelentései szinte kiszorítják az emberek tudatából a Szentírást. Ezek a kijelentések sokszor egy bizonyos korban felmerült eretnokség vagy kétely miatt váltak szükségessé, és így az akkori szükségletek szerint egyes szempontokra vetnek fényt, másokat pedig árnyékban hagynak. Ezért az ilyen kijelentésekkel való kizárólagos foglalkozás szükségképpen sajnálatos súlyponteltolódásokhoz, fontos szempontok elfeledéséhez vezet. Olyan az egyházi tanítóhivatal, mint az útjelző tábla: megőrizz attól, hogy eltévedjünk, de semmiképpen sem helyettesíti az utat. Az út pedig Krisztus, úgy, ahogy az apostolok látták és hirdették, úgy, ahogy a Szentírás Őt minden idők embereinek hirdeti.

Mi a hit?

Mi keresztény hívőknek valljuk magunkat. De valóban hiszünk-e? Amit mi hitnek tartunk, igazán hit-e? Vagy csak megszokás? Vagy csak önáltatás? Vagy csak álarc? Ha az ember ilyen kérdéseket vet fel magának, alig lesz valaki, aki teljesen meg lenne elégedve önvizsgálódásának eredményével. Talán mindegyikünk ajkán egy az evangéliumban előforduló férfinak őszinte kiáltása buggyan majd ki: „Hiszek, Uram, segíts hitetlenségemen!” (Mk 9,23) Mert ki tudna segíteni hitetlenségünkön, ha nem Ő, aki szerzője és beteljesítője hitünknek.

Saját, egyéni *hitem* problémája az Isten és énközöttem megoldandó legmélyebb kérdés, amit csak én magam tudok tisztázni. Ehhez talán hasznos lesz, ha meggondoljuk, hogy melyek is a valóságos hit tulajdonságai. Így aztán módunkban lesz világosabban látni, hogy mi magunk valóban hívők vagyunk-e. Röviden, tizenegy pontban válaszolhatjuk a keresztény *hit alapvető sajátosságait*.

Bízó ráhagyatkozás

Idézzük a II. vatikáni zsinat szavait: „A kinyilatkoztató Istennek a hit engedelmissége jár. A hit által az ember szabadon mindenestül ráhagyatkozik az Istenre, teljesen aláveti értelmét és akaratát a kinyilatkoztató Istennek és szívből elfogadja az Isten által adott kinyilatkoztatást”. A *hit* tehát, először is, *személyes viszony az Isten és az ember között*. „Én hiszek tebenned.” Hiszek Istenben, hiszek Krisztusban. Tehát nem csak elfogadom, hogy bizonyos tételek, az úgynevezett hitágazatok igazak, hanem először is teljes bizalommal elfogadom az Isten személyes szeretetét irántam. „Megismertük a szeretetet, amellyel az Isten szeret bennünket és hittünk benne” (1János 4,16). Krisztus által az Isten szól hozzám. VÉRÁZTATOTT ARCCAL, ÁTSZÖGEZETT KEZEKKEL, ÉLETÉT ADVA, mintegy kér, könyörög: „Higgy nekem, hidd, hogy szeretlek”. Az Isten szól: „Én veled vagyok. Énnekem te fontosabb vagy óriás hegyeknél, mély tengereknél, csillagfelhők millióinál. Én akarom, hogy te is velem légy. Te számomra pótolhatatlan, egyedüli barát vagy és az én örömöm, ha hozzám találtál. Hidd el, én szeretem ezt a világot, ezt a szennyes, piszkos, bűnös és mégis gyönyörű világot. Nincs olyan létező, amit utálnék. És téged, téged pedig úgy szeretlek, hogy fejedem minden hajszálat számon tartok. Higgy nekem. Hidd, hogy azt a megoldhatatlan tragédiát, amit emborsorsnak hívnak, meg fogom oldani. Csak én tudom megoldani, senki más. De én megoldom. Hidd el, hogy a létnek van értelme, hogy „élni jó, meghalni szép, szeretni tisztán megistenülés” (Reményik). Hidd, hogy én vagyok a béke, a te békéd, és ha rám teszed az életedet és elveszted azt, akkor nyered meg igazán. Hogy higgyél nekem, én odaadtam érted egyszülött, szeretett Fiamat. Beledobtam a gonoszság örvényébe és azt tettek vele az emberek, amit akartak. Kikóstolta a végsőkéig a keserű emborsorsot, és magára hagyta én is. De ott is, akkor is szeretett. Szeretett engem, aki úgy elhagytam. Szeretett titeket, akik megöltétek. Ezért az én képmásom Ő. Aki Őt látja, engem lát. Igen, ilyen balga az Isten. És milyen balgának kell lennie az embernek. Ez a te utad az élethez, a léthez. Mert én vagyok az élet, a lét; én vagyok a teljes odaadásban élő szerető. Hiszed ezt? Rátészed-e az életedet?”

Aki erre a hívásra igent felel, az hisz. Az rátette az életét az Isten szavára. Ráhagyatkozott mindenestül: mint a gyerek anyjára, vagy mint Babits Ádám kutyája gazdájára. Több ez mint ésszerű következtetés, szillogisztikus okoskodás. Az egész embernek alap-állásfoglalása ez, létének értelmével kapcsolatban. Az ilyen ember hiszi, hogy a lét alapja, Isten, maga elmondta nekünk, hogyan látja Ő a lét, a mi létünk értelmét. Minden ember végső állásfoglalása létének értelmére vonatkozólag valamiféle hit. Nem logikus levezetés, hanem egész-emberi állásfoglalás. A Krisztust hívó ember a Krisztusban megnyilvánuló Isten szavára bízván magát foglal állást. Az Isten szavára építi egész életét, halálát. Krisztusban ránk mosolyog a lét titka,

mint személyes égő szeretet. És mi, ha hiszünk, visszamosolygunk rá és belevetjük magunkat karjaiba. Ez nem okoskodás. Ez életelhatározás.

Eszünk és a hit

A hit tehát nemcsak a hideg ész aktusa; és mégis ez hitünk második tulajdonsága – a hit *ésszerű*. Az Isten úgy szólt a világhoz, hogy az emberek felismerhetik szavát. Nézzük az egész „keresztény jelenséget” (le phénomène chrétien – Teilhard), kezdve ószövetségi gyökereinél; feltornyosodva Jézus személyiségében, csodáiban, halálában, feltámadásában; folytatódva az Egyház szentjeiben, nagyjaiban, bűnösségében is örökre újjászülető titkos erejében. Ez az egész óriási mozgalom, melynek nincs párja az emberiség történelmében, azon a meggyőződésen alapszik, hogy Krisztusban maga a végtelen Isten szólt hozzánk és adta magát nekünk. Alig gondolható, hogy egy ennyi értéket és ennyi energiát szülő világmozgalom valami primitív tévedésen alapulna. Manapság nem divat a hit ésszerűségéről beszélni, az apologetikának rossz híre van. Biztos, hogy egy túl egyszerű, túl magabiztos, túl veszekedő apologetikának ideje lejárt. De ez nem ment fel a kötelezettségtől, hogy kutassuk hitünk ésszerűségét. Márcsak hálából is az Isten iránt. Isten tudván kishitűségünket, szeretetből halmozott el bennünket szavának jeleivel. Egy lelkünk mélyében felvillanó puszta hívásra is hittel kellene odaadnunk magunkat Istennek, de Isten ismeri gyávaságunkat. Ezért szól hozzánk csodákkal és jelekkel, a „tanúk felhőjével” (Zsid 12,1), akik láttak, hallottak és tapintották az Élet Igéjét (1 Jn 1,1). Persze ezek az isteni jelek olyanok, melyek megfelelnek Isten személyiségének. Isten a személyiségét nyilvánítja ki nekünk Krisztusban, és ez a személyiség önfelelt, odaadó, önzetlen szeretet. Ez az Isten, és ennek képmására kell alakulnia az embernek. Ezért az Isten jelei nem lehetnek hatalmának fitogtatásai, nem lehetnek világi előnyök kecsegtetései. „Kerestek, nem mert jelet láttatok, hanem mert ettetek és jóllaktatok” (Jn 6,26). Csak annak lesz út a hithez a csoda, aki az örök szeretet hajnalhasadását látja meg benne. Ezért, bár ésszerű a hit, a természetes emberi ész működése nem elegendő a hithez.

Istenadta hit

Ez hitünk harmadik tulajdonsága: a hit isteni ajándék. Hinni: kegyelem. Az Isten, ki szólt hozzánk Krisztusban, maga villan fel lelkünk mélyén a Szentlélek fényével. Ráhangolja lelkünket az Isten húrjára. Meglátatja velünk Isten fényének ragyogását a keresztrefeszített Jézus elkínzott arcán. „Senki nem mondhatja: Krisztus az Úr, ha nem a Szentlélek által.” (1Kor 12,3) Vagy ahogy oly szépen mondja az Orange-i zsinat, melyet a II. vatikáni zsinat idéz: senki sem tud hinni, ha csak a Szentlélek kegyelme oda nem édesíti az isteni igazsághoz. Mint ahogy csak a jó ember tudja, mégpedig teljes biztonsággal, hogy mi a jó, úgy csak a Szentlélek tüzével áthatott szív tudja felfogni és meglátni Isten tettét és szavát Krisztusban. Ezért erős a hit. Nincs benne semmi „talán”, vagy „esetleg”. Az ember hite nem húzza le az Isten önkinyilatkoztatását az emberi vélemények ingatag lápjába. Az „első igazság”, vagyis Isten pecsétjét üti ránk az Úr. Ez húz és irányít a hit felé, és megéretteti velünk, hogy akkor tesszük a helyeset és a jót, amikor feltétlen odaadással hiszünk. Amíg ez a kegyelem nincs megadva, hiába mondom valakinek, hogy higgyen. Nem képes rá. Balgaság neki. Szavaim csak külső zörejek, ha nincs ott, mint Ágoston mondta mindig, a „benső mester”. Nem emberi szószékről beszél az, aki „a szívet oktatja”. Az ő szószéke az égben van. És mégis akkor jön az isteni vendég szívünkbe, amikor a hithirdető szava fülünkbe cseng. Mintegy szentség ez a szó, eszköze Isten kegyelmének. De hogy szívünk mélyéig csengjen, az már nem a hithirdető műve, hanem az Istené, aki megnyitja szívünket (vö. ApCsel 16,14), ezt a félénk, gyanakvó szívet, hogy higgyen az örömhírnék.

A hit: ugrás

A hit ajándék, a hit kegyelem. És mégis ez negyedik tulajdonsága hitünknek – a hit egyben a mi legbensőbb, *legsabadabb elhatározásunk*. Sem a csodák ezrei, sem a Szentlélek sugalmazása nem kényszerít, hogy higgyek. Senki sem hisz, ha hinni nem akar. A hit: szabad elhatározás. Ezért van benne valami a „salto mortale”-ból. Feladom biztonságomat, nem megyek a magam feje után, nem magam adok célt és értelmet életemnek, hanem belevetem magamat egy Másvalaki felfogásába: elfogadom, amit ő mond az én legszemélyesebb létemről, életem és halálom értelméről. Ez olyan mintha valaki leveti magát egy hegyoromról a sötétben tátongó űrbe. És bízunk, hogy amint zuhan lefelé, elkapja valaki. Nem fog összezúzódni a szakadék fenekén, két atyai kéz fogja fel hullását: élni fog. Ha valaki nem érzi a hitnek ezt a lélegzetelállító rizikóját, nem tudom, hisz-e igazán. Ha nem mondhatja igazán: „Ha csak ebben az életben reménykednék Krisztusban, szerencsétlenebb lennék minden embernél” (vö. 1Kor 15,19), – akkor ez a hit talán csak vasárnapi ünneplőruha és nem az emberi élet alapelhatározása. Az igaz hívőt, Jézust is, Pált is, követőiket is, bolondnak tartotta a világ. Az igazi hit a világ szemével nézve: balgaság. És ezért áll állandóan a kísértés tüzében.

A kísértés tüzében

Épp ez hitünk ötödik alaptulajdonsága: hitünk állandóan *veszélyeztetett hit*. A hit sohasem lesz biztosított tulajdonunk. A hitet nem lehet, mint valami tárgyat, páncélszekrénybe zárni, lakat alatt őrizni. A hit mindig mintegy két tűhegyen lebeg labilis egyensúlyban: a *Szentlélek kegyelme* az egyik, az én *szabad elhatározásom* a másik. És ez az elhatározás mindig csak mint ma is új választás tud létezni. Ma reggel, amikor fáradtan kinyitok szememet és egy új szürke nap nyomorúsága rebben elém, igen, ma reggel, Uram, ma is hiszek, hiszek a szívárvány minden színében tündöklő szeretet kinyilatkoztatásában. Hiszek „mindennek ellenére”, *mégis hiszek*. Az ilyen „mégis hiszek” lelkület, ez keresztény hitünk normális állapota. Sötét a világ, hallgat az Isten. Amikor mi úgy gondoljuk, hogy tennie, szólnia kellene, odavágnia vagy mentenie kellene, amikor úgy gondoljuk, „hogyha van Isten, ezt az egy dolgot már mégsem tűrheti”, akkor is tétlen, akkor is hallgat. Alszik talán az Isten? Vagy halott? Az Isten *hallgatásába* burkolt világban élünk mindennap. Mint ahogy hallgatott az Atya amikor Jézus hozzá kiáltott a keresztfán. És ebben a sötét világban mondjuk nap mint nap: „Uram, mégis hiszek.” „Hiszek a Szent Szívben és szeretetében. Hiszek a szenteknek nagy közösségében. Hiszek a szeretet végső győzelmében” – ahogy a sokat szenvedett Prohászka imádkozta. Néha úgy érezzük, hogy egy nagy sötét kozmikus felhő takar el mindent és földi el az eget. Egy, csak egy csillag ragyog halványan: Betlehem csillaga, a Golgota éjének csillaga. Több nem adatik nekünk, ennek elégnék kell lennie. Ebbe az egy csillagba vetjük minden reményünket, ráadjuk életünket. A nagy sötétségben, mégis hiszek.

De mert annyi a sötétség, hitünk a világosság Istenében mindig megkísértett hit. Olyan, mint egy kis gyertyaláng a nagy éjszakában. Rátör ezerfelől a sötét, az egész világűr éjszakájának támadása egyetlen gyertya lobogó lángocskája ellen. És, csodálatos, amikor egy világnyi sötétség a gyertya fényköréhez ér, hogy megfojtsa, elfoszlik, fénné olvad. A sötétség csak addig látszik nagyhatalomnak, amíg messze van a fénytől; ha közelébe ér, hogy rátörjön, feltárja semmi voltát. Így van a hittel is: kis lángja ég évszázadok minden sötétségén át, minden kételyen, minden halálon, minden pusztuláson át, erősebb mindennél. Mert az isteni olaj, a Lélek élteti.

Sziklaalap

Nincs biztosabb ismeret, nincs *biztosabb* alap, mint a hit, mert magára az Isten bölcsességére és erejére támaszkodik. Ez hitünk hatodik tulajdonsága: a hit sziklára épült ház. Jöhet eső, jöhet vihar, rátörhet a házra, az össze nem omlik: sziklán áll. Ez a szikla nem más, mint maga az Isten, az örök igazság.

Görögül „alétheia”-nak mondják az igazságot. Szó szerint fordítva: „nemrejtezettség”. A görögök úgy érezték, hogy az egész világ képmás, talány, melynek mélyén ott rejtőzködik az igazi lét. A misztikus *mevlátás* pillanatában tárul fel a barlangbörtön lakóinak csodálkozó szeme előtt a valóban létező világ, melynek a mi felületes világunk csak árnyéka. A zsidók „emet”-nek mondják az igazságot. Szó szerint fordítva: „hűség”. A zsidók az alkotó, szóló, szövetséget kötő Isten hűségében találták meg az igazságot. Az Isten szavát hallották, abba vetették bizalmukat és így álltak az igazság szikláján. Krisztusban egyesül e két nagy vonás: ő a megbocsátó Isten, a halottakat feltámasztó Isten hűségének tanúja, de egyben őbenne, mint megtestesült Istenfiában feltárul előttünk a lét gyökere: az Isten, aki „Én vagyok”-nak hívja magát. Krisztus az emberarcú Isten, aki csak a teljes áldozat erőtlenségében tudja igazán kinyilatkoztatni mindenhatóságát. Ezen a krisztusi létfeltáráson, kiben velünk a hűséges Isten, ezen alapszik a mi hitünk. Nem emberi eszmefuttatáson, nem emberi bölcsességen, nem emberi erőn, hanem az Isten erején és az Isten bölcsességén, mely akkor is, ha végtelen gyengeségnek és balgaságnak tűnik, végtelenül nagyobb minden erőnél és minden tudománynál (vö. 1Kor 1,19-31).

Hit és remény

Ez az Isten hűségében gyökerező hit jövőt nyit meg számunkra, jövőt ad az egész emberiségnek, az egész világnak. Ebben találjuk hitünk hetedik tulajdonságát. A hit reménybe nyílik, mert alapja a világnak jövőt ígérő Isten. Van-e jövője a világnak? Van-e értelme az ember művének? Az élet győz-e, vagy a halál? Elválás lesz-e a vég, vagy találkozás? Elporladás, vagy fölmagasztosulás? A mindig feljebb törő világ fejlődése értelmetlen örvénybe hull-e majd vissza vagy talán örök virág nyílik a fejlődés mulandó fáján? Ezek a kérdések az emberiség alapvető problémáját érintik. „Miért születni? Minek élni?” Nemcsak a „nagy természet”, hanem az ember is „kiégett szívvel” ezt kérdezi (Vajda János). A keresztes és a feltámadás Krisztusa adja meg a diadalmas választ. Az Isten az élet barátja (Bölcs 11,26). Életet akar és nem halált. Semmi kárba nem vész. „A szeretet és műve megmarad” (II. vatikáni zsinat „Az Egyház a mai világban” 39). Megőrzi azt a feltámadott Krisztus szívében és keresztül a halálon beleemeli az életbe. Ezer bukáson át hazavezet az út, oda ahol a Fiú a dicsőség stigmáival jegyzett világot átadja Atyjának, hogy Isten legyen minden mindenben (1 Kor 15,28). Aki hisz, az tudja, hogy az Isten önmagát ígérte oda a világnak: az Igében látni, a Lélekben szeretni őt és egynek lenni a „szentek nagy közösségében”. Ezt hiszi a világ jövőjének, aki Krisztusban hisz.

Energiaforrás

De ez a jövőbe vetett rendületlen hit nem teszi a hitet tétlen álmodozássá. A hit nyolcadik tulajdonsága az, hogy „tevékeny”. Az a hit, amelyik mint Pál mondja, „érvényes”, a „szeretetlenben tevékenykedő hit” (Gal 5,6). Igaz, létezhet hit szeretet nélkül is, de ez vagy most születő tökéletlen hit, vagy halálosan megsebzett, széthullófélben lévő hit. A hit valódi formája a tevékeny szeretetben való teljes odaadás. A hit az ember alapállásfoglalása életével, létével szemben: az ilyen alapállásfoglalás, ha létezik, befolyásol minden tettet, minden gondolatot. A hitből élet fakad, hálás élet. Az Isten megbocsátott, hát hogyne bocsátanék meg én is. Az Isten szeret, hát hogyne szeretnék én is. Krisztus szomjazik testvéremben, hát hogyne adnék inni neki. Krisztus meztelen a szegényben, hát hogyne ruháznám. Hiszem, hogy egy az Atyánk; hogyan

találkozhatnék valakivel, hogy testvéremnek ne vallanám. Hiszem, hogy maga az Isten fia jött közénk, hogy „legyen úgy, mint aki szolgál” (Lk 22,27), hogyan tölthetném el életemet uraskodással, anélkül, hogy az embert, minden embert szolgálnám. Ha a hitemből nem folyik ilyen hálás, szerető, szolgáló élet, ki tudja, van-e hitem igazán. Ijesztő ez talán nekünk szegény, gyenge, következtelen embereknek. A mi hitünk bukducsoló hit, bűnbánó hit, irgalmasságért könyörgő kishitűek hite. Ezért nincs számunkra más lehetőség, mint hogy annál keressünk támogatást hitünknek, kinek hite el nem fogyhat a világ végéig az évszázadokon át: ez pedig nem más, mint az Isten népe, az Egyház.

Mi hiszünk

Ez hitünk kilencedik tulajdonsága: a keresztény hit egy *közösség hite*, az Isten népéé. Igaz, nincs személyesebb, egyénibb dolog az én hitemnél. De ugyanakkor ez az én kis, gyenge, tegnap született, homályos hitem részesedés az egyetemes Egyház nagy, erős, tévedhetetlen, évezredek hitében. „Piszteuomen”, „Mi hiszünk”, így kezdődtek a régi zsinatok Krédói. Ez a „mi” ott született a Sinai hegy lábánál, ott fakadozott az apostolok szívében Galilea útjain, ott olvadt egybe a nyelvek viharában pünkösdkor, ott orgonál az Egyházatyák harmóniájában, ott áll kövé formálva a középkori katedrálisokban, ott lüktet öt világrész sok száz milliányi hívőinek lelkében. „Mi hiszünk”, az egy Lélek erejében, hiszünk az egy Istenben, az egy Úr Krisztusban, és hisszük a bennük egybefont, közös testvériséget.

Régen volt még római kispap koromban. A karácsonyi szünet előtti utolsó nap volt a Gergely Egyetemen. Nagy osztálytermünk óriási tábláit már reggel befedte a sok írás: a világ számtalan nyelvén, mindegyik diák a magáén, odaírta karácsonyi üdvözlését. Volt ott kacskaringós indiai írás, nemesen húzódo arab betűk, ízlésesen lendülő kínai írásjelek, sűrű örmény sorok, és latin betűkkel üdvözlés Európa, Amerika, Afrika, Ausztrália fiaitól. Én is odakanyarítottam a „Boldog karácsonyi ünnepeket” Magyarország nevében. Az utolsó órán a diákok mind összetódultak a több száz diákot befogadó nagy tanteremünkbe; énekeltünk, pénzt gyűjtöttünk a római szegényeknek, a végén pedig a karvezető francia kispap felhívására rázendítettünk latinul a Mise Kredójára. Sok száz fiatal férfi, a világ minden tájáról fehérek, sárgák, feketék, kik rátették egész életüket Krisztus követésére, énekelték ott egy szívvel, egy lélekkel: „*Credo in unum Deum, et in unum Dominum et in Spiritum Sanctum, unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam...*” A szívünkbe markolt ez az ének, soha nem tudom elfelejteni. Ott nem csak tudtam, hanem megéltem a nagy, egyetemes, évszázados Egyház hitét.

De nemcsak ott Rómában, a hit mindenütt egy nagy közösségi aktus: „*Simul fiximus oculos in lumen veritatis.*” „Együtt szegeztek szemünket az igazság fényére” – ahogy Ágoston mondja. Ábeltől az utolsó napok szentjeiig: „Mi hiszünk az egy Istenben, az egy Úr Krisztusban, az egy Lélekben.”

Hitünk központja

Ennek a hitnek – és ez a tizedik tulajdonsága – központja van, ami mindennek kulcsa. Hitünk, mint fejtegetéseink elején mondtuk, ráhagyatkozás Istenre, az Isten szavára. De ez a szó mond valamit: a hitnek tartalma van. És ez a tartalom nem összefüggéstelen tételek sorozata, hanem szerves egész. Van egy gyűjtőpontja. Kifejezhetjük különböző szavakkal, de értelme egy. Jézus így mondta: „Eljött az Isten országa”. Szent Péter és vele az őskeresztények egyszerűen így mondták: „Úrrá és Felkenté tette Isten azt a Jézust, akit ti megfeszítettetek” (ApCsel 2,36). Pál így mondta: „Krisztus halálra adatott bűneinkért, és feltámasztatott megigazulásunkért” (Róm 4,25). A trienti zsinat így mondja: „Először is azt hisszük, hogy a Krisztusban történt megváltás által az Isten kegyelmével megigazulttá teszi az igaztalant”. A II. vatikáni zsinat így mondja: „Velünk van az Isten aki kiszabadít a bűn és halál sötétségéből és feltámaszt örök

életre”. Vagy így mondhatjuk: „Hiszem, hogy az Atyaisten Fiában és Szentlelkében közvetlenül odaadja magát mint igazság és szeretet a bűnös világnak, hogy a világ a Szentlélek szeretetében, Fia által eljusson az Atyához és az Ő életéből éljen”. Vagy talán így is mondhatjuk: „Hiszem, hogy az Isten önmagában és e világ felé abszolút agapé, feltétlen szeretet. És hiszem, hogy aki a szeretetben marad, Istenben marad, és Isten őbenne, hogy ítélet alá nem kerül, hogy már átköltözött a halálból az életre”. Ez a hitünk központja. És minden más hitágazatnak, minden erkölcsi törvénynek, minden egyházi parancsnak csak úgy van értelme, ha erre a központra vonatkoztatjuk, ha ebből a gyújtópontból kap fényt. Aki ezt a központi igazságot elfogadja és saját életének központjává teszi, annak hite van, olyan hite, mely legyőzte a világot.

A hit által tesz Isten minket igaz emberré

Ez a hit – és ez legyen utolsó pontunk – gyökere és alapja minden *megigazulásnak* (trienti zsinat). Nem tettei által lesz az ember „igaz” az Isten előtt, hanem a Krisztus megváltásába vetett hit által. Ha a Szentlélek sugalmazására felhagyunk minden önigazolással és önteltséggel, ha elfogadjuk az Isten irgalmát, melyet Krisztusban tárt ki felénk, akkor nyílnak fel szívünk zsilipjei, és árad be a Szentlélek tengere. Ahol a Szentlélek, ott az Isten szeretete. Ahol a Szentlélek, ott az Isten „élet törvénye” (Róm 8,2), mely már nem holt betű, hanem belső dinamizmus: ez belénk ülteti Krisztus szívét és ráhangol arra, hogy szeressünk szeretni. Szeretetet parancsolni nem lehet. Krisztus is csak azért parancsolhatta, mert megadja azt, amit parancsol. Az Isten a mi szívünkön át akar szeretni: ez az „agapé”. És az isteni parancs: ne fojtsd el restségeddel magadban az isteni tüzet, ne tömd el önzésseddel az örök életre szökellő víz áradását. Ne félj szeretni, ne félj megtapasztalni, hogy milyen jó szeretni. Itt van az élet, ez az, ami marad. Semmi más. De ez minden. Mert az Isten szeretet. Aki hitt a szeretetben és élte azt, élni fog örökké.

Mi a szeretet?

„A szeretetnek nincs színe, hangja, íze vagy alakja, nincs súlya és keménysége és nincs ára, mert semmiféle vagyonnal nem lehet megfizetni. Végtelenül könnyebb, mint a fény, és nehezebb, mint az arany. Hozzá képest minden édesség, minden élvezet keserű, és minden vagyon koldusi nyomor.” A nagy magyar jezsuita pap, Varga László e szavaiból jól megértjük, milyen nagy fába vágja a fejszét az, aki a szeretetről ír. Ki tudná méltóan fejtegetni a nagy Titkot, amely magának az *Istennek létét alkotja*, amely – mint Dante mondta a „Divina commedia” zárószavában – „mozgat napot és minden csillagot”, amely az egyetlen soha el nem múló valóság (1Kor 13,8)? „Aki szeret annak nem kell magyarázni, hogy mi a szeretet. Aki pedig nem szeret, annak hiába magyarázzák” – mondta Ágoston. Úgy van. Csak az a baj, hogy nemcsak a hallgató, hanem a magyarázó szívében is csak pislákol a szeretet lángja. Hogy tehát mi keresztények mégis beszélhetünk a szeretetről, azt nem magunknak, hanem egy Másvalakinek köszönhetjük.

Jézus szeretete

Egyszer tartottam vagy száz apácának előadást a szeretetről. Egy óra hosszáig beszéltem, igyekezvén megvilágítani minden oldalról a szeretet titkát. Mikor az előadás végére értem, felszólítottam a hallgatóságot, hogy tegyenek fel kérdéseket. Egy fiatal nővérke mindjárt jelentkezett: „Tessék mondani, atya, mi a szeretet?” Hát ez a kérdés alaposan fejbe vágott. Egy álló órán keresztül magyaráztam nekik, hogy mi a szeretet, és lám, mintha semmit sem mondtam volna. Elkezdtem megint előlről, de látom a nővér arcán, hogy nem hatol a szívébe szavam. Erre félbeszakítottam a fejtegetést és hirtelen azt mondtam: „Nővér, csak egyet mondok. Nézzen Jézusra. Nézzen az Ő életére, az Ő halálára. Az, amit ott lát, az a szeretet!” Erre felcsillan a nővér szeme: megértette. Az én szívemben meg valami nagy hullámként tört fel a hála érzése: „Jézusom, mennyibe került neked, hogy én ezt a feleletet adhattam lányodnak! Életedbe került, halálodba, utolsó cseppig kiontott véredbe.” Az igazi szeretetről, az agapéről beszélni csak e módon lehet: ha Jézusról beszélünk. Mert ami benne feltárult e világnak, az ez: a szeretet Istene és az isteni szeretet.

Jézusnak minden ember fontos. Mert egy percig sem gondol saját magára, van ideje, ereje, módja másokra gondolni. Mert egy pillanatig sem tekint önmagára, megnézi és látja mások arcát, mások könnyét, mások mosolyát. Mert soha előnyt nem keres magának, rápazarolhatja életét, mindenét azokra, akik semmi hasznot nem hajtanak neki. Mert szívében ott ég az Irgalom Atyjának végtelen szeretete, csodálatos szemében minden teremtmény. A mezei virágok, amelyeket az Atya öltöztet *csodálatos* díszbe, a verebek, amelyeket az Atya gondja táplál; a csendes eső, amellyel az Atya itatja a szomjas szántóföldeket; a *csodaszép* napsugár, amellyel az Atya átöleli a réteket; a Göncölszekér, amelyet az Atya hajt fel minden éjjel az égre; a vetés, amelyet az Atya érlel százszoros terméssé; a mustármag, amelyet az Atya növeszt terebélyes fává, hogy ott rakja fészket ágai között a sárgarigó meg a fülemüle. Az egész teremtett világon át árad a mindent élesztő, mozgató, átölelő isteni szeretet.

*„Te mindenkin megkönyörülsz,
mert mindent megtehetsz.
Te szeretsz mindent, ami van,
És mitsem utálsz abból, amit alkottál.
Ha gyűlöltél volna valamit, meg sem teremtetted volna.
Hogy is maradhatna meg valami, ha te nem akarnád,*

*és hogyan állhatna fenn, ha te nem hívtad volna létre?
De te kímélsz mindent, mert a tied,
életnek barátja!”*

A Bölcsesség Könyvének (11,23-26) e szavait Jézus is mondhatta volna. Nem kellett Jézusnak tudós okoskodás, hogy a legkisebb dologban is megérezze az Istent: az Isten ott van mindenben, és minden Őbenne létezik; magába zárja a végtelen Istent a parányi virágpor, és fel nem méri Őt az egész világmindenség. És ez az Isten szeretet. Simone Weil írta egyszer: „Kilépünk a világból, mint kiscsirke a tojásból, és odaszállunk az Isten mellé. Őmellőle, vele együtt nézünk le a világra. Akkor tudjuk szeretni.” Nincs ennél nagyobb igazság. Jézus így nézte, így szerette a világot. És a világon az embereket, minden embert, kivétel nélkül. Mert ismerte az Isten szívét. Tudta, hogy „hajunknak egy ősz, hulló szála – följegyzett bú nála”. Tudta, hogy az „uraknak Ura” „ős szerelem” (Ady); és szeretett az Isten szívével.

Ha valaki nem képes kiröpülni a világból, az Isten mellé telepedni, az Ő szemével nézni és az Ő szívével szeretni a világot, akkor köröket kezd rajzolgatni maga köré, és beosztogatja az embereket: aki beleesik a körbe, az felebarát; aki nem, ahhoz vagy nincs közöm, vagy ellenség. Felebarát a család; felebarát a baráti kör; felebarát az érdektárs; felebarát aki szimpatikus; felebarát a tisztességes ember; felebarát, aki osztja politikai nézeteimet; felebarát, akin uralkodni tudok jótéteményeimmel; stb. Addig, amíg én maradok a központ és magam köré húzom a köröket, nem ismerem az igazi szeretetet, nem ismerem az Istent. Az igazi szeretetnek korlátja, határa nincs. Mert az Atyaisten mellől nézi a világot, és az Isten szeretete határtalan.

Jézus szeretete ilyen. Az akkori írástudók megvetették a törvénytudatlan egyszerű népet: Jézus velük, értük él, tiszteli, áldja, szereti őket. A rabbik lenézték a nőket és szóba sem álltak velük: Jézus megérti őket, társalog velük; megbecsülése, bocsánata, csodái örömet, életet adnak nekik. Az akkori zsidó társadalom kiközösítette a római megszállókkal együttműködő adóbeszedőket: Jézus asztalukhoz ül és meghívhatja magát Zakeus házába. A törvény tisztátalannak mondotta a leprásokat és szigorúan tiltotta érintésüket: Jézus odamegy hozzájuk és sebhelyes homlokukra teszi gyógyító kezét. Az akkori zsidók a pogány népek fiaival még asztalhoz ülni sem voltak hajlandók, és várva várták a nagy ítélet napját, amikor szolgáljukká lesz minden nemzet: Jézus napkeletről és napnyugatról várja az Ábrahám asztalához összeseregülő népeket, a földkerekség minden határáról, a világ végéig. Az igazi szeretet korlátlan, határtalan. Ha csak egyvalakit is kizár, már nem valódi „agapé”, nem valódi szeretet. Mert a valódi szeretet egybeforrás a teremtően, feltétel nélkül szerető Isten szívével. Nem naiv idealizmus és álmodozás ez. Senki oly élesen nem látta az emberek rosszát, mint Jézus. Látta, szenvedett miatta, és mégis jó volt hozzájuk. „Hiszen az Isten is jó a hálátlanokhoz és gonoszokhoz” (Lk 6,35).

Így már megértjük, hogy miért kegyelmi ajándék az ilyen szeretet. A maga erejéből ugyanis képtelen az ember az Isten álláspontjából kiindulva élni. Egy japán keresztény író, Miura Ayako regényének egyik jelenetében egy kisfiú kérdezi apjától: „Azt mondják a keresztények, hogy szeretni kell az ember ellenségét. Papa, mi az hogy ellenség?” Az apa próbálja magyarázni: „Tudod, fiam, ellenség az olyan ember, aki megbánt, vagy aki becsap, vagy aki elveszi mindenedet, vagy megüt, vagy talán meg is akar ölni...” Erre a gyerek: „Ugyan papa, hogy lehetne az ilyen embereket szeretni?” És akkor eszébe jutott az apának egy hajdani tanárának szava, aki egyszer elgondolkozva mondta egyetemista diákjainak: „Ellenséget szeretni... Ember erre nem képes. Ha pusztán ember...” Eddig a regény. De milyen igaz, amit mond. Ha pusztán ember valaki, akkor még jó, hogyha csak fogat fogért, szemet szemért követel, és nem üti agyon azt, aki kiverte a fogát, vagy kivájta a szemét. Ha pusztán ember valaki, akkor természetes, hogy verseng, irigykedik, gyanakszik, bosszút forral, örül rosszakarója kárán, vagy legalábbis megszüntet minden kapcsolatot az olyannal, akit ellenségének vél. Szeretni, ahogy

Jézus szeretett: embernek az lehetetlen. Lehetségessé csak akkor válik, ha az Isten szeret bennünk. Így szeretett Jézus, és így szeret az, akiben az Ő Lelke, a Szentlélek él.

Térnyitás a szeretet számára

Tért kell teremteni lelkünkben, hogy beáradjon a szeretet Istene és az isteni szeretet. „Gyomláld ki szívedből a gazt – mondja Ágoston –, mert nagyértékű magot vetnek belé. Ne burjánazzék ott semmi, ami ezt a magot elfojtaná!” Üressé, tágassá kell lennie a szívnek, hogy ott felnőhessen és kinyílhasson a szeretet virága. Akinek szíve saját énjével van tele, abba nem fér bele az Isten. Csak ha odaadtam mindenemet, lesz enyém a Minden. Idézzük újból Ágostont, a szeretet nagymesterét: „Ha kenyeret akarsz venni, filléredet adod. Ha telket akarsz venni, tallérodad adod. Ha szeretetet akarsz venni, magadat kell adnod. A kenyér ára a fillér. A telek ára a tallér. A szeretet ára te vagy!” Nagy ár ez! De szinte semmi, ha összevetjük azzal a végtelen kincssel, amely nélkül „minden édesség keserű és minden vagyon koldusi nyomor”. Aki így odaadta magát és akit így betöltött az Isten, az szabad, mint a tavaszi szél, annak testvére a nap, hold, ékes csillagok, annak nővérkéje a halál és barátja minden ember; annak öröme mások öröme, bánata mások bánata, annak élete Krisztus, halála nyereség; az „nem tartozik senkinek semmivel, csak kölcsönös szeretettel” (Róm 13,8). De ezt a tartozást soha leróni nem tudja. „Pénzadósság csökken, ha leróni kezdjük. A szeretet tartozása annál inkább növekszik, mennél inkább szeretünk. Amikor adósságot fizetünk, vagyonunk kisebbedik. Amikor a szeretet tartozását rójuk le, szeretetünk egyre gyarapszik” (Ágoston). Kifogyhatatlan, kimeríthetetlen a szeretet, akár csak az Isten.

Isten különös kegyelemként korunknak két szentéletű embert adott, a krisztusi szeretet két példáját. Az egyik XXIII. János pápa, a másik a kalkuttai Teréz anya. János pápa beváltotta pápaságának első napján mondott jóslatát: „Ha a pápa a szelíd és alázatos szívű Jézusnak képmása lesz, nagy hasznára lesz Egyháznak, világnak.” A Szent Péter templomban elhelyezett dombormű nagyszerűen fejezi ki a pápa lényegét: nem egyedül trónol ott, magányos méltóságban, hanem embertestvérei veszik körül. Mögötte a zsinati püspökök sora, előtte a hozzá sereglő férfiak, asszonyok, gyerekek, betegek; hátul egy rab kukucska ki a börtön ablakán, a dombormű sarkán pedig egy kutya nyújtogatja a nyakát. És XXIII. János pápa, pluviáléjába burkolózva, nagy kezével áldását osztja.

Teréz anya a világ legnyomorultabb szegényeinek barátja. Velük, nekik él, értük szenved, értük dolgozik Kalkutta kohójában. Szeretetének lángja ragadós: több ezer társ szegődött már melléje, akik vele élnek, szeretnek és dolgoznak a legszegényebbekért. Egy ünnepség után újságírók vették körül a jó nővért, aki *fesztelenül* válaszolt kérdéseikre. „Egyet szeretnék különösen tudtára adni az egész világnak – mondotta: azt, hogy az én kalkuttai szegényeim milyen pompás, remek, nagyszerű emberek!” Micsoda kijelentés! Hogy azok a nyomor által testükben, lelkükben elkorcsosodott roncsok „pompás, remek, nagyszerű emberek” lennének!? És mégis igaz. Csak szem kell hozzá, a szeretet szeme, az Isten szeme. Akkor még a legnyomorultabb emberben is meglátjuk azt, amiért az Isten Fia leszállt a mennyekből, emberré lett, keresztre feszített, meghalt és feltámadott.

Isten szeretetének képviselői

Két parancsról beszél Jézus: „Szeresd Uradat, Istenedet! Szeresd felebarátodat!” De ez a két parancs egy. „Ha valaki nem szereti látható testvérét, hogyan szerethetné a láthatatlan Istent?” (1Jn 4,20). Az Isten iránti szeretet csak akkor nem jámbor fantázia, ha egyesül az e világot a végtelenségig szerető Isten szívével. Ha „istenszeretetünk” nem az Istent magunknak kisajátító önzés, ha nem az Isten lealacsonyítása saját boldogságunk eszközévé, akkor nem lehet más, mint egyesülés az Isten szeretettengerével. Aki az Istent szereti, az Isten dicsőségét kívánja. Az Isten

dicsősége pedig – amint már Iréneusz megmondta – „az élő ember”, az igazán élő, Istenből élő, örökké élő ember. Aki szereti az Istent, az az élet barátja.

Azt, aki – mint Simone Weil mondta – az Isten iránti szeretet által kirepült e világból az *Isten ölébe*, az Isten visszaküldi onnan a földre szeretni. Visszaküldi, de nem magányosan, mert vele jön az Isten is. „Ha valaki látni akarja az Istent, minek küldenénk őt utazásra fel az égig. Csak legyen szívében szeretet! Ha szeret, mennyország lett a szíve, és benne lakik Isten” (Ágoston). Mikor a feltámadt Jézus megjelent apostolainak a Genezáret-tó partján, háromszor kérdezte meg Pétert: „Szeretsz-e engem?” És mikor Péter háromszor is igennel felelt, Jézus háromszor hozzátette: „Legeltesd bárányaimat!” Nem azt mondja Jézus: „Ha szeretsz maradjunk kettesben”, hanem: „Ha szeretsz, menj és legeltesd bárányaimat.” Szent Ambrus fűzött egy csodálatos szép mondatot ehhez a jelenethez: „Az Úr e világban hagyta Pétert mint szeretetének helytartóját (amoris sui vicarium).”

Krisztus szeretetének helytartója, az Isten szeretetének tükre: ez a krisztusi ember egyetlen léthivatása. Ha nem ilyen mélységekből fakad szeretetünk, akkor lesz talán egy kis szívélyesség, emberbarátiság, udvariasság, kedvesség, szociális munka stb., de amikor nehéz lesz szeretni, amikor életünket kell áldozni a szeretetért, amikor jóval kell visszafizetni a rosszért, amikor meg kell bocsátani az ellenünk vétkezőknek, amikor fáradtság, meg nem értés nyom, akkor, ha nem a Krisztus és a Szentlélek által belénk áradó Atyaisten szeretete lángol bennünk, kifogy erőnk, elapad bátorságunk, kialszik örömünk. Nem könnyű a Jézus terhe. Hogy is volna könnyű mindennap keresztet hordani? Hogy is volna könnyű életünket elveszteni? Hogy is volna könnyű még ingünket is odaadni? Hogy is volna könnyű átkozókat áldani és üldözőkért imádkozni? Hogy is volna könnyű mindent eltérni, mindent elhinni, mindent remélni és mindent elviselni? Mégis: könnyű ez a teher! De csak annak, aki szeret. Aki úgy szeret, ahogy Jézus szeretett. És csak az ilyen ember él. Mert az Isten szeretet és élet.

Megmagyaráztuk-e ezzel, hogy mi a szeretet? Dehogy magyaráztuk meg! De nem is baj. Mert csak egy a fontos: hogy igazán szeressünk. És erre majd megtanít, ha csendet teremtünk szívünkben, a Szentlélek.

Mi a hűség?

„Uram, a szavad örökké megmarad, szilárd, mint az ég erőssége. Hűséged nemzedékről nemzedékre száll” – hirdeti a zsoltáros (119,90). Isten a hűséges szövetséges. Szövetsége ingyenes ajándék, tartósságát évezredek szavatolják. Isten „Izrael sziklája” (MTörv 32,4): szavai igazak, ígéretei szilárdak, hűsége rendíthetetlen. Elvárja, hogy „jegyese”, a választott nép, a szövetség népe ugyancsak a hűség kötelékével ragaszkodjon hozzá (Oz 2,22). Mivel azonban Izrael nem lett hűséges Isten másik „Szolgát” választott, akit Lelkével betöltött (Iz 42,1 kk). *Jézus Krisztus ez*, aki teljesíti az Atya akaratát. Benne valósul meg az újszövetség, benne váltja be Isten minden ígéretét (2Kor 1,20). Benne hívott meg minket is, Fiának, Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak közösségébe” (1Kor 1,8). Nekünk Krisztus hűségét kell mintáznunk halálíg tartó állhatatossággal. Nehézségeink közepette számíthatunk rá. „Ha meghalunk veled, majd élünk is veled; ha tűrünk veled, uralkodni is fogunk veled... de ha mi hűtlenné válunk, ő hű marad, mert önmagát nem tagadhatja meg” (2Tim 2,11-13).

Krisztus tanítványait keresztényeknek hívjuk, ami annyit jelent: olyanok, mint Krisztus. Hűségesek Isten akaratának teljesítésében, kitartanak a nehézségekben, a kereszten is az Atyához fordulnak. De a „hívek” kifejezés is arra utal, hogy hiszünk és hűségesen élünk hitünk tanítása szerint: „A hívek mind összetartottak... Állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában, a közösségben, a kenyértörésben és az imádságban” (ApCsel 2,44.42).

E fejezetben szeretnénk rámutatni a krisztusi (keresztény!), a hívő élet néhány lehetőségére és buktatójára. Feleletet keresünk arra a kérdésre: Hogyan járhatunk a hűség útjain?

Holtomiglan-holtodiglan

A keresztény esküvői szertartás legmegkapóbb pillanata az, amikor a jegyesek esküjüket mondják: „Isten engem úgy segítjen..., hogy a jelenlevő N-t szeretem, szeretetből veszem (megyek hozzá) feleségül..., és hogy őt el nem hagyom holtomiglan-holtáiglan semmiféle bajában. Isten engem úgy segítjen!” Sok helyütt az a szokás, hogy ilyenkor egymással szembefordul a fiatal pár, kezet fognak, a pap átköti kezüket stórával, így mondják az eskü szavait. Olyan mély benyomást tett mindig ez az eskü a jelenlevőkre, hogy a magyar nép nyelvén, „esküvő”-nek hívjuk a házasság szertartását. Itt esküszik a két fiatal, mindenki szeme láttára, füle hallatára hűséget, itt kötelezi el magát holtomiglan-holtodiglan.

Óriási szó ez. Talán a pillanat hevében könnyű kimondani, hiszen a vőlegény előtt ott áll hófehér ruhájában, patyolat fátylában, mint egy tündéri jelenség, a ragyogó, fiatal menyasszony. A menyasszony előtt pedig délcegen a nyalka vőlegény. Szerelmesek egymásba. A fiatal ember úgy érzi, hogy „csak egy kislány van a világon”, és az most az övé lesz. A leány azt hiszi, hogy a mesebeli királyfi ragadta meg kezét. A szerelem tüzeben könnyen jön az ajakra a szó: „Esküszöm, hű leszek hozzád, szeretlek holtomiglan-holtodiglan!”

De ha kissé higgadtan megfontoljuk a dolgot, az ilyen eskü hajmeresztő vakmerőségnek tűnik. Hiszen ez a szép menyasszony negyven-ötven év múlva ráncos vénasszony lesz. A vidám vőlegény ugyancsak negyven-ötven év múlva zsémbes öregember. Jön talán betegség, anyagi csőd vagy baleset. Megjelenhet egy másik, sokkal vonzóbb nő a férj látóhatárán. Feltűnhet egy könnyebb életet ígérő férfi a feleség szemei előtt. Az ember szíve változik. A szerelem tüze kialszik. Hogyan lehetséges hát, hogy az ember elkötelezze magát „holtomiglan-holtodiglan” egy egész életre. Nem felelőtlen vakmerőség ez?

És mégis: ilyen vakmerőség nélkül nincs emberi boldogság. A házasság éppen abban áll, hogy két ember feltétel nélkül egymásra bizza életét. Így lesz kettőjük egy test, mit ember szét nem választhat. Ha nincs ilyen kölcsönös, feltétlen bizalom, akkor nincs béke, nincs öröm

szívükben. Ha az egyik házastárs tudná, hogy párja csak addig tart ki mellette, amíg minden könnyű és kellemes, akkor nem tudná őt szívből szeretni. Ha a házasságra is állna az, amit egy pesszimista római költő írt a barátságról: „Jó sorsban sok barátod lesz. De ha balsors ér, egyedül maradsz”, akkor már kezdettől fogva pokol lenne a házaselet. A gépkocsit kipróbálni, ruhát próbálni lehet, sőt kell. De a hűséget próbálni, házasságot próbálni lehetetlenség. A próbaházasság már eleve kudarcra van ítélve, mert a házasság éppen a feltétel nélküli szeretet szentsége. Az a szeretet, melybe bele van kalkulálva, hogy valamikor talán véget ér, kezdettől fogva nem igazi szeretet.

Így hát egyfelől úgy látszik: a „holtomiglan-holtodiglan”-eskü balga vakmerőség, másfelől pedig úgy tűnik, hogy az ilyen esküvel kifejezett elhatározás nélkül nincs valóságos házasságkötés. Hogy lehet megoldani ezt a dilemmát?

Egyszerűen úgy, hogy végighallgatjuk az eskü kifejezéseit. Az eskü utolsó szavai ugyanis ezek: „Isten engem úgy segítjen!” Minden eskü az Isten színe előtt tett ígéret. Jobban mondván: az Istennek tett ígéret. Az esküvőn ott áll a két látható tanú a jegyesek mögött, de a legfontosabb tanú láthatatlan: maga az Isten. Ő a legfontosabb tanú. Mert bár az ember változik, az Isten változatlan. Az embert megkísértheti a hűtlenség, de az Isten hűséges. Az embert baj érheti, de az Isten ott van a bajba jutott ember mellett is. Lehet, hogy úgy érzik a házastársak, hogy emberfeletti erő kell a házastársi hűség és szeretet megtartásához, de az Isten Szentlelke megadja ezt az erőt. Úgy tűnhet az embernek, hogy lehetetlen tovább viselnie a hűség igáját, de az Isten számára minden lehetséges, és így az Istennel együtt élő ember számára a „lehetetlen” lehetőséggé válik. A kísértés vihara hajótöréssel fenyegetheti a házaselet bárkáját, de „hűséges az Isten, erőnkön felül nem hagy megkísérteni, hanem a kísértéssel együtt a szabadulás útját is megadja, hogy kibírjuk” (1Kor 10,13).

A hit világa

Az esküvel elvállalt hűség, elkötelezettség a hit világához tartozik. Aki esküszik, hiszi, hogy van Isten és hogy az Isten hallja szavát. A keresztyén ember tudja, hogy a házastársakat „Isten köti egybe” (Mt 19,6). Tudja azt is, hogy az Isten ismeri és szereti őt, és egyszülött Fia Jézus Krisztus halála és feltámadása által feltétlenül, visszavonhatatlanul hűségre kötelezte magát az emberiség iránt. Jézus meghalt értünk. Ez egy egyszeri, visszavonhatatlan tett. Egyszer történt, de örök érvényű. Jézus feltámadt értünk. Ez is egyszeri, visszavonhatatlan tett. A feltámadt Jézus nem hal meg többé. Mint élő testvérünk velünk van minden nap a világ végéig. Hitünkkel ebbe a Jézusba kapaszkodunk. Lehet, hogy a házaselet Golgota-járás lesz. De a Golgotán ott találjuk Jézust. Az Ő jóvoltából semmi sem vész kárba.

Minden könnycseppünkön ott nyugszik az Isten szeme. Minden sóhajunk az Isten szívében visszhangzik. Az Isten megadja nekünk Szentlelkét, hogy szeretettel szenvedhessünk. Így még a szenvedés mélységéből is öröm fakad, mert tudjuk, hogy „akik Istent szeretik, azoknak minden javukra válik” (Róm 8,28).

Ahhoz, hogy ez a hitből fakadó élet valósággá váljon, feltétlenül szükséges az imádság. Hiszen az imádság nem egyéb, mint istenhitünk megélése. A hitből fakadó imát meghallgatja az Isten. Jézus maga ígéri: „Mennyei Atyátok megadja a Szentlelket azoknak, akik kérik tőle” (Lk 11,13). A Szentlélek gyümölcse pedig „szerelem, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás” (Gal 5,22). Az ilyen benső erőforrás nélkül lehetetlen lenne, főleg a mai világban az egy életre szóló házaselet hűséges megvalósítása. De akiben ezek a gyümölcsök teremnek, annak megvan minden adottsága arra, hogy nemcsak a fiatalkori szerelem napjaiban, hanem az érettkor türelem-próbájában és az öregkor nehézségeiben is megtartsa esküjét. Ha van szeretet és az abból fakadó béke és öröm, ha van mindent elviselő türelem, ha van egymás iránti kedvesség és jóság, ha van sérthetetlen hűség, ha van egymástól bocsánatot kérő szelídség, ha van a kísértések elleni küzdelemhez szükséges önmegtartóztatás,

akkor lesz boldog házaseset is. És még ha boldogtalanság köszöntene is be, akkor is tudja a keresztény ember, hogy az Isten, akinek esküdött, jóságos édesatyja, és hogy Jézus vele van minden bűjában-bajában.

Az ilyen bizalom kedves az Isten szemében. Az isteni „megigazulás a hitből ered” mondja a Szentírás (Róm 3,22). A hit lényeges eleme pedig: *bizalom az Istenben*. A hitvestársnak ígért feltétlen hűség esküje ennek az Isten iránti bizalomnak konkrét megnyilvánulása. A fiatal pár hisz egymás szeretetében. Ez gyönyörű dolog, de még nem a házasság végső alapja. A végső alap: hit Isten hűséges szeretetében. Lehet, hogy az egyik hitvestárs megszegi esküjét, hűtlenné válik, kialszik szívében a szeretet. De az Isten sohasem lesz hűtlen; sohasem szűnik meg szeretni. Ez az Isten olyan bölcs és hatalmas, hogy a hitvestárs hűtlensége miatt tragikumává lett emberi életet is, Jézus keresztyével egybekötve, értékessé tudja tenni. „Az Istent szeretőknek minden javukra válik.”

Papi és szerzetesi hivatás

Amit a házassági esküről elmondtunk, az áll minden „holtomiglan” érvényes esküre, fogadalomra, ígéretre is. A Katolikus Egyház tanítása szerint papszenteléskor eltörölhetetlen szentségi jegy vésődik a pap lelkébe. Akit pappá szenteltek, az pap marad mindvégig. A szerzetesek és apácák pedig, megfelelő próbaidő után, örök fogadalmat tesznek.

A papszentelésnél és szerzetesi fogadalomnál is a legfontosabb tanú maga az élő Isten. Az Ő nevében végzi a püspök a papszentelési szertartást. Őneki mondja a fogadalmazó szerzetes: „Mindenható, örök Isten, örök szüzességet, szegénységet, engedelmességet fogadok neked”. Óriási bizalom kell az ilyen életforma vállalásához. Bizalom az Istenben, akire az új pap vagy szerzetes visszavonhatatlanul rábízta életét. Itt teljes egészében a hit világában mozgunk. A pap, aki olyan feladatok ellátására vállalkozik, amelyeknek a hit világában van értelme (misézés, gyóntatás, az evangélium hirdetése, stb.) és a szerzetes, aki lemond a földi élet: a házaseset, az apaság, anyaság örömeiről, az anyagi és szellemi függetlenségről, az Isten országa mindent meghaladó értékének élő tanúja. Életének csak akkor van értelme, ha ez az ország: *valóság*.

A pap és szerzetes vallja, hogy Jézus kiontott vére által az Isten visszavonhatatlan szövetséget kötött az emberiséggel. Ezért tudja azt is, hogy ennek a szövetségnek legalkalmasabb tanúi azok, akik ugyancsak visszavonhatatlanul szegődtek annak szolgálatára (2Kor 3,6).

Az is világos a pap és a szerzetes előtt, hogy mindig számíthat az Isten hűséges segítségére. Ezért áll a szerzetesi fogadalomban ilyen szöveg is: „Istenem, Jézus szent vérére kérve kérek, hogy amint megadtad nekem a vágyat, hogy fogadalmam letegyen, úgy add meg nekem bőséges kegyelmet is, hogy azt meg is tarthassam.”

Ezt a „bőséges kegyelmet, vagyis szent Lelkét, az Isten biztosan megadja azoknak, akik azt állhatatos imáikban kérik. Amint a házaseset, úgy a papi és szerzetesi élet is Golgota-járássá válhat. De hiszen épp az ilyen Golgota-járás a Krisztus-követés lényege. Maga Jézus mondja: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztyét minden nap és úgy kövessen” (Lk 9,23).

Papságra vállalkozni, örök szerzetesi fogadalmat tenni bizony merészség. Úgy érzi az ember, hogy önmaga köti gúzsba kezét-lábát felbonthatatlanul. De az ilyen kötelék: hatalmas erőforrás. Mindenki tudja, aki lelki életet él, hogy az ilyen életben is a lelki öröm és a lelki szárazság napjai, sőt évei váltakoznak. A szárazság sivatagában nagy a kísértés arra, hogy az ember megfutamodjék és kellemesebb tájékokra szökjék. Ilyenkor hatalmas támasz az Istennek tett ígért, fogadalom. „Magam kötöttem gúzsba lábamat. Futni már nem lehet. Amit ígértem, megtartom. Istenem, segíts!”

A papot, szerzetest, apácát, úgy tekintik a hívek, mint az isteni, evangéliumi hűség képviselőjét. Ezért bízzák rájuk titkaikat, ezért fordulnak hozzájuk tanácsért legkényesebb

ügyeikben, ezért támogatják őket adományaikkal. Mekkora csalódás a hívek számára, ha az, akiben ennyire megbíztak, egy szép napon felhagy az úr szolgálatával. A hűtlen házastárs szerencsétlenné teszi családját. A hűtlen pap és szerzetes szerencsétlenné, sőt néha hitetlenné teszi a keresztények közösségét. Ennek a nagy felelősségnek tudatában, papnak, szerzetesnek még jobban bele kell kapaszkodnia ígéretébe, fogadalmába és az ígéretet, fogadalmat elfogadó Isten hűségébe.

„Az ígéret szép szó, ha megtartják, úgy jó” – mondja a magyar nép. Nagy bölcsesség ez. A jó Istent szolgáló jó ember megtartja az Istennek és embereknek tett ígéretét. Mert ez így jó. Voltaképpen minden nagyon egyszerű: *jónak lenni jó*. Ez az Isten élete mibennünk.

Vértanúság

Kimondani egyszerű. De bizony nehéz az életben megvalósítani. Vannak olyan esetek, amikor a házassági eskü, a papszentelés, a szerzetesi fogadalom vagy éppen a hit megvallása miatt kényszer lesz az ember élete. Ilyenkor jó arra emlékezni, hogy a keresztény élet legtökéletesebb formája a vértanúság.

Tudjuk az egyháztörténelemből, hogy a szerzetesség, mint szervezett mozgalom, akkor kezdődött az Egyházban, amikor vége szakadt a keresztényüldözésnek. Minthogy már nem volt üldözés, nem volt alkalom a vértanúságra. A szerzetesi életet tehát úgy fogták fel, mint a vértanúság új formáját.

A vértanú visszavonhatatlanul feláldozza életét Istennek. Amikor a hóhér pallosa lendül, vagy amikor a máglya lángjai fellobognak, akkor már nincs mód meggondolásra. A hűség halált jelent, minden további lehetőség feladását, sok esetben ragyogó pálya, boldog házaselet, anyagi jólét visszavonhatatlan feláldozását. A vértanúk megteszik ezt az Isten iránti hűségből és bízva Isten hűségében. Nem csoda, hogy az Egyház a vértanúkat kezdettől fogva „tanúk”-nak nevezte. Ők az Isten országába vetett hitnek legkiválóbb tanúi. Ők mutatják, hogy az Isten országa végtelenül felülmúl minden földi kincset, még az ember földi életének kincsét is.

A keresztény művészetben a vértanúkat győzelmi pálmával és ragyogó dicsfényvel szokták ábrázolni, de a vértanú szenvedése és halála önmagában véve nem ragyogó látvány. Ellenkezőleg, a vértanúság gyakorlatilag: piszkos, sötét, hideg börtön, ütlegektől elkékült és feldagadt test, gennyedő sebhelyek, becsmélés, gyalázás, és végül – a velőig hatoló kínban – az élet lángjának kioltása. Hogyan volt a vértanúknak ereje ahhoz, hogy ilyenre vállalkozzanak? Hiszen akkor úgy látszott, hogy elhagyta őket, megfélemezte róluk az Isten. Nem küldött angyal-légiókat, hogy kimentse övéit kínzóik karmai közül. Nem felelt kiáltásukra, hallgatásba burkolódzott. A II. század végén Lyonban sok keresztényt kínoztak halálra hitükért. Összevissza szabdalt tetemeik halmát napokon keresztül közszemlére tette ki a hatóság. A pogányok, megbámulván ezt a borzasztó látványt, egymásnak mondogatták: „Hát nem tudta az ő Istenük megsegíteni őket?” És mégis, ezek a keresztények kitartottak mindhalálig, és kiontott vérük új keresztényeket termő maggá vált. Nem csupán emberi valósággal van itt dolgunk, hanem a hit világával és a Szentlélek erejével. „A mostani pillanatnyi könnyű szenvedés a mennyei örök dicsőség túláradó mértékét szerzi meg nekünk” – mondja Szent Pál (2Kor 4,17). Dehogy „könnyű” a földi szenvedés! Nem könnyűek a házaselet megpróbáltatásai, sem a papi és szerzetesi élet bajai. Pál maga tudta ezt legjobban és meg is írta világosan. De meg volt arról is győződve, hogy a „túláradó örökkévalósággal” összehasonlítva a legnehezebb szenvedés is könnyűnek számít. A „dicsőség” persze, amit ez a szenvedés szerez, nem valami öntelt, büszke ragyogás, hanem a szeretet örökkévalósága. Minden elmúlik, de megmarad a szeretet. És aki szeret, az örökké él.

Emberi nehézségek

A szerető örök Isten feltétlen hűségére építő visszavonhatatlan emberi hűség: ez a hitből fakadó keresztény élet alapformája. De amikor az emberek ezt az alapformát a bonyolult emberi természet, a különböző – néha beteges – lelki és testi adottságok, a téves társadalmi előítéletek befolyása közepette próbálják megvalósítani, akkor adódhatnak nehéz és kivételes esetek is. Manapság tudatában vagyunk annak, hogy egy életre szóló ígéret, eskü vagy fogadalom letételéhez bizonyos *lelki érettség* szükséges. Tudjuk azt is: lélektani okok miatt megtörténhetik, hogy egy ilyen kijelentés nem az ember szabad cselekedete, hanem valami kényszerképzet vagy beteges illúzió szülötte. Ezért az Egyház manapság megértéssel keresi az Isten szemében is elfogadható megoldást azok számára, akik ilyen okokból elviselhetetlen helyzetbe kerültek. Az új egyházi törvénykönyv a házasság érvénytelenségének okai között lélektani okokat is felsorol, és megokolt esetekben a papi vagy szerzetesi kötelezettségek vállalása alól is ad az Egyház felmentést. Csak helyeselni tudjuk, hogy az Egyház ily módon szelíd és irgalmas szívű alapítójának, Jézus Krisztusnak lelkületét megosztani igyekszik. „A megtört nádszálat nem törli össze, sem a pislákoló mécesest nem oltja ki” (Iz 42,3). Az „Úr szolgájá”-ról szól ez a szöveg, kinek alakját Jézus önmagára értelmezte. Jézus egyháza számára is áll ez a parancs. Nem szabad összetörmünk a megtört nádat, vagy kioltanunk a pislákoló mécesest.

Ne feledjük viszont azt sem, hogy az olyan esetek, amikor az Egyház érvénytelennek jelent ki esküket és fogadalmakat, vagy felmentést ad róluk, *kivételes esetek*. Nem szabad odafajulnia a dolognak, hogy az örök hűség ígérete tartalom nélküli üres szóvá váljék. A házastársak nagyon meg kell gondolják, hogy van-e alapja a házasság érvénytelenné nyilvánítására vonatkozó kérelmüknek. És a papok, szerzetesek még inkább gondolják meg, hogy vállalják-e Isten előtt a felelősséget, ha felmentést kérnek ígéreteik, fogadalmaik alól. II. János Pál pápa mondta egyszer a papoknak: „Az az Isten, aki a papszenteléskor „igen”-t kívánt tőletek hallani, nem olyan Isten, aki néhány évre rá „nem”-et kíván hallani tőletek.” Kemény beszéd ez. De igaz. Persze az, aki ezt mondja vagy idézi, maga kell legjobban érezze gyarlóságát és veszélyeztettségét. Ezért nagyon – nagyon kívánatos és szükséges, hogy házastársak, szerzetesek, apácák, vagyis mindazok, akik egy életre hűségre kötelezték magukat, minden nap imádság formájában megújítsák ígéretüket: „Add, Uram, hogy amit benned bízva megfogadtam, azt holtomiglan meg is tarthassam.”

* * *

Nézzétek hitvallásunk követét és főpapját, Jézust, milyen *hűséget tanúsított* az iránt, aki Őt küldte, akárcsak Mózes Isten egész házában... Krisztus azonban mint Fiú állt háza élén. Mi vagyunk az Ő háza, ha mindvégig rendületlenül kitartunk a bizalomban és a diadalmas reményben” (Zsid 3,1; 2,6). Szent Ágoston is hasonlóképpen buzdít a hűségre: „Azt gondold talán, hogy az Isten, ki gondodat viselte, mielőtt létrejöttél volna, nem viseli gondodat most, amikor már olyanná lettél, amilyennek kíván. Már hívó vagy. Már az igazak útját járod. Azt gondold talán, hogy az Isten, aki felkelti napját jókra és gonoszokra is, esőt ad az igazaknak is, bűnösöknek is, nem viseli gondodat? Azt hiszed talán, hogy Isten téged, aki már a hitből élő igaz ember lettél, elhanyagol, elhagy, elbocsát? Ellenkezőleg, az Isten már itt a földön ápol és segít; már itt a földön megadja a szükségest és eltávolítja a károst. Az Úr gondodat viseli. Légy nyugodt. Az hordoz tenyerén, aki megteremtett. Csak vigyázz, hogy ki ne essél Teremtőd tenyeréből. Ő soha téged el nem hagy. Csak te ne hagyd el Őt! Csak te ne hagyd el önmagadat!” (Enarr. in Ps 39,27).

A feltétlen hűség az igazi öröm forrása. De ugyanakkor szükségképpen könnyforrás is. De a hűségből fakadó könnyek áldott könnyek. Kellenek, hogy legyen mit letörölnie szemünkről az Istennek, amikor majd „minden könnyet letöröl” (Jel 7,17).

Krisztus keresztje

Gyermekkoromban szüleimmel egy nyarat az ausztriai Maria Schutzban töltöttünk. A hófehér templomtól egy ösvény vezetett a mély fenyőerdőbe. Jobb felől, néhány perc járásra, ott állt egy kereszt. Tetőcske védte úgy – ahogy az eső ellen; és rajta, szelíden, lehajtott fővel, Jézus. Mindig valami nagy hála érzése illant át gyerekszívemen, amikor ráesett tekintetem. Néhány éve újra ellátogattam oda. Hát bizony ott volt most is, szelíden mint régen, a feszület a nagy fenyők alatt. Mintha csak rám várt volna. Tudom, hogyha mindenki elhagy is, Ő el nem hagy soha. Egyet kell ismernünk: Krisztus keresztjét, hogy élni tudjunk hálával, szeretni tudjunk hittel, halni tudjunk reménnyel. „Ave crux, spes unica – Kereszt, üdvözlégy egyetlen reményünk!” Magyarország is tapasztalt sok keresztet, háborúságot ezer éven át. Ilyen népnek értenie kell Krisztus keresztjét, hogy élni tudjon. Létkérdés ez neki. Nyissuk hát fel a Szentírást, és járuljunk oda újra Jézus keresztjének iskolájához.

Sokszor hallunk nagypénteki szentbeszédekben a keresztre feszített Jézus hét szaváról. És valóban, ha a négy evangélista elbeszéléseit összevetjük, Jézus hét szavát találjuk megörökítve. De egyik evangélistánál sem találjuk meg valamennyit: egyik egyet idéz, egy másik hármát, egy másik megint hármát. És ez nem véletlen. Az evangélisták mind a maguk módján rajzolták meg számunkra az Úr halálát. Itt éri el csúcspontját mind a négy evangélium. Márk és Máté, aztán Lukács, végül pedig János. Három kép, tele valósággal, mély teológiával és mélységes titokkal. Szemléljük, értsük.

Jézus keresztje Máténál és Márknál

A Márk és Máté rajzolta kép sötét (Mt 27,35-54; Mk 15,25-41). Két szavát, vagy jobban mondva csak egy szavát őrizték meg számunkra Jézusnak – mert a második nem „szó”, hanem csak artikulálatlan halálkiáltás. És ez az egy szó is rettenetes: „Istenem, Istenem, mért hagytál el?” Minden sötét itt: nemcsak az égboltozat és a föld, hanem még Jézus alakja is. Odaszögezve a kínzófához, körülvéve gúnyolódó nagyuraktól és csöcseléktől, erőtlenséggel, elhagyottan, megvetetten, egyedül. És az Isten, akit oly bizalommal hívott Atyjának, akit oly hűséggel szolgált, még ez az Isten is elhagyta. Nem veszi le a keresztről, nem szabadítja meg a gyalázatos haláltól, hallgat mélységesen. Még Jézus szívében sem világít csendes fényével. Nincs itt kiváltság, titkos vigasztalás: Jézus beleomlik a mi sötét halálunkba.

Hogy ezt a megrendítő képet felfoghassuk, az evangélium egészét kell megérteni. Különösen Márk, akinek mélysége Jánoséval vetélkedik, adja kezünkbe a kulcsot. Márk evangéliumának első szava: „Isten Fia, Jézus Krisztus evangéliuma.” És az egész evangélium célja megértetni velünk, hogy ez mit jelent. Jézus tanítványai egy-egy csoda láttán megvallják: „Te vagy a Krisztus!” Még az ördögösök is elkiáltják magukat: „Te vagy az Isten Fia!” De Jézus csendet parancsol nekik. Ne mondják, ne hirdessék. Még nem szabad kiejteni ezt a vallomást, mert csak félreértésre vezetne. Csupán szóval megmagyarázni lehetetlen, mit jelent ez: „Isten Fia”. Tett kell ahhoz. És Jézus kezdi mondogatni tanítványainak: „Felmegyünk Jeruzsálembe és az emberfiát kiszolgáltatják a főpapoknak, farizeusoknak, írástudóknak, elítélik, megcsúfolják, megostorozzák, keresztre feszítik.” De akárhányszor is mondja ezt, a válasz mindig csak teljes meg nem értés. Péter emberi fővel ki akarja beszélni Jézusból ezt a gondolatot, Zebedeus fiai miniszteri széket kérnek, a többiek meg vannak dermedve és kérdezni sem mernek. És amikor Jézus aztán tényleg nekiindul Jeruzsálemnek meghalni, akkor elhagyni sem merik, követni is félnek, és végül is félve, rettegve, akarva, nem-akarva, ott bandukolnak mögötte az úton. Aztán eljön az óra, Jézust elfogják, a tanítványok elfutnak, a tömeg nem mozdul, az Isten hallgat. Jézus ott áll összeverve, megkötözve bírái előtt. És ekkor, ekkor végre

először ejti ki a szót ünnepélyesen, hivatalosan, a zsidó nép legfelső hatósága előtt: „Te vagy-e a Krisztus, az áldott Isten fia?” „Én vagyok.” Ott zeng ebben a szóban a mózesi kinyilatkoztatás hatalmas szava: „Vagyok, ez az én nevem!” Nem erőben és hatalomban, hanem teljes gyöngeségben és kiszolgáltatottságban mondhatja ki Jézus először: Igen, én vagyok a „Vagyok”, én vagyok az Isten egyszülött Fia. Ilyen az Isten és ilyen az Ő Fia. Emellett a kinyilatkoztatás mellett eltörlődik minden más szó. Nem hatalom fitogtatása nyilatkoztatja ki a Végtelent. A végtelen erő csak végtelen gyengeségben, a végtelen hatalom csak teljes kiszolgáltatottságban, a végtelen élet csak keserves halálban, a végtelen úr csak rabszolga sorsában tárja ki nekünk lényegét. Mert lényege a szeretet. Ez az Isten Fia, mert ilyen az Isten: önmagát adó, kiüresítő, elfelejtő szeretet.

Ezt mondja nekünk Jézus keresztje. És Márk megsejteti velünk. Most már nem a hallgatag Jézus szavaival, hanem csodálatos módon a főpapok gúnyszaván keresztül: „Másokat megmentett. Saját magát nem képes megmenteni. Ha Ő a Krisztus, Izrael királya, szálljon le a keresztről. Akkor majd hiszünk neki.” És Máté hozzáfűzi: „Hiszen Isten Fiának mondta magát.” Mily balgaság! Aki másokat meg tudott menteni, aki leprásokat gyógyított egy szavával, viharoknak parancsolt és holtakat támasztott fel, bizony össze tudta volna hajlítani a keresztgerendát és kitépni a szögeket, hogy leszálljon és összetörje ellenségeit. De épp ha ezt tette volna, akkor nem nyilatkozta volna ki nekünk az Istent. Mert az Isten szeretet és szeretni annyi mint nem a magunkét keresni, nem magunkat menteni, hanem a mások helyzetét magunkra venni, átölelni, átszenvedni, véges-végig, a keserű végig. Csak úgy, hogy magát nem „menti meg”, tud Jézus megmenteni minket. Mert végigélt egy emberéletet, mely kezdettől végig csupa szeretet. „Ez az én édes Fiam, akiben nekem kedvem telik.” Az Atya csak rajta keresztül nézi az embert. „Ezek az én fiaim, akikért édes Fiam odaadta mindenét.” A főpapok nem tudták, de szavuk prófétai szó volt, mint Kaifásé: igen, Jézus másokat – minket, minden embert mentett meg: megmentett épp azért, hogy saját magát nem mentette meg. Íme, ez az Isten Fia, ilyen az Isten. Bach, a mélyhitű keresztény, jól megértette ezt: Máté passiójában a szavak: „Isten Fiának mondta magát”, fönséges hitvallás uniszónójában zengenek.

Amikor aztán Jézus elhagyottan, szomjúságtól és fuldoklástól kínozottan, szörnyű halálkiáltással „kiadja lelkét”, akkor, igen, akkor jön a két nagy jel, a kétértelmű jel Izrael felé: kettéhasad a szentély függönye, az Ószövetségnek vége, vége az ároni papságnak, de egyben a zsidók számára is megnyílt Krisztusban a bejárás közvetlenül Isten színe elé; és az egyértelmű jel a pogány világ felé: a római százados, „látva hogy így halt meg”, elkiáltja magát: „Valóban, ez az ember az Isten Fia volt!” Márk és az egész ősegyház hitvallása visszhangzik e szóban: igen, , aki nem azért jött, hogy szolgálják, hanem hogy szolgáljon, Ő akinek az élete és halála gyengeség volt és balgaság, Ő az élő Isten Fia és a mi megváltónk és üdvözítőnk. Mert az Isten gyengesége erősebb minden erőnél és az Isten balgasága bölcsőbb minden bölcsességnél. És ez a „Lélek”, melyet Jézus kilehelt a kereszten, viharrá válik és zúgásával betölti a világot: millió keresztény ajkán, Néró égő emberfáklyáitól, kiket Márk látott Rómában, a mi századunk millió keresztthordozójáig a Lélek énekel: „Ave crux, spes unica.”

Jézus keresztje Lukácsnál

Márk és Máté képe Krisztus keresztjéről roppant mély, és fenséges egyszerűségében lenyűgöző. De mi mégis szeretnénk jobban beletekinteni a keresztre feszített Jézus emberi lelkébe. Ebben jön segítségünkre „Krisztus szelídségének írnoka (scriba mansuetudinis Christi)”, Lukács (Lk 23,33-49). Az ő elbeszélésében nem találjuk ugyan Máté és Márk leírásának komor nagyságát, de végtelen melegség árad belőle.

Lukács Jézus három szavát örökítette meg számunkra. Az első mindjárt a keresztre szegeztetés utáni szó. Jézus imádkozik: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit tesznek.” Könnyű beszélni az ellenszereletről. Könnyű elméletben imádkozni képzel

üldözőinkért. De amikor megcsaltak, elvetettek, összetörték művünket, összeverték, szöveget ütöttek tenyerünkbe és azon vannak, hogy halálra kínozzanak, a k k o r szeretni e z t az ellenséget és imádkozni érte: ez igen, ez nagy dolog, embernek lehetetlen, csak Istennek lehetséges, és Isten Lelkének mibennünk. Lukács „kísértésnek” mondja Krisztus szenvedését. És nagy kísértés volt: gyűlöletre, szeretetlenségre. Hányan elbuknak rajta! Hányan felelnek gyűlölettel a gyűlöletre, átkozódással a kínzásra. Ez emberi dolog. De szeretettel és imával felelni rá, ez isteni. Jézus szereti ellenségeit, és még mentegeti őket. Nem is tud haragudni rájuk. Nem is ellenségei. „Ellenség” túl emberi szó. Jézus a mi gondolatvilágunkhoz alkalmazta szavait, amikor használta. De itt a kereszten nem használja. Neki magának ellenségei nincsenek. Csak barátai. Azok is, akik elárulták, akik most megölik: barátai. Megölni képesek, de nem képesek megakadályozni, hogy mindvégig szeresse őket. „Nincs nagyobb szeretet annál, mint ha valaki életét adja b a r á t a i é r t .” (Jn 15,13). Igen, barátaiért, mert Jézus számára minden ember barát.

Jézus második szava a „jobb latornak” szól. „Uram, emlékezz meg rólam, amikor királyi hatalmadban jössz.” „Bizony mondom neked: még ma velem leszel a paradicsomban.” A nagy szenvedés lefoglalja az ember minden erejét, figyelmét: nincs módja mások bajára gondolni. Nem így Jézus. A szegény „lator” kérése nincs hiába. A tehetetlenül odaszegezett Jézus szájáról elhangzik az ünnepélyes kinyilatkoztatás: „Amen, mondom neked...” Nincs itt szó hosszú tisztítóútról, penitenciázásról. Egy rablószkodásban töltött élet minden foltját eltörli az egyszeri hívó vallomás: „Még ma, igen, még ma együtt leszünk, te meg én, a paradicsomban”. „A hit által történik a megigazulás.” (Gal 2,16). Jól tudta ezt Pál barátja, Lukács. Megkerült az elveszett bárány, az elgurult drachma, hazatalált a tékozló fiú. Ez a lator az első szent, az egyetlen, akit Jézus maga avatott szentté. És aki a mi képünket hordozza.

Jézus harmadik szava már nem emberekhez szól, hanem csupán Istenhez. Megint zsoltárt idéz. A csendes bizalom hangja, mely a borzasztó 21. zsoltárnak („Istenem, Istenem, mért hagytál el?”) csak a végén hangzik fel, itt világosan csendül: „Uram, a te kezembe ajánlom lelkemet” (Zsolt 31,5). De Jézus nemcsak idéz, hanem megváltoztatja a zsoltár szavát. Nem azt mondja: „Uram”, hanem úgy, ahogy mindig szokta: „Abba, Atyám!” Azt az Istent, ki úgy elrejtette arcát, ki úgy elhagyta Fiát, Jézus most is úgy szólítja, teljes bizalommal, mély odaadással: „Atyám!” Hiába volt az utolsó „kísértés”: sem a felebaráti szeretetet, sem az istenszeretetet nem tudta kiölni Jézusban a borzasztó kínhalál. Kiadja lelkét és mindvégig szeret.

Jézus keresztje Jánosnál

János evangéliuma, mint mindig, Jézus keresztjének iskolájában is a legnagyobb távlatokat nyitja meg számunkra (Jn 19,17-30). A jánosi Jézus szenvedése megdicsőülés. A kereszthalál nem megaláztatás, melyet csak követne a feltámadás glóriája, mint ahogy Pál értette: nem, már maga a kereszt felmagasztaltatás. Itt van a mindenség közepe, mindennek csúcspontja. Jézus „megy”, megy az Atyához. Szereti az Atyát, véges-végig. Szereti övéit, véges-végig. Ezért járja az önzetlen szeretet, alázat és engedelmisség útját a végletekig. Az ő önkéntes odaadásában tárul fel számunkra az Isten szíve: „úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta...” (Jn 3,16). A kereszten nem rejtőzködik (l a t e t) az Istenség, hanem feltárul (p a t e t)! Mert az Isten személyisége végtelen szeretet.

Az egész Szentírás itt teljesül be. „Asszony, íme a te fiad; Fiú, íme a te anyád.” Jézus szava a Genézis szavait visszhangozza. Az első asszony és az első férfi, akik olyanok akartak lenni, mint az Isten, a gögös engedetlenség bűnének útján, és belebuktak a halálba... Új Ádám van most itt, és új Éva. Megoldódik a bűn és halál problémája. A bűnszülte halál lett az a hely, ahol kivirágzott a legnagyobb szeretet: Jézusé, Máriáé. Csak így tudta teljesen kinyilatkoztatni magát szeretetében az Isten. Jézus megmutatja, hogy milyen az Isten az ember formájában. „Szeretni tisztán: megistenülés.” (Reményik.) Mert szeretet az Isten. Az új Ádám és az új Éva egy új

emberiségnek lesznek ősszülői, akik a Lélek által tőlük származnak, az Istenben „maradnak” és az Isten öbennük.

De nemcsak a Törvényt (Genezis) teljesíti be Jézus, hanem az Ószövetség másik felét is, a Prófétákat. Hogy beteljesedjék az Írás, Jézus így szólt: „Szomjazom”. Melyik Írásra gondolt vajon? Azokra a zsoltárookra, melyek az igaz ember szenvedéseit ecsetelik és kínzó szomjáról beszélnek? Lehetséges. De talán inkább egy másik zsoltárra gondolt, melyben ott cseng az összes próféták nagy vágyakozása: „Mint gímszarvas a forrás vizére, úgy szomjazik lelkem reád, Istenem!” (Zsolt 42,2) Jézus vágyakozik Atyja után, menni akar már az Atyához, aki mindig vele van ugyan, de akihez most mégis mennie kell, menni egy emberszív halálos szeretetével. Hogy amikor egy emberéletben kirajzolódott végesvéig a fiúi vonatkozás: „az Atyától” „az Atyához”, akkor áradjon ki kettejük találkozásából a Szentlélek élő vize miránk, emberekre. Hogy mi is egyek lehessünk, öbennük, és bennünk legyen a Szentlélek: az a szeretet, mellyel az Atya szereti örökké Fiát, és bennünk legyen Krisztus, a feltámadott.

Végül pedig kimondja Jézus a hatalmas szót: „Beteljesedett”. Igen, minden beteljesedett. Kinyilvánult teljesen az Isten szeretete. Megnyílt véglegesen az ember útja az örök isteni élethez. Megérett a halál pillanatában Jézus szíve a szeretet izzó kohójává. És a szeretetnek ebben az állapotában él a feltámadt Krisztus örökké, mint a legistenibb Isten és a legemberibb ember, akiben az Isten is meg az ember is elérte legmagasabb lehetőségét a szeretet örvényében.

Az evangélisták nagyon hangsúlyozzák, hogy a feltámadott Krisztus megőrizte szent sebhelyeit. Hogy mit jelent egy „sebhely” egy feltámadott „szellemi” (1Kor 15,44) testen, azt mi el sem tudjuk képzelni. De a tényt letagadnunk nem lehet. És a hittudósok jól tennék, ha újra átgondolnák a „szent sebhelyek” mély teológiáját. Ő, aki az alfa és az ómega, aki által minden lett és akiben minden lét értelmét és célját leli, őt szent sebhelyet hordoz örökké. Ez a legnagyobb dicsősége, ez az abszolút isteni önkinyilatkoztatás. Mert az Isten szeretet. És ezt kell hinnünk. Sziklaszilárd hittel. Hinni, hogy túl minden összeomláson és minden halálon, az Úr Krisztus végül is átadja majd a dicsőséges sebhelyeivel bélyegzett világot az Atyának. Hogy az Isten mindenben minden legyen (1Kor 15,28). Hogy a szeretet mindenben minden legyen.

Feltámadt Krisztus e napon

Hajnal volt. Hűvös, tavaszi hajnal. Három asszony, három kisírt szemű asszony ment Jézus sírjához. Mindennek vége már. Az agyonkínzott holttestet levették a bitófáról, eltemették, sírba tették, nagy követ gördítettek a sírkamra kapujába, lepecsételték. Vége mindennek. Nincs már mit tenni, csak sírni, sírni.

Így érnek oda, hárman a temetőkertbe. De egyszerre csak megtorpan a lábuk. Mi ez? Tárva nyitva a sírkamra kapuja. A nagy darab kő ott fekszik félredöntve a bejárat mellett. Mi történt? Talán csak nem sírrablók jártak itt az éjszaka? Rémülten fut a három asszony az elhagyott sírkamra kapujához. Benéznek: üres a sír, csak a halotti lepel fekszik ott, szépen összehajtván a sziklalapon. Amint ott állnak mély megdöbbenésben, egyszerre csak fényes jelenés tűnik szemük elé: két ragyogó férfialak áll a sírkamrában, és egy hang cseng az asszonyok fülébe – soha ők még ilyen hangot nem hallottak: mintha egyszerre zengne az égből, a férfiak szájából és az ő saját szívük mélyéből: „Mit kerestek az élőt a holtak között? Nincs itt, feltámadt!” (Lk 24,6).

Közel kétezer éve játszódtott le ez a jelenet Jeruzsálemben. És kétezer éve hirdeti, életében, halálában, millió és millió keresztény: „Nincs itt, feltámadt; Jézus Krisztus él!”

Hitünk alapja: Krisztus feltámadása

Krisztus feltámadása teljesen egyedülálló esemény. Egyfelől beleszövődik az emberi történelembe és annak döntő fordulatot ad: ott Jeruzsálemben, időszámításunk 30. évében, Jézus kivégzése utáni harmadik napon tapasztalták meg az asszonyok, Péter, a többi tanítvány minden kételkedést elsöpörő bizonyossággal, hogy Krisztus él, velük van, megjelenik nekik, hozzájuk szól, megmutatja megsebzett kezét és oldalát, megérteti velük a történetek titkát, küldi őket diadalának tanújaként a széles világba. Ott Jeruzsálemben, a Jézus megöletése utáni harmadik naptól fogva, barát és ellenség egyaránt hiába kereste Jézus holttestét Arimateai József sírjában. Krisztus feltámadása ilyen értelemben történelmi esemény. De ugyanakkor minden pusztán evilági történelmet meghaladó eszkatológikus (végső) valóság. Krisztus nem úgy támadt fel, mint Lázár, aki csak halandó életét nyerte vissza, és azt élte még néhány évig, az evilági térben és időben, míg aztán újból meg nem halt. „Tudjuk, hogy Krisztus feltámadt a halálból, többé nem hal meg, a halál nem lesz többé úrrá rajta. Élve Istennek él” (Róm 6,9-10). Jézus az Atyaisten kebelébe térve támadt fel. Mostani léte túl van időn és téren: az ember Jézus Krisztus már beérkezett a világmindenség egész történetének célpontjába. A feltámadt Krisztus „éltető Lélek” (1Kor 15,45), vagyis a Szentlélektől, az isteni élet energiájától tökéletesen áthatott életforrás. Ő a mindenség csúcspontja és a központ, amely mindent magához vonz. Krisztusban már céljához ért a világtörténelem, és azért ismerjük mi az egész még folyamatban lévő történelem értelmét. Nem lehet Krisztus feltámadását összeegyeztetni egy olyan világnézettel, amelyet ettől az eseménytől függetlenül dolgoztunk volna ki: csak olyan világnézettel illik össze, amelynek tengelye. Az Atyától jövő és az Atyához menő Krisztus a világ jövője, az a jövő, amelyben a világ Isten életével él. Ezért Krisztus feltámadása hitünk alapja, reményünk forrása és az isteni szeretet diadala. Mert a feltámadt Jézus nem hagyott el minket, mikor Atyjához tért. Azért támadt fel, hogy mindenkorra útítársunk, élettársunk legyen: velünk legyen jórsorsban és balsorsban, életben és halálban, minden nap a világ végéig, és attól fogva örökkön örökké. Nem valahol egy távoli csillagon van a mennyország, ahova a feltámadt Jézus felutazott volna. Azáltal keletkezett „mennyország”, hogy Krisztus feltámadt; mert a mennyország nem más, mint az Isten és ember életegysége Jézus Krisztusban. Ez a mennyország közel van, mert velünk van Jézus minden nap a világ végéig.

Halál és feltámadás

Ha ennyire lényeges Krisztus feltámadása, akkor annak hite, annak emléke kell, hogy betöltse a keresztény ember egész gondolat- és érzésvilágát. E téren a középkortól kezdve napjainkig a nyugati egyházban bizonyos hiányokat tapasztalunk. Óriásian mered a feszület templomainkban és a buzgó hívek gondolatvilágában is. A keresztút stációi is megtorpannak Jézus sírba tételénél. A sok szenvedés kohóján átmenő nép, mint egyetlen reményébe, a „szent keresztfába” kapaszkodott. Ez szükséges is volt, és szükséges ma is. De soha nem szabad elfelejteni, hogy a kereszt nem végállomás: ha az volna, „nem volna értelme hitünknek” (1Kor 15,14). Krisztus szívének roppant szeretetlángja nem aludt ki, mikor ez a szív megszűnt dobogni, a Kálvárián. Ez a láng most is ég, fényével áttündöklő a történelem éjszakáját, és majd egyszer lángba borítja az egész világot.

Nagyon jól fejezi ezt ki a görög egyház liturgiája. Aki görög szertartású templomban csak egyszer is részt vett a húsvétéjszakai szertartáson, nem fogja elfelejteni egész életén át. Estétől reggelig tart a szertartás, és az énekkar ezer változatban ismétli újra meg újra a húsvéti öröm dalát

*Feltámadt Krisztus halottaiból,
Legyőzte halállal a halált,
És a sírban lévőknek
Életet ajándékozott!*

A pap mindkét kezében égő gyertyatartóval lép ki a szentélyből, és mindenkit megáldva kiáltja: „Krisztus feltámadt!” A nép válasza pedig: „Valóban feltámadt!” Újra és újra ismétlődik ez a köszöntés. A húsvéti időben nem is köszönnek egymásnak másképp az emberek. A bulgáriai Szófiában az érsek egészen a templomkapuig jön ki égő fáklyával a kezében: ott várják a legények, mindegyik egy fáklyával, amelyet az érsekéről gyújtottak meg, és azután futottak vele szét az éjszakába, Szófia sötét utcáin át, fel, fel a várost övező Balkán hegylanc csúcsai felé: megtört a sötétség hatalma, Krisztus fényessége elárasztja a világot. – XXIII. János pápa, mikor még Szófiában volt pápai követ, a követség épületének ablakából szemlélte mindig ezt a jelenetet. Talán azért is vésődött oly mélyen szívébe a húsvéti titok, és tette őt napjaink keresztényeinek az öröm és feltámadás pápájává. Húsvétkor két prédikációt is szokott tartani János pápa: egyet nagyszombaton, egy másikat húsvét napjának delén, és hangját szétvitte a rádió a világ minden sarkába. Ezek a húsvéti beszédek az élő hit és húsvéti öröm himnuszai. A legmegkapóbb az a beszéd, amelyet a nagybeteg pápa életének utolsó húsvétvasárnapján tartott. Már tudnia kellett, hogy szervezetét roncsolja a rák, és napjai meg vannak számlálva. De mégis, csak úgy áradt szavaiból a béke, az öröm, a jószág. Beszéde végén vagy húsz nyelven kívánt boldog húsvéti ünnepeket az egész világon szétszórt számtalan gyermekének. Először olaszul, aztán franciául, németül, spanyolul, törökül, görögül, portugálul, még magyarul és japánul is. A pápa kiejtése persze távolról sem volt tökéletes, de mégis megértette – ő, de mennyire megértette mindenki, hogy mit akar mondani! Amikor a végén latinul zárta szavait: „Christus surrexit, spes mea (Feltámadt Krisztus, én reményem), alleluja, alleluja!” – kitört a Szent Péter téren összegyűlt tömegből a lelkesedés: Igen, Krisztus feltámadt, Krisztus él. Amen, alleluja!

János pápának ez a diadalmos hite árad felénk már az újszövetségi Szentírás minden lapjáról is. Csodálatos jelenség ez. Mikor Jézus földi pályájának végére ért, teljes volt az összeomlás. Mindenki ellene fordult, valamennyi egyházi és világi hatóság elítélte, és mikor hóhérai gúnyolódva ösztökölték az Istent, hogy szállítsa le a keresztről, ha csakugyan a fia, az Isten nem mozdul, hallgat. Egy nagy jajkiáltással leheli ki lelkét a megfeszített, mintha csak átok lenne

rajta. Maroknyi tanítványa között teljes a fejetlenség; vagy bujkálnak, vagy már szét is széledtek. Rettegnek, hogy őket is eléri mesterük végzete.

De alig telik el ötven nap, és teljesen megváltozik a kép. A kétségbeesett, szétszéledt tanítványokból egy diadalittas mozgalom magja lett: ugyanabban a Jeruzsálemben hirdetik teljes meggyőződéssel: „Az Isten feltámasztotta Jézust a halottak közül. Mi láttuk! Mi tanúi vagyunk! Bennünket küldött hozzátok és az egész világra. Jézus az úr, Jézus a messiás! Nincs másutt üdvösség, mint az ő nevében!” Megverik a tanítványokat, börtönbe vetik őket, tiltják a tanítást, hull az apostolok feje a pallos alatt, szögezik őket is keresztre: de hangjukat elfojtani nem lehet; hirdetik: „Jézus feltámadt, Jézus az úr!”

Megjelenik a feltámadt Krisztus

A korintusiaknak szóló levél, amelyet Pál 57 körül írt, a legrégebb írott beszámoló Krisztus feltámadásáról. Azt a tanítást ismétli, amelyet az ötvenes években hirdetett a korintusiaknak, és – mint maga mondja – a többi tanítványtól vett át. Pál minden bizonnyal a damaszkuszi tanítványokra gondol, akik 33 körül, megtérése után oktatták. Néhány évvel később, mint a galatákhoz írt levelében mondja, felment Jeruzsálembe meglátogatni Pétert, Jánost és Jakabot. Velük is bizonyára elsősorban Krisztus feltámadásáról beszélt, hisz ez volt egész gondolatvilágának központja. Rövid címszavakként sorolja fel a korintusi levélben a feltámadt Jézus megjelenésének tanúit: először Péternek jelent meg a Krisztus, utána a tizenkét tanítványnak, majd ötszáz testvérnek, aztán Jakabnak, utána egy másik apostolcsoportnak, és végül magának Pálnak (1Kor 15,3-8).

Jézus „megjelenik”. Övé a kezdeményezés. „Jézus eljött” – mondja János (Jn 20,19). „Jön” az Atya keblének mélységeiből. Nem kell neki ehhez utakat járnia, bezárt kapukon áthatolnia: a feltámadt test számára már nem korlát a tér és az idő; ott van, valóságosan, ahol lenni akar, ahol kifejezi, megtapasztaltatja magát. Jézus jön. Övé a kezdeményezés. Ő tér vissza hűtlen tanítványaihoz, megbocsátó, hűséges szeretetével. Nem tudjuk pontosan, hányszor voltak a tanítványoknak ilyen tapasztalataik, mert az evangéliumi leírások vázlatosak. De Krisztus megjelenéseinek – ha a részletek változnak is – a lényege ugyanaz: megtapasztaltatja tanítványaival, hogy ott van közöttük, felismerteti magát, megérteti velük, miért „kellett” szenvednie, kijelenti, hogy az Atyaisten mindent az Ő kezébe adott, megígéri, hogy elküldi (vagy már meg is adja) a Szentlelket, a világba küldi tanítványait, ígéri, hogy velük lesz mindvégig. A tanítványok pedig örömtől ittasan mennek neki a világnak, hirdetni, hogy Jézus él.

Az apostolok felismerik a Feltámadottat: az Ő mesterük az, Jézus. A názáreti Jézus és a feltámadott Krisztus azonossága: ez keresztény hitünk alaptétele. Ha ez a meggyőződés elhomályosodnék, a földi Jézus is, a feltámadt Krisztus is elvesztené értelmét. Jézusból egy rokonszenves és félreismert idealista lenne, Krisztusból pedig egy mitológiai alak. Hitünk lényege az, hogy az egy, konkrét ember-Jézus él most feltámadottan, mint a mindenségnek értelmet adó valóság. „Tudja meg hát Izrael népe teljes bizonyossággal, hogy az Isten azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, feltámasztotta, Úrrá és Messiássá tette” (ApCsel 2,23-24.36). A szelíd és alázatos Jézus, az Isten szeretetét és a szeretet Istenét mindvégig egész lényé által kinyilatkoztató Jézus, a szeretet csúcspontján életét áldozó Jézus – ez, pontosan ez a Jézus lesz a feltámadott Krisztus, minden dolog mértéke és központja. Az élet diadala ez a halál felett; az egyesülés diadala a széthullás felett; a szeretet diadala a gyűlölet felett; az Isten diadala a bűn, halál és minden ördögi hatalom felett. Mert Jézus feltámadott, azért van e világban remény.

Mi nem tapasztaltuk meg a Feltámadt Krisztus valóságát úgy, mint az apostolok. Mi az ő szavukra és a Szentlélek ösztönzésére hisszük. De emiatt nem vagyunk kevésbé boldogok náluk. Sőt: ránk áll Jézus szava: „Boldogok, akik nem látnak és mégis hisznek” (Jn 20,2). Az emmauszi tanítványok történetét használja arra Lukács evangélista, hogy elmondja nekünk, miként találkozhatunk mi is, teljes valóságban, a Feltámadottal (Lk 24,13-35).

A mi találkozásunk a Feltámadottal

Két tanítvány ballag nagy búsan Jeruzsálemből falujukba. Vissza a mindennapi reménytelenségbe. De Jézust nem tudják elfelejteni. Róla beszélnek az egész úton. „Benne reméltünk.” És most mindennek vége. De íme, egyszer csak melléjük szegődik egy ismeretlen vándor. Beszédbe elegyednek. Mi másról folyhatnék a társalgás, mint arról, amivel telis-tele van a szívük. „Azt reméltük, hogy ő fogja megszabadítani Izraelt” mondják bánatosan. De a vándor megpirongatja őket, és elkezd magyarázni a Szentírást – bizonyára Izaiás jövendölését az Isten szenvedő szolgájáról. „Hát nem így kellett-e mindennek történnie?” Amint beszél a vándor, a két tanítvány szívében lassan-lassan lángra kap a kialudt hit és öröm. „Hát mégis, hát mégis! Milyen csodálatos az Isten! Milyen mások az Ő útjai, mint ahogy képzeljük! Hát mégis lehetséges, hogy épp így következik be az, amit egész Izrael, sőt az egész világ vár: bocsánat, feltámadás, élet. Odaérnek falujukhoz, és az idegen vándor mintha tovább venné útját, de a két tanítvány dehogy ereszti: „Maradj velünk, mert esteledik, és a nap már lemenőben van”. Nagy Szent Gergely pápa találóan mondja: „A két tanítvány szeme nem nyílt meg, amíg csak hallgatták az Isten szavát. Akkor nyílt meg, amikor e szavak szerint cselekedtek.” „Jövevény voltam és befogadtatok” (Mt 25,35): szállástalan vándort fogad be házába a két emmauszi, és a valóságban Krisztus lett vendégük. Betér a vándor a házba, „hogyan velük maradjon” (Lk 24,29): nemcsak néhány órára, hanem mindörökre. Asztalhoz ülnek, és Ő, azzal a mozdulattal, amellyel az utolsó vacsorán tette, „megáldja, megtöri és odanyújtja a kenyeret”. Ekkor nyílik meg a két tanítvány szeme, és ráismernek: Jézus ez! Jézus látogatása így elérte célját, a felismerést, és alakja eltűnik szemük elől. De az ő szívükben már ott lángol kiolthatatlanul a húsvéti öröm: szaladnak vissza az éjjeli országúton Jeruzsálembé, berontanak a többi tanítvány titkos gyülekező helyére, hogy elmondják élményüket. Azok pedig azzal fogadják őket, hogy „valóban feltámadt az Úr és megjelent Simon Péternek.”

A Szentírás, az embertestvér, az Eucharisztia: ez az a hármaskör, ahogyan mi is találkozhatunk a feltámadt Krisztussal. Ránk hagyta szavát a Szentírásban; most szólít meg bennünket általa, úgyhogy rádöbbenünk, hogy az a „te”, „ti”, amelyről az evangéliumban szó esik, én vagyok, mi vagyunk. Ránk hagyta „legkisebb testvéreit”, akiknek szolgálva neki szolgálunk. Ránk hagyta testét és véréit a kenyér és bor színe alatt, hogy belevonzzon életáldozatába, az Atyához vezető szeretetútjába. Ha ezen a hármaskörön találkozunk vele, akkor a feltámadt Jézus velünk van, bennünk marad, vándorlásunk társa lesz és életünknek forrása. Az, ami e hármaskör által valósul meg bennünk, már nem evilági ideiglenes valóság, hanem az örök valóság, az örök élet, az eszkatológikus realitás. „Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki hisz bennem, még ha meg is hal, élni fog” (Jn 11,25).

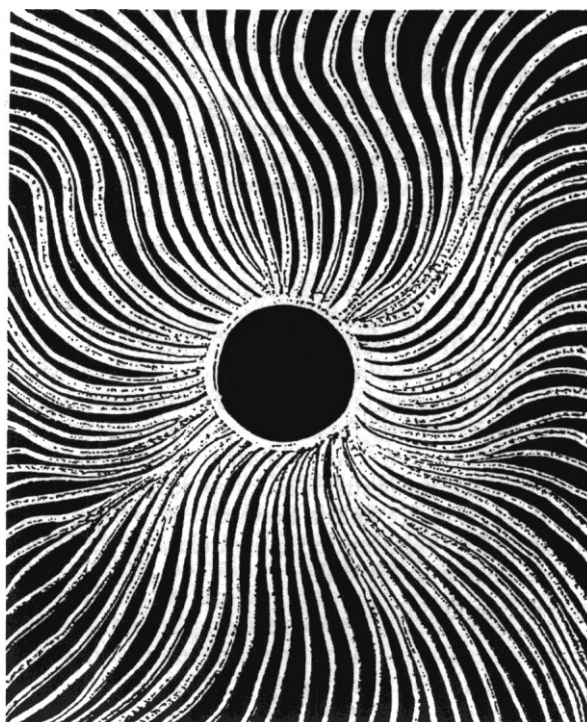
+

Szerettem járni a kerepesi temetőbe; ott nyugszanak jó szüleim. Szerettem, hogy nagy betűkkel ott volt kapuja felett a felirat: „Feltámadunk”. „Jó ilyen temetőben pihenni és várni a feltámadást” – gondoltam. Mikor a háború után újra meglátogattam ezt a temetőt, a felírást már nem találtam ott. Talán még a háború alatt sodorta le valami ágyúgolyó. De ez nem változtat azon, hogy „aki feltámasztotta Jézust a halottak közül, a mi halandó testünket is életre kelti a bennünk lakó Szentlélek által” (Róm 8,11). Feltámadunk, elváltozunk, az Úr Krisztusnál leszünk mindörökké.

Ez a mi reményünk.

Élet a Szentháromságból

Egy édesanya tanítja imádkozni a kisfiát. Gyengéden odavezeti a gyerek kezét homlokához, melléhez, bal és jobb vállához, és fülébe súgja: „Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében, ámen”. És már próbálgatja is nagy ügyetlenül az apróság a keresztvetést, tágra nyílt szemét anyjára vetve, és ismétli gügyögve, egy kicsit bizonytalanul és meghatottan: „Az Atya, a Fiú...” Nem érti még, de érzi, hogy anyja is, ő is olyat tesznek, olyat mondanak most, ami nagyon fontos, ami egészen más, mint a mindennapi beszéd; olyasvalakit szólítanak meg, aki nagyon nagy és hatalmas, de ugyanakkor végtelenül szerető és jóságos, akinek szeretete átkarol, és akibe beburkolózunk a kereszt jelével; három név, de egy titok; minden imádság, minden dolog kezdete és vége: a mi kedves, szelíd, jóságos, nagy Istenünk.

A reneszánsz-korabeli Rómának egy kis szobájában Loyolai Szent Ignác lép a házi kápolna oltárához. Haja már kopaszodik, baszk sasorra kiemelkedik arcából. Vonásai nyugodtak, évtizedeken át gyakorolt önfegyelem mutatkozik rajtuk. Hajthatatlan akaratot tükröző éles szeme most mintha mérhetetlen távolságokba nézne. Keze a keresztvetésre lendül, kezdi miséjét: „Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.” De itt elakad szava. Átszellemült arcán mintha fény ragyogna. Szeméből megered a könny. Olyat lát ez a két szem, amit szem nem láthat. Nem is szeme lát, hanem lelke: belesüllyed, belemerül az Isten mélységébe. Negyedóráig, félóráig is tart az elragadtatás, míg végre alábbhagy a benső láng, és folytatni tudja miséjét. De mise után is egész nap ott zsong szívében élménye. „Az isteni lényeket, az Atya, Fiú és Szentlélek személyét szemléltem” írja véletlenül ránk maradt följegyzéseiben. Ignácnak ebből a misztikus meglátásából fakadt minden tette, minden gondolata, egész élete.

Az élet hajnalán álló kisgyermek együgyű imája, a világtörténelmet mozgató szent elragadtatott látomása – mekkora különbség! És mégis, mindkettőnek a lényege ugyanaz: egyszerű, úgy, hogy még egy kisgyermek is kimondhatja; kimeríthetetlenül mélységes, úgyhogy a legnagyobb szent és bölcs lángesze föl nem érheti: Atya, Fiú, Szentlélek: Szentháromság egy Isten, aki Krisztus keresztje által a mi életünk.

Ez a misztérium kíséri keresztény életünket kezdetől végig. Amikor szüleink kevéssel születésünk után elvittek keresztelőre, „a Szentlélekből való újjászületés és megújulás fürdőjére” (Tit 3,5), a keresztalakban homlokunkra csorgó vizet szentséggé a krisztusi szó tette: „Én megkereszteltek téged az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében” (Mt 28,19). Mikor pedig elérkezik életünk utolsó órája, így könyörög érettünk az Egyház a haldoklók imájában: „Keresztény ember lelke! Indulj utadra e világból a mindenható *Atyaisten nevében* – Ő teremtett téged, az élő Isten Fia, *Jézus Krisztus nevében*, – Ő szenvedett érted, a *Szentlélek nevében* – Ő öntetett bensődbe. Urunk, neked ajánljuk e szolgálóknak lelkét. Igaz, voltak bűnei, de nem tagadta meg, hanem hitte az Atyát, a Fiút és a Szentlelket, és hűségesen imádta Istent, a mindenség Teremtőjét. Ne emlékezzél meg, Urunk, bűneiről, hanem nagy irgalmadban nyisd meg számára az eget, és fogadd be szolgálódat országodba.”

Életünk elején, életünk végén Krisztus keresztje és a Szentháromság vesz körül. De életünk egész tartalma is a Szentháromságból és Krisztus keresztjéből ered. Tömör, gazdag tartalmú mondatokban így fejezi ezt ki a II. vatikáni zsinat: „A keresztény ember sok testvér elsősülöttjének, a Fiúnak képmását öltvén magára (Róm 8,29; Kol 1,18), „a Lélek csíráit” (Róm 8,23) kapja, és így képessé válik a szeretet új törvényének teljesítésére (Róm 8,1-11). „Örökségünk foglalója” (Ef 1,14), a Szentlélek által az egész ember bensőleg megújul, míg el nem jut „a test megváltására” (Róm 8,23): „Ha bennetek lakik annak Lelke, aki feltámasztotta Jézust a halálból, Ő, aki Krisztus Jézust feltámasztotta a halottak közül, halandó testeteket is életre kelti bennetek lakó Lelke által” (Róm 8,11). Krisztus feltámadt. Halállal legyőzte a halált, és nekünk életet adott, azért, hogy, mint a Fiúban élő istenfiak, a Lélek által kiáltsuk: Abba, Atya!” (Gaudium et spes 22).

Az Atya, Jézus és a Lélek

A zsinat e szavai Szent Pál gondolatvilágát tükrözik. De ennek a teológiának a forrása magának Jézusnak Isten-élménye. „Dicsőítlek, Atyám, ég és föld ura!” (Mt 11,25) – Jézusnak ez az imája minden magyarázatnál jobban fejezi ki azt, hogy miként élte meg Jézus az Istent. Számára az Isten „ég és föld Ura”, végtelenül fönséges, magasztos uralkodó. Akarata parancs, szava törvény, amelynek korlátlan engedelmesség jár. De ez az Isten egyben Jézus szerető Atyja: az „én Atyám” (Mt 18,35). Önmagáról pedig tudja, hogy ő ennek az Atyának „szeretett Fia” (Mk 1,11).

Jézus a szó szoros értelmében az Atyával való viszonyából él. János evangéliuma fejezi ezt ki legvilágosabban: „Én az élő Atya által élek” (Jn 6,57). Jézus számára az élet olyan, mint egy forrásból mindig frissen patakozó kristálytisztá folyam. Kiapadhatatlan forrása az Atya. Az Atya szereti és élteti Fiát. Jézus élete mindig friss adomány, örök találkozás.

Itt tűnik fel már minden titok titka: az élet és a szeretet csodálatos azonossága. „Engem szeret az Atya” (Jn 10,17), mondja Jézus. Tudja, érzi ezt a szeretetet, létének minden ízével. Ez a *szeretet az élete*. És ugyanez a szeretet vezeti a halálba: „Azért szeret az Atya, mert odaadom az életemet” (Jn 10,17). A szeretetből viszontszeretet születik. Jézus „az Atya által” él, és éppen ezért „az Atyáért” él. E szóval ajkán indul halálába: „Tudja meg a világ, hogy szeretem az Atyát, és végbeviszem, amivel Atyám megbízott” (Jn 14,31).

Mivel bízta meg az Atya Jézust? János evangéliuma így felel a kérdésre: „Azért küldte el Isten a Fiát a világba, hogy *üdvösséget* szerezzen a világnak” (3,17). „Én azért jöttem, hogy életük legyen, és bőségben legyen” (10,10). „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, el ne vesszen, hanem örökké éljen” (3,16).

Az Atya éltető szeretete, Jézus saját életemésztő szeretete fakaszt életet a halálban: keresztalából születik a feltámadás, a mennybemenetel, örök élet az Atya kebelén. Így lesz a szeretet életté, először is Jézusban, és Jézus által mibennünk. Jézus „a világ életéért” (Jn 6,51) válik áldozattá, és így lesz örök életet tápláló kenyér. Az imént félig idézett jézusi szót idézzük

teljes egészében: „Amint én az élő Atya által élek, úgy aki engem eszik, általam él” (Jn 6,57). Esszük Jézust, mint az Isten szavát, azáltal, hogy hiszünk benne, befogadjuk és éljük szeretetét. Esszük Jézust, mint az égből szállott élő kenyeret (Jn 6,51), azáltal, hogy hívő szeretettel magunkhoz vesszük az oltáriszentségben. Így él bennünk, lelkünkben, testünkben; így leszünk „a Fiúban élő istenfiak” így áll ránk is szava: „Az Atya maga szeret titeket, mert ti szeretettek engem, és hittétek, hogy az Atyától jöttem” (Jn 16,27). Az Atyának ez a szeretete Jézusnak örök életet ad. Ugyanígy ad életet nekünk is. Jézus az Atya által él, mi Jézusért élünk. Így *mi is, Jézussal, az Atyáért élünk*. Az élet nem jéggé dermedt mozdulatlanság, hanem állandó folyam: az Atyától a Fiúba, a Fiúból belénk ömlik és árad. Hömpölyög előre, és megint vissza. A Fiú élete hálás és engedelmes visszahajlás az Atyához; a mi életünk hálás belefeledkezés az Atya és a Fiú szeretettengerébe. Ez az örök élet: hittel ismerni az egyedüli igaz Istent és küldöttjét, Jézus Krisztust (Jn 17,3). Ez az örök élet: szeretetből tenni az Atya és Krisztus akaratát.

Folyam, ömlés, áradás: aki a Szentírást ismeri, tudja, hogy ezek a fogalmak a Szentlélek képét idézik fel. Egy sátoros ünnepen történt, Jeruzsálemben. Az ünnep utolsó napján fényes felvonulásban hozták a papok a vizet Siloe forrásából, hogy meghintsék vele a templom oltárát. Egyszerre csak erős hang csendül fel a tömegből. Jézus kiáltott:

*„Aki szomjas, jöjjön hozzám,
aki hisz bennem, igyék!
Az Írás szerint, az Ő (vagyis a Messiás) bensejéből
élő víz forrása fakad”*

(Jn 7,37-38. A magyar bibliafordítástól eltérő fentebbi fordítás a mai szentírástudósok többségének értelmezését követi.) Az evangélista Jézus e szavaihoz a következő magyarázatot fűzi: „Ezt a Lélekről mondta, amelyben a benne hívők részesülnek. A Lélek ugyanis még nem jött el, mert még nem dicsőült meg Jézus” (Jn 7,39).

Ez a Lélek, a megfeszített és feltámadt Jézus ajándéka, teszi számunkra érthetővé, vonzóvá, meggyőzővé Jézus szavát és egész létét. Belesodor magának Jézusnak érzés- és gondolatvilágába. „Élő víz” ez a Lélek, folyik, árad. Tudjuk, milyen lesz a víz, ha nincs folyása. Megzöldül, mocsárrá poshad, nyálkás lesz és ihatatlan. Nem táplálják források, és ezért felszívja a nap. Töredezett, keményre szikkadt agyag marad helyén, teleszórva szomjan halt élőlények hulláival. Milyen más a csörgedező patak! Csacsog, cseveg, csillog; üdítően friss, partján sarjad a fű, hajladozik a virág, napsugár rajzolta fénymintás kövei fölött vidáman cikáznak a halacszkák. Az élő, *éltető víz nem tűri a mozdulatlanságot*, nem ismer akadályt. Tudja, hova visz útja, hova hívja szerelme: a nagy, szent óceánba.

Ilyen „élő víz” a Szentlélek. Ott buzog Jézus szívében, és Jézus jóvoltából ott buzog bennünk is. Erről tett tanúságot Keresztelő Szent János: „(Az Isten mondta nekem:) Akire látod, hogy leszáll a Lélek, s rajta is marad, az Szentlélekkel fog keresztelni. Láttam és tanúskodom róla, hogy Ő az Isten választottja” (Jn 1,33-34). A Jézus keresztségekor rászálló Lélek látomása nyilvánítja ki, hogy Jézus az, akiben a Szentlélek teljessége lakozik, és éppen ezért Ő, csakis Ő az, aki „Szentlélekkel keresztel”. A „keresztel” szó itt elsősorban nem a keresztség szentségét jelenti, hanem a „baptidzó” szó eredeti értelme szerint a Szentlélekbe való „elmerítést”, a Szentlélekkel való „elárasztást”. A keresztsében, feltámadásában megdicsőült Jézus árasztja ki ránk, mint „élő vizet”, nap mint nap, a Szentlelket.

Ugyanarról a valóságról van itt szó, amelyet egy másik jelképet idéző cselekedetével fejez ki Jézus feltámadása napjának estéjén: „Jézus tanítványaira lehelt, és így szólt: Vegyétek a Szentlelket” (Jn 20,22). A Szentlélek nemcsak élő víz, hanem élő lehelet is. Az Atyaisten lehelete, Jézus lehelete, és Jézus keresztsége és feltámadásának jóvoltából a mi leheletünk is. Nem anyagi levegő persze, mint ahogy nem anyagi víz. De a levegő, lélegzés természetes szimbóluma a Szentléleknek. Ahogy a levegő a lélegzés által frissíti tüdönket, vérünket, és

percről percre táplálja életünket, ahogy a lehelet hangot ad szavainknak és lehetővé teszi a beszédet, szívünk, lelkünk megnyilatkozását, úgy érteti meg velünk a Szentlélek az Atya és a Fiú szívének titkait, ad ennek a hitből fakadó ismeretnek lendítő erőt, hogy így belevonjon az Atya és a Fiú szeretetegységébe, és így örök életébe.

A megfeszített Istenfia Jézus, halálból támadó élet

Csodálatos valóságok ezek. De még mélyebbre kell hatolnunk, hogy megértsük a Szentháromságból fakadó életünket. Jézus személyének szemlélete nyitja meg számunkra ezt az utat.

Az izraeliták alapvető hitvallása ez volt: „Az Úr kivezette népét az egyiptomi szolgaságból.” A keresztények első hitvallása pedig ez: „*Isten feltámasztotta Jézust a halálból*” (Róm 10,9). Isten csodálatos tetteinek volt ez magasztaló megvallása. De ebből a hitvallásból önként születik a kérdés: Ki az Úr? Kicsoda Jézus? Az ószövetségi zsidók évszázadokon keresztül viaskodtak ezzel a kérdéssel, hogy ki az Úr Isten. Végző válaszuk, amelyet a próféták hirdettek ki hatalmas szavakkal, ez volt: Az Isten egy, az Isten él, az *Isten a világmindenség és a történelem teremtő Ura*. A bálványok nem istenek, életük nincs, életet nem adhatnak. Az egy, igaz Isten él; Ő minden élet forrása. Bölcs az Isten és irgalmas, igazságos és jó; mindent tud és mindent lát; szereti minden teremtményét, kezének műveit.

A keresztények ugyanilyen buzgalommal igyekeztek megérteni, kicsoda Jézus, és hogyan viszonyul Izrael egy, élő, igaz Istenéhez. Náluk nem tartott századokig, míg megtalálták a választ. A Szentírás tanúsága szerint tíz-húsz esztendő sem telt belé, amíg kiformalódtak az Ósegyházban a Jézus kivoltát megvalló dicshimnuszok és hitvallások. Jézus feltámadásának tapasztalata volt e hitvallások kiindulópontja. Ezzel *hitelesítette* Isten Jézust, mint végző, végérvényes kinyilatkoztatót, messiást és megváltót. Az ószövetségi Szentírásban sokszor esik szó Isten bölcsességéről. Az izraeliták Isten örök bölcsességét Mózes törvényével azonosították (Sir 24,23), és annak pontos megtartásától várták az üdvösséget. De a keresztények megértették, hogy Mózes is, törvénye is, minden, ami Izrael történetében eddig történt, csupán előképe, útkészítője volt Jézusnak. Nem a mózesi törvény a megváltó, hanem egyes-egyedül Jézus. Ő az, aki mint Isten végző és végérvényes küldötte, az Atyától jött hozzánk. Nem Mózes törvénye azonos tehát Isten örök bölcsességével, hanem Jézus. Isten örök bölcsessége által teremtette a világot, és nyilvánította ki akaratát (Péld 8,22-36). Így a bölcsesség isteni szó, isteni ige. Ha tehát Jézus Isten örök bölcsessége, akkor Isten örök igéje is, már a teremtésnél és minden kinyilatkoztatásnál közreműködő isteni szó (Jn 1,1-18). Ő mindig ott nyugodott az Atyaisten kebelén, mint Isten „dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása” (Zsid 1,3). Onnan jött mihozzánk, „kiüresítve önmagát” (Fil 2,68). Nemcsak szóvá, hanem „testté”, vagyis emberré „lett” (Jn 1,14).

A Szentlélek fénye világosította, tüze lelkesítette az Ósegyház keresztényeit, hogy ezt a hallatlan hitvallást tegyék: Az az ember, akit a legszegegyenletesebb és leggyalázatosabb kivégzési móddal, keresztre szegezve öltek meg, nem más, mint az emberré lett örök isteni Ige és Bölcsesség, az Atyaisten egyszülött Fia, és így maga is mindenek Istene és Ura. A zsidók számára ez „botrány” volt, a pogányoknak pedig „balgaság” (1Kor 1,23). Ugyan ki hallott már egy Istenről, aki bitófán végezte? Nem csoda, hogy az ilyen hit „oktalan babonának” tűnt a művelt rómaiak szemében, amint a bitíniai helytartó, Plinius levelében olvashatjuk. És az sem csoda, hogy a megfeszítettet ábrázoló legrégebb rajz egy gúnykép, amelyet a római palatinusi császárpalota őrségtermének falán fedeztek fel a régészek: egy samárfejű emberalak keresztre szögezve, és alatta egy Alexamenosz nevű keresztény katonát csúfoló felirat: „Alexamenosz szebete theón – Alexamenosz imádja istenét”. A megfeszített Isten botrány, balgaság, – kiabálja mind a mai napig a világ.

De az olyan ember számára, akit a Szentlélek hangol az Isten szívének lüktetésére, éppen ez a botrányos balgaság az Isten szeretetének legcsodálatosabb csúcspontja. Jézus halála nyert így óriási, mély értelmet. Nemcsak egy becsületes ember mártíromsága volt ez a halál. Jézus: Isten Fia. Tehát az Isten „saját Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért áldozatul adta” (Róm 8,32). „Isten azzal tesz tanúságot irántunk való szeretetéről, hogy Krisztus meghalt értünk” (Róm 5,8). Isten Fia, aki mindennél kedvesebb az Atyának, a Fiú, aki maga is Istentől született Isten, magára vette a mi szenvedésünket, a mi halálunkat. A bűnösök Őt tették meg bűnbaknak, pedig Ő volt az egyetlen bűntelen. És mindent eltűrt, mindent elszenvedett, mindent megbocsátott és szeretetté változtatott. És ez a szeretet nem egy jóakarátú ember hiábavaló döntése a bajunkkal nem törődő ég zárt kapuján, hanem a bűnös világ sötét falába ütött rés, amelyen átcsillan az Atyaisten végtelen szeretete: „*úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az örökké éljen*” (Jn 3,16).

A Szentháromság egy Isten élete

Jézust ilyen értelemben „Isten Fiának” vallani egyértelmű volt tehát az Isten határtalan szeretetéről való vallomással. De ez egyben egészen újszerű, sajátosan keresztény istenfogalomhoz vezetett. Az Ószövetség történelme megértette a zsidókkal az egy, élő Istent. Ennek az élő Istennek benső életére vet új fényt a keresztény hitvallás. Talán legjobban egy középkori angol hittudós, a párizsi Szent Viktor kolostor szerzetese, Richard gondolatmenete érteti meg velünk, hogy milyen hallatlan felfedezésről van itt szó.

Richard a szeretet teológusa. Az „amor” és „caritas” fogalmak boncolgatásával igyekszik felderíteni az Isten életének titkát. Magyar nyelven sajnos csak az egy „szeretet” szó áll rendelkezésünkre ennek a két nagyon is eltérő fogalomnak kifejezésére. Pedig gyakran teljesen ellentétes alapbeállítottság kifejezéséről van szó. A falánk emberről mondjuk: „szereti az ételt”, a részegesről: „szereti az italt”. Nem éppen dicséret az ilyen megállapítás. Ha pedig hozzátesszük a „nagyon” határozószót akkor éppenséggel kemény bíráló lesz belőle. Az ilyen „szeretet” voltaképpen „önszeretet”. Van ugyan jogos önszeretet is, de az önszeretet magában véve sohasem lehet csodálatunk tárgya. Ha pedig valaki „nagyon”, sőt „mindennél jobban” szereti önmagát, akkor ennek az embernek az élete a maga számára értelmetlen üresség, másoknak pedig pokol.

De van egészen más szeretet is. Ha egy feleség *önfeláldozóan* ápolja évtizedeken át ágyhoz kötött férjét, és amellet csendes boldogság tölti el lelkét, ennek csak egy oka lehet: nagyon szereti az urát. Az ilyen szeretet nem önszeretet, hanem annak éppen ellenkezője. Amikor így szeretünk, kilépünk önmagunkból, életünk súlypontját áthelyezzük egy másik személyre. Ha az embernek ez sikerül, ha nem saját magát, hanem másvalakit szeret: házastársát, szüleit, gyermekeit, barátait, embertársait, akkor élete a maga számára szép, másoknak pedig *áldás és boldogság*. Az ilyen ember él és élte.

Ilyen megfontolások alapján érthetjük meg, miképpen különbözteti meg Richard az „amor”-t és a „caritas”-t. Az „amor” szó általános értelmű, és minden vonzódás kifejezésére alkalmas, akár önszeretetről, akár mások iránti szeretetről van szó. De a „caritas” az „amor”-nak csak egyik fajtáját jelenti, vagyis a másokra irányuló szeretetet. Richard idézi Nagy Szent Gergely pápa szavait: „Ahhoz, hogy ‚caritas’ lehessen az ‚amor’, más személyre kell irányulnia.” Innen kiindulva gondolkodik tovább az Isten életéről:

„Istenben minden jószág végtelen teljessége van, hiszen tökéletes. Ámde a legnagyobb jószág a ‚caritas’. Ezért Istenben végtelen és örök ‚caritas’-nak kell lennie. Ámde ‚caritas’ csak ott létezik, ahol több személy létezik. Ezért létezik az örök Istenben két személy: az Atya és a Fiú.”

Az Atya végtelenül szereti Fiát, aki tőle származik, mint örök isteni Ige. A Fiú az, akit végtelenül szeret az Atya, és aki ezt a szeretetet örökké viszonzza. Az Atya és Fiú kölcsönös szeretete az Isten élete és boldogsága. Nem két Isten az Atya és a Fiú, mert az Atya végtelen

isteni létének teljes önátadásával „szüli” Fiát. Kettőjük léte egy, és mégis ketten vannak: két egymást szerető személy.

Az Atya és Fiú kölcsönös szeretete nem két szeretet, hanem e közös szeretet. Ezt a szeretetet hívjuk *Szentléleknek*. Ő a harmadik „személy”, mert sem nem az Atya, sem nem a Fiú, hanem kettejük köteléke. Az Isten egysége tehát nem egy magányos személy zártsága, hanem egymásnak megnyíló, egymásba áradó két személy (Atya és Fiú) tökéletes létegyesége, amelynek köteléke a harmadik személy, kettejük közös szeretete, a Szentlélek. Mert ilyen szeretetközösség az Isten, azért nem volt szüksége a világra, hogy boldog legyen. De épp azért, mert ilyen szeretetközösség az Isten, *akarta, hogy legyen teremtmények sokasága, akik részesülnek életében, szeretetében, boldogságában*. Gyönyörűen fejezi ki Dante a teremtésnek ezt a csodáját: „új szeretetvirágokat hajtott az Örök Szeretet.”

Az isteni élet áramlása

A világ teremtése még nem volt elég Isten szeretetének. Ő maga lépett be a teremtett világba, hogy olyan szeretetet valósítson meg, amelynél nagyobbat képzelni sem lehet. Az isteni szeretetnek ez a csodája a Fiúisten megtestesülése. Az Isten megtestesülésének feltétele a Szentháromság. Csak az az isteni személy lehet teremtménnyé, emberré, amelyik Istenlétében egy másik személytől származik, és hozzá fordul vissza. Csak az ilyen isteni személy, vagyis csak a Fiú esetében állíthatjuk, hogy embersége nem önkényesen felöltött köntös, hanem létének kifejezése, tolmácsolása. „Az Atyától az Atyához” – ez a Fiú isteni léte. „Az Atyától az Atyához” – ez Jézus emberi életének, halálának, feltámadásának összefoglalata.

Igy lesz a Fiú „sok testvér elsősülöttévé” (Róm 8,29). Így lesz Ő a vándoroknak út, a testnek fő, a szőlővesszőknek szőlőtő, a nyájnak pásztor, a menyasszonynak vőlegény, az éhezőnek étel, a szomjazónak ital: az egyetlen „Fiú”, akiben az emberek „istenfiaknak” születnek, és vele együtt az Atyaistenhez fordulnak. A Szentlélek pedig az az isteni szeretetkapocs, amellyel az Atya szereti Fiát, és bennünket, amellyel a Fiú szereti az Atyát és bennünket, amellyel mi szeretjük az Atyát, a Fiút és egymást. Mivel pedig az Isten élete és léte nem más, mint az Atya, Fiú és Szentlélek közössége, ezért azok, akik ebbe a közösségbe léptek, *élnék*, Istenből, Istennel, Istenért.

Az isteni élet tehát körforgásban halad. Először magában a Szentháromságban: az Atyától a Fiúhoz, a Fiútól a Szentlelken át az Atyához. Azután tovább halad a körforgás, most már magával ragadva a világot. „Amikor elérkezett az idők teljessége, az Isten elküldötte Fiát, hogy Isten fiaivá lehessünk. Mivel Isten fiai vagyunk, a Fiú Lelkét árasztotta szívünkbe az Isten, aki Őt így szólítja: „Abba, Atya!” (Gal 4,4-6). Ez a kiáradás. És a visszatérés: „Krisztus Jézus révén van szabad utunk az egy Lélekben az Atyához” (Ef 2,18).

A Szentháromságban élni nem más, mint beleállni ebbe a körforgásba. Hálás szívvel elfogadni és viszonzni az Isten keresztre feszített szeretetét, szeretni az Atyát és Fiút azzal a tüllel, amelyet a Szentlélek jelenléte gyújt meg szívünkben. De ez a szeretet nemcsak a Szentháromság felé irányul, hanem átöleli az egész világot. Jól mondja Nagy Szent Leó pápa: „Isten meggyújtja lelkünk mécsesét szeretetének lángjával, hogy ne csak Őt szeressük, hanem mindazt, amit Ő szeret.” Jól mondja a II. vatikáni zsinat: „Az Úr Jézus minden embernek elküldte a Szentlelket, hogy bensejükben arra mozdítsa őket, hogy szeressék az Istent teljes szívükből, teljes lelkükből, teljes elméjükben és minden erejükben (Mk 12,30), és szeressék egymást, úgy, ahogy Krisztus szerette őket (Jn 13,34; 15,12)” (Lumen gentium 40). „A Krisztus által megváltott és a Szentlélek által újjáteremtett embereknek szabad, sőt kell is szeretniök az Isten teremtményeit” (Gaudium et spes 37).

Élet a Szentháromságból. Igyekeztünk behatolni ennek az életnek titkába. De talán minden fejtegetésnél jobban megértjük ezt az életet, ha rátekinünk olyan emberekre, akik Krisztus követésében éltek ezt a csodát. Ilyen volt Assiszi Szent Ferenc is. Ott járt ő, mezítláb, egy szál

rongyos csuhában, Umbria dombjain. Madaraknak prédikált, nappal, holddal, tűzzel, vízzel barátkozott. Átölelte a leprásokat, rámosolygott a szegényekre. Semmije sincs, és ezért minden az övé. Testén ott sajog és piroslik Jézus öt sebhelye. Örömmel várt barátja, „húgocskája” a testi halál. Jézus nyomán járni, az evangélium szerint élni: ez minden vágya. Ahol csak megjelent, az emberek szívében öröm fakadt és remény, szeretet és béke. És az ő lángja még most is ég. Szent Ferenc követője, ferences barát volt Kolbe Szent Maximilián, aki az auschwitzi pokolban vállalta magára szeretetből egy másik fogoly halálítéletét. Meghalt éhen, magányosan, a hideg zárkában; de holtan is él, mert Jézushoz hasonult a halálban, hogy eljusson a feltámadásra (Fil 3,11). Nem lehetünk mindnyájan Szent Ferencek, Szent Maximiliánok. De mi is élhetjük a „caritas”-t. Mert bennünk él és szeret az Atya, a Fiú és a Szentlélek.

A Szentlélek és műve

Nincs senki közelebb hozzánk a Szentléleknél. De nincs senki, aki titokzatosabb lenne számunkra Őnála. Hiszen sohasem kerül velünk szembe, hogy ránézhessünk, mint ahogy az Atya teszi, aki hozzánk szól Fiában, vagy ahogy a Fiú teszi, aki meglátatja velünk önmagában az Atyát. A Szentlélek mintha valahogy hátulról jönne, vagy jobban mondva, mintha valahonnan a mélységből törne fel, mint valami láthatatlan, óriási óceán hulláma, hogy odasodorjon Jézushoz és Jézus által az Ő Atyjához és a mi Atyánkhoz. Istenhez illő szerénységgel a Szentlélek nem mutogatja magát, nem kívánja, hogy Őt nézegessük, neki beszéljünk: Ő lesz bennünk az új szem, amely által meglátjuk Jézus arcán az Isten dicsőségét (2Kor 4,6); Ő lesz bennünk az új szó, amellyel megvalljuk: „Jézus az úr” (1Kor 12,3); Ő lesz bennünk az új imádság, amellyel azt kiáltjuk: „Abba, Édesatyánk!” (Róm 8,15); Ő lesz bennünk az új szeretet, amely által úgy kezdünk szeretni, ahogy Jézus szeretett, határtalanul.

A Szentlelket ezért tárgyilagosan leírni alig lehet. A Szentírás sem ad róla tárgyi leírást, hanem inkább képekben beszél róla, amelyek rásegítenek bennünket, hogy felismerjük személyes tapasztalatunkban jelenlétét. Főképp három nagy szimbólummal kapcsolja egybe a Szentírás a Szentlelket: 1) a szél és a lehelet, 2) a víz, 3) a tűz szimbólumával.

Szél és lehelet

A Szentlélek a nevét (ruah kádós, pneuma hagion) is a „szél, lehelet” szótól kapta. Ő a szent Isten viharos lehelete. Milyen titokzatos valami a szél! Nem tudni, honnan jön, nem tudni, hová megy, de egyszerre csak itt van. Hozza a felüdülést a tikkadt nyári melegben, hozza az életadó esőt a szárazságban; de tud – láthatatlan, megfoghatatlan puhasága ellenére is – olyan viharrá nőni, hogy kicsavar százados faóriásokat, összedönt emeletes épületeket.

A szél életébresztő. Szélcsendben úgy áll és hallgat az erdő, mintha halott lenne. A fák mit sem tudnak egymásról; ágaik szerteszerűen mutogató ujjak, csak a napfényt lopkodják el egymás elől. De ha átfut a szellő rajta, megszólal az erdő: dalt, ugyanazt a dalt zengik a fenyők, bükkök, tölgyek. Ágaik egy ütemre lengedezve járják együtt a táncot. Mintha csak szárnyra akarna kapni az egész erdőség, hogy elrepüljön a magasba, a messzeségbe, amerre a szél száguld. A sokaságot egy nagy, dinamikus léteységbe olvasztó elem: ez a szél, a szent szél, az isteni Lélek.

De „ruah”, „pneuma” nemcsak a nagy természetet mozgató szelet jelenti, hanem azt a kicsiny, de mindennél fontosabb szellőcskét is, amely nélkül egy pillanatig el nem lehetünk: a leheletet. Amíg lélegzik az ember, él. Ha eláll a lélegzete, halott. Az utolsó sóhajjal az életadó kis szellő elrepül messzire. Vissza ahhoz, aki belelehelte a lehelet-életet Ádám orcájába. „Ha elküldöd Lelkedet, minden feleled” (Zsolt 104,30). Az igazi, örök, isteni élet lehelete, amely megújítja a föld színét: ez a Szentlélek.

Élő víz

De nemcsak a levegő, a víz is képe a Szentléleknek. „Az élő vizek forrása” (Jn 7,38), „az örök életre felszökellő forrás” (Jn 4,14): ez a Szentlélek a János-evangéliumban. „Vízből és Szentlélekből” születnek meg az Isten fiai (Jn 3,5).

Milyen hasznos, milyen szükséges a víz! Ahol nincs víz, ott kopár a sivatag; élőlénynek még nyoma sem látszik. De ahol kibuggyan a forrás, üde oázis zöldell. A szomjúság kínoz és öl; a friss ital üdít és életre kelt. Milyen gyengécskének látszik ez az alázasan folydogáló víz, és mégis micsoda erő lakik benne! A nagy óceánból szívja fel a nap a párákat; felhővé, esővé válva hull a víz a hegyekre, szivárog le a föld mélyébe, hogy előtörjön, mint forrás. És ennek a

forrásból fakadt víznek nincs nyugta, amíg csak vissza nem tér szülőanyjához, a tengerhez. Köveket gördít, sziklákat váj, hegyeket repeszt, völgyeket ás, semmi akadály meg nem állíthatja vágya folyását. Amit csak érint ez a víz, annak egy irányt, egy mozgást ad; legyen az faág, levél, homokszem, ember vagy csónak: ha a folyó eléri, magával ragadja, és meg nem áll, míg bele nem futnak mind együtt „a szent, nagy óceánba” (Ady).

Tűz

Víz a Szentlélek, de egyben tűz is. Tűznyelvek alakjában lángolt pünkösdkor Mária és a tanítványok felett (ApCsel 2,1-4). Tűz a Lélek a szívben, amit kioltani nem szabad (1Tessz 4,19).

Milyen csodálatos teremtménye az Istennek a tűz is! Milyen ereje van a legparányibb lángocskának! Ha nem vigyázunk rá, lángba borít erdőket, városokat. Semmi neki ellent nem állhat. Ha csak egy gyertyalángnyi van is belőle, megbirkózik a nagy világűrt betöltő éjszaka egész sötéttségével. A világ minden homálya sem képes megsemmisíteni. A homály, amíg messze van a fénytől, hatalmasnak látszik, de mihelyt a gyertya közelébe jut, hogy rávesse magát és megfojtsa lángját, eloszlik, mintha semmi sem lenne. És valóban az is: a sötéttség semmi, a sötéttség halott; a fény, a láng, az van, az él.

Beledobhatsz a lángba bármit: papírt, fát, vasat, aranyat: mind tűzzé válik, életre kel. Már nem sötét, hideg, mozdulatlan anyag. Ami fekete volt, fehérén izzik; ami sötét volt, vakítóan világít; ami hideg volt, égetően forró; ami mozdulatlanul hevert, lángol, lángol mindig csak fölfelé, mintha csak odarepesne égi „rokonaihoz”, a naphoz, a csillagokhoz.

Meg az a láthatatlan tűz, ami az állatok, emberek testében ég! Ha kialszik ez a tűz, itt a halál. A halott hideg; egy láthatatlan tűztől meleg az, aki él.

Mélységekből élni

Isteni szél, lehelet, élő víz, életadó tűz, mindenható fény: már kezd kirajzolódni előttünk a Szentlélek alakja. De hogy még jobban megértsük lényét, gondoljunk néhány emberi tapasztalatra. Bár önmagukban véve még nem a Szentlélek jelenlétének élményei, de sokat segítenek ennek az élménynek megértésében.

Az ember, amíg csak a saját tudatos, kicsiny „én”-jéből él, nem él igazán, nem tud igazán, emberien nagyot tenni. Jól tudják ezt a költők. Megrendelésre nem szokott remekmű születni. A költészethez „ihlet” kell: amikor megszállja az ihlet a költőt, hivatlanul is ömlik tollából a vers. Szinte már nem ő írja a verset, hanem a vers „megszületik, megírja önmagát”.

A zenénél is így van. Amikor a kezdő növendék gyakorolja a Mozart-szonátát, más a kotta, más a zongora, más a zongorázó, aki ezt a kettőt összeegyeztetgetni próbálja. Az ilyenkor születő hangokban Mozart bizony alig ismerne rá művére, amely egy ihletett pillanatban úgy áradt ki belőle, mint a báránnyelű nyári eget bearanyozó napsugár. De ha igazi művész játszik, akkor nincs már külön kotta, külön hangszer és külön zongorázó: minden egyé lesz, és az a nagy Zene, amely Mozart zsenijében sírt és kacagott, sír és kacag most közöttünk újra. A művész csak eszköz, amelyen át a halhatatlan muzsika új életre kel. De micsoda feladat egy ember számára oly átlátszóvá tenni magát, hogy eszközévé lehessen a nálánál mélyebb és nagyobb Valóságnak!

Nagy költői, zenei élmény nem adatik mindenkinek, de van egy olyan élmény az énként meghaladó erővel való találkozásról, amelyen szinte minden ember keresztülmegy: a szerelem. Aki szerelmes lesz, az előtt egy új világ nyílik meg. Soha még nem érezte így magát, soha még nem látta ilyennek a világot, soha nem tudta, tapasztalta ilyen mélységes magától értetődőséggel, hogy

„élni, élni mily édes, mi szép!” Most tudja, hogy „csak egy kislány van a világon”, és csodálkozva felkiált: „A jó Isten jaj de nagyon szerethet, hogy énnékem adott tégedet!” Milyen nagy igazságot és bölcsességet fejez ki ez az együgyű kis magyar nóta! Soha egy magányos ember kis énjéből ezt az új világot elővarázsolni nem lehetett volna; kellett, hogy rámosolyogjon az a „csak egy kislány”, és hogy felébredjen benne az az erő, amelyik áthatja fejünket, felemeli, átfurmálja, új, hatalmas erővel tölti el szívünket: a szerelem.

A költészet ihlete, a zene titka, a szerelem tüze: ez és számtalan más példa mutatja, hogy az ember akkor él igazán, mélyen, boldogan, emberien, amikor léte egy önmagánál mélyebb gyökérből táplálkozik, amikor egy önmagánál nagyobb áradatba veti magát, amikor egy önmagánál nagyobb lelkesedés veszi birtokába. Ezek a gyökerek, áradatok, lelkesedések sokfélék és végesek. De van egy gyökér, egy áradat, egy lelkesedés, amely mindezeknél mélyebb, amely már nem ehhez a véges, teremtett világhoz tartozik, de éppen ezért közös gyökere és találkozó pontja minden teremtménynek; amely oly végtelenül nagy, hogy a világmindenség hozzá képest porszem, és egyben oly végtelenül kicsiny, hogy teljes oszthatatlan lényében ott van egy kisgyermek szerető szívében: ez az Isten Lelke, a Szentlélek.

Jézus és a Szentlélek

Ez az isteni Lélek lényegénél fogva Jézushoz tartozik, az ő szívének lakója. Jézust azért hívják „Krisztusnak”, „Fölkentnek”, mert rája ömlött, mint királyi kenet és a szeretet lángját tápláló olaj, a Szentlélek (Lk 4,18). Ez a lélek irányítja minden lépését, egész életét. Ebből a benső forrásból tapasztalja Jézus, hogy az Atya szereti Őt mindenek felett, mint édes, egyszülött Fiát. És ez a Lélek az az erő, amely Jézus egész életének egyetlen egy tartalmat ad: „Igen, Atyám, úgy legyen, amint Te akarod.” Mert az isteni Lélek mélységeiből él, azért vonul át egész életén az a csendes bizonyosság és rendíthetetlen nyugalom. Igen, volt, hogy sírt és szenvedett, volt, hogy haragra lobbant és szemei szikrát hánytak, volt úgy is, hogy félt és remegett, volt az is, hogy szinte alig bírt magával az örömtől: de mindezek alatt az érzelmek alatt, mint nagy, méltóságteljes ár, hömpölygött tovább életének és szívének nagy folyama: „Én az Atyától jöttem e világra; ezért Atyámhoz megyek!” „Prosz ton Theon”, „prosz ton Patera” (az Istenhez, az Atyához): ez Jézus életének alaptörvénye. A folyó a tengerhez, a tűz a csillagokhoz húz: Jézus az Ő Atyjához. Így élt és így halt meg: „az örök Lélek által saját magát adta tiszta áldozatul Istennek” (Zsid 9;14).

De ez nem volt a vég. Az Isten Lelke élet és minden életnek forrása. Aki így élt és így halt meg a Szentlélek szeretet-folyamába olvadva, az ha meghalt is, élni fog: feltámad! Az Atyaisten életadó Leheletével támasztotta fel Krisztust (Róm 8,11). És ez a feltámadott Fiú emberi természetének minden rétegében, teljes egészében át meg át van itatva a Szentlélek áradatával, át meg át van tüzesedve a Szentlélek tüzevel, fel van ruházva az isteni Lehelet korlátlan szabadságával. Már nemcsak önmagában éli a szentlelkes életet, hanem küldője, adója a Szentléleknek mások számára. Ő az, akinek átszúrt kebeléből buzognak örökké az élő vizek forrásai. Ő a „második Ádám”, „az életadó Lélek” (1Kor 15,45), aki a Szentlélekkel együtt bennünk is élni tud és élni akar. „Én elmegyek, de újra visszatérek hozzátok. Visszajövök és küldöm, adom az Igazság Lelkét. Ő veletek marad, bennetek lakik. Amikor én is bennetek lakom, akkor bennetek lakozik, rátok árad, éltet és vezet az Atya irántam való szeretete.” Ez a szeretet, amely most belénk árad: a Szentlélek. A feltámadt Jézus rálehel tanítványaira: „Vegyétek a Szentlelket” (Jn 20,22). Csodálatos az Isten, és csodákat művel: Jézus benső világa a mi benső világunkká válik; azok a mélységek, amelyekből voltaképpen csak az emberré lett Isten Fia szabadna hogy éljen, megnyílnak számunkra is. És szerelmesek leszünk mi is. Az Isten szerelmesei, korlátlanul, feltétlenül. „Mert az isteni szeretet (vagyis az Isten irántunk való szeretete, amely egyben a mi szeretetünk is az Isten és az Isten által szeretett felebarát iránt) kiáradt szívünkbe a nekünk ajándékozott Szentlélek által” (Róm 5,5). Nem valami más lelket

kap az egyik ember és megint más lelket a másik. Egy a Lélek az Atyában, Jézusban, Máriában, Péterben, Pálban, benned és énbennem. Ő az Egy a sokaságban, aki által a sokaság eggyé lesz, anélkül, hogy megszűnne sokaság lenni, mert a Szentlélek a sokaságot életető, összekapcsoló szeretet.

A Fiú és a Szentlélek küldetése

A Szentléleknek ez az üdvösségtörténeti működése valamelyes betekintést enged örök isteni mivoltába is. A Szentlélek az Atya és a Fiú örök kapcsolata: egy a kettőben, a végtelen, közös és kölcsönös szeretet. Egy az Isten, de nem magányos. Az Atya és a Fiú létegyesége és létközössége az abszolút és egyben viszonylagos isteni Lét és Élet. Az Atya és a Fiú közössége és kapcsolata a Szentlélek. „Az Atya és a Fiú egy a tőlük származó szeretetben, aki a Szentlélek” – mondja Aquinói Szent Tamás. A Szentlélek egészen más értelemben „személy” mint az Atya és a Fiú, mert személyi sajátossága éppen az, hogy több személynek legyen osztatlan, tökéletes és szeretetbeli egysége.

Ezt a Lelket, aki az Atyaisten és a Fiúisten egyedülálló, isteni létegyesége és szeretetegysége, csak olyan ember bírhatja mint embervoltát meghatározó és irányító formát, aki maga az emberré lett Fiúisten. Csak ő mondhatja a „Szentlélekben” az Atyaistennek: „Én édesatyám!” Ezt a csodálatos kincset adja a feltámadott Krisztus mint „első adományát” (4. misekánon) minékünk. Csak úgy teheti meg, hogy testének tagjává, emberségének részesévé, Krisztusban krisztusivá tesz. Így a Fej és a tagok mind ugyanabban az egy Lélekben részesülnek: a Szentlélek egy a sokaságban, a sokaságot eggyé teszi, és belevonja Jézus visszatérésébe „prosz ton Patera”, az Atyához.

A Fiú küldetése és a Szentlélek küldetése szoros és szükségszerű kapcsolatban áll egymással. Csak az emberré lett Isten Fia Szentlélek-birtoklásának kiterjesztéseként kapjuk meg mi a bennünket Isten fiaivá tevő Lelket. És csak ettől a Lélektől megvilágosítva lehet hitünk, vallhatjuk Jézust Urunknak, és lehet olyan igazi, krisztusi szeretetünk, amely Isten fiainak jellegzetessége.

A Szentlélek működése az Egyházban, mibennünk

A Krisztus küldetése által tapasztalható, látható, hallható formában beteljesedett kinyilatkoztatás és kegyelemosztás tovább folytatódik a feltámadt Krisztus működésének eszközeként küldött Egyházban. Az Egyház hirdeti tovább az evangéliumot, mint az örök üdvösség ígét; az Egyház szolgáltatója ki a szentségeket, mint a mi Krisztussá válásunk útját; az Egyház neveli bennünk a szeretetet az alázat, közösség, szolgálat és engedelmesség iskolájában. Mindezeket a tevékenységeket kíséri a Szentlélek. Ő a forrása annak az „egyházi hitnek” (fides Ecclesiae), amelyre való vonatkozás nélkül nincs hithirdetés, nincs szentségkiszolgáltatás (a szentségeknél szükséges az „intentio faciendi quod facit Ecclesia credens”), és nincs maradandó szeretet. Ő az, aki a hallgató szívét megnyitja és isteni szerelemre gerjeszti, mikor az Isten szeretetének evangéliumát hirdetik; Ő az, aki egyre mélyebben áthatja az ember szívét-lelkét, amikor a szentségekhez járul; Ő a forrása annak a szeretetnek, amely „mindent eltűr (az Egyház tagjainak és vezetőinek gyarlóságait, hibáit is), mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel” (1Kor 13,7). Az Egyház a Krisztust hívő emberek Szentlélekkel telt közössége. Az egy Szentlélek, a szeretet Lelke az a legmélyebb kapocs, amely minden parancsnál, jognál, törvénynél és hatalomnál hatékonyabban tartja össze, tartja meg és teszi fiatallá az Egyházat.

„Mint egy drága edény, úgy foglalja magában az Egyház a Szentlelket – mondja Szent Iréneusz. – Ez a Szentlélek pedig mindig fiatal. Ezért *megifjítja* az edényt is, amely foglalhatja.” Néha mintha kissé előregednék az Egyház. De akkor feltámad benne újra a Szentlélek szele, kivágja a túlságosan beretesztelt ablakokat, kisöpör sok mindent, nagy kavardást okoz, és friss

hegyi levegőt áraszt minden sarokba. Szabad a Lélek, és fúj, ahol akar, de mindig Jézus ajkáról fúj, és Jézus felé meg az Atya felé fúj, „hogymindnyájan egygyé legyenek” (Jn 17,21). Ha másképpen fúj valami, akkor az nem „szent” lehelet. Ugyancsak Iréneusz mondja: „Vannak akik elszakadnak az Egyház egységétől azzal a szándékkal, hogy ezáltal valami hibát megjavítsanak az Egyházban. Pedig nagyobb a kár, amit az egység megrontása okoz, mint a haszon, amit akármilyen hiba megjavításával elérhetnének. Olyanok ők, mint a vizek, amelyek a folyó eleven áramlatából kiválva állóvízzé lettek. Nemsokára megposhad ám az a víz, és bűzleni kezd.” Igen, ahol az Egyház, ott a Szentlélek és a kegyelem. Ő segíti a pápát, püspököket, papokat, „akiket a Szentlélek rendelt előljáróul, hogy igazgassák az Isten Egyházát” (ApCsel 20,28); Ő adja nekik a papszentelés által „az erő, a szeretet és józanság lelkét” (2Tim 1,6-7); Ő osztogatja minden keresztény hívének különböző adományait: kinek krisztusi bölcsességet, kinek szent tudományt, kinek hegyeket mozgató hitet, kinek szolgálatkész szeretetreméltóságot, kinek prófétai bátorságot, ahogy az Egyház szüksége kívánja, hogy így az Egyház, mint jól épült test, nőjön, éljen, működjék.

Persze – bár a Szentlélek nélkül nincs hit, remény és szeretet, nincs Egyház és nincs megistenítő kegyelem – a Szentlélek működése nem zárja ki, sőt – ellenkezőleg – megköveteli az ember szabad elhatározását és közreműködését. A Szentlélek legfontosabb művénél, vagyis az Atya és Krisztus élő viszonyában való részesítésünk kegyelménél ezt különösen hangsúlyoznunk kell. „A Lélek gyümölcse: szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás” (Gal 5,22). A Lélek gyümölcse az egység, az igazság, a hit, a remény, az ima. Ha valaki a gyűlölet, a mások iránti közömbösség, keserűség, viszálykodás, türelmetlenség, durvaság, gonoszság, hűtlenség, vadság, kicsapongás útját járja; ha öntelten és gögösen megrontja az egységet; ha nem érdekli, hogy mi az igaz, hanem hogy mi hasznos neki; ha nem akar vagy nem mer hinni és remélni; ha imádkozni az Istenhez szégyell vagy nem kíván, akkor benne a Krisztus Lelke nem lakik. Hogy a szél behozhassa a friss levegőt a dohos szobába, nem szabad nekitámaszkodni az ajtónak, hanem engedni kell, hogy a szél nyomására kinyílják, és bezúduljon a hideg lég. Hogy a folyó magával sodorhassa az úszót a tengerig, nem szabad a partmenti sásba kapaszkodni, hanem elengedni mindent, és mindenre elszánva belevetődni az árba. Hogy a tűz lággyá és ragyogóvá tegye a vasat, annak nem szabad ragaszkodnia keménységéhez és feketeségéhez, hanem engednie kell, hogy át- meg átjárja a tűz, úgyhogy már inkább tűz legyen, mintsem vas. Csak aki nem fél úgy odaadni az életét, ahogy Jézus tette, annak a lelkét forgatja kerékként – mint Dante mondta az Isteni Színjáték zárósoraiban – az a Szeretet, amely mozgatja a napot és a csillagokat.

Az Atyaisten kiterjesztette az emberekre azt a szeretetet, amellyel egyszülött Fiát örökké szereti. Ez a szeretet a Szentlélek. Ezért minden ember szent: nem mintha lényénél fogva az volna, hanem mert a szent Isten a Szentlélekben szereti, és Jézus által ezt szánja neki. Aki a Szentlélektől megvilágosítva Jézusban hisz, és aki a Szentlélektől eltöltve úgy kezd szeretni, ahogy Jézus szeret, az már most az Isten örök életével él, és örökké élni fog: látni fogja a Fiában az Atyát, szeretni fogja a Szentlélekben az Atyát, minden élet, boldogság és szeretet forrását, és így az Isten lesz minden mindenben (1Kor 15,28), a Szeretet lesz minden mindenben. Ez a keresztény hit evangéliuma, Istennek legyen érte hála.

A Szentlélek ösztönzései

Az első keresztények alapélménye ez volt: „Betöltött bennünket az Isten Lehelete, Krisztus Lehelete! Bennünk él, ragyog, működik a Szentlélek! Mi vagyunk azok, akikben beteljesedett az Írás: „Ezt mondja az Úr: Szolgáimra és szolgálóimra kiárasztom Lelkemet” (ApCsel 2,18 = Joel 2,28-30). „Ezt mondja az Úr: Az én Lelkemet oltom belétek” (Ez 37,27).

Ezek a keresztények hitték, élték: *Velünk az Isten! Bennünk lüktet az Isten élete! A Szentlélek, mint hatalmas vízáradat, magával ragad; mint óriási láng, áttüzesít; mint az Isten viharos lehelete, éltet; mint isteni Lélek, lelkesít.*

A keresztények meg voltak győződve a Szentlélek győzhetetlen erejéről, de egyben tudták azt is, hogy sohasem erőszakoskodik. Végtelen erejének ellenére van benne valami abból a finom csendességből, amelyet Illés próféta tapasztalt meg „enyhe szellő”-ként (1Kir 19,13) a Hóreb hegyén. A Szentlélek nem kényszerít senkit, ezért mindig vannak emberek, akik „ellenállnak a Szentléleknek” (ApCsel 7,51), „szomorúságot okoznak az Isten Lelkének” (Ef 4,30), „kioltják a Lelket” (1Tesz 5,20). Ezért a keresztény ember legfőbb feladata az, hogy önként és örömet a „Lélek szerint éljen” (Gal 5,16), „a Lélek vezérlését” kövesse (Róm 8,14). Az Isten Lelke akkor lesz a mi lelkünk „édes vendége”, ha ráhagyatkozunk áramlására, ráhangolódunk zenéjére, együtt lélegzünk leheletével, együtt lelkesedünk Lelkével. A „lelki élet” mesterei mindig hangoztatták az ember személyes, tudatos tevékenységének fontosságát. Ugyanakkor azonban sohasem szabad elfelejtenünk, hogy a „lelki élet” nem valami csupán emberi, szellemi tevékenykedés, hanem „Szentlélek szerinti élet”, a Szentlélek jelenlétének és működésének gyümölcse.

A Szentlélek sokrétű tevékenysége

Ezért rendkívül fontos az, hogy felfigyeljünk a Szentlélek működésére és érzékenyek legyünk ösztönzései iránt. Nem arról van szó, hogy állandóan bensőnket boncolgassuk, inkább arról, hogy olyan alapbeállítottságra tegyünk szert, amely szinte önmagától visszhangzik a Szentlélek zenéjére. „Akinek van füle, hallja meg, mit mond a Lélek az egyházaknak” – ismétli hétszer is a Jelenések könyve (2,7 stb.). Ilyen „fültre” van szükségünk, hogy halljuk, mit mond ma a Szentlélek az egyházaknak és mindegyikünknek, és hogy ebből a hallásból megértés, örömteli vállalkozás, erőteljes tett fakadjon.

A Lélek egy. Ezért minden működésében alapvető egység nyilatkozik meg. De ugyanakkor ennek az egy Léleknek megnyilvánulásai rendkívül változatosak. Ez az Isten stílusa. Az Isten bölcsessége „sokrétű” (Ef 3,10), mind a világ teremtésében, mind az üdvösségtörténetben. Milyen változatos a teremtett világ! Milyen változatos a szentek arcéle! Milyen különböző az egyes nemzetek kereszténységének stílusa! Az Isten nem szereti az egyformaságot, hanem a *sokféleségben megnyilvánuló* egységet. Már Szent Pál hangoztatta a korintusiaknak, hogy nem azonosak a Szentlélek adományai (1Kor 12,28-31). Ebből a sokféleségből azonban egységnek kell születnie. Mint ahogy Antióchiai Ignác mondotta: „Amikor úgy hangolódunk össze mindnyájan, mint a citera húrjai, akkor lesz szívünk harmóniájának éneke Krisztus.”

A Szentlélek az egység lelke. Ha szerinte élünk, eggyé válunk. De mozgolódnak e világban más „lelkek”, más „szellemek” is. Ezért kell – mint ahogy már az apostolok hangoztatták – a „szellemeket” és „lelkeket” „elbírálni”, megvizsgálni” (1Kor 12,20; 1Jn 4,1 stb.). Nem föltétlenül a Szentlélek szava minden eszünkbe jutó ötlet. Néha még a jónak látszó ösztönzések is a magát „a világosság angyalának tettető” gonosz lélektől származnak (2Kor 11,15). Igen fontos tehát, hogy valóban a Szentlélek szerint éljünk, és ne más szellemek legyenek úrrá rajtunk. Mert ennek csak zűrzavar és pusztulás a vége.

Így tehát buzgón imádkozva, vágyakozva kérnünk kell az Urat, hogy bőségesen öntse belénk Szentlelkét; vennünk kell gyakran Krisztus testét, hogy elteljünk az Őt életető Szentlélekkel; tanulnunk kell tévedéseinkből, okulnunk ballépéseinken; igyekeznünk kell a „Lélek szerint élni”, és az olyankor megtapasztalt lelki örömből biztosságot nyerni arra, hogy jó úton járunk, erőt meríteni, hogy tovább haladjunk rajta.

Ez minden ember egyéni feladata, akár püspök, akár pap, akár a világban élő hívő. Hiszen, mint mondtuk, Krisztus népének alapvető tulajdonsága éppen az, hogy nemcsak egyes kiválasztottaknak, hanem minden egyes hívőnek megadja Isten a Szentlelket. Így hát mindenkinek saját életében kell fölfedeznie, mit „mond” neki a Szentlélek, mire buzdítja, hova vezet.

Ezt a feladatot azonban megkönnyíti az, ha megfigyeljük, hogy a Szentírás milyen működéseket tulajdonít a Szentléleknek. Ugyanis a Szentlélek ma sem fog senkit olyasvalamire ihletni, ami ellenkeznék a Szentírásban felsorolt működésével. Sőt azt is mondhatjuk, hogy a Szentlélekről szóló számos szentírási szöveg megmutatja nekünk azt az irányt, amelyben minden idők Szentlelke működik. Soroljuk fel tehát itt Szent Pál és Szent János írásaiból a legfontosabb szövegeket:

„Nem mondhatja senki: Jézus az Úr, csak a Szentlélek által” (1Kor 12,3).

„A Lélek gyümölcse: szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás” (Gal 5,22).

„A remény nem csal meg, mert a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete” (Róm 5,5).

„A fogadott fiúság Lelkét nyertétek el, általa szólítjuk (az Istent): Abba, Atya!” (Róm 8,15).

„Krisztus révén van szabad utunk az egy Lélekben az Atyához” (Ef 2,18).

„Minden alkalommal imádkozzatok a Lélekben könyörögve és imákat mondva” (Ef 6,18).

„Urunk, Jézus Krisztus kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek egyesítő ereje legyen mindnyájatokkal!” (2Kor 13,13).

„Ahol az Úr Lelke, ott a szabadság” (2Kor 3,17).

„Az igazság Lelke, aki az Atyától származik, tanúságot tesz rólam. Tegyetek ti is tanúságot rólam... Az Igazság Lelke majd elvezet benneteket a teljes igazságra” (Jn 15,26; 16,13).

„A lelki adományok ugyan különfélék, a Lélek azonban ugyanaz” (1Kor 12,4).

A fenti szövegek alapján foglaljuk össze nyolc pontba a Szentlélek működését mibennünk.

Hit, remény és szeretet

A Szentlélek legfontosabb és legalapvetőbb ajándéka: a hit, remény és szeretet. Az az ember, akinek szívében a Szentlélek beszél, hittel vallja: „Jézus az Úr.” Hiszi, hogy Jézus a közénk testesült *Isten-Fia, aki meghalt és feltámadt*, hogy megváltson bűneinktől és elvezessen az örök életre. Aki ezt igazán hiszi, annak szívében – amint II. János Pál pápa „Redemptor hominis” kezdetű enciklikája hangoztatja – végtelen csodálkozás születik: csodálkozás azon, hogy az Isten mennyire becsüli, mennyire szereti az embert, minden egyes embert. E hitből természetesen fakad a szeretet, a Szentlélek legnagyobb kincse. Az isteni szeretetként bennünk élő Szentlélek egyszerre az Isten szeretete miirántunk, a mi szeretetünk Isten iránt és részesedésünk az Isten emberszeretetében. Amikor a Szentlélek és a mi lelkünk egy lélekké olvad össze, akkor lesz gyümölcsözővé bennünk az Isten szeretete és valósággá saját szeretetünk. Aki így él, annak egész lényé átlátszó lesz: áttetszik rajta az Isten jósága.

Nincs erre jobb példa, mint négy legutóbbi pápánk. Még élénken él emlékezetünkben XXIII. János mindenkit befogadó atyai szíve. Japánban a következő történetet hallottam róla: Ikeda, az akkori japán buddhista miniszterelnök egy világkörütrja alkalmával meglátogatta. Miután visszatért Japánba, így számolt be látogatásáról az akkori tokiói katolikus érseknek: „Érsek úr! Utazásom alatt sok híres emberrel találkoztam, de csak egy igazán nagy emberrel. Ez pedig az

önök János pápája! Tudja, érsek úr, én még fiatal koromban elvesztettem az édesapámat. De amikor János pápa fogadott, az első pillanattól kezdve erőt vett rajtam az érzés: ismét az én jó édesapámmal beszélgetek most! Nagy ember, nagy ember az önök János pápája!”

Az biztos, hogy János pápa szíve nagy volt: belefért az egész világ. De ilyen volt VI. Pál szíve is. A pápai teológiai bizottság ülésén alkalmam volt személyesen találkozni vele. Egyenként mutatták be a bizottság tagjait a pápának. Mikor rám került a sor, nem is tudom, miért, de így szóltam: „Szentatya, e bizottság tagjai közül én jöttem a legmesszebről! „A kistermetű pápa rám nézett barátságos nagy szemével, és így válaszolt: „Akik legmesszebb vannak, azok vannak számomra a legközelebb!” Nagyon megkaptak ezek az egyszerű szavak. Ekkor értettem meg igazán, miért kiáltotta annyiszor a fülünkbe ez a pápa: „Segítsetek az éhezőkön! A szegényeken! Legyen több igazságosság a földön!” Akik nekünk messzinek tűnnek és eszünkbe sem jutnak az éhező afrikai gyerekek, a dél-amerikai nyomortanyák lakói, Ázsia embertengerének nyomora –, Pál pápának közeliek voltak: ott laktak a hit és szeretet által nagyra nőtt szívében.

Utána jött I. János Pál pápa, akit az Isten éppen csak hogy „megmutatott” Egyházának és a világnak, de ez elég volt ahhoz, hogy mindenkinek a szívébe férközzék a „mosolygó pápa” kedvessége. És az egész világ valamennyi országában II. János Pál látására sereglő beláthatatlan embertömegeket is a benne sugárzó, hitből fakadó krisztusi szeretet vonzza. Fényképe, amelyen kedvesen mosolyogva szélesre tárja két karját, hogy mintegy átölelje az egész világot, mindennél jobban kifejezi, miképpen lesz a hitből szeretet, a szeretetből remény, a reményből öröm.

Öröm

Az öröm is, a Szentírás szerint, a Szentlélek gyümölcse. A Sacré Coeur apácarendnek szentség hírében elhunyt általános főnöknője, Jane Erskine Stuart anya írta egyik levelében: „Örömet hordozni, örömet adni – ez minden. Ha öröm lakozik szívedben, ha öröm sugárzik létedből, akkor minden rendben van. Nincs ennél magasztosabb út. Mert az az ember, aki áldozatosan teljesíti kötelességeit és amellet öröm lakozik szívében, csak olyasvalaki lehet, aki mindenét odaadta az Istennek.”

Hitből, reményből, szeretetből fakadó öröm, a teljes Istennek adottságból fakadó öröm: csodálatos virága ez a Szentlélek napjának. *Elfogadni* mindazt, amit az Isten ad és küld: *odaadni* mindazt, amit az Isten kér. Ez sokszor bizony nehéz, de ha szeretettel tesszük, ez lesz igazi örömünk forrása. Éspedig olyan öröm ez, amit – mint Jézus mondta – „nem vehet el tőlünk senki” (Jn 16,22). Szenvedés és sírás, kereszthordozás és vértanúság lényegileg a keresztény élethez tartozik. De mindennek ellenére – vagy jobban mondva mindezek miatt – ott orgonál a Szentlélekben élő ember lelke mélyén az „igazi boldogság” muzsikája. Az a boldogság, amiről Asszisi Szent Ferenc beszélt olyan lelkesedéssel Leó testvérnek téli vándorlásuk alatt: részesülni Jézus keresztjében, osztozni szenvedésében, és így eljutni a feltámadás dicsőségére.

Béke

A szeretet és öröm műve: a béke. Akik a Szentlélek által Isten fiaiként újjászületnek, azok „békét teremtő” emberré lesznek. Amint nagyszerűen megírta Reményik Sándor a békéről szóló versében:

*Bizonyosság arról, hogy élni jó,
Szenvedni elkerülhetetlen,
Szeretni tisztán: megistenülés,
Meghalni szép –
... A béke ez.*

Az ilyen békét csak az Isten Lelke tudja adni. Nem hiába imádkozott érte még a „háborúból jött” Ady Endre is:

*Békíts ki magaddal s magammal,
Hiszen te vagy a béke.*

Akit az Isten kibékített magával és így elvezette arra, hogy megbékélve *elfogadja önmagát*, az lesz az emberek között is béketeremtővé, egységalkotóvá. Egy idős nagynéném – már rég az Istenhez költözött – írta nekem egyszer, amikor az emberek nagyon rosszul, nagyon igazságtalanul bántak vele: „Ilyenkor elszorul az ember szíve. De aztán csak előveszi a Szentírást, és azt olvassa benne: „Szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok üldözőitekért. Tudom én jól, hogy csak itt van a megoldás.” Jól megtanította a Szentlélek ezt az egyszerű édesanyát, aki soha hittudományt nem tanult, hogy mi a kereszténység lényege! Bocsánatot kérni és bocsánatot adni: a békéhez és egységhez csak ez az út vezet.

A hit, remény és szeretet békéjében élő ember olyan, mint a szentjánosbogár. Ki látott már ilyen oktan rovar!? Amikor minden élőlény elrejtőzködik a prédára leső éjszakai ragadozók elől, ez a bogárka lámpást hordoz a testén! Mintha csak azt mondaná: „Itt vagyok, tessék!” Nem törődik a leselkedő veszéllyel. Fontosabb neki az, hogy világítva jelezze párjának: „Gyere, várlak!” És így, szende kis fényével eléri azt, hogy még a csillagtalan, viharos éjjeleken se legyen teljes a sötétség. Az egész világúrt betöltő éjszaka sem képes kioltani a kis szentjánosbogár fényét. Mert a sötétség üresség, a fény pedig valóság és élet. Nem hiába nevezte Jézus Keresztelő Szent Jánost is (akiről ez a bogár nevét kapta) „égő és világító lámpá”-nak (Jn 5,35). Akár a szentjánosbogár, Keresztelő Szent János sem törődött a holnappal; nem bánta, hogy mit tesz ellene Heródes. Megmondta, mi az igazság; élt az Isten tenyerén. És mint ahogy a kis szentjánosbogár fajtája, minden óvatlansága ellenére, nem pusztul ki a világból, úgy az Isten tenyerén élőknek nem kell félniük a haláltól. Mert aki a sötétségből átment a világosságba, a háborúból a békébe, az „nem esik ítélet alá, hanem már át is ment a halálból az életre” (Jn 5,24).

Hűség

A Szentléleknek még egy nagyon fontos gyümölcse: a hűség (Gal 5,22). Hű az Isten: megtartja ígéreteit. Hű volt Jézus: teljesítette hivatását mindhalálig. Hűséges most is az Isten: *erőnkön felül nem hagy megkísérteni*, „hanem a kísértéssel együtt a szabadulás útját is megadja, hogy kibírjuk” (1Kor 10,13). Ezt az utat a Szentlélek kegyelme ajándékozza az imádkozó embernek.

Jól mondja a tridenti zsinat, idézve Szent Ágoston szavait: „Az Isten nem parancsol lehetetlent. Amikor parancsot ad, arra ösztönöz, hogy megtegyük azt, amire képesek vagyunk. És amikor úgy érezzük, hogy valamire nem vagyunk képesek, akkor arra ösztönöz, hogy imádsággal kérjük: tegyen képpé parancsának megtartására. Ha így imádkozunk, megsegít az Isten, és képesít parancsának teljesítésére.” (DS 1536).

A mai világban nincs nagy keletje a hűségnek. Jaj de könnyen szegik meg az emberek szent ígéreteiket! Arra hivatkoznak, hogy nehéz a hűség, hogy megváltoztak a viszonyok, hogy érzésviláguk más lett, hogy most másképp látják a dolgokat... Ha csak „viszonyokra”,

„érzésvilágunkra” támaszkodnánk, akkor bizony homokra épült ház lenne a hűségünk. De Isten, ha hittel kérjük, megadja Szentlelkét, hogy „kibírjuk, amit megígértünk

– vért izzadva talán, de kibírjuk! Így leszünk, visszavonhatatlan önátadásunk hűségessé vállalása által, tanúi annak az evangéliumnak, amely az Isten *visszavonhatatlan szeretetszövetségének* hirdetése.

Imádság

Ehhez azonban imádság kell, sok imádság, sőt állandó imádság. A „Lélekben és igazságban” az Atyát imádó imádság (Jn 4,23) szintén a Szentlélek fölbecsülhetetlen értékű gyümölcse. Az Isten szereti az éneket: ezért énekelnek, füttyörésznek, ciripelnek teremtményei, kezdve a tücsökkórus soha véget nem érő esti imádságától a pacsirta ezüstesőként hulló, verőfényes énekéig. *Az ima a szív éneke*; hála, kérés, köszönet éneke. Olyan mint Mozart miséiben az „Agnus Dei” megzenésítése: először esengő odaomlás az értünk életét áldozó isteni Bárány elé, bűnökkel terhesen, bajokkal megrakva; esdeklő könyörgés, közbenjárónkkal, Szűz Máriával, az irgalom trónja előtt: „Könyörülj, könyörülj rajtunk!” De amikor már kikönyörögtük magunkat, átsap a kérés bizakodó hálába: a „Dona nobis pacem” (Adj nekünk békét) melódiája már nem az epedő kérést fejezi ki, hanem hálás örömmel, mert kérésünket meghallgatta az Úr. „Isten Báránya, köszönöm, köszönöm, hogy békét adsz nekünk! Mert minden úgy van legjobban, ahogy te rendelted.”

A mindig imádkozó ember a leginkább képes arra, hogy **megkülönböztesse** a Szentlélek indításait minden más „lélek” mozgolódásától. Olyan az ilyen ember, mint akinek jó a szaglása. Megérzi mindjárt a terjengő bűzöket, de megérzi a Lélek jó illatát is. Szemet, fület megtéveszteni könnyű; orrot nehéz. Ezért ismeri fel a kutya csalhatatlanul gazdáját, akárhogy álcázza is magát. A Szentlélek által vezetett imádkozó ember „Krisztus jó illata”, az „élet éltető illata” (2Kor 2,15-16). Az ilyen ember képes arra, hogy mindenütt megérezze és megkülönböztesse Krisztus igazi illatát.

Szabadság

A Szentléleknek még egy csodálatos gyümölcse: az igazi szabadság. Ma sokat emlegetik a szabadságot, de kevesen értik meg igazán. Sokan azt hiszik, hogy az *önző szabadosság*, minden szolgálat elvetése, ösztöneink kielétele, minden tekintély eldobása hoz szabadságot. De az eredmény csak az, hogy az egyik ember „szabadsága” a másik szolgátságához vezet, sőt még a szabadságával kérkedő győző fél is végül saját szabadságának rabjává válik: hatalomvágya a szoros értelmében hatalmába keríti; élvezetvágya rabszíjra fűzi. Nincs kilátástalanabb rabság, mint az olyan emberé, aki saját magának, saját vágyainak, ösztöneinek, kincseinek rabja.

Az igazi szabadság ezzel szemben az, hogy az embernek öröme van jobban, kedve telik Isten akaratának teljesítésében. Az Isten akarata: szeretni. Aki pedig szeret, az semmit sem tesz szívesebben, mint éppen azt, hogy szeret. Ezért mondja Pál, hogy a belénk öntött Szentlélek szívünk „törvényévé” lesz, úgyhogy mi, akik a Lélek szerint élünk, beteljesítjük a törvényt (Róm 8,2-4). „*Higgyél és szeress!*” – ezt parancsolja az Isten törvénye, erre ösztönöz a Szentlélek. Minden más törvény, parancs, előírás nem más, mint ennek az alaptörvénynek aprópénzre váltása. Az ilyen részletes szabályok szükségesek, de nem tanácsos túlságosan szaporítani azokat. Ez ugyanis könnyen a farizeusok tévedéséhez vezethet, akik „mentából, kaporból és köményből tizedet” adtak, és „közben ami fontosabb a törvényben, az igazságosságot, az irgalmat és a hűséget” elhanyagolták (Mt 23,23). Ezért csökkentette a katolikus Egyház a II. vatikáni zsinat után a részletes szabályokat és előírásokat. De ez csak akkor vezet jó eredményre, ha az emberekben erőteljesen él a „szeretet törvénye”. Akiben a Szentlélek tüze ég, az fogja átélni igazán Szent Ágoston híres mondásának igazságát: „Ama, et

fac quod vis! *Szeress és tégy amit akarsz!*” Ha szeretsz, mindig azt teheted, amihez kedved van, soha nem fogsz rosszat tenni. Az az igazi jó ember, akinek kedvére van jónak lenni; aki nem muszájból, félelemből, gyávaságból „jó”, hanem azért, mert örömét leli benne.

Tanúság az igazságról

Az ilyen ember fog igazán tanúságot tenni az igazságról. Az „Igazság Lelke” ugyanis életet átformáló energia. Az igazi igazság nem elvont fogalmi rendszer, hanem élő, konkrét valóság. Neve: Jézus Krisztus. Benne jelent meg az Isten szíve. Ha akarsz tudni, milyen az Isten, nézd Jézust. Ha akarsz tudni, mi az ember, nézd Jézust. Az emberért élő Isten; az Istenért élő ember; ez, személyes egységben, Jézus, az Atya Fia, Mária fia. A Szentlélek hangol rá bennünket erre az „igazságra”. Képesse tesz minket, hogy mi is az Istenért éljünk, az emberekért éljünk. Így lesz életünk „tanúság az igazságról”.

Persze sohasem lesz ez a tanúság tökéletes. Ezért tanúságunk nem lehet csupán önmagunk mutatása, hanem mindig Jézus – mutatásnak is kell lennie. Olyan legyen a keresztyén ember, mint egy mutatóujj: „Oda nézz Jézusra! Én is Őt nézem, az Ő nyomában akarok járni. Botladozva, esetlenül, de próbálok. Nem jössz-e te is?” A mi létünk nem önmagába zárt teljesség, hanem viszonyulás Jézushoz. Mert „benne lakik az Istenség egész teljessége” (Kol 2,9), és általa jutunk el az Atyához (Ef 2,18).

Sokféle adomány

A Szentlélek eddig említett gyümölcsét a Lélek megtermi az Őt befogadó minden ember szívében. De vannak ezen kívül a Szentléleknek különleges adományai is. Pál a korintusiakhoz írt levelében szól róluk. Az adományok, amelyeket említ: bölcsesség, tudás, (rendkívüli erejű) hit, gyógyító képesség, csodatevő hatalom, prófétálás, szellemek elbírálásának képessége, „nyelveken szólás”, a „nyelvek” értelmezése (1Kor 12,8-10). A listát még folytathatnánk. Amint a II. vatikáni zsinat hangoztatja, a Szentlélek sokrétű adományaiban nemcsak egyes kiváltságos lelkek részesülnek, hanem minden hívő. A legtöbb esetben a teremtő Istentől kapott *természetes adottságokról* van szó, amelyeket a Szentlélek kegyelme átformál. Ma is vannak bölcs emberek, mesterei a jó tanácsnak; vannak okos emberek, akik egy szóval meg tudják mondani azt, amit más száz szóval sem képes megmagyarázni; vannak ügyes szervezők, akiknek vezetésével jól és rendben megy a munka; vannak kedves emberek, akik bámulatos készséggel tudnak baráti légkört teremteni és az embereket összehangolni; vannak lelkes emberek, akik másokat lángra lobbantanak; vannak művészi hajlamú emberek, akik mások örömeire szépséget teremtenek; vannak ügyeskezdő emberek, akik érintésére percek alatt megszólal az elromlott rádió, rendbe jön a vízcsap; vannak imádságba merülő emberek, akik imára kulcsolt kezükkel láthatatlanul hordozzák terheinket és gyümölcsötvetik munkánkat. Amint Szent Pál találóan mondja: akkor tekinthetjük ezeket a képességeket a Szentlélek adományának, ha arra indítanak, hogy másoknak „használjunk”, másoknak szolgáljunk velük (1Kor 12,7). Jézus példabeszéde az öt, három és egy talentumról (Mt 25,14-20) mindenkinek szól. Aki „talentumát használva tevékenykedik, valószínűleg fog hibázni is, mert minden ember gyarló. De aki nem használja (vagy csak a maga hasznára használja) talentumát, annak egész léte egyetlen nagy hiba.

A mai világban mindenki *elfoglalt*. Sietünk, futunk, semmire sincs időnk. A férjnek nincs ideje felesége számára; a feleségnek nincs ideje férje számára; a szülőknek nincs idejük gyermekük számára; a gyermekeknek nincs idejük szüleik számára. Az elhagyott öregek, magányos betegek, özvegyek és árvák számára pedig senkinek sincs ideje. Legfőképpen annak, akit megfizetnek érte. „Az idő pénz” – mondja az Amerikából hozzánk bevándorolt közmondás. Bárcsak sohase vándorolt volna be! Mert megmérgezi életünket. Jézus mondotta: „Aki meg akarja menteni életét, elveszti; aki azonban elveszti életét értem, megmenti” (Mt 10,39).

Manapság hozzáfűzhetnénk: „Aki meg akarja menteni az idejét, elveszti; aki azonban *elveszti idejét értem, megmenti*”. Aki elveszti, elvesztegeti idejét Krisztusért, a „legkisebb testvéreiért”, az talál helyette egy örökkévalóságot. Az ilyen ember, már itt a földön is, örök életet hordoz szívében. Ez az élet a hitből fakad, a szeretet által él, reményt, örömet és békét teremt, szíve a hűség, lélegzése az imádság, fénye a szabadság, alapja az igazság, megnyilvánulása az ezernyi formát öltő szolgálat. Kútfeje pedig a feltámadt Jézus lehelete, a Szentlélek, aki mibennünk buzog, mint „az örök életre szökellő vízforrás” (Jn 4,14).

Legyenek sokan, hogy egyé legyenek

„Multiplicentur, ut sint unum”, „Legyenek sokan, hogy egyé legyenek”: e szavakkal fejezte ki egy régi hittudós a világteremtő Isten szándékát. Mérföldtlenül gazdag kibontakozás a sokaságban, amely azonban nem marad pusztán sokaság, hanem szimfonikus egységbe olvad.

A „sok” és az „egy” minden idők filozófusai ezt a kérdést taglalták. Kétségtelen tapasztalati tény a sokaság, sokféleség. Nemcsak az anyagi világ tarka sokfélesége elbódító, hanem az egy fajhoz tartozó emberek sokasága is. Mennyi ember! És nincs közöttük kettő sem, aki egyforma lenne. Nincs közöttük egy sem, akinek másvalaki teljesen belelátna a szívébe.

*Vagyok, mint minden ember: fenség
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.*

De igaza volt Adynak! És igaza volt akkor is, amikor, szinte felsikoltva, hozzátette:

*De jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.*

*Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének
S lennék valakié,
Lennék valakié.*

Az embernek fáj a merő sokaság, az én-ek elkülönülése, az ebből származó magány, meg nem értés, összetűzés, versengés, gyűlölet. Egyé lenni, úgy, hogy ne hallanánk többé – ahogy Aranyszájú Szt. János mondta – „azt a hideg szót, hogy ,enyém', meg ,tied'!”! Megoldást itt csak a szeretet hozhat.

A szeretet csodája

„Az önszeretet nem szeretet. Ahhoz, hogy a szeretet szeretetté váljék, nem magunkat, hanem mást kell hogy szeressünk” – mondta Nagy Szent Gergely pápa. Nem hiába ismételték szüntelenül a középkori hittudósok ezt a mondást: a nagy pápának igaza volt. Csak az egymás iránti szeretet igazi érték. Tudjuk ezt mi is, tapasztalatból. Az emberélet legszebb és legboldogabb pillanata az, amikor teljes lényünk odaadásával tudunk szeretni valakit, valakiket; hát még akkor, ha az, vagy azok szintén lényük teljes odaadásával viszonzták ezt a szeretetet. Mily boldoggá tud tenni egy kisgyermeket anyja szeretete! Hogy öltözik szivárványszínbe az egész világ, amikor kigyúl valakinek a szívében a tiszta szerelem! Hogy csillan föl az élet szépsége és a lét értelmessége, amikor igazi barátokra leltünk, akivel megosztjuk mindenünket! Hogy tárul ki és bontakozik naggyá az emberi szív, amikor ketten, vagy többen meglátják egymást, megértik, megbecsülik, megszeretik egymást! Amikor mindegyik érzi, hogy ő nem kicserélhető tárgy, nem is csupán egy más által is végezhető ténykedés alanya, egy mástól is eljátszható szerep színésze, hanem megismételhetetlen, felcserélhetetlen, önértékű lény, akit valaki úgy értékel, úgy szeret, úgy becsül, hogy saját egyetlen életét is menten odaadná érte.

Amikor az ember megtapasztalja, hogy – mint Kant mondta – „nem eszköz, hanem cél”, akkor tud boldog lenni. Amikor nem esetként kezelik, hanem misztériumként tisztelik, akkor éri el a neki kijáró méltóságot. Boldog az ilyen pillanat. Megérdemli, hogy Goethével könyörögjünk neki: „Maradj, ne múltj el, hisz oly szép vagy!”

De jaj, milyen ritkák az ilyen pillanatok! Milyen mulandók! Milyen könnyen szakad a teljes odaadás szeretetének szála! Jön a megszokás, az unalom, az önzés, a hűtlenség, jön a sors, az elválás, a halál. Minden ember tudja, hogy az élet csúcspontjai azok a pillanatok, amikor az „én” és a „te” egy tökéletes „mi”-be olvad össze, de oly mulékony, törékeny, hamar ellobbanó ez az élmény, hogy nincs filozófia, vallás, világnézet, amely ezt merte volna az abszolút és örök valóság megnyilatkozásának nézni. Nincs, kivéve egyet, – és ez a kereszténység.

„Szeretet az Isten” – olvassuk Szent János levelében (1Jn 4,8). „Az Atya szereti a Fiút s mindent a kezébe adott” olvassuk evangéliumában (Jn 3,35). „Az Egyszülött, aki az Atya ölen van” szereti Atyját, nem keresi a maga dicsőségét, csak azt teszi, amiben Atyja kedvét leli. „A szerető nem önmagát hanem mást szeret” – mondta Gergely pápa. Az Atya szereti Fiát, és a Fiú szereti Atyját: ez a lényegük. És az Atyától származó Lélek, az Atya Lelke, egyben a Fiú Lelke is. Az Atya és a Fiú egy az egy Lélekből. A Szentháromság titka ez. Mint Szent Hiláriusz mondta: „Az Isten, akit mi vallunk, nem sok isten, de nem is magányos isten.” Magában az Istenben létezik „egység” és „többség”: teljes, tökéletes egység és ugyanakkor tökéletes, egymás felé forduló „többség”. „Az Atya nem a Fiú és a Fiú nem az Atya” – mondja a firenzei zsinat Szentháromság hitvallása. Az Atya és a Fiú szemben áll egymással; az Atya mintegy kiüresítve önmagát, mindenét odaadva „szüli” Fiát: Az Atya lényege a Fiához való „viszonyulás” (relatio). A Fiú lényeg pedig hálás visszaadása mindennek, visszahajló „viszonyulás” az Atyához. Az Atya az isteni „Én” (első személy), a Fiú az isteni „Te” (második személy). És ez az „Én”, ez a „Te” egy a Szentlélekből. A Lélek a legtitkosabb isteni „személy”. Ő sem az Atya, sem a Fiú, hanem kettejük közös és kölcsönös végtelen szeretete. A Szentlélek kapcsolat; Ő az isteni „Mi”: nemcsak az Atya Lelke, nem is csak a Fiú Lelke, hanem kettejük közös Lelke, egyetlen Lelke. Valóban: egy az Isten, de nem magányos. Az Isten a szó legszorosabb értelmében „Szeretet”.

Mert ilyen az Isten, azért teremtette a világot. Mert Ő „egy” és „többszemélyű”, azért akarta, hogy teremtményei sokan legyenek, és hogy egygyé legyenek. Mert Őbenne a kettőt tökéletesen egygyé kapcsoló valóság az Isten lényegével és Lelkével azonos Szeretet, ezért önti ki megtestesült Fia által szeretetét, a Szentlelket, hogy az emberek mind „egygyé legyenek, amint az Atya és a Fiú egy” (vö. Jn 17,22).

Ha hisszük és tudjuk, hogy maga az Isten személyek közötti örök szeretet, azonnal megértjük, hogy a világ üdvössége mind a két vonal beteljesülése: tökéletes „sokaság” és tökéletes „egység”. Ez a lét legmélyebb titkának feltárulása. „Az egység megkülönböztet” (L'union différencie) – mondja Teilhard, és úgy is van. A Szentháromságban az Atya és a Fiú között végtelen a „megkülönböztetés”, mert lényük az egymás felé irányuló, kölcsönös „viszonyulás”. De ugyanakkor az Atya és a Fiú végtelenül egy, mert egy a végtelen lényegük, egy a gondolatuk, szívük, akaratuk. Valóban: a Szentháromságban létezik az „én” és a „te”, de nincs helye az egymást kizáró „enyém”-ek és a „tiéd”-nek. Minden a „miénk”.

Ilyen Isten képmására van teremtve az emberi nem. Az ilyen Isten életében való részesülést hozza nekünk Krisztus, adja nekünk a Szentlélek. A Fiú „viszonyuló” létét bontja ki a keresztfáig odaadott és a feltámadásban az Atyához visszaáramló emberélet formájában Jézus. Az Ő szívén át, aki „szerette övéit, akik a világban maradtak, a végsőig szerette őket” (Jn 13,1), értjük meg, hogy minden ember végtelen érték, akit feltétlenül szeretnünk lehet és szeretnünk kell. „Szeretném, hogyha szeretnének, s lennék valakié” – mondja Ady „Maga az Atya szeret titeket” – mondja Jézus (Jn 16,27). „Ti Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené” – mondja Pál (1Kor 3,23).

Az ember, mint a Szentháromság képmása

A Szentháromság és a Megtestesülés titka új fényt vet az emberi személy lényegére. A személy fogalma magába zárja nemcsak az önállóságot, önértékűséget, öncélúságot, értelmi és akarati önbírást, hanem ugyanúgy lényegileg a „viszonyulást” a másik”-hoz. Vagyok, mert szeret az Isten. Minden emberi lényt, akár szent, akár bűnös, közvetlen szeretetével áraszt el az Isten. Ez a közvetlen kapcsolat az Istennel személyi értékünk alapja. „Nem akarja az Atya, hogy csak egy is elvesszen a kicsinyek közül” (Mt 18,14). „Még hajatok szálát is számontartja az Úr” (Mt 10,30). Nietzsche megbotránkoztatta ez a tanítás: a csöcselék, a rabszolgák, a nyomorultak védelmét, az irreális emberi egyenlőség támaszát látta benne. De jaj annak a népek, annak a világnak, ahol elfelejtik vagy letagadják minden személy közvetlen kapcsolatát az Istennel: menthetetlenül felfalja őket a falanszter, megalázza őket a technika, kihasználja őket a hatalom, megfertőzi őket a propaganda. Igen, végtelen titok minden emberi személy és végtelen erő tartja fenn létét: magának az Istennek személyes szeretete. De az isteni szeretet arra hív minden személyt, hogy az *Isten képmása* legyen. Hogy, miként a Szentháromság, az „én”, a „te” és a „mi” alapformájában odaadja magát, kinyíljon, kitáruljon, higgyen, adjon, elfogadjon, szeressen. Mennél inkább a „másikért” él, annál inkább lesz személy: mert a személyi lét viszonyulás. Mennél inkább elveszti magát, annál inkább lel önmagára, mert a személy eksztázis, vagyis kilépés önmagunkból, és egyesülés a másikkal. Így láttuk meg a személy ideálját Krisztusban; így sejtjük meg Óáltala az Atyában. Tőle, az Atyától árad Krisztus által a világba a szeretet, „hogy akik élnek, ne maguknak éljenek, hanem annak, aki értük meghalt és feltámadt” (2Kor 5,15).

Az efezusi levél foglalja össze egy hatalmas szimfóniában az „egy” és a „sok” himnuszát. Az Atya szeretete a forrása mindennek, aki szeretett Fiában jóságosan megajándékozott minket. És ajándéka: Krisztus és a Szentlélek. Krisztus halálában és feltámadásában lesz mindent összefogó fejévé a mindenségnek. Ő a mi békességünk: mint békeszerző a két népet (a zsidót és a pogányt) magában eggyé, új emberré teremtette, és egy testben mind a kettőt kiengesztelte Istennel kereszthalála által. Az Ő révén van mindkettejüknek, s azóta mindnyájunknak szabad utunk egy Lélekben az Atyához. Van még zsidó és pogány, szabad és rabszolga, bölcs és balga, hisz Pál, hogy mindenkit az üdvösségre vezessen, zsidó lett a zsidókkal, pogány a pogányokkal, szabad a szabadokkal, szolga a szolgákkal, bölcs a bölcsekkel, balga a balgákkal. De ugyanakkor nincs már zsidó és pogány, szabad és rabszolga, bölcs és balga, mert mindnyájan egy ember lettek Krisztusban.

Ha mi úgy nézzük az embert, mint ahogy Isten nézi; ha mi úgy bánunk az emberekkel, mint ahogy az Isten bánt velünk, aki megbocsátja számtalan bűnünket; ha örülünk az emberek különbözőségének, de mélyen átéljük, hogy Isten előtt, Krisztusban egyek vagyunk, akkor növünk össze egy Krisztussá, akkor érünk meg az egy szeretetben. „Csak a szeretet számít” – írta naplójában egy mély lelkiéletű magyar pap. Ennek az egyszerű igazságnak végtelenül mély oka van: igen, csak a szeretet számít, mert szeretet az Isten, mert szeretetből és szeretetre teremtette Isten a világot, mert aki a szeretetben marad, Istenben marad, mert a szeretet megmarad örökké.

Ezért olyan végtelenül egyszerű és végtelenül nehéz kereszténynek lenni. Végtelenül egyszerű, mert „csak a szeretet számít”. Mint olyan szépen megírta Mikszáth egy novellájában: nem kell drága kőkeresztet állíttatni az Istennel való megbékélésért; elég egy pár kis piros csizmát venni a falu mezítlábas árvájának. Messze van a mennyország és közel; messze, mert akármeddig száguldunk az úrhajóval, el nem érjük soha; közel, mert egy pár kis piros gyerekcizmával is meg lehet járni oda az utat. Kereszténynek lenni könnyű, nem kell ahhoz furfang és tudomány, csak szeretni kell, szívből, igazán. De kereszténynek lenni ugyanakkor végtelenül nehéz, mert az ember húzódozik, vonakodik, fél, restell szeretni. Énemet védem, a magamét keresem, a magam igazát hangoztatom, a magam elgondolását erőltetem, a magam

útját járom, a magam örömét szürcsölöm, a magam kétségbeesésébe fulladok. Jaj, ki ment meg engem széthúzó, széteső, egységet romboló, szeretetet fojtogató önmagamtól? A Krisztus kegyelme! „Szeressetek, mert szerettelek – mondja Krisztus, legyetek eggyé, mert már egyek vagytok bennem. Ha százszor elestek is, százegyszer is bocsánatot nyerek nektek, csak éhezettek és szomjaztatok igaz szentléleki szeretetre.”

Krisztus művének teljessége, a Szentháromság mintájára megvalósult tökéletes egység az egy főben, Krisztusban: eszkatológikus valóság. A feltámadott Úr vonzza magához az egész világot, az egész emberi nemet, hogy a halál önátadásán keresztül eljusson a színtiszta egységhez. Olyan Krisztus, mint egy mágnes. Szórjunk vasport egy kartonlapra: akármennyit ütögetjük is a lapot egy pálcikával, csak összevissza ugrálnak a szemek. De tegyük csak egy nagy mágnest a papír alá és kezdjük újra az ütögetést: néhány pillanat alatt kirajzolódik előttünk egy gyönyörű, szabályos minta: a vasszemecskékbe beáradt a mágneses tér, és odairányítja őket a mágnes vonzó sarkai felé. Krisztus a mágnes, a Szentlélek a mágneses tér, mi vagyunk a vasszemek. Magunkban csak por vagyunk és összevisszaság, de Krisztus által a Szentlélek terében egy egységes mintává leszünk, ahol minden szem a másikat húzza, vonja, a másikra mutat, egymásért van, egymásért él, belesimul a nagy mágnes létvonalába. Ilyen lesz az örök élet. Most még csak útban vagyunk feléje. Sok ütés kell még, sok rázás, hogy belesimuljunk a krisztusi erővonalakba. De már alakulnak a vonalak, már kezd csengeni a harmónia. Egy kezd lenni a sok hang, és – ahogy az egység nagy apostola, Antióchiai Ignác mondta – „énekké kezd válni bennünk Krisztus”.

Jézus-várásunk

Várni. Várni valamire. Várni valakire. Hányszor éltük már át ezt a tapasztalatot!

Várja munkanapja végeztével a tisztviselő a villamost az utcasarki megállónál. Sötét, hideg az este. Fúj a fagyos szél, szemereg a havas eső, csillognak a nedves sínek. De nem jön, csak nem jön a villamos. Otthon vár a meleg szoba. Vár a vacsora. Várnak szeretteink. De múlnak a percek, és nem jön a villamos. Jaj, mi lenne, ha soha nem jönne? Ha itt kellene álldogálni örökké a hidegben, a sötétségben? Ha hiába lenne minden várás? Bárcsak jönne, jönne hamar a villamos, hogy mehessünk haza a fénybe, a melegbe, ahol várnak ránk, szeretnek, átölelnek! Az ember szemét kimeresztve les a sötétben. És lám, egyszer csak megzörrennek a sínek, feltűnik messze egy imbolygó fény. Jön a villamos, jön, és mehetünk haza, haza, haza!

Várja az éjjeliőr a hajnalt. Felhők borítják az eget. Csak nagy ritkán bújik ki egy-egy árva csillag a lassan kúszó felhők közül. Furcsa zajok kelnek a közeli erdőben. Éjjeli madarak röpködnek az ágak között, éjjeli ragadozók járnak-kelnek a bozótban. Fázik az őr, kezét dörzsöli. Furcsa gondolatai támadnak: „Jaj, mi lenne, ha mindig éjszaka maradna? Ha mindig itt kellene strázsálni hiába a homályban?” De egyszerre csak történik valami. Hűvös szellő kél, mint egy friss, nagy lehelet. És a keleti látóhatáron feltűnik, először homályosan, aztán mindig határozottabban egy ezüstös csík. Megszólal egy-egy ébredő madár. És egyszer csak, hirtelen, kilövell egy aranyos fénydárda a látóhatár közepéből, és lánggra gyújtja a halvány égen úszkáló felhőket. A madarak hangja repeső kóruvá bomlik, és lassan, hatalmasan, méltóságosan, feltartóztatlanul felkel a nap. Nem tudja megállítani a világ valamennyi zsarnoka sem. Hiába akarnák tartóztatni az éjszakát. Felkel a nap, és mindent-mindent eláraszt a fény!

Várja a diák a tavaszt. Hosszú volt a tél. Még márciusban is hó borítja a tájat. De már a diák nem bírja ki a szobában. Bakancsot húz, és kiindul a budai hegyekbe. Holtnak látszón meredeznek a csupasz fák az ég felé. Fehér halotti lepelként borítja a jeges hó a föld színét. Magányosan lépked a diák az erdei ösvényen. Csikorog lába alatt a hótakaró. De egyszer csak megtorpan a lépte. Egy lejtőn, ahol vékonyabb a hólepel, lám, kidugta fejét a nagy fagyos fehérségből egy kicsiny, *friss hóvirág*. Élénkzöld, ragyogó levelei fölfelé meredeznek, fehér fejecskéjét szemérmesen lehajtja. Nincs nála kard, nem védi páncél; védtelennek, gyöngének látszik, de mégis övé a jövő. Ő hirdeti a tavaszt. Eltűnik nemsokára a vastag hótakaró, nem marad se híre, se hamva. Kihajtanak a fák levelei, virágpompába öltözik a rét. Jön, egész biztosan jön a tavasz, jön a nyár, jön a beteljesedés.

Várja a gyermek szülei hazatértét. Apa, anya látogatóba ment, és otthon hagyta a gyereket a nagymamával. Csígalassúsággal múlnak a percek. Hiába mutogat a nagymama képeskönyveket, hiába olvas föl a meséskönyvből. A gyerek szeme csak az ajtóra tapad, füle csak a várva várt lépések zaját lesi. „Már itt kellene lenniük! Csak nem történt valami bajuk az úton? Valami baleset?” Százszor is odaszalad az ajtóhoz hallgatózni. Füllé lesz az egész teste. Szemébe könny szökik. „Mikor jönnek már? Mikor, mikor?” És mihelyt koppannak a jól ismert lépések a bejáratnál, megfordul a kulcs a zárban, és ott áll mosolyogva apa és anya a tágra nyílt ajtóban, hogyan repül feléjük a gyerek! Hogyan öleli át édesanyját, kapaszkodik édesapja kezébe, fúrja fejét anyja, apja kabátjába! Szemében még könny csillog, de szája mosolyog: „Hazajöttek, itt vannak, végre, végre!”

Várja a leány fiúbarátját. Itt adtak találkát az autóbuzsmegállónál. Pontosan öt órára. De már fél hat felé jár, és híre-hamva sincs a fiúnak. Bánat fátyla lepi el a leány szemét. Újra meg újra az óráját nézegeti. Egymást kergetik a fejében a gondolatok: „Talán megunt? Talán már nem jön sohasem? Talán másvalakit választott helyettem?” Már azon van, hogy abbahagyja a várakozást és búsan, magányosan hazaballag, amikor feltűnik az utca túloldalán egy nyurga fiatalember. Már messziről integet; futva szeli át az úttestet, két kezét a lány vállára teszi: „Ne haragudj,

elkéstem. Nem engedett a főnök.” Mintha egyszerre csak elfújta volna a tavaszi szél a szürke téli felhőket, úgy derül fel a leány szíve, arca. „Eljött! Hát eljött! Ahogy megígérte. Szeret engem, szívből, igazán!” Egymásba karolnak, és vígan csevegve indulnak el a Városliget felé. E pillanatban nincs náluk boldogabb ember senki a föld kerekén.

Jaj annak, akinek nincs mire várnia. Jaj annak, aki hiába vár. Még nagyobb jaj annak, aki csak valami rosszra vár. De boldog az, aki valami jóra, valaki jóra vár, és biztos abban, hogy várakozása nem hiábavaló.

Jézust váró keresztények

A keresztény ember: váró ember, Jézust váró ember. Minden misében valljuk: „Reménykedve várjuk az örök boldogságot, és Megváltónknak, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljöttét.”

Így volt ez a kereszténység kezdetétől fogva. Szent Pál levelei tesznek tanúságot róla. „Várjátok a mennyből Isten Fiát, Jézust, akit Isten a halálból feltámasztott, s aki megment bennünket az (Isten) eljövendő harag(já)tól” (1Tesz 1,10). „Várjátok Urunk Jézus Krisztus megjelenését” (1Kor 1,6). „A mi hazánk a mennyben van. Onnan várjuk az Üdvözítőt is, Urunkat, Jézus Krisztust” (Fil 3,20). „Várjuk reményünk boldog beteljesülését: a nagy Istennek és Üdvözítőnknek, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljövételét” (Tit 2,13).

Maga Jézus biztatott bennünket erre a várakozásra. Hiszen Ő tanított bennünket így imádkozni: „Jöjjön el a Te országod!” Már itt van az Isten országa, és még sincs itt. De jönni fog, biztosan. Mi pedig kérjük, hogy jöjjön.

Amint közeledett Jézus utolsó órája, úgy lett egyre világosabb, hogy az „Isten országa” valójában nem más, mint maga Jézus, az „Emmanuel”, a „velünk lévő Isten”, aki megment bennünket a bűn és halál sötétségéből, és elvezet az örök élet feltámadására (DV 4). Így az Isten országának várása Jézus halála és feltámadása után Jézus-várassá alakul. Már földi életében így bátorított bennünket erre Jézus:

„Hasonlítsatok azokhoz az emberekhez, akik urukra várnak, hogy mihelyt megérkezik a menyegzőről és zörget, rögtön ajtót nyissanak neki. Boldogok azok a szolgák, akiket uruk megérkezésekor ébren talál. Bizony mondom nektek, felövezi magát, asztalhoz ülteti őket, és megy, hogy kiszolgálja őket” (Lk 12,36-37).

Az utolsó vacsorán pedig így szól:

„Elmegyek és helyet készítek nektek, újra eljövök és magammal viszlek benneteket, hogy ti is ott legyetek, ahol én vagyok” (Jn 14,3).

Hol „van” Jézus? „Az Atyaisten ölében” (Jn 1,18)! Eljön tehát, hogy odavezessen bennünket az Atyaisten ölére.

Ez lesz a nagy átváltozás pillanata. Megvalósul „az Isten fiainak dicsőséges szabadsága” (Róm 8,20). Remélve várjuk ezt a pillanatot, nemcsak mi, hanem az egész teremtett világ. Mert „maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását” (Róm 8,19).

Jaj az olyan keresztényeknek, akikből kiveszett ez a nagy reménység és várakozás. Jaj az olyan keresztényeknek, akik csak félve és rettegve tudnak gondolni az utolsó ítélet eljövendő napjára. Igaz, Jézus tanítása ítéletről is szól. De az ítélet csak azoknak félelmetes, akik nem fogadják be Jézus két végtelenül fontos szavát: „Boldogok az irgalmasok, mert (Istentől) irgalmat nyernek” (Mt 5,7). „Legyetek irgalmasok, amint Atyátok is irgalmas” (Lk 6,36). Akik irgalmas megbocsátó szeretettel hűségesen igyekeznek jární életútjukat, azok bízva

reménykedhetnek az Isten irgalmában. Őket már nem a római Sixtus-kápolna Michelangelo falfestményének kárhóztató Krisztusa tartja rettegésben, hanem szívből magukévá teszik Jézus felszólítását: „Amikor (az emberek) meglátják az (ítéletre közeledő) Emberfiát... nézzetek fel, és emeljétek föl fejetekeket, mert elérkezett megváltástok ideje” (Lk 22,28).

Mit várjunk ma?

A mai emberek nagy kérdése ez: Várhatunk-e valami jóra? A mindennapi kis életben sokszor várunk jóra is, rosszra is, és várakozásaink néha beteljesednek, néha pedig nem. Öröm önti el szívünket, amikor beteljesedik egy-egy jó várakozásunk. Amikor végre megjön a várva várt villamos; amikor hazaérkeznek a szülők; amikor megérkezik az ígért találkára, akit szeretünk. De amikor elszáll ezeknek a kis örömeknek az illata, akkor valami nagy nyugtalanság lopózik a mai ember szívébe. Megüli a félelem, hogy az a valami, amit mindnyájunk számára hoz a jövő, nem jó lesz, hanem rossz. Jön a halál, és mi semmivé leszünk. Jön az atomháború, és elpusztul az emberiség. Jön a nap kihűlése vagy felrobbanása, és megfagy vagy elég a földteke. Az olyan világnézet, amelynek alaptétele nem egy nagy, bölcs, szerető, irgalmas, örökké élő Valakinek (vagyis az Istennek) a léte, hanem csak valami evilági tényező (például az anyag, vagy az energia, vagy az emberi erőfeszítés), nem tud választ adni a jóra és boldogságra szomjazó emberi szív kiapadhatatlan várakozására. Csekély vigasz számunkra, ha azt mondják nekünk, hogy a föld elpusztulása után egy másik naprendszer valamelyik bolygóján újra elindul majd az élőlények fejlődése. Hiszen ez a fejlődés is pusztulásra van ítélve, és így minden csak egy ringlispil hiábavaló körforgása lenne. Még az ateista Nietzsche is felismerte, hogy az igazi boldogságot megízlelő emberi szív „mély, mély örökkévalóságot akar.” Csak akkor tudunk igazán örülni kis várakozásaink beteljesedésének, ha tudjuk, hogy azok, akik ránk vártak és akikre mi vártunk, *az örök élet felé* menetelnek; ha tudjuk, hogy semmi kárba nem vész; ha tudjuk, hogy a szeretet lángja nem alszik ki sohasem.

Ismerjük az újszövetségi Szentírásból, az őskeresztények arámi nyelven mondott imáját: „Maranatha” (1Kor 16,22). Ezt a szót kétféleképpen lehet olvasni: „Maran Atha” = Urunk jön; „Marana tha” = Urunk, jöjj. Az őskeresztények valószínűleg az utóbbi értelemben mondták (vö. Jel 22,20), de örömteli reményük alapja éppen az volt, hogy ezek a szavak állító mondat formájában is érvényesek. „Jön az Úr”, egész biztosan jön! Senki jövetelét meg nem gátolhatja. Mi pedig várjuk, reménykedve várjuk és imádkozva kérjük ezt a nagy, biztos eljövotelt, amely megnyitja számunkra az örök életet.

„Várom a holtak feltámadását és az eljövendő örök életet.” Így imádkozunk a mise Credójában. Ez az „örök élet” szoros kapcsolatban van Jézus-várásunkkal. Ugyanis csak olyan „örök életre” érdemes várni, amelyet a szeretet tölt ki. Ha senkit nem várunk és senki nem vár ránk, ha senkit nem szeretünk és senki nem szeret, akkor értelmetlen az élet. Ha egy ilyen élet örökké tart, az a pokol. Csak úgy érdemes örökké élni, ha az élet találkozás azzal, akit „reménykedve várunk” és aki reménykedve vár bennünket. Mert nemcsak mi várjuk Jézust, hanem Jézus is vár minket. Nemcsak mi várjuk az Atyaisten országának eljövoteltét, hanem az Atyaisten is vár mireánk, fiaira – bizony sokszor „tékozló” fiaira –, és ujjongva örül, ha hazatalálunk, és szívére ölelhet bennünket.

Szent Ágoston írja az „Isten országá”-nak végszavában:

*„Ott nyugalmat lelünk és látjuk az Istent:
látjuk és szeretjük,
szeretjük és dicsérik.
Ez lesz a vég, amelynek vége nincs.”*

Az igazság keresésére, a jóság megízlelésére, a szépség igézetére, a szeretet mámorára teremtett ember csak a végtelen Igazság, Jóság, Szépség és Szeretet tengerében éri el teljességét. Ez lesz a nagy hajnal, amelyet nem követ este, az a nagy tavasz, amelyet nem követ ős és tél, az a nagy találkozás, amelyet nem szakít meg elválás, az a nagy élet, amely túl van már a halálon. Az ilyen beteljesedést „reménykedve váró” ember lesz képes magáévá tenni Szent Pál szavát: „Örvendjete. Imádkozzatok szüntelenül. Adjatok hálát mindenért, mert Isten ezt kívánja mindnyájatokról Krisztus Jézusban' (1Tesz 6,1618).

A Jézus-várásból fakadó élet

Várni, de nem ölbe tett kézzel várni! Jól mondja a II. vatikáni zsinat: „Új földre való várakozásunknak nem szabad csökkentenie, hanem ellenkezőleg, növelnie kell buzgóságunkat, amellyel e föld kiművelésére törekszünk. Hiszen e földön növekszik az emberiség új családja, amelyben az eljövendő világ vonásai már némiképpen kirajzolódnak... Ugyanis miután az Úr (Krisztus) Lelkének erejével és az Ő parancsa szerint a földön gyarapítottuk az emberek méltóságát, testvéri közösségét és szabadságát, újra meg fogjuk lelmi természetünknek és munkálkodásunknak ezeket a gyümölcsseit, minden szennytől megtisztított, ragyogó és átváltoztatott formában, amikor Krisztus átadja Atyjának örök és egyetemes országát, az igazság és élet, a szabadság és kegyelem, az igazságosság, szeretet és béke országát” (GS 39).

A mi utunk Jézus útja. Ezen az úton jön Ő hozzánk, és megyünk mi Őfelé. Jézus útja a szeretet, megbocsátás, béke és jóság útja. A hozzánk jövő Jézus tesz képessé arra, hogy ezt az utat járjuk. Jézus ugyanis nemcsak a világ végén jön el újra, hogy mindent beteljesítsen. Sokféleképpen jön, sokféleképpen „jelenti magát” nap mint nap földi életünkben. Jön Jézus az éhező, szomjazó, ruhátlan, szállástalan, beteg, rabságra vetett „legkisebb testvérünk” személyében. Jön Jézus a szeretetre és megértésre éhező emberek személyében. Jön a Szentírás örökérvényű krisztusi szavainak formájában. Jön a mindennapi szenvedésekben. Jön az Oltáriszentségben. Jönni fog halálunk óráján. Jézusnak ez a sokféle eljövetele nem oltja ki az egyes események, egyes találkozások egyedi, megismételhetetlen, helyettesíthetetlen jellegét. Embertársainkban Jézus jön hozzánk, de ez nem jelenti azt, hogy embertársunk alakja eltűnik, és csak Jézus marad meg. Minden ember az Isten megismételhetetlen, örök életre rendelt teremtménye; minden embert egyedi, megismételhetetlen személyként szeret Jézus; megtestesülése által minden egyes emberrel egyesült (GS 22); minden egyes emberért halt meg a keresztfán; mint feltámadt Úr minden egyes embert szívébe zár, mindegyiknek keresésére indul, mindegyiket asztalához várja. Jézusnak ez a viselkedése nem más, mint az Atyaisten végtelen szeretetének megnyilvánulása, azé az Atyáé, „aki nem akarja, hogy csak egy is elvesszen a kicsik közül” (Mt 18,14).

A Jézust mindig váró ember úgy fogadja életútját keresztező valamennyi embertársát, mint Jézus szeretteit, akiket Ő maga bízott gondjaira. Ezért lesz képes arra hogy másokért éljen, és föltétlen szeretetre kötelezze el magát irántuk. Tudja ugyanis, hogy ha az embertárs néha el is hagy, meg is csal, Jézus *feltétlenül* hűséges, és – miután ezer formában jött hozzánk, kérve-várva szeretetünket – eljön végül is mint Völegény, hogy bevezessen örök menyegzőjére (Mt 25,1-10).

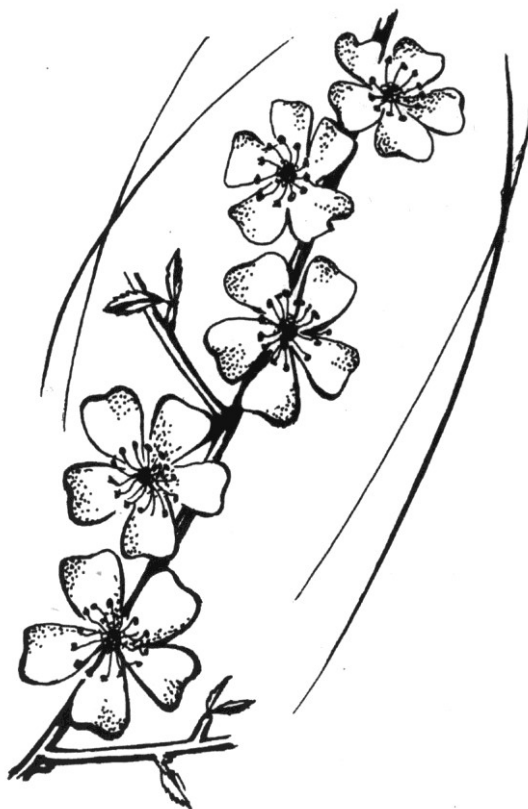
Akik igazán „reménykedve várják” Jézusnak ilyen eljövetelét, azoknak égő mécses lesz a szíve. Szívük szeretetlángja világít a világ hosszú éjszakájában, és meleget terjeszt maga körül, egészen addig, amíg el nem jő a Völegény, az egyes ember számára a halál óráján, az emberiség számára a világtörténelem végén. Akkor Ő ránk talál, és mi is rátalálunk, és együtt megyünk be Urunk örömébe (Mt 25,21).

Természetesen csak az olyan ember élete lesz ilyen Jézus-várás, aki igazán, személyesen szereti Jézust, Urunkat, testvérünket, megváltónkat. Ha Jézus lesz számunkra a minden barátnál jobban szeretett legbensőbb barát, akkor fogjuk úgy várni őt, mint a gyermek szüleit, mint szerelmes a szerelmesét, mint a télben didergő ember a tavaszt, mint az éjszaka sötétségében

szorongó ember a hajnalt. Akkor fogunk mi is teljes szívből így imádkozni: „Marana tha! Jöjj el, Uram Jézus!” (1Kor 16,22; Jel 22,20)

A mandulaág csodája

Régen történt. Rómában készültem akkor évfolyamtársaimmal együtt a papszentelésre. Engem kért meg a papnevelő intézet házilapjának szerkesztője, hogy írjak erre az alkalomra egy rövid cikket a keresztény papság értelméről. Mialatt imádkozgatva gondolkodtam azon, mit is írjak, az ószövetségi Szentírás két szakasza ötlött eszembe. Mandulaágról szól mind a kettő. Az első: az Áron vesszejéről szóló történet a Számok könyvében. Arról van ott szó, hogy vetélkedés keletkezett a sivatagban vándorló zsidók között: kinek van joga ellátni az áldozatbemutató pap tisztjét? A kérdés eldöntésére Mózes Isten parancsára a tizenkét törzs fejedelmeivel tizenkét száraz gallyat helyeztet el a frigyszekrény elé. „Választottam az, akinek a vesszeje kivirágzik” – mondja az Úr. És lám, másnap reggelre a Lévi törzsbeli Áron vesszeje hajt virágot. A vessző egy mandulafa ága volt (Szám 17,23). Héberül „virrasztó fának” nevezik a mandulafát. Azért, mert januárban, mikor minden más lombhullató fa még téli álmát alussza, a mandulafa már felébredt: átjárja az élet lehelete, és ott rezeg ágán a téli napsütésben a sok-sok fehér vagy rózsaszín virág. Egy ilyen mandulafa ága feküdt ott, szárazon, halottan, a frigyszekrény előtt. De Valaki rálehelte, és megtörtént a csoda: virágba borult a száraz ág. Így lett Áron az Isten papjává.

A második szöveg Jeremiás próféta hivatásának története. Maga Jeremiás írta le könyvének első fejezetében. Jeremiás papcsaládból származott (Jer 1,1), és így az ószövetségi törvény szerint maga is pap. Épp szülőfalujában, Anatótban tartózkodott a fiatal levita, amikor egy éjjel hirtelen reázúdul az Isten szava:

*„Mielőtt anyád méhében formáltalak volna, ismertelek.
Mielőtt elhagytad volna anyád méhét, felszenteltelek.
Kiválasztottalak népek prófétájává!” (1,5)*

Jeremiás remeg, fél. Nem akarja elfogadni az óriási megbízatást:

„Uram, Istenem, én még csak gyerek vagyok. Beszédhez nem értek” (1,6). De az Isten nem enged. „Én szavamat a te szádba helyeztem!” A még mindig habozó Jeremiás szeme előtt ekkor egy látomás képe bontakozik ki: hatalmas, virágba borult mandulaág.

– Mit látsz, Jeremiás? – kérdi az Úr.

– Mandulafaágot látok. (Szó szerint fordítva: Virrasztófa-ágot látok.)

És az Úr:

– Úgy van, jól láttad.

Így virrasztok én, hogy betöltsem szavam (1,11-12).

Így lett Jeremiás az Úr prófétája.

A mandulafa csodája: a *papi hivatás* csodája. Nem különb ember a pap másoknál. De rálehelte Krisztus, az Úr. Rábízta, száraz ágon csodálatosan nyíló virágként, szavát, szívét, testét-vérét, bocsánatát. Ezt hordozzák, száraz ágként, de az Úr leheletétől áthatottan, Krisztus papjai a századokon át. Ezt az isteni csodát! A világ végéig, a századokon át! Mindaddig, amíg az Úr maga el nem jön, és az Isten nem lesz mindenben mindenné...

Ilyesvalamit írtam akkor a római papnevelő intézet lapjában, és ilyennek látom a krisztusi papság kegyelmét ma is. Próbáljunk hát behatolni kissé mélyebben titkába.

Krisztus és a keresztények

„Minden papság Krisztus papságából származik” – mondja Aquinói Szent Tamás. Nagy igazság ez. Krisztus az *egyetlen közvetítő* Isten és az emberek között. Nem olyan közvetítő, aki a felek közé ékelődik és elválasztja őket, hanem olyan, akiben a felek közvetlenül egymásra találhatnak. Krisztus: Isten és ember; benne olvad eggyé az Isten emberszeretete és az ember istenszeretete. Ő az, aki egész létével tárja fel előttünk: ki az Isten, milyen az Isten, mit ad és kíván az Isten, és milyen az Istenből, Istenért élő ember. Ezért Ő az egyetlen Mester, az egyetlen Tanító. Ő az, aki békét teremt az ég és a föld között, és mindent egységbe forraszt a Szentlélek szeretetének tüzeiben. Feléje vonzódik minden teremtmény; Ő vonz magához mindenkit; Ő gyűjti egy akolba valamennyi szerteszét bolyongó bárányát. Ezért Ő az egyetlen Pásztor, az egyetlen Egységteremtő. Ő az, akiben az egész világ, az Ő halála és feltámadása által visszatér az Atyához. Ezért Ő az egyetlen tökéletes áldozat, és az önmagát egyetemes áldozatként az Istennek szentelő egyetlen pap. Az Atyaisten Őt erre választotta, ezért küldte. Nincs más mester, más pásztor, más pap. Ő az egyetlen út az Atyához.

Jézus léte és hivatása tehát teljesen egyedülálló. És mégis: „általa, vele és benne” Jézus „testvérei” részesülnek mindenben, ami Ő volt, amit Ő tett, ami vele történt.

Jézus az Isten „választottja” (Lk 9,36), de általa lesznek a keresztények Isten választottjai (Kol 3,12);

Ő az egyetlen „szent” (Jn 6,69), de általa leszünk mi is „szentekké” (Kol 3,12);

Ő az egyetlen „mester” (Mt 23,10), de általa minden keresztény az Isten sugallata által közvetlenül megvilágosított hitvallóvá lesz (1Jn 2,20), hogy „annak dicsőségét hirdesse, aki a sötétségből meghívott csodálatos világosságára” (1Pt 2,9);

Ő az egyetemes egység egyetlen központja (Jn 10,8; 1Pt 5,4), de általa minden keresztény a szeretet és az egység apostolává válik (Ef 4,3);

Ő az egyetlen pap (Zsid 7,23-25), de általa Isten választott népe a maga egészében „királyság és papság” (1Pt 2,9);

Ő az egyetlen áldozat (Zsid 9,14), de az Ő Szentlelke által a keresztények „élő, szent, Istennek tetsző áldozattá” lesznek (Róm 12,1).

Mindez azért van így, mert – amint a II. vatikáni zsinat oly szépen mondja – az egy Fiúban lettünk fiai az Istennek, és az egy Szentlélek által, Jézussal együtt kiáltjuk: „Abba, Atyánk!” (vö. GS 22).

A megváltás szolgálói

„Mid van, amit nem kaptál? Hát ha kaptad, ne dicsekedj!” – mondja Pál (1Kor 4,7). Minden kincsünk: a választottság, a hit, a szeretet, a remény, a megbocsátás, az egység, Krisztus élete bennünk, isteni életünk – mind az Atyaisten *ajándéka*, amelyet Jézus élete, halála és feltámadása szerzett meg számunkra. Ha ma bennünk él és működik a Szentlélek, azért van, mert a sebhelyeit hordozó feltámadt Krisztus ma is közbenjár és imádkozik értünk.

Mi emberek hajlamosak vagyunk arra, hogy mindezt elfelejtsük. És ha elfelejtjük, kezdünk „dicsekedni”, vagyis tetszelegni, gögösködni, önteltté válni. Így aztán elvesztjük az alázatosságot. Ahol pedig nincs alázatosság, nincs szeretet, mert fejünk, szívünk csak önmagunkkal van tele. Ahol pedig nincs szeretet, nincs élet. Azért tehát, hogy a keresztények soha el ne feledjék, hogy pusztá kegyelemből, Jézus élete, halála és feltámadása által élnek az Isten életét, rendelte Jézus a megváltás szolgálóivá népe számára az *apostolokat*. Ő küldte őket, azzal a megbízatással, hogy az Egyházban, amelyet az Ő Szentlelke betölt, legyenek

*az evangélium igéinek hivatalos letéteményesei,
népének felelős egységesítői,
bocsánatának hordozói,
eucharisztikus áldozatának bemutatói.*

Mindezt „Jézus nevében” és a Szentlélek erejéből teszik az apostolok, és így általuk és bennük újra, időnkben és terünkben, *jelenné válik* Krisztus szava, egyesítő ereje, bocsánata, életáldozata. Így minden keresztény, minden ember élményszerűen, tapasztalatilag találkozik ezzel a szóval, erővel, bocsánattal, életadó áldozattal. Így éljük meg mindnyájan, hogy nem mi magunk váltottuk meg magunkat, hanem Krisztus váltott meg; nem mi tettük magunkat igazzá, hanem az Isten tett azzá Krisztus és a Lélek által; nem mi teremtettünk egységet, hanem az Isten gyűjtött össze Fia egy testében; nem mi törtünk utat magunknak az égbe, hanem Krisztus lett számunkra az út. Így születik és marad meg bennünk az alázat, és csak az alázat mély alapján épül a szeretet égisz palotája.

Ezért akarta Krisztus, hogy az „*apostoli közvetítés*” a világ végéig lényeges alkateleme maradjon az Egyháznak. „Menjetek... Én veletek vagyok minden nap a világ végéig” (Mt 28,19-20). Az apostolok utódai, a püspökök és papok, küldetést kapnak Krisztustól és a Szentlélektől, hogy jelenné tegyék minden kor és minden nép számára Krisztus szavát, egyesítő erejét, bocsánatát, áldozatát. A szó amit hirdetnek, az az evangélium, amelyet Krisztus hirdetett és valósított meg, és amelyet a Szentlélektől vezetett összegyház hisz. Az *egység*, amelynek szolgálói, az az egység, amelyet Krisztus teremt és amelynek természetfeletti kapcsa a Szentlélek, az „Egyház Lelke”. A *bocsánat*, amelynek letéteményesei, az a bocsánat, amelyet Krisztus szerzett meg számunkra, halála és feltámadása által, és amelyért az összegyház imája eseng. Az *áldozat*, amelynek bemutatói, Jézus egyetlen életáldozata, amelyet az egész Egyház ajánl föl, napkelettől napnyugatig, a mindenség Urának, mindnyájunk Atyjának.

A papszentelés szertartása nagyon találóan fejezi ki ezt a papi hivatást. A szentelés egyik lényeges eleme a *püspöki kézfeltétel*: ezzel kapcsolódik egybe a szentelendő a kétezer éve Jézustól küldetett apostoli testülettel. Befogadja őt a püspök (és jóváhagyásként paptestvérei) a „küldöttek” csoportjába. A szertartás másik lényeges eleme a Szentlélek felszentelő kegyelmét kérő *püspöki ima*. Válaszképpen erre az imára a feltámadt Krisztus, a ma is élő Úr, küldi ma Szentlelkét, hogy az új papot Egyházának *szervévé* teremtsen. E *szerv* feladata, mint már

mondottuk, jelenné tenni, megtapasztaltatni mindenkivel Jézus örökérvényű evangéliumát, egyesítő szeretetét, határt nem ismerő bocsánatát, Istent és embert új szövetségben egybefűző áldozatát. Nem a magunk számára, hanem mások számára vagyunk papok. „Veletek vagyok keresztény. Számotokra vagyok püspök” – mondja Ágoston. Püspök vagy pap, nemcsak akkor, amikor a misét mondom, hanem akkor is, amikor mint Isten szavának letéteményese Krisztus nevében az evangéliumot hirdetem – akár szóban, akár írásban, akár nyilvános *prédikációban*, szentbeszédben vagy igehirdetésben, akár bizalmas beszélgetésben; akkor is, amikor mint jó pásztor, mint az egyházközség egységének szerve és központja működöm, és amikor a püspöki testülettel és pápával való kapcsolatomban révén fogható szerve leszek az összegyház egységének. *A püspök és pap valamennyi tevékenysége „papi”*, amikor Jézus tanítói, pásztori és áldozati tevékenységének a Szentlélek erejével történő jelenné tévése és megtapasztaltatása.

Ezért – bár az egyes papok működésében jogos a munkamegosztás elvének alkalmazása – a püspöki-papi testület a maga egészében hivatott arra, hogy Jézus igehirdető, pásztori és szentségi tevékenységének eszköze legyen. Ma is hirdetni kell az evangéliumot, végtelen, szent egyszerűségében. Nem saját elméleteinket, nem saját tudományos felfedezéseinket. Hanem az egy és egész evangéliumot, Jézus életének, halálának, feltámadásának örömhírét, amelyet az egyetemes Egyház hisz az apostolok korától a világ végéig. Azért szentelik fel a papot a Szentlélek erejével, hogy ne csak a maga vallásélményét magyarázza, hanem a minden időt és teret átfogó Isten népe hitének legyen meghatalmazott hirdetője. Minden keresztény hivatott arra, hogy tanúságot tegyen hitéről. De Krisztus úgy akarta, hogy legyen az Egyháznak olyan *szerve*, amelynek főfeladata az Isten igéjének élő és sértetlen továbbadása, és amelyet e feladat elvégzésére a Szentlélek különleges kegyelmével ruház fel: ez a *szerv* a püspöki és papi testület. (A püspök és a pap viszonyának tárgyalásába itt nem bocsátkozhatunk. Lásd erről a kérdésről a II. vatikáni zsinat részletes tanítását.)

Az evangélium hirdetéséből születik a *hit*. De a hit elfogadása, az Isten akarata szerint, nem elszigetelt egyének állásfoglalása, hanem bekapcsolódás az Isten hívő *családjába*. A hívő ember megkeresztelkedik, és ezzel a tanítványok „csoportjához csatlakozik” (ApCsel 2,41). Így hát szükség van egy *szervre*, amely ennek a családnak egységéért felelős, összehangolja a Szentlélek különböző adományai szerint tevékenykedő hívők működését, Krisztus nevében bocsánatot osztva kibékíti Istennel és az Egyházzal azokat a tagokat, akik hitükről megfélelkezve eltértek a szeretet útjáról.

Az Isten szava működésének csúcspontja a szentségi szó, amely Krisztus nevében megvalósítja azt, amit kijelent: Krisztus testévé teszi a kenyeret, vérévé a bort. Az Isten családja *egységének gyökere az Úr vacsorája*, ahol mindnyájan az egy Krisztust vesszük magunkhoz, és vele egy testté formálódunk. Ezért a pap, aki Isten szavának letéteményese és Isten népe egységéért felelős, egyben az eucharisztia áldozati szertartásának vezetője. Az ő szavára jön közénk Krisztus, az életadó halálát jelentő szentségi színek alatt, mint a húsvéti feltámadás, öröm és élet adója.

Hithirdető-pap, lelkipásztor-pap, áldozó-pap: a papi rend e hármas feladata és működése elválaszthatatlan egységet alkot, mint Krisztus, a Mester, Krisztus, a jó Pásztor, Krisztus, az örök Főpap hathatós, szentségi jele és formája.

Különböző papi stílusok

Fontos, hogy a pap soha el ne felejtse e hármas tevékenység szerves egységét. Azonban, ha ez az egység fennáll, akkor teljesen jogos, hogy az egyes papok, tehetségük, hajlamaik, feladatkörük, karizmáik szerint, más és más stílusban éljék papi életüket, és vagy az első, vagy a második, vagy a harmadik tevékenységet tegyék annak központjává. Magyarázzuk meg ezt a pontot kissé részletesebben.

Karl Rahner, a neves német teológus, a papságról szóló felfogásának középpontjába „*az Isten hathatós szavának letéteményese*” fogalmat helyezi. Akár tetszik az embereknek, akár nem, a pap krisztusi hivatása, hogy az *evangélium hírnöke* legyen. Nem tudós okoskodások magyarázatáról van itt szó, hanem annak az alapvető igazságnak továbbmondásáról, hogy „szeretet az Isten, és aki a szeretetben marad, az Istenben marad, és az Isten öbenne” (1Jn 4,16), és hogy ez a szeretet Jézus élete, halála, feltámadása, és a Szentlélek küldetése által nyilvánul ki és valósul meg. Fenséges egyszerűségében ez az evangélium. Annak számára, akit az Isten Lelke oktat, ez az egyetlen, örök maradandó valóság. De mennyire elűt mindattól, amit mi önkénytelenül valóságnak képzelünk! Milyen szükséges tehát, hogy legyen valaki, aki mint az apostoli testület tagja ebben a valóságban hisz, és ezt hirdeti. „Hittem, azért beszéltem” (2Kor 4,13). Ez a hit nemcsak a pap magánhite, hanem az Egyház egyetemes hite. Ennek a hitnek tanújaként szentelték. A pap az Egyház *hivatalos szerve*, melynek feladata e hitvallás hirdetése.

Minthogy a Szentlélek nem gépeket, hanem élő embereket használ eszközöként, ezért ebből a hivatásból szent kötelesség származik a pap számára: ismernie kell az evangéliumot; fel kell fedeznie örök szépségét és frissességét; tanulnia kell, nehogy hittételként hirdessen valamit, ami csak korhoz kötött mulandó felfogás, se pedig el ne sikkasszon egy hittételt csak azért, mert korunknak nem ízlik. Nem hiába mondja népünk bölcsessége: „A jó pap holtig tanul.” Hogy jó pap legyek, holtig tanulónak kell maradnom Krisztus iskolájában. És nemcsak tanulásról van itt szó, hanem életről is. „Hittem, azért beszéltem” (2Kor 4,13). Csak az az evangéliumhirdetés lesz igazán hatásos, amely élő hit természetes túlcsoportulása, amelyből a hit öröme árad. Ágostont egyszer megkérdezte egy kartágói diakonus, hogy miképpen kell hitoktatást tartani. Válaszul egy kis könyvet írt a mindig szolgálatkész hippói püspök (De catechizandis rudibus). A válasz lényege pedig az, hogy a hitoktatásnál egy dolog a fontos: „Hogy örömmel oktasson az oktató!” Örömmel oktatni! Ez a titka, hogy Ágoston beszédei ma is megkapóak. Csak úgy árad belőlük a krisztusi hit öröme. „Testvérek, én csodás kincset találtam. Azóta öröm az életem. Most árulom el nektek, hol ez a kincs, hogy ti is megtaláljátok, és örüljünk együtt, mindörökké” – ez az a levegő, amely megcsap minket, amikor Ágoston beszédeit lapozgatjuk. Jaj, hogy különböznek sok pap fanyar, dorgáló, unatkozó és untató prédikációitól! Ha hitből születik és örömben ragyog az evangélium szava, ma is felcsillan az emberek szeme. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Krisztus evangéliuma az önmagát odaadó Isten evangéliuma; ezért méltó hirdetője az, akinek élete teljes odaadás. Krisztus evangéliuma egyben a mindhalálíg tartó, sőt örök isteni hűség evangéliuma. Ezért alkalmas hirdetője az, aki visszavonhatatlanul, egy életre lekötölte magát. Krisztus evangéliumának méltó hirdetése: olyan hivatás ez, amely ma is betöltheti teljesen egy férfi életét.

Természetesen, amint fentebb mondtuk, ebben a papi életről való felfogásban is lényeges helyet kell biztosítani a jó pásztor és a szentségkiszolgáltató szerepének. Rahner a szentségeket a hathatós isteni szó csúcspontjaként fogja fel: a keresztény szentségekben mindig ott szerepel az evangéliumi szó, amely meghatározza a szimbólum értelmét. Ez a szó teremtő erejű, és megvalósítja azt, amit hirdet. A pap mint szentségkiszolgáltató megéli és kifejezi azt, hogy az Isten szava ma is „eleven és átható” (Zsid 4,12), minden élet forrása. Másrészt az igehirdetéshez hozzátartozik az arról való gondoskodás is, hogy az Isten szava a hallgatók szívében hitté, reménnyé, szeretetté váljék. Ezért lesz az igehirdető pap egyben egy krisztusi hitből élő közösség jó pásztorává.

Egy másik neves német hittudós, Walter Kasper, a „*jó pásztor*” fogalmat helyezi papteológiájának központjába. Isten Egyházában a Szentlélek, tetszése szerint, különböző karizmákat osztogat híveinek. Szükséges tehát, hogy legyen valaki, akinek az a feladata, hogy Krisztus szerető szívével pártatlanul megértse, összehangolja, kiegyenlítse, kiértékelje ezeket a karizmákat az egész egyházi közösség javára. Nem magányos egyeduralkodó a pap, nem is olyasvalaki, aki elnyomja a Szentlélek melegétől sarjadó hajtásokat. Nem: a pap olyasvalaki, aki Krisztus szívével örül mindannak, ami jó, és szolgálatával egységbe foglalja a sokféleséget.

Világos, hogy ez a jópásztori hivatás lényegesen összefügg a pap igehirdető és szentségi tevékenységével. Hiszen a keresztény élet különböző formáinak közös mértéke az egy krisztusi evangélium; és a keresztények sokaságának kézzelfogható egységét a bűnbocsánat meg – főképpen – az Úr asztalánál való közös részvétel valósítja meg.

A papi élet ilyen felfogása igen szép és mély életstílushoz vezethet. Az a pap, aki tud másokat meghallgatni, megérteni, bátorítani, vigasztalni; az a pap, akinek önérdek nélküli szeretetében tükröződik a mindenkit szerető jóságos Isten; az a pap, aki oly járatos az Isten dolgaiban, hogy ösztönszerűen megérzi: hol működik az Isten Lelke és hol a gonoszé, és erős, következetes szeretettel támogatja az Úr Lelkéből fakadó kezdeményezéseket, s féken tartja a gonoszból fakadókat; az a pap, aki azok számára is mindig készséges, akik senkit sem érdekelnek: a betegek, öregek, ínségesek, szerencsétlenek, kivetettek, az élet hajótöröttjei... az ilyen papban ma is köztünk jár „jót téve” a jó pásztor, Krisztus.

A papi életről alkotott harmadik felfogás, a *szentmisét* helyezi a papi lét központjába. A szentmisében jelenik meg és fejeződik ki a krisztusi evangélium legmélyebb lényege: a szeretet teljességében életét áldozó Krisztus, mint feltámadt Úr, az örök élet forrása, aki bennünket sodrásába vonz: együtt az Atyához. Itt kovácsolódik egybe az Isten családja Krisztus testévé. A legnagyobb dolog, amit ember tehet e földön: közénk hozni, felajánlani, enni, inni az Isten Bárányát, ki elveszi a világ bűneit, ki békét ad nekünk.

De hogy misénk olyan legyen, amilyennek Jézus akarta, az evangéliumi hitből élő közösség ünnepének kell lennie. Ezért a miséző pap állandó gondja, hogy hirdesse az evangéliumot; hogy szava által kigyullassza a Szentlélek az élő hit tüzét a lelkekben; hogy hittel és reménnyel egybegyűljenek az Úr asztala köré az Isten szétszórt fiai (Jn 11,25). Továbbá úgy kedves Istennek e közösség áldozata, ha tagjai szeretik egymást. Ha „szakadás mutatkozik” közöttünk, Szent Pál szerint már nem illeti meg ünnepünket az „Úrvacsora” szent neve (1Kor 11,17-21). Ezért imádkozzuk áldozás előtt: „bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”; ezért köszöntjük egymást a béke jelével, mielőtt az Úr asztalához járulnánk. A szeretet egységét kifejező miseáldozatnak nem szabad üres szertartásnak lennie. Ezért a miséző pap nagy feladata, hogy szeretetközösséggel vétesse körül az Úr asztalát. Éspedig olyan szeretetközösséggel, amely nem zárkózik magába, hanem Krisztus szeretetének követeként vállalja küldetését az emberekért. Így kapcsolódik bele az igehirdetési és jópásztori munka a szentmise végzésébe, amely által az a szeretetközösség épül, mely „megmarad” az Isten országának örök menyegzőjében (GS 38).

+

Papnak lenni ma: nem könnyű, de *érdemes*. Nem könnyű, mert lekopott, lefoszlott a papi hivatalról sok minden, ami azt emberileg vonzóvá tette: a pap társadalmi vezető szerepe, műveltségéből származó tekintélye, gazdasági kiváltságai, hivatalának kijáró tisztelet... De éppen mindennek lefoszlása által jelenik meg annál világosabban Krisztus papjának igazi lényege: a pap az az ember, akit *Krisztus választott*, hogy hordozza evangéliumi szavát, egyesítő szeretetét, bocsánatát, testének-vérének áldozatát az emberek között, a világ végéig; mert

*Krisztus evangéliuma az örök élet ígéje,
Krisztus szeretete minden szív központja,
Krisztus bocsánata a mindenség békeadója,
Krisztus testének és véreinek áldozata
az örök élet valósága.*

Nagy, pótolhatatlan hivatást bízott papjaira az Úr. Legyenek hozzá hűségesek mindhalálig.

A mandulaág csodája lesz bátorítójuk. Abból a kis cikkből, amelyről bevezetésképpen szóltam, egy-két évvel később versecske született. Magyarázatomat ezzel a verssel szeretném zárni.

Papszentelésre

*Száraz ág volt csupán, olyan mint a többi,
Mit Áron tett oda a frigyszekrény elé,
Száraz, csupasz mandulaág;
S nézd, másnap mégis csoda történt:
A száraz ág csupa virág,
Csupa, csupa fehér virág.*

*„Mit látsz, mit látsz, anatóti pap?
Mit látsz, Jeremiás, az éjszaka egén?”
„Virrasztó vesszőt látok én,
Ágazó, virágzó mandulafát,
Az ég és föld és kicsiny szobám
Csupa, csupa fehér virág.”*

*Mandulafa virraszt a téli éjben,
A csillagos éjben, hangtalanul,
Hogy elsőnek nyíljon olyan másba,
Csipkés, csodás, fehér virágba,
Ha rálehel az Úr.*

*És hordozza, viszi az égi csodát,
Isten testét és bocsánatát,
A századokon át;
Pedig csak száraz mandulaág,
Száraz, töredezett ág,
De rálehel az Úr.*

A házasság szentsége

Az első házaspár

„Megformálta az Úristen az embert a föld porából, és élet leheletét lehelte orrába. Ültetett az Úristen egy kertet, és ott helyezte el az embert akit formált” (Ter 2,7-8). Szép a kert, ízletes a gyümölcsfák termése, vidáman csobognak a bővizű patakok. De Ádám mégis búslakodik a paradicsomban, mert magányosnak érzi magát. Meglátja ezt az Úristen, és így szól: „Nem jó az embernek egyedül lenni. Alkotok hozzá illő segítőtársat” (2,18). Formál erre az Úristen sok mindenféle állatot, és egyenként Ádámhoz vezeti, de bizony egyik sem illik segítőtársként hozzá. Erre mély álmat bocsát rá, kivieszi testéből egyik oldalbordáját, és abból asszonyt formál. Mikor Ádám felébred, az Úr odavezeti hozzá ezt az asszonyt. Ádám elkiáltja magát: „Ez most már csontomból való csont, testemből való test! Ezért a férfi elhagyja apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és lesznek egy testté” (Ter 2,21-24).

Ki ne ismerné ezt az ősrégi, mai ember számára oly naivnak tűnő történetet? De vajon megértettük-e már a titkát? Nem az ősmúlt ködében elvesző réges-régi eseményről oktat itt bennünket a szerző: olyasvalamit köt lelkünkre, ami mindegyikünknek szól. (Az „Ádám” szó héberül „embert” jelent.) Minket tanít, hogy megértsük igaz boldogságunk titkát.

„Nem jó az embernek egyedül lenni.” Vajon miért nem? Azért, mert az Isten a szeretet, és az ember Isten képmására teremtett. Isten az embert szeretetre teremtette, és a szeretethez legalább két *ember* szükséges. Az önszeretet ugyanis nem érdemli meg a „szeretet” szent nevét. Magának az Istennek a léte is egymáshoz viszonyuló szeretet: a Fiúhoz viszonyuló Atya és az Atyához viszonyuló Fiú örök szentléleki szeretete. Egy az Isten, de nem magányos. Ezért „szeretet az Isten” (1Jn 4,16). Így a képmására teremtett ember is akkor valósítja meg saját lényegét, ha szeretetben él. Az ember esetében ez az embertárs iránti szeretetben konkrét formát öltő és általa gyarapodó isteni szeretetet jelenti. Ennek az egymás iránti szeretetben megnyilatkozó isteni szeretetnek alapvető formája az emberek túlnyomó többsége számára a házasság. Ezért is fűzi a Teremtés Könyvének első fejezete ahhoz a mondathoz, hogy „Isten az embert a maga képére teremtette”, a következő kijelentést: „Férfivá és nővé teremtette őket” (Ter 1,27). És ezért írja le, népiesebb formában, a Teremtés Könyvének második fejezete Éva teremtésének történetét.

Az ember, ha nincs senkije, nem találja létének értelmét. Nincs akiért élhetne, dolgozhatna. És így nem leli meg önmagát sem. Hiszen az ember csak akkor talál önmagára, ha nagylelkűen másokért él, azért, hogy mások éljenek, növekedjenek, boldoguljanak. Búsan botorkál a magányos Ádám még a paradicsomban is. „A nőtlén férfi sóhajtozva bolyong” – írja Sirák Fiának könyve (36,25). Nemcsak bánatos az élete, hanem egyenesen értelmetlen. Ezért ad neki az Isten egy „hozzá illő segítőtársat”. Isten csodálatos ajándéka a szép leány, a jó feleség. „Jaj de szép! – csodálkozik el Ádám. Jaj de szép! És ez a szebbnél szebb, jobbnál jobb valaki az enyém. Micsoda boldogság!” Így születik meg a szerelem, az a hatalmas erő, amely szétpattantja a magába zárkózó ember önzésének bilincseit és megnyitja a „másik” felé. Igaz, a szerelem veszedelmes erő, és lehet belőle az erőszakos önzés legcsúfosabb eszköze is. De magában véve csodálatos energia, amelyet képes áthatni, átnemesíteni az isteni szeretet. Örömmel, hálával elfogadni a másik ember szépségét, jóságát, erejét, hozzá vonzódni, vele töltekezni, vele eggyé lenni: ez teszi az embert emberré. Gógös az, aki úgy képzei, hogy ő mindig a maga bőségéből adakozhat másoknak; az őszinte ember beismeri a benne tátongó ürességet, és tudja, hogy ezt betölteni csak a másik ember képes: a férfi számára a nő, a nő számára a férfi. És mikor így hálával elfogadják, örömmel betöltik egymást, a szeretet nagy élményében élik meg, hogy létezni jó, élni szép – hogy a világ nem értelmetlen hangzavar, hanem gyönyörű szimfónia.

Hányszor ismétlődött meg már a történet, hogy egy fiatalember elkeseredik a világ forgásán, mindent kritizál, mindent értelmetlennek tart, elhanyagolja külsejét, elveszti életkedvét és energiáját, sőt hitét is. De aztán egy szép napon rámosolyog egy kislány, és egyszerre mintha az egész addigi sivár világot pirosra festené egy hajnali napsugár. Hová lett a világfájdalmas pesszimizmus? Nem üres már a kék ég, hanem belőle a kislány égszínkéék szeme ragyog, nem érdektelen látvány már az ingó-ringó búzatenger, mert a kislány szőke haja lengedezik benne. Nem olcsó romantika ez, hanem ráeszmélés az igaz szerelem megtapasztalásában, hogy az ilyen tapasztalatot nyújtó világmindenség nem lehet az ördög találmánya, hanem igenis a szeretet Istenének mesterműve.

„A kettő *egy testté lesz.*” Mennyire különbözik egymástól ez a „kettő”! Az egyik férfi, a másik nő. Más a családjuk, mások öröklött hajlamaik, *más az egyéniségük*, gondolatviláguk, mások eddigi élettapasztalataik. És ez így van jól. A különbözőségnek maradni kell. Jaj annak a házasságnak, ahol az egyik fél a másikra erőlteti a maga felfogását, ízlését!

De a kettő mégis „*egy testté lesz*”. Az Isten ugyanazzal a pillantással tekint rájuk: szemében elválaszthatatlan párt alkotnak. Most már nem szabad sem a férjnek, sem a feleségnek kihagynia gondolataiból, vágyaiból, terveiből tevékenységeiből a másik házastársat. Ha csak a férj élete teljesedik ki és a feleségé elsatnyul, baj van. Ha csak a feleség él megelégedetten és nincs gondja rá, hogy a férje meg legyen elégedve, baj van. Ha a házassági nemi életben a felek csak a maguk kielégülését keresik és nem fő gondjuk, hogy a másik fél öröme teljes legyen, baj van. Együtt gondolkodni, együtt keresni a szépet és a jót, együtt üdülni, szórakozni, együtt fedezni fel az emberi élet ezer értékét: ez a házastársak hivatása. Mint ahogy a jó barátokat összeforrasztja a közös munka, közös eszméért való lelkesedés, közös érdeklődés, közös élmények, úgy kell a házastársaknak is igaz jóbarátként egybeforniuk. A házastársak közötti nemi kapcsolat, mint már a görög bölcs, Arisztotelesz mondta, kiváló alap arra, hogy ilyen igazi, mély barátság fejlődjék ki közöttük.

Apaság, anyaság

Együttlakás, közös háztartás, közös munka, közös pihenés – mindmegannyi egyesítő kapocs. De a házastársak legmélyebb kapcsolata mégiscsak a *gyermek*. Egymás számára a férj „férj”, a feleség pedig „feleség”; de a gyermek számára ketten együtt lesznek „szülő”-vé. Most már nemcsak egymást szemlélve kereszteződik tekintetük: szemük együtt fordul egy irányba, ketten együtt nézik gyermeküket. És ebben a gyermekben, a szó legszorosabb értelmében, „*egy testté*” lett a kettő. „A szeme az apjáé. A szája az anyjáé” – hányszor hallottuk már az ilyen megjegyzést! És milyen örömmel mondja ezt mindenki! Igen: a gyermekben egybeötvöződött apa és anya: az apai részt és az anyai részt a gyermekben szétválasztani nem lehet.

Amikor megjelenik a gyerek, új szakasz kezdődik a család életében. Apa és anya most már nem saját maguknak élnek mint ahogy talán a házasság előtt tették, nem is csak egymásnak élnek, mint ahogy a házasságban eddig tették, hanem együtt élnek a gyermekért. A gyermek beszélgetéseik kimeríthetetlen témája, érdeklődésük tárgya, munkájuk célja, örömük forrása.

Persze nem szabad ebben a közös gyermekhez – fordulásban sem annyira menni, hogy a házastársak a gyermek kedvéért elfelejtsék egymást. A gyermek felé való „mi”-viszony nem szünteti meg a házastársak „én-te” viszonyát. Főleg anyáknál van meg a veszély, hogy úgy elfoglalja idejüket, érdeklődésüket a gyermek, hogy a férj szinte magára marad. Nem jó ez, még nevelési szempontból sem. A gyermek is akkor lesz emberi emberré, ha megérti, hogy az ember csak úgy leli meg önmagát, ha önzetlen szeretettel másokért él. Tapasztalnia kell tehát a családban, hogy apja édesanyjáért él, az ő örömét keresi, szívesen hoz érte áldozatot, hálás szeretetért és hitvesi hűségéért, és hogy anyja ugyanígy tesz édesapjával. Ha a gyerek csak azt látja, hogy szülei érte hoznak áldozatot, ezt önzésében természetesnek képzei, és végül is azt

gondolja, hogy ő a világ közepe. Egymást szerető szülők szeretetének boldogságában fürdő gyermek nevelődik igazán jó emberré.

Kettő és mégis egy; egy és mégis kettő. Ez a viszony ismétlődik meg a szülők és a gyermekek között is. A gyermek kétségtelenül a szülők „csontjából való csont, testéből való test”. Egészen az *Istennek és egészen a szüleinek* köszönheti ez az új emberi személy létét. Mint korunk neves hittudósai helyesen magyarázzák, nem úgy kell elképzelnünk a gyermek nemzését, hogy testét csak a szülők, lelkét pedig csak az Isten hozza létre. A test-lélek oszthatatlan egységében létező egész embert létrehozó ok: Isten és a szülők. Vagyis Isten, mint végtelen, teremtő erő és a szülők mint az Isten létadó jóságának eszközei. A gyermek a szülők gyermeke, teljes egészében; de ugyanakkor az Isten ajándéka. Ezért hívják, szép magyar szóval, „gyermekáldás”nak. Minthogy így a gyermek egy teljesen új, az örök Istenhez viszonyuló, örökértékű emberi személy, azért nem szabad a szülőknek saját énjük részének, saját szükségleteik kielégítőjének, saját vágyaik és álmaik beteljesítőjének tekinteni. Mikor sok gonddal, fáradtsággal felnevelődik, kiröpül a fészekből: „Elhagyja apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez.” Ha a szülők ezen búslakodnak, ha az anyós féltékeny vejére, napára, akkor a gyermekük iránti szeretet még csak puszta ösztön; még nem érlelte át az isteni szeretet, amely a másik ember boldogságában leli a maga örömét.

Férj, feleség, szülők, gyermekek sokaságának egysége a teljes szeretetben: ez tehát a házasság Isten-akarta ideálja. Egy férfi és egy nő egymást szereti, egymásért él; a kettő egy a nemi közösségben, egy a hitvestársi hűségben, egy gyermekeik létében, akikért együtt élnek, akiket együtt nevelnek a szeretetnek élő emberré.

Nehézségek

Fenséges ideál ez, de bizony be kell vallanunk, hogy a valóság sokszor nagyon is távol esik tőle. Az újházások szerelmének frissessége elkopik a megszokás miatt. Beáll az unalom. Kiderül, hogy még sincs csupán „egy kislány” a világon; van millió, és köztük mennyi a vonzó, elbűvölő! Felüti fejét az *önzés*: a házastársak egymást próbálják kihasználni saját vágyaik kielégítésére. Mindegyik a maga jussát hangoztatja; mindegyik a másik szolgálatát követeli. A házaselet történelme szomorú tragédiák sorozata. Mennyi gonoszság, mennyi igazságtalanság, mennyi szeretetlenség! Főképp az asszony kihasználása, elnyomása, elhagyása, elűzése számtalanszor megismétlődő folyamat. Az egyes országok törvényhozása még szentesíti is ezt az igazságtalanságot. Izrael népe sem kivétel. „Ha valaki nem találja feleségét kedvére valónak, akkor írjon válólevelet, adja azt az asszony kezébe, és így küldje el a házából” (MTörv 24,1-2). Ezzel minden rendben van. Hogy a szerencsétlen kitalított asszonnyal mi lesz, az már nem a volt férj gondja...

Mi az oka ennek a gonoszság- és bajáradatnak? Jézus, mikor egy házasságjogi kérdést tártak elébe, egy szóval felelt a kérdésre: „*Szívetek keménysége!*” (Mk 10,5). A feltett kérdés közvetlenül a hitese feleség kitalítására vonatkozott, de Jézus válasza áll a házasságot megfertőző, boldogságát összetipró valamennyi bajról. „Az oka az, hogy a szívetek kemény!” A „kemény szív” a Szentírás fontos fogalma. Azt jelenti, hogy az ember szíve úgy belegörccsöl az önzésbe, önakaratba, hogy nem engedi formáltatni magát az Isten szava, az Isten Lelke által. A kemény szívű ember a maga útját járja, a maga érdekei szerint mozog. Szíve megfagyott; nem olvad bele az isteni szeretet meleg áramlásába. Ha ilyen „kemény” a házastársak szíve, akkor jön a meg nem értés, kihasználás, félreértés, és végül megutálás, összeveszés, elválás. „De kezdetben nem így volt” – mondja Jézus (Mt 19,8). Isten eredeti szándéka nem az, hogy az embernek ilyen „kemény szíve” legyen, önmagának éljen, másokat, elsősorban házastársát boldogtalanná tegye. Jézus idézi a Teremtés Könyvét: „A kettő egy testté lesz”, és hozzáfűzi: „Amit tehát az Isten egybekötött, ember el ne válassa!” (Mk 10,9)

A hűséges Isten a tanú

Jézusnak ezt a mondását az Isten országának eljövetelét meghirdető evangéliumának egészébe kell beleilleszteni, hogy igazán megérthessük. Ha ebben a mondásban csak önkényes erkölcsi tilalmat lát valaki, akkor sem meg nem értheti, sem kedve nem lesz megtartására. A házasságról szóló jézusi felfogást az érti meg, aki hiszi, hogy valóban „közel van az Isten országa”. Itt az Isten; az irgalmas, megbocsátó Isten, akinek végtelen szeretete mindnyájunkat átölel. Ha mi, bocsánatot nyert bűnösök, szívből, hálásan hisszük, hogy itt az Isten közöttünk, akkor hiszünk szeretetében, egybeolvadunk szeretetének folyamával, amely nem más, mint a feltámadt Krisztus megnyitott oldalából patakozó Szentlélek.

Így lesznek az emberek az Isten országának fiaivá, és lesz házasságuk Isten országa fiainak menyegzője, azoké, akik hiszik és tudják, hogy velük van az Isten.

Aki így hisz Istenben, az tudja, hogy nemcsak saját maga választotta élettársát, hanem Isten kötötte egybe frigyüket. Isten adja egymásnak, bízza egymásra a két jegyest, mint drága kincset, amely megérte Krisztus szent vérének hullatását. Ő, az Isten a legfontosabb tanú az esküvőn. „Holtomiglan-holtodiglan, jó sorsban és balsorsban, szeretlek, el nem hagyalak...” Így szól az eskü. Hogyan is van bátorságuk a jegyeseknek ilyen esküdni?! Azért tehetik ezt, csak azért, mert hiszik és tudják, hogy a hűséges Isten velük van most és velük lesz mindig, erőt ad a bajban, őriz szeretetüket, oltalmazza fészüket. „Ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben, ott vagyok köztük” – mondta Jézus (Mt 18,20). Amikor egy keresztény pár házasságot köt, két ember jön össze Jézus nevében (nemsokára hárman lesznek, ha majd megjön a gyerek), és így Jézus ott van velük, közöttük. Így lesznek képesek a házások megvalósítani a házasság krisztusi formáját: hiszik a hűséges Isten szeretetét; imádkoznak, és így szívük gyökeret ver az Úrban; meggyőződésük, hogy csak a szeretet és annak gyümölcse örök, és hogy nekik kettesben kell formát adni ennek az isteni szeretetnek.

Így már érthetjük, hogy a házasság eredeti, Isten-elgondolta formájának megvalósításához, vagyis az isteni szeretet ölelésében a férj és a feleség egy életre szóló, önzetlen egymásba olvadásához szükséges a hit, az evangéliumi hit. A hithez pedig isteni kegyelem kell. Ezért az Isten, aki minden egyes házasságkor maga kapcsolja össze gyermekeit, a házasság által kegyelmi erejét adja nekik, hogy így képesek legyenek a hitből fakadó házaseset megvalósítására. Ezért „szentség” a keresztények házassága.

Hogy ezt még jobban megértsük, idézzük emlékezetünkbe Szent Pál efezusi levelének egy szakaszát. E levélben Pál azt beszéli el, hogy Krisztus mennyire szerette az Egyházat (vagyis a megkeresztelt hívők egész sokaságát): fölládozta magát érte, hogy ragyogóvá, szeplőtelenné tegye; táplálja Egyházát és gondját viseli, úgy, mint saját testének (5,25-31). Pál idézi itt a Teremtés Könyvét: „Ezért az ember elhagyja apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és lesznek ketten egy testté”.

Krisztus szeretetének képmása

A házastársak szeretet- és életközössége tehát Krisztus és az *Egyház viszonyának* képmása. De nemcsak puszta képmás. „Mi tagjai vagyunk Krisztus testének” – hangoztatja Pál. Krisztus oly nagy szeretettel viseltetik az egész keresztény közösség iránt, mint ahogyan a férj szokta szeretni feleségét, akivel „egy testté lett”. Ha tehát két keresztény házasságot köt, a feleséget Krisztus bízza férjére, mint olyasvalakit, akiért szeretetből saját életét áldozta. Ez a feleség lesz most férjével „egy testté”, és a férj úgy kell, hogy „szeresse feleségét, ahogy Krisztus szerette az Egyházat” (5,25). (Ugyanez áll a feleségre is.) Két szeretet olvad itt egygé: Krisztus szeretete minden megváltott ember és így a most egybekelő hitvestársak iránt, és a hitvesek szeretete egymás iránt. A hitvesek kölcsönös szeretete részesedés Krisztus szentléleki szeretetében, amely áthatotta egész életét mindhalálig.

Így már világos, hogy milyen értelemben „szentség” a házasság. Minden szentség a feltámadt Krisztus működésének eszköze, aki a szentségi jelek által találkozik híveivel, hogy a Szentlélek erejével belevonzza őket az Atya és minden ember felé áradó szeretetébe. A keresztségnél a jel a vízzel való lemosás és a kísérő szavak; az Oltáriszentségnél a szétosztásra szánt kenyér és bor színe és az átváltoztatás krisztusi szavai. A házasságnál pedig a jel nem más, mint maga a *vőlegény és a menyasszony*, akik egymás számára jelentik a meghívást a hűség, Istenből fakadó, állhatatos szeretetre. A szentségi jel itt tehát nem a pap szertartásos szava, hanem a menyegzőre tanúként egybegyűlt pap, hívek és családtagok előtt az igent sutogó menyasszony és az igent őszintén kimondó vőlegény. Nemcsak ez a lány, nemcsak ez a fiú lesz itt egymás számára a feltétlen szeretetre való meghívás: általuk és bennük az örök Szeretet, az Isten hívja meg a jegyeseket, hogy maradéktalanul kiszolgáltassák magukat a házasság szent szövetségének, és így képévé, jelévé váljanak annak a maradéktalan, önkiszolgáltató szeretetnek, amellyel Krisztus váltott meg bennünket. És az Isten, aki így Krisztus képének választja a hitveseket, velük lesz minden nap kegyelmének erejével – csak soha el ne eresszék kezét! – hogy esküjüket megtartsák és együtt érjenek el az Isten örökkévalóságába.

„Szeressétek feleségeket, mint Krisztus az Egyházat” – milyen határtalan perspektívák nyílnak itt meg előttünk! Nincs itt már szó kötelességek méricskéléséről: szeretni, ahogy Krisztus szeretett! Soha a házások ezt a normát el nem érik, de mindig haladniuk kell feléje. A házasság szentsége, úgy mint a többi szentség is, nemcsak kiszolgáltatása pillanatában közvetíti az Isten kegyelmét, hanem előtte is, utána is. Amikor egy fiatal ember örömmel készül esküvőjére azzal a szándékkal, hogy ezt a „nagyszerű kislányt” igazán boldoggá tegye, már benne dolgozik a házasság szentségének elővételezett kegyelme. És amikor két öreg házastárs támogatja egymást, még mindig közvetítői egymás számára Isten kegyelmének, hogy tudjanak szeretni, szívből, igazán.

Az Isten szeretete örök. Akármilyen bűnbe esik is az ember, az Isten irgalmas szeretete el nem hagyja. Krisztus frigye az Egyházzal örök. Ezért kell, hogy képe, a keresztyén házasság is visszavonhatatlanul *egész életre szóló kötelék* legyen. Nincs itt már „ha” vagy „feltéve, hogy”, hanem teljes, feltétlen kölcsönös odaadás és elfogadás. „Egy életem, egy halálom, és életfeladatam, hogy téged boldoggá tegyelek; mindenem a tiéd, te pedig az enyém vagy!”

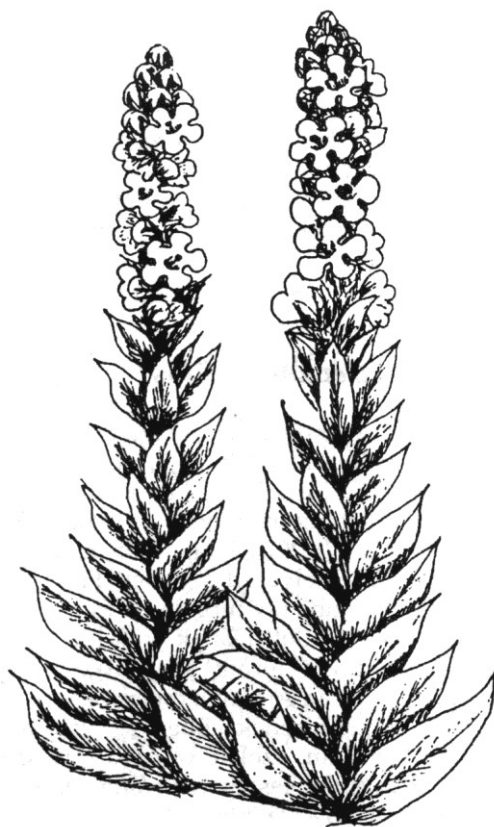
Amikor aztán ezt a hitvesi szeretetet az Isten gyermekkel áldja meg, akkor Istennek egy új képe jelenik meg a családi életben. Jézus az Istent „Atyá”-nak hívja, az ószövetségi Szentírás pedig anyához hasonlítja (Iz 49,15). Jóság és élet forrása az Isten, fiaitól nagyot váró atyai szeretet, gyermekeit minden kudarcuk után is magához ölelő, befogadó anyai szív. A Szentlélek erejéből a szülők ennek az Istennek lesznek képmása gyermekük számára. Rajtuk keresztül tapasztalja meg a gyermek, hogy mi a jóság és a szeretet, tanulja meg, hogy a főparancs: „Légy jó mindhalálig.”

Szüleim emléke

Az én szüleim már rég meghaltak. Talán elnézi az olvasó, ha befejezésül, irántuk való hálám kifejezésül, két gyermekkori élményemet írom le, amelyekre most, hatvan év eltelte után is úgy emlékszem, mintha tegnap történtek volna, és jól szemléltetik azt, amit a szülők és a gyermekek viszonyáról mondtam.

Apám a vámosztály főnöke volt a pénzügyminisztériumban. Ritkán láttuk otthon, nevelésemet egészen anyámra bízta. De amikor odahaza volt, szívesen töltötte fiával idejét: együtt tréfáltunk, játszottunk, sétálgattunk. Haragosnak szinte soha sem láttam. Egy nap aztán az történt, hogy egy képviselő csúnyán megtámadta apámat, parlamenti felszólalásában: azzal vádolta – mint később kiderült, alaptalanul –, hogy valamelyik nagy vállalatától hatalmas összeget fogadott el megvesztegetésként valami vámkedvezmény végett. Telefonon tudtuk meg az eseményt anyámmal apám titkáráról, és képzelhető, hogy milyen szorongással vártuk

aznap este haza a hivatalból. Már késő volt, amikor végre fáradtan hazaérkezett. Alig szólva valamit a történekről, odaült felmelegített vacsorájához. Én meg félénken mellé lopózkodtam, és megkérdeztem: „Édesapám, igaz, hogy hagyta magad megvesztegetni?” Ekkor olyasvalami történt, amitől szinte elállt a lélegzetem. Apám, az a barátságos, nyugodt ember, mintha skorpió csípte volna meg: arca vörös lett, szemei szikráztak, majd kiugrottak szemgödréből, és rám ordított: „Hát te mit képzelsz apádról? Megvesztegettetni magát – ember olyat nem tesz!” Anyám alig bírta lecsillapítani. Én persze alaposan meg voltam szeppenve ettől a dühkitöréstől, de Istenem, milyen hálás vagyok apámnak érte! Megértettem, felejthetetlenül szívembe vésődött, hogy a becstelenség olyasvalami, „amit ember nem tesz”. Nem hogy nem szabad tenni, vagy hogy bűn, ha teszik, vagy hogy erkölcsös embernek kerülnie kell, ahogy a prédikációban mondani szokták, hanem egyszerűen „ember olyat nem tesz”, még gondolni sem lehet rá. Jó ember volt apám, a jó Isten áldja meg érte.

Anyám emlékéhez fűződik második élményem. Együtt utaztunk egy „szürke taxiban”, amikor egyszer csak megszólalt: „Fiacskám, újabban sok autószerencsétlenségről ír az újság. Ha ne adj' Isten egyszer baleset érne, amikor együtt utazunk, és én megsebesülnék és elveszteném az eszméletemet, akkor te mondd meg az embereknek, hogy a Hetényi-klinikára szállítsanak, ahol ismerjük a főorvost.” Én furcsállottam a dolgot: „De mama, ha együtt ér valami nagy autóbaleset, akkor én ugyanúgy megsebesülök, eszméletemet veszem, mint mama. Hogy mondjam akkor meg az embereknek, hogy hová szállítsanak?” Anyám mintha kissé zavarba jött volna erre a kérdésre és halk hangon, egész röviden csak így válaszolt: „Tudod fiacskám, ha valami baleset érne minket, akkor az anyád az utolsó pillanatban majd eléd veti magát, hogy őt érje az ütés és ne téged. Így hát majd neked kell megmondanod, hogy melyik kórházba vigyenek.” Erre aztán már én is elhallgattam, és csak azt éreztem a szívemben, teljes bizonyossággal, hogy anyám ezt nemcsak úgy mondja, hanem ha sor kerülne rá, biztosan meg is

teszi. Ilyen az édesanya. Ilyen volt az én édesanyám is. Tőle tanultam meg, hogy mi a szeretet. A jó Isten áldja meg érte.

+

A házasság szentsége, az apaság, anyaság: milyen titkok ezek! Itt nevelődik Krisztus és a Szentlélek erejéből, a családtagok egymásért és egymás által élése révén az a szeretet, amely az egyetlen örök valóság. Én úgy hiszem, hogy a családtagok együtt mennek az égbe: húzzák, vonzzák egymást, hogy egyikük se maradjon el az úton. Akiket az Isten arra hívott, hogy a családi élet odaadása által szolgáljanak az Isten országának, azoknak szent kötelessége, hogy minden szeretet krisztusi, végső forrásának feltárásával segítsék a családokat útjuk járásában. Adja Isten, hogy egyikünk se maradozzon el az úton, hanem eljussunk együtt Isten Bárányának örök menyegzőjére.

Kell-e hirdetni az evangéliumot és hogyan?

Hirdessük-e az evangéliumot a világnak és miért? Erre a kérdésre magától értetődőnek látszott a válasz a kereszténység kétezeréves történelmén át. De ez az utóbbi évtizedekben égető problémává lett. Nemcsak elméleti, hanem nagyon is gyakorlati kérdéssé. Befolyásolja az Egyház egész tevékenységét. Még elevenbe vágóbb a dolog, ha tovább kérdezzük: Tegyük fel, hogy szükséges hirdetni az evangéliumot. De miért kellene ragaszkodnunk ahhoz, hogy az emberek megkeresztelkedjenek és csatlakozzanak az eucharisztikus közösséghez? Ha az embert az Isten szavába vetett hit menti meg, mi akkor a szentségek szerepe és jelentősége?

Gyökérfkérdésekről van itt szó. Ezért megválaszolásához a kereszténység gyökereit kell szemügyre vennünk.

Mi az evangelizálás?

Krisztus és a keresztények az „evangelizálni” szót Izaiás Könyvéből vették át (52,7; 61,1, vö. Lk 4,18-19; Róm 10,15). Keresztény összefüggésben a nagy jóhír továbbadását jelenti: eljött az Isten országa (Mk 1,15), velünk az Isten (Mt 1,23; 28,20), „kiragadott minket a sötétség hatalmából, és áthelyezett szeretett Fia országába” (Kol 1,13). Szent János így mondaná: az örök Igazság, az Atyának és egyszülött Fiának örök lét- és szeretetegysége tudomásunkra jutott: kinyilatkoztatta ezt számunkra Jézusnak és az Atyának cselekvés- és szeretetegysége. Akik tehát hisznek ebben az Igazságban, vagyis magában Jézusban, azokat az Atya úgy szereti, mint egyszülött Fiát, és így részeseivé válnak az Atya és a Fiú egységének, vagyis az *örök életnek*.

Akiket ennek öröme ámulatba ejtett, akik megtapasztalták Isten szerető gondját az emberek iránt, azok nem tudják megtartani maguknak ezt az örömhírt: „Hittem, azért beszéltem”, „mi is hiszünk s azért beszélünk” (2Kor 4,13). A hit és szeretet természetesen hozza magával a tanúságtételt és szolgálatot. Krisztus valamennyi tanítványa folytatja a föld határáig és az idők végezetéig.

Az evangelizálás célját senki sem fejezte ki szebben és tömörebben, mint Szent Ágoston: „Krisztus főleg azért jött el, hogy az ember megtanulja, mennyire szereti az Isten, és hogy így szeretetre gyulladjon az iránt, aki elsőnek szerette, és szeresse embertársát is annak parancsára és példájára, aki értünk embertársunkká lett... Ezt a szeretetet tekintsd hát céloznak, erre vonatkoztass mindent, amit mondasz, és úgy beszélj el mindent, hogy akihez szólsz, hallván higgyn, hite alapján reméljen, reménye erejében szeressen” (De catechizandis rudibus c.IV, n.8). A szeretet lét és élet, tehát az, aki Krisztus módján szeret, örökké él.

A megmentésre szoruló ember és a megmentő Isten

Az ember élete rejtély. Az a tapasztalatunk önmagunkról, hogy amit el tudunk érni, az véges, de vágyaink végtelenek; életünk határolt, de öröklétre áhítózunk; tér és idő világába vagyunk beszorítva, amelynek merev törvényei süketek könnyeinkre, közönyösek kívánságaink iránt, és eltemetik minden teljesítményünket, közben azonban érezzük, hogy a kérészetű mulandóság nem lehet létünk értelme; olyan szeretet-kötélékekkel fűződünk egymáshoz, melyeket sokszor szétszakít az emberi ingatagság vagy a halál, pedig átéljük, hogy az igazi szeretet örökkévalóságot követel; bűnösnek érezzük magunkat, és bocsánatára vágyódunk.

Hogyan felel Isten az ember rejtélyére? Belép világunkba! Az embert végtelenül meghaladó Isten mindenben hozzánk hasonló emberré lesz, hogy egyé lehessünk vele; az örök, halhatatlan Ige halandó emberré lesz, hogy öröklétet adjon; a Szent, vállalva a bűnös emberiséggel való szolidaritást, végigszenvedi sorsát, hogy kiengesztelést hozzon; a Halhatatlan osztozik

halálunkban, hogy feltámadjon és minket is feltámasszon; a feltétel nélküli Szeretet odaadja magát azokért, akik nem szeretnek, hogy szeressenek, és a szeretet által éljenek.

Istennek ez az *önközlése* nem kényszer, hanem kegyelem és irgalom szabad, személyes ajándéka. Ennek a titoknak a megismerése ejtette ámulatba első hirdetőit, és indította az ujjongó hála felkiáltására: „Így szerette Isten a világot!” (Jn 3,16)

Isten önközlésének kettős mozzanata van. Az egyik az *objektív, történeti kinyilatkoztatás* szavak és cselekedetek útján. Ez a kinyilatkoztatás *Izrael történetén, Mózesen és a prófétákon át Jézus Krisztusban* éri el csúcát és beteljesedését. Jézus nemcsak Isten igéjét beszéli, de ő maga Istennek emberi alakban kifejeződő Igéje. Maga Isten sem mondhat többet az embernek, nem tehet többet érte, mint hogy elküldi egyszerű Fiát (vö. Zsid 1,1-2). Ezt a kinyilatkoztatást hirdeti Krisztus Egyháza az evangelizálással és közvetíti a szentségekkel.

A másik mozzanat: *a Szentlélek vonzása*, működése az egyes emberek szívében. A Lélek vonzása az, ami nem hagyja nyugodni szívünket, míg bele nem merül minden jószág végtelen Forrásának árájába; a Lélek vonzására hiszünk makacsul a *lét* jelentőségében a halál és a rossz rettenetes hatalma ellenére is; a Lélek vonzása ösztönöz, hogy hálásan fogadjunk mindent, mint valami rejtett Jótevő ajándékát; a Lélek vonzására szeretjük embertársainkat odaadó, feltétlen szeretettel, akár életünk árán; a Lélek vonzására hisszük, hogy a lét gyökerében jó, és szeretetet sugároz felénk.

A két mozzanat között *lényegi kapcsolat* van. „Senki sem mondhatja: Jézus az úr, csak a Szentlélek által” (1Kor 12,3). „A hitet a Szentlélek benső segítségének kell megelőznie és támogatnia, Ő indítja az ember szívét és fordítja Isten felé, Ő nyitja meg az értelem szemét” (Dei Verbum n.5.). „Örvény örvénynek kiállt” (Zsolt 42,8): Isten szeretetének Krisztusban megnyilvánuló örvényét csak akkor tudjuk befogadni lényünk legmélyébe, ha az eggyé vált Isten Lelkének örvényével. A Szentlélek köztünk lakozása a húsvéti titok következménye; a feltámadott Úr örök közbenjárása a forrása annak, hogy a Lélek a szívünkben él és működik.

A világ evangelizálásának gigászi feladatát csak akkor tudjuk megérteni és elvállalni, ha egyszerre nézzük a történeti *Jézus* konkrét alakját és a feltámadott Krisztus történelem feletti, eszkatológikus valóságát, amint a Lélek működésével mindent magához vonz, hogy magával vigyen „az Atyához” (Jn 13,36; 14,12; 16,5; 16,28; 20,17). Ez a Jézus és ez a Krisztus ugyanaz. Isten az ember Jézusban, az Ő életében és halálában nyilatkoztatta ki önmagát. Jézus feltámadt a halottak közül, hogy Krisztussá és mindenek Urává legyen (ApCsel 2,36; 10,36). Mint a mindenség Ómegapontja szeretete felé vonz mindeneket. Ezt a szeretetet egyszer s mindenkorra szóló érvennyel szemlélhetjük a Názáreti Jézus életében; azért szavai soha el nem múlnak és alakja soha el nem halványul. Az a szeretet, amely most a mindenség gyújtópontja, semmi más, mint a szeretetnek az a túlárado beteljesedése, amellyel Jézus lehajtotta fejét és kiadta lelkét, és amely ettől a pillanattól kezdve ott ég mindörökké a harmadnapon feltámadott Krisztus szívében.

Isten és ember közötti párbeszéd

Hogyan terjed ki az emberiségre az isteni kinyilatkoztatásnak ez a két mozzanata? Erről a kérdéstről sok vita folyt a hittudósok között a múltban és a jelenben is. Úgy véljük, hogy a Szentírás tanításának egyes elemeit figyelembe nem vevő szélsőséges felfogások elkerülésére a legalkalmasabb út az, ha az emberi lét és az isteni üdvözítő tett dialógikus lényegét vesszük figyelembe. Ne vágjuk ketté az ember bensejét és külsejét, egyéni és közösségi oldalát. Az ember akkor ébred személyiségének, felelősségének tudatára, akkor tölti el igazi megismerés és szeretet, ha teljes emberségében érintkezésbe kerül a „másikkal”. Ha a szeretett személy rám tekint, érdeklődik irántam, kitarja nekem személyiségét, akkor szeretet ébred bennem, és a lét és cselekvés olyan színvonalára jutok el, amit magamtól, önvizsgálattal pusztá akaraterővel stb. soha el nem érhettem volna. Bernard Lonergan szerint a megigazulás „természetfölötti

szerelembe esés Istennel”. Szerkezetét tehát hasonlóképpen gondolhatjuk el, mint az emberi szeretet-találkozást. Krisztus életében, szavaiban, tetteiben maga Isten jelenti ki nekünk kimondhatatlan szeretetét. Ez a személyes kijelentés ér utol bennünket, valahányszor az evangélium bármilyen formában elér hozzánk. Még emberek esetében is úgy van, hogy a szavak és jelek teljes értelme, értéke, hitele nem csupán külsőséges tudomásulvételükkel tárul fel előttünk, hanem a két szív, két lélek, két agy titokzatos közvetlen érintkezésével. Még inkább így van Isten szeretetnyilvánításával: ő, aki Krisztusban megmutatta abszolút és föltétlen szeretetének valóságát, „a mi szívünket is megvilágosította, hogy Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán felragyogjon nekünk” (2Kor 4,6). Mint minden szerelem történetének, Isten szerelmének is megvannak a „kegyelmi órái”, „kairosz”-ai: a látogatás pillanatai, amikor az Úr az ajtónk előtt áll és kopog (Jel 3,20), „a kegyelem ideje, az üdvösség napja” (2Kor 6,2), azok a percek, amikor lehetéssé és sürgetővé válik, hogy Istent válasszuk életünk mindenének. Az evangélium tanújával való találkozás ilyen „kegyelmi óra”. Nagy Szent Gergely pápa szavait idézhetjük itt: „Akkor jön az Úr szívünkbe, amikor a hithirdető szavai fülünkbe csengenek” (Hom. 17. in Ev. n.2.). Nem úgy kell ezt érteni, hogy minden ilyen találkozás szükségképpen gyökeres megtérésre szólítana. Mind az emberi, mind az isteni szerelem útjai sokkal finomabbak és bonyolultabbak annál, hogysem ez ilyen egyszerű lenne. Először talán csak a Lélek könnyű érintése érezhető. De egy napon eljön a döntés órája, akár a villám hirtelen villanásával; akár valami enyhe fény észrevétlen behatolásával. És akkor az ember rájön, hogy „hisz Isten szeretetében” (1Jn 4,16), hisz Jézus Krisztusban, az ő Fiában, és odaadja magát ennek a szeretetnek.

Vannak-e másfajta „kegyelmi órák” is, azok számára is, akik önhibájukon kívül nem találkoztak a keresztény kinyilatkoztatással, vagy nem úgy, hogy ez életformáló élménnyé válhatott volna bennük? Annak világánál, amit Krisztus mutatott nekünk Isten szívéből („ő jó a hálátlanokhoz és a gonoszokhoz” – Lk 6,35-36), és amit a II. vatikáni zsinat tanított (LG 16, GS 22) azt kell mondanunk: igen. Sőt örömmel kell elismernünk, hogy a feltámadt Krisztus, mindenek vonzási központja, valamiképpen befolyásol minden e világra született embert. Senki sem esik teljesen kívül befolyásának körén. De elhamarkodott dolog lenne ebből azt következtetni, hogy az ember életének minden pillanata egyformán „kegyelmi óra”, tehát ha akarja, minden pillanatban újjászülethet Isten gyermekének Krisztusban és a Léleekben. Az alapvető választás pillanatai, azok a percek, amikor az ember szabadsága legbensőbb szintjén egész életéről dönt, ritka csúcspontjai az ember életének. Egyedül Isten – és nagyon tökéletes mértékben a szóban forgó ember – tudja, hogy ez a döntés mikor válik lehetővé, mikor következik be. Annak alapján, amit az ember dialógus jellegű természetéről mondtunk, indokoltan állíthatjuk: „a másik ember kendőzetlen védtelen arcával” (Emanuel Lévinas) való találkozás lehet sok esetben az ilyen „kegyelmi óra” közvetítője. Igen: ha Isten úgy akarja, ez a találkozás parancsoló hívássá válhat, megéreztetve velünk az Ő tökéletes, feltétlen, önfeláldozó szeretetét és minden emberre kiterjedő végtelen irgalmát. A „kicsinyeken”, éhezőkön, szomjazókon, ruhátlanokon, foglyokon át megtörténhetik az üdvözítő találkozás Krisztussal. Mikor és hogyan? Titok. A rokonszenv néhány önkéntelen megnyilvánulása, néhány szociális tevékenység stb. még nem szükségszerű jele annak, hogy megtörtént ez az alapvető találkozás és választás. Sok ember számára talán csak a halál órájában olvad eggyé az a sok emberi arc, amely felé a Lélek ösztönzésére a szeretet odaadó cselekedeteivel fordult – akkor válik az Emberfia egyetlen arcává, a vele való döntő találkozássá.

Az evangelizálás fontossága

A mondottakból azonban egyáltalán nem következik az, hogy az evangelizáció fontossága csökkent volna. Ugyanis különbséget kell tennünk lehetőség és megvalósulás között. A történelemre és korunk társadalmára vetett futó pillantás is minden kétséget kizáróan megérteti velünk, hogy sok ember nem fogadta még el Isten kegyelmét, nem tért meg, és nem követi hittel

és szeretettel Isten akaratát. Jézus mégis megtiltotta, hogy bárkit is megítéljünk. De senki sem tagadhatja, hogy a züllöttség, gőg, képmutatás, szívtelen közöny, igazságtalanság, erőszak stb. uralkodik világszerte. Sok ember él Isten nélkül, remény nélkül, szeretet nélkül más vallásúak vagy hitetlenek közt éppúgy, mint – sajnos! – a keresztények közt is. Ha a Lélek minden embert szüntelenül szeretetre vonz is, szomorúan kell látnunk, hogy sokan ellenállnak ennek a vonzásnak. Itt jusson eszünkbe közös felelősségünk és szolidaritásunk. Senki sem hisz csak önmagáért, senki sem szeret csak önmagáért. A hit élő lángja mindenkit meg akar gyújtani; a szeretet azt kívánja, hogy mindenki szeressen és éljen. A keresztény tudja, mennyit segít neki Krisztus emlékezete, szavai, példája, az Úr vacsorája, hogy hite kibontakozzék és elmélyüljön, hogy fölfedezze a szeretetet és egyre jobban tudjon szeretni. Amikor körülnéz és látja, hogy a világ csordultig van gonoszsággal, lehetetlen nem kívánnia, hogy *az isteni kegyelem munkatársa* lehessen. Tudja, hogy Krisztus evangéliuma lesz sok ember számára az a katalizátor, amely a Lélek ösztönzésére kiváltja az alapvető megterést.

Igaz, ez a megtérés lehetséges a mi segítségünk nélkül is. De ez nem teszi kevésbé sürgetővé feladatunkat. Járvány idején az emberek meggyógyulhatnak saját szervezetük erejénél fogva is. De melyik orvost akadályozná meg ez a gondolat abban, hogy teljes erejével a betegek gyógyítására szentelje magát? A tanuló veleszületett tehetségével is eljuthat a tudományok és az igazság ismeretére. De melyik tanító gondolná emiatt, hogy tanítása fölösleges? Megtörténhet, hogy a gyermekek saját eszükkel fölfedezik a jó és rossz különbségét, és belső hajlamuk vonzására a jót követik. De melyik anya fog úgy vélekedni, hogy ez fölmenti gyermekei nevelésének felelőssége alól? Az emberi szolidaritás alapelve nincs fölfüggesztve a lelkiek terén sem. Ellenkezőleg: éppen itt érvényesül a legnagyobb erővel, éppen itt a legfontosabb, hogy gyakoroljuk.

Nem szabad tagadnunk, hogy csakugyan vannak emberek, akik már megtértek, mielőtt a keresztény kinyilatkoztatással találkoztak volna. A Logosz magvai, az isteni Lélek nyomai léteznek a nem keresztény vallásokban is, és ezzel segítik az embereket, hogy felismerjék és kövessék a Lélek ösztönzéseit. Ne gondoljuk, hogy nekünk keresztényeknek van meg mindenünk, másoknak pedig semmijük sincs; hogy mienk a teljes világosság, a többiek pedig sűrű sötétség veszi körül. De azt alázatos hittel el kell ismernünk, hogy mi név szerint ismerjük minden világosság és kegyelem Forrását, a többiek pedig nem, bár annak sugara bevilágítja és kegyelme átkarolja őket is. „Jézus halálra adatott bűneinkért, és feltámasztatott megigazulásunkért” (Róm 4,25): ez a Lélek minden művének eredete. Méltó tehát és igazságos, hogy azok a nem keresztények is, akiket a Lélek már egyesített Krisztus húsvéti misztériumával, megismerjék legfőbb jótévedőjüket, megtudják, hogy meghalt értük, és őt megismerve tudjanak hálát adni neki.

Ezért, bár a keresztények helyesen teszik, ha segítik más vallások híveit saját alapvető igazságaiknak jobb felfogásában, ez sohasem lehet az evangélium hirdetésének fő célja. Igen, a keresztény hálásan ismeri el mindazt a jót, ami más vallásokban, eszmékben, mozgalmakban tapasztalható; hálát ad „a világosság Atyjának, akitől minden jó adomány származik” (Jak 1,17), minden embertársunknak adott adományaért; örül a legkisebb lépésnek is, amelyet embertestvérünk a világosság Forrása felé tesz. De soha nem nyugodhat bele, hogy félúton megálljanak. Mert tudja: Krisztus az út.

Lehet, hogy „kegyelmi órák” voltak már egy ember életében az evangéliummal való találkozása előtt is. Misszionáriusok néha lenyűgöző erővel tapasztalják meg, hogy egyegy hitjelöltjük már régen „megtért”, mielőtt oktatásért hozzájuk fordult volna. Nem lehet másképp magyarázni, hogy oly könnyedén és örömmel fogadják el a keresztény hit igazságait. Sok más esetben viszont még nem érkeztek el ezek a „kegyelmi órák”, vagy ha igen, az illető elhanyagolta, visszautasította őket. Nagyon is megtörténhet, hogy az ilyen emberek – bár sohasem nélkülözik teljesen a Lélek ösztönzéseit – olyan állapotban vannak, mint a római levél 1., 2. és 7. fejezete jellemzi. Az evangéliummal való találkozás új kezdetté lesz a számukra. Az

evangélium igéjében, amelyet apostolai hirdetnek és életükkel igazolnak, a megtört és megosztott kenyér, a megosztott kehely színe alatt a feltámadott Úr jön az emberekhez, és kedvesen megérinti az emberszív legmélyét.

Evangelizálás és szentségek

Remélem, az eddigiekből nyilvánvaló az evangelizálás értelme és jelentősége. De éppen ez váltja ki a kérdést: ha az ember az által *igazul meg* és üdvözülni, hogy hallja, hiszi és életre váltja az evangéliumot, miért van akkor szükség a szentségekre?

A hit útján és a szentségek útján való üdvözülés kettőssége már a keresztény hagyomány legelején megmutatkozik. Jézus nyilvános élete alatt csupán hitet és megtérést kíván, hogy valaki bejusson Isten országába; de az utolsó vacsorán megalapítja az Újszövetség emléklakomáját, és feltámadása után szétküldi apostolait, hogy kereszteljének meg minden nemzetet az Ő nevében. Pál erőteljesen ismételteti a hitből való *megigazulás* tanítását, de ugyanolyan erővel hangsúlyozza a keresztségnek és az Úr vacsorájának krisztusi hatásosságát. Az egyházatyák szemében a Krisztusba vetett hit a belépés a szeretett Fiú országába, de még jobban hangoztatják a keresztség és az eukarisztia hatását.

Nem könnyű megtalálni a szerves egységet egyfelől a hit, másfelől a szentségek kegyelmi hatásának magyarázata között. A mai teológia legígéretesebb iránya ezen a téren a *személyes, szimbolikus okság* elvén alapuló magyarázat. Nagy Szent Leó híres mondatát idézik: „Ami Krisztusban látható volt, átszármazott az Egyház szentségeire” (Sermo LXXIV,2). A szentségekben a feltámadott Úrral és az Ő Lelkével találkozunk, hogy bevonjon bennünket „az Atya felé” tartó mozgásába, amely ugyanakkor lényege szerint küldetés és feltárulás embertestvéreink felé. A *szentség Krisztus testvéri ölelése*; Krisztus meghívása Isten családi lakomájára; Krisztus megbocsátó szava; Krisztus tisztító érintése. Közvetítője az Egyház, Krisztus titokzatos Teste, amely hatékony könyörgésével befogadja a szentség felvevőjét hit és szeretetközösségébe. Ugyanakkor ez a személyes hatás nem független az ember hitétől, reményétől, és szeretetétől. A szentségek közvetlen hatása tehát egyszerre egy külső és belső, érzékelhető és szellemi *meghívás* gyökeresebb hitre, forróbb szeretetre, türelmesebb reményre. A természetfölötti ösztönzéseket a szentség felvevőjének magáévá kell tennie, csupán akkor válik mélyebbé szerves kapcsolata Krisztussal és a Lélekkel. A szentség egyéni hatékonysága egyenes arányban áll a személyes készség fokával. (A gyermekkeresztség esetében a különbség csak annyi, hogy itt a szentség vétele és egyéni gyümölcsoztetése között néhány év telik el. Ha felnőtt korban az egyéni feldolgozás elmarad, a keresztség hatása meghiúsul.)

Ennek a felfogásnak nagy érdeme, hogy szervesen egyesíti az üdvösség objektív, krisztusi, húsvéti, közösségi oldalát a szubjektív, szentléleki, egyéni, személyes oldalával. Az üdvözülés nem személyen kívüli folyamat, de nem is csak egyéni találkozás az örök Istennel, hanem egyesülés azzal az Istennel, aki Krisztusban és a Lélekben a világba és a lelkünkbe lépett. „Isten Fia emberfiává lett, hogy az emberek fiai Isten fiaivá legyenek” (Irénéusz, Adversus haereses III,19,1).

A szentségek nem csupán vételük pillanatában, hanem előtte és utána is hatásosak. Pl. a megtérés kegyelme Isten üdvözítő akaratának gyümölcse, amely személyes érintésével elvezet a keresztség hatékony szimbólumáig, és abban fejeződik ki teljes nagyságában. Amikor a keresztény közösség hitben, reményben, szeretetben egybegyűl az eukarisztia megünneplésére, az isteni kegyelem hívja egybe őket; de ez a kegyelem is már a szentmise gyümölcse. Látjuk, hogy itt kölcsönös okságról van szó a szentség és felvevőjének lelki beállítottsága között: hogy egy szentséget méltóképpen veszünk magunkhoz, az máris az illető szentség hatása, másfelől viszont a személyes készség teszi lehetővé, hogy a szentség kifejthesse teljes hatását vételkor és az után.

Segítségünkre lehet még itt az ember *közösségi és testi* jellegének meggondolása is. Az üdvösség nem elszigetelt egyéneknek van szánva: Isten népet készít magának. Isten-akarta teljes formájában az üdvösség nem csak az egyén belső ténye, hanem úgy megy végbe, hogy az illető testestül-lelkestül csatlakozik a hívó, szerető, remélő közösséghez. A szívben élő hit akkor válik igazán emberivé és valóságossá, ha *megvalljuk* (Róm 10,9-10). De ez a vallomás nem magánjellegű: szavunkkal a hívők közösségének dicsérő kórusához csatlakozunk. A keresztség fölvételekor a hitvallás testet ölt: az illető csatlakozik a hívő közösséghez. Ebben a közösségben válik a hit valóságos engedelmességgé; itt lesz a szeretet kölcsönös lábmosássá; a remény a jobb világ érdekében vállalt közös felelős cselekvés forrásává.

És így végül is tisztán megérthetjük az evangelizálás és a szentségek kapcsolatát. Ugyanaz a kegyelem működik az egész folyamatban. Az evangélium hirdetésében Krisztus üdvözítő szava nyilvánul meg, és természetszerűen vezet a szentségi közösség megalakulásához, ahol elsősorban az eukarisztiában teljes személyes közösség alakul ki Krisztussal. A másik oldalról úgy is mondhatnánk, hogy az eukariszta napja indítja el bolygópályáján a kis emberi lelket. Minden kegyelmi hatás – akár az igehirdetés, akár a szentségek által történik – az ember szabadságára épít: szabad beleegyezésünkkel akar bevonni bennünket a Krisztussal való szerető hit közösségébe. Csak olyan mértékben válik bennünk tartós valósággá a kegyelmi hatás, amilyen mértékben szabadon csatlakozunk hitünkkel és szeretetünkkel Krisztus szeretetéhez.

A hívek közösségéhez való csatlakozás

A való helyzetet szemmel tartva még valamiről szólnunk kell. A szentségek vételének, mint az Egyház látható, közösségi életéhez való csatlakozásnak a kérdése gyakran kínos törést hoz létre az egyén vagy a társadalom életében. Mert amíg a Krisztusban való hit egyéni ügy, addig az illető nyugodtan megmaradhat természetes környezetében, esetleg még részt is vehet annak egyes vallási megnyilvánulásaiban, saját felfogása szerint értelmezve azokat. De a keresztség és méginkább a hetenkénti gyülekezés az Úr asztala körül egy új közösség tagjává teszi. Egy nagyon is látható, különálló közösség tagjává, amely a nem keresztény kultúra környezetében idegen testként jelenik meg. Azért sok olyan ember van, akit Krisztus ugyan erőteljesen vonz maga felé, és úgy látszik, megvolna a kellő lelki felkészültsége is, mégis habozik fölvenni a szentségeket, és ezzel magára vállalni az Egyház tagságának egész tanbeli, fegyelmi és közösségi terhét.

Mi legyen magatartásunk ezzel a kérdéssel kapcsolatban? Először is világosan meg kell mondanunk: az Egyház testvéri *közösségében* való részvétel a Szentírás és a hagyomány félreérthetetlen tanúsága szerint lényeges eleme a keresztény üdvösségrendnek. Másrészt viszont nem téveszthetjük szem elől, hogy történelmi körülmények sajátos nehézségeket okozhatnak, amelyek megakadályozzák ennek a ténynek a felismerését. Hogy csak néhány példát hozzunk a múltból és a jelenből: a keresztény közösséghez való csatlakozás egyes esetekben azt is jelentette, hogy az illető egy kizsákmányoló vagy evilági érdekekért küzdő gyarmatosító hatalom eszközévé vált. Máskor egy-egy város adott keresztény közössége egy bizonyos társadalmi osztály embereiből áll, ezek nem fogadják be a más osztályból valókat, következésképpen azok nem érezhetik magukat otthon közöttük. Az is megesik, hogy a hitjelölt közelébe eső keresztény közösség semmiképpen sem olyan tanítványokból áll, akik kölcsönös szeretetükkel és egységükkel az Atya és a Fiú egységéről és szeretetéről tanúskodnak, hanem inkább civakodó klikkek darázsfészke vagy önhiitt „elitklub” benyomását keltik. Máskor – és ez sajnos általános – ugyanazon a helyen különféle keresztény „egyházak” huzakodnak a híveken, mindegyik állítja, hogy ő Krisztus követőinek egyedül hiteles csoportja, de a többit nem sikerül meggyőznie erről. Még sok példát sorolhatnánk fel, amelyek még jóakarátú embernek is megnehezítik, hogy meglássa, hol a helye. Természetesen azok, akiket Krisztus hatalmas erejével hív, és a maguk részéről mindenkifölött az Isten Országát keresik, mindezt a nehézséget

le tudják győzni, és a keresztényeknek bátorítaniuk és segíteniük kell őket ebben. De azt hiszem, nem szabad az igazság keresőivel szemben „mindent vagy semmit” magatartást tanúsítanunk. Az ember szíve sokkal zezzugosabb, Isten kegyelmének útjai sokkal tekervényesebbek, mint gondolnánk. A „szimpatizánsok” határozatlan, széles tömege, akiknek szívét-lelkét csak az Isten ismeri, a keresztény számára ne bosszankodás, hanem öröm és hála forrása legyen. Persze kívánatos, hogy ezeknek a rokonszenvezőknek határozatlan csoportja eljusson a világos döntésig, tevékenyen csatlakozzék Krisztus egyházához. Mindaz, amit az üdvösség „megtestesült”, közösségi jellegéről mondtunk, magától értetődővé teszi ezt. De ezt a döntést nem annyira szigorúsággal és szemrehányásokkal mozdíthatjuk elő, hanem inkább a keresztény közösségnek alapos *reformjával*. Ha Krisztus egyháza nem elsősorban követelő (vagy fenyegető) szervezet gyanánt jelenik meg, hanem olyan emberek közösségeként, akik *örömet sugároznak*, akiknek az élete Krisztus, halála pedig útrakelés reménységben, akik pusztán létükkel Isten szeretetét tükrözik mindenki felé, akik örömet szenvednek, akik tudnak sírni a sírókkal, s boldogságukat találják mások boldogságában, akik soha nem önzők, ingerlékenyek, önhittek vagy gögösek, akiknek a szeretetében senki soha nem csalatkozik; ha vezetőik felelősségteljes, alázatos szolgák, akik tekintélyüket szolgálattal igazolják, ha a helyi és az egyetemes Egyház egysége az Atya, Fiú és Szentlélek egységének képe – akkor, igen, akkor világos lesz minden ember számára a hívás. Akkor megérik, hogy ez az Atya háza sok lakásával, mindenki megtalálhatja benne igazi otthonát, mint szeretett, drága gyermek és testvér. Természetesen az Egyház soha nem fogja elérni ezt az eszményt, de mindig törekednie kell feléje. Az evangelizálás legfőbb feladata kétségtelenül az, hogy forrón imádkozzunk és keményen dolgozzunk egy ilyen Egyház megvalósulásáért

„A Szép Szűz Mária” Japánban

Máriáról nem értekezni kell, hanem énekelni. Jól tudja ezt a mi magyar népünk, amely ősi Mária-énekeinkben fejezi ki keresztény hitelményének titkos mélységeit. De jól tudják a missziós országok keresztényei is világszerte: az ő ajkukról is, ezer nyelven, ezer ritmussal, ezer dallammal száll az ének Máriához. Ezeknek az énekeknek van valami titkos varázsa: akár a Lourdes-i „Ave Mária” ének az, akár a mi „Angyaloknak királynéja, tiszta Szűz”-ünk, akár a latin „Salve Mater misericordiae”, akár a kínai, kongói koreai, indiai Mária-énekek: ott zengnek-bongnak az ember fülében naphosszat. Az utóbbi években valamennyi missziós országban, így Japánban is, rengeteg új szentének született a liturgikus megújulás eredményeképpen. Az új japán énekek között van egy kedves kis Mária-ének; szövegét és dallamát egy buzgó tokiói egyházmegyes pap, Szakuma Takesi szerezte. Íme a dallam és a szöveg magyar fordításban:

A szép Szűz Má-ri- a   szent Szí-ve nagy,   kék és fel- hőt- len   ég
ben-nün- ket   szív- vé- hez   ö - le - lő   nagy,   szé- les,   kék nyá- ri   ég.

1. A szép Szűz Mária szent Szíve nagy, kék és felhőtlen ég
bennünket szívéhez ölelő nagy, széles, szék nyári ég.

2. *A szép Szűz Mária szent Szíve, szép óriás zöldelő tölgy,
mindnyájunkat védő, ápoló erős, nagy erdei tölgy.*

3. *A szép Szűz Mária szent Szíve, dalos kis fülemüle,
velünk együtt vígan éneklő kis édes fülemüle.*

4. *A szép Szűz Mária szent Szíve, kis szépséges liliom,
öröm és vigasság szerzője, szép hófehér liliom.*

5. *A szép Szűz Mária szent Szíve, nagy, káprázatos zafír,
életünk dísze és ékszere, fényt árasztó kék zafír.*

Hát ilyenek látják Máriát a keresztények Japánban. Japánoknak, akik képekben, jelképekben gondolkodnak, nem kell hosszan magyarázgatni e sorok értelmét. De az európai olvasó számára egy kis magyarázat szükséges.

Mária: kék ég

Mária szíve: szép, kék, derült nyári ég! Néha felhős, esős, hideg szürke napok után kiderül az ég: ragyog a nap, áttetsző a lég, és szelíd, mély kékségben mosolyog az ég végtelen kupolája. Átölel mindent ez a nagy, kék ég, és meleget áraszt mindenre. Csak úgy zöldell feléje fű és fa; csak úgy nyújtózkodnak feléje a hívására kinyílt virágok. Kéksége alatt még az embereknek is mosolyra áll a szájuk, derűs a szívük: valami nagy, egyetemes jóság árasztja melegét mindenre.

A Szentírás Istent „Atyának” mondja. De a keleti vallások inkább valahogy anyaként élik meg a legfensőbb lényt. Az atya szeret; de épp ezért sokat vár, sokat követel fiaitól; szava számukra törvény, akarata: parancs. Az anya szeretete más: lehet az ő fia bármekkora bűnös, az anyának akkor is „édes szeretett, egyetlen fiam”. És hány fiút tett ennek a feltétlen anyai szeretetnek élménye és emléke képessé arra, hogy jobb útra térjen, higgyen a szeretetnek, és ne önmagának, hanem a szeretetnek éljen! A Szentírás Istene „Atyaisten”; de nem szabad elfelejtenünk, hogy ennek az Atyának anyai vonásai vannak: „Mint ahogyan egy anya vigasztalja fiát, úgy vigasztallak majd titeket” (Iz 66,13). „Elfelejt-e az anya gyermekét, kit szoptat? Nem szánja-e meg fiát, ki méhének szülötte? De még ha az anya el is felejtene gyermekét, én nem felejtlek el tégedet! – úgymond az Úr” (Iz 49,15). Az Isten, aki „napját felkelti rosszakra és jókra egyaránt, esőt ad igaznak is, hamisnak is” (Mt 6,45), aki „jó a hálátlanokhoz és a gonoszokhoz” (Lk 6,35): az anyaszívű Isten. A Távol-Kelet keresztényei a mi Istenünknek ezt a sokszor nagyon is elfelejtett oldalát élik meg legmélyebben. A Isten maga persze sem nem férfi, sem nem nő, de a férfinak meg a nőnek is minden értéke az Isten végtelen lét- és szeretettitkának tükröződése. Jézus az Atya fogalmával fejezte ki számunkra azt a végtelen titkot, amelyet Istennek hívunk, és jó oka volt rá. De nem szabad elfelejtenünk, hogy a Jézus által hirdetett – és a Jézus alakja által a Fiú képében kinyilvánított – Istennek anyai szíve is van. Ő az az Isten, aki a bűnösöket is szereti, mindent megtesz azért, hogy a bűn által lelkileg halott emberek életre keljenek, és végtelenül örül, ha ráébrednek az őket átölelő örök szeretetre, és sírva az Atya keblére borulnak.

„Az anyaszív ablak: ha benézel rajta, az Istent látod meg benne” – mondta nekem egy tengerész a hajón, amelyen Japánba utaztam. Ezért állított oda Isten egyszülött Fia, Krisztus mellé egy asszonyt, egy anyát az üdvösségrend kellős közepébe. Az Istenfia, Krisztus férfi volt, és ez így volt rendjén. Egy hivatásáért odaáldozott, megalkuvás nélküli férfiéletben mutatta meg az egész világnak és minden kornak, milyen az Isten, és milyen az Isten-képmása ember. De minthogy Jézus férfi volt, vannak az Istennek olyan vonásai, amelyek – bár láthatóak őbenne –

mégsem rajzolódnak ki oly közvetlenül. Ezért állított az Atya Jézus mellé egy teremtményt, egy édesanyát, hogy egész női, anyai mivoltában az Isten anyaszívét tükrözze. Egy édesanyát, aki az isteni kegyelem remekműve; akinek anyasága – mivelhogy ő az Isten Fiának és az, emberfiának” anyja – nem korlátozódik egy pár tagból álló családra, hanem kiterjed mindenkire, mindenkit átölel, mindenkit szívébe zár. Az Isten Mária minden érdemét megelőző kegyelmének áradatával és a kiválasztás malasztjával egy *remekművet* alkotott magának, Fiának és nekünk: egy Édesanyát, akinek szívében az Ő végtelen szeretete tükröződik, az Ő anyaszívű irgalma csillog; egy édesanyát, aki soha el nem hagy, és így megérteti velünk, hogy velünk van az ő Istene, a mi Istenünk. Mária szíve mindent átölelő, éltető ég, ahonnan az Isten napja süt rosszakra és jókra, ahonnan az Isten esője hull igazakra és hamisakra. Mária szíve nagy, hatalmas ablak, amely Jézus miatt, Jézus jóvoltából nyílt meg, és amelyen keresztül az Isten szeme mosolyog ránk.

Mária: tölgyfa

Mária szíve: hatalmas erdei tölgy. Ha egy ilyen óriás tölgy alatt állsz és felnézel a hatalmas törzs mellől a magasba, egy egész világ tárul fel előtted: a nagy erős ágak terebélyesednek, nyújtózkodnak, fel, fel az ég felé. Zsong bennük a szél, zümmögnek a rovarok, csiripelnek a madarak. De ha lenézel a lábad mellé, még inkább megdöbben: ott nyúlnak az óriási gyökerek, mélyen fúródnak bele a talajba, hogy abból szívják az éltető nedveket, ott leljék a támaszt, amely ellenáll minden viharak.

Mária a tökéletesen megváltott ember, és így megváltott létünk mintája. Isten felé irányuló lét; úgy tör fölfelé, mint a tölgy hatalmas ágai. De nemcsak ez. Az ókor nagy hittudósa, Origenész mondta: „Az Isten: gyökér!” Soha nem lennének a fának ágai, ha gyökere nem lenne. „Istentől – Istenhez”: ez a kegyelmi élet lényege. Soha az Istent el nem érzük, ha nem belőle merítjük életünket létünk minden percében, ha nem egyesülünk a Szentlélekkel, kiből belénk árad az isteni életerő. Gyökér az Isten, és a mi kapcsolódásunk vele: a hit. Mária is azért „Boldogasszony”, mert volt hite (Lk 1,45); rendületlen, bízó hite, kezdve az angyali üdvözlés örömteli fényétől a Kálvária borzalmas sötétségéig. Ha Mária hitét, bizalmát elvesztette volna, abban a pillanatban kiapadt volna belőle minden élet, eltűnt volna minden kegyelem. De Mária hitt, rendületlenül.

A héber „hinni” szó ugyanabból a gyökérből származik, mint a „szilárdan állni” szó. A hit gyökereivel az Istenbe kapaszkodó tölgy szilárdan áll; áll és él, amint természete kívánja. Nem kell neki mondani, hogy a nap felé nőjön, nem kell számára törvénykönyv és paragrafus: a gyökérből merített élet természetes erejével teremti meg szépséges formáját, fordul és növekszik a nap felé. Így van ez rendjén: mit is tehetne mást egy fa, mint szívni a nedvet a nagy földből, szívni a levegőt a nagy légből, szívni a meleget a nagy napból, és lenni azzá, amit föld, lég, nap kíván: az élet csodájává. Máriában, a „Magnificat” erős asszonyában tölgyet teremtett magának az Úr. Az ő mintájára, az ő árnyékában nő a mi létünk palántája is az Isten kertjében.

Mária: fülemüle

Mária szíve: dalos fülemüle. Örök a fülemüle melódiája, de mégis mindig új, mindig friss, mindig szép. Nem gondol a fülemüle arra, hogy produkálja magát énekével. Csupán szíve örömet dalolja. Hálás, hogy van, hálás, hogy él. Hálás, hogy süt a nap. Hálás, hogy hallgatja és felelget neki a másik fülemüle.

Ami a madárnak az ének, az az embernek az imádság. Aki nem tud imádkozni, olyan mint a fülemüle, amely elfelejtette énekét. Az ima: hit, hála és bizalom. Mária csupa hála volt, csupa hit és bizalom, ezért tudott teljes szívéből imádkozni, és imádkozik most is „érettünk, bűnösökért”.

Sejtette-e már, amikor Erzsébetet látogatta, hogy mi vár rá és méhének magzatára? Sejtette-e, hogy a „gőgösök, hatalmasok és gazdagok” nem hagyják majd magukat csak úgy letaszíttatni trónjukról? Sejtette-e hogy szeretett fia elvérzik majd ebben a csatában, és hogy az ő szívét is a fájdalom töre járja át? Sejtette talán, de mégis ezt vallja: „Mostantól fogva boldognak mond engem minden nemzedék!” (Lk 1,48) Milyen csodálatos jóslat és hogy beteljesedett! Őt világréssz minden népe, ezer nyelven, „Boldogságos Szűzanyának” hívja Máriát.

A múlt század hatvanas éveiben zúdult a japán keresztényekre az utolsó nagy üldözési hullám. Amikor a három évszázadon keresztül hitüket titokban megőrző keresztény parasztk Francia hithirdetőkkel találkoztak, kiderült hívő voltuk, és azonnal lesújtott rájuk a császár keze. Ezerszámra hurcolták el őket falvaikból, csoportokra szétszórva börtönbe vetették őket, és minden eszközzel igyekeztek rábírní, hogy tagadják meg hitüket. 153 keresztény került ily módon a kis Cuvanó városba, amely most virágzó zarándokhely. Néhányan gyengeségükben megtagadták Krisztust, harminchatan meghaltak hitükért, a többiek pedig 23 év múlva az európai keresztények erélyes tiltakozására végre szabadon engedték. Az első, aki Cuvanóban életét adta Krisztusért, egy Jaszutaró nevű parasztleány volt: harminc egynéhány éves. Jéghideg télben minden ruhájától megfosztva egy kis faketrebe zárták, ahol csak gubbasztva fért el és moccanni sem tudott, s magára hagyták a téli erdőben. Egy éjszaka két keresztény rabnak sikerült kijátszani az örök éberségét és odalopakodni ketrece mellé, hogy néhány bátorító és vigasztaló szót váltsanak vele. A kékre fagyott leány ott vacogott ketrecében, de mikor kérdezték: bírja-e még, rájuk nézett nagy, megbékélt szemekkel, és így szólt: „Ne nyugtalankodjatok. Jól vagyok én. Minden éjjel itt áll a ketrecem mellett valaki, egy úrnő. Itt van mindig, egészen reggelig, és beszél hozzám, olyan szépeket, olyan szépeket...” Mikor két nap múlva megint sikerült a két kereszténynek odalopózkodni, a ketrecet már befedte a hó, és csendes volt minden: Jaszutaró áldozata beteljesedett. Ki volt ez a titokzatos éjjeli látogató? A cuvanói vértanúk meg voltak győződve róla, hogy Mária. És ez erőt adott nekik, hogy imádkozzanak és kitartsanak a hitben és a bizalomban mindvégig.

Borzasztó ez a világ, ahol az emberek egymást ölik, egymást kínozzák, és az Isten hallgat. Hallgat, mint mikor Jézus kiáltott hozzá haláltusájában a Golgotán. Hinni mégis szeretetében, és énekelni a hála dalát, hirdelve, hogy az Isten „jó és irgalma örökkévaló”: ez a hitből és imádságból fakadó élet, Mária élete és a mi életünk.

Mária: liliom

Mária szíve: hófehér liliom. „Aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet” – mondja egy régi közmondás. Nagy életmester minden kis virág! Sík Sándor mondta ki legjobban titkukat a búzavirágról szóló versében: a virág lényege „létvallás”: nem ágálni, nem erőlködni, nem türelmetlenkedni, nem vetélkedni, hanem egyszerűen lenni, csupán lenni, és rámosolyogni mindenkire, aki mellettünk elhalad, akivel összehoz a sors. Lenni, mosolyogni, mint a hóvirág, a hajnalka, a búzavirág, a nefelejcs.

Mária léte: virág-lét: lenni az Isten kegyelmének életáramlásában, és alakot adni annak. A virág, amelynek ruhája szebb, mint „Salamoné dicsősége teljében” (Mt 6,29) (de jó, hogy Jézusnak ilyen ízlése volt!), megmutatja, mire képes a világot éltető energia; Mária szíve megmutatja, mire képes az Isten energiája.

De Mária nem akármilyen virág, hanem liliom. A liliom pedig a szeplőtelen szüzesség virága. A szűznek

„arra van gondja, hogyan járjon az Úr kedvében” (1Kor 7,32). Nem tölti be szívét maradéktalanul semmi véges öröm, élvezet, véges tárgy vagy személy iránti vonzalom. Van benne valami „üresség”, amely ébren tartja azt a tudatot, hogy csak a Végtelen tölti be az emberszívet, hogy vándorúton vagyunk, és elbáméskodni nem szabad. A házaselet a szeretet iskolája, de ha nem vigyázunk, a másokat kizáró önzés mesterpéldájává fajul. Mennyi rossznak

volt az oka a családi gög, vetélkedés, haszonlesés! Az egyéni önzésnél a családi önzés még veszedelmesebb, mert az erény álarcát ölti. A szűz szívét közvetlenül az Istennek szenteli. De a szűzi életnek is megvan a maga veszélye: ha nem vigyázunk, a tisztaság harmata az emberek iránti hideg közömbösség jégcsapjává merevedik. Az anyaság meleg szeretete, a szüzesség Istenhez kapcsolódó és ezért mindenki számára nyitott lelki szabadsága: ha ez a kettő egy emberben eggyé válnék, ez lenne a legnagyobb ideál. És Mária éppen ez: szűz és anya. Egészen Fiáé, egészen Istené, és egészen a mienk. Az Isten kertjében velünk együtt nyíló tiszta lilium.

Mária: zafír

Mária szíve: káprázatos zafír. A legrégebb időktől napjainkig megbabonázza a drágakő az emberek szívét. Milyen árakat fizetnek ma is az emberek egy-egy különösen szép ékszerért! Kemény a drágakő, el nem kopik, meg nem rozsdásodik; formája tökéletes, és mintha a nap minden sugara összesűrűsödne benne, s titokzatos, áttetsző mélyéből szikráznék még szebben. A színtelen napsugár a zafírban bódító kéket ont.

Mária az isteni lét-, szeretet-, kegyelemsugarakat magába gyűjtő és azokat szeplőtlen szűzi, anyai létébe formáló drágakő. Eltűntek, elporladtak a híres gazdag asszonyok, Mária kortársai, elmúltak, mint a tavalyi hó, de Mária él és sugárzik. „A szeretet és a műve megmarad” (II. vatikáni zsinat, GS, 39). Mária emberi nemünk dísze, büszkesége, eszménye: ő, a szeretet mindenhatóságának bizonyága.

De a zafír nemcsak magában fénylik, hidegen. Arra vágyódik, hogy a mi „Krisztus-ruhánkat” díszítse, a mi mellünkön ragyogjon. A feltámadott ember szeretetét, működését, jelenlétét már nem korlátozza a tér és az idő. A feltámadott Krisztus ezért vándorlásunk útítársa, és vele együtt, az Ő jóvoltából, az Ő kegyelméből velünk van utunkon Mária is.

Régen történt, hogy Franciaországban meglátogattam a *Chartres-i székesegyházat*. A középkori gótikus építészet remekműve ez; gyönyörűek főképp az eredeti színes üvegablakok. Ahogy a nap keletről nyugatnak járja útját, mintha életre kelne a templom: hol ez, hol az az ablak gyullad ki, és szórja piros, kék, zöld fénycsóváit a templom terébe. Egész nap jártam a templomot, nem tudtam betelni vele. Lassan eljárt az idő, beesteledett. Búcsúzásul még egyszer körül kezdtem járni a templom hajóját. Már borongás töltötte be a nagy teret, a magas pillérek feje elveszett a homályban. A keleti bejárat fölötti hatalmas „rozetta” üvegablakból is már kihalt a fény. Lassan jártam pillértől pillérig. Már a főoltár közelébe, a templom nyugati részéhez értem, amikor hirtelen megtorpant a lábam. Felettem magaslott egy nagy üvegablak Mária képével: a Szűzanya, ölében a kis Jézussal, egy trónuson ül, fejét kissé oldalt hajtja, és végtelenül szelíd pillantással néz le énfelém. Ezen az ablakon is már sötét volt minden, alig lehetett kivenni a trónus és Mária ruhájának formáit, de csodálatosképpen Mária arca, csak ez az arc, fénylett a lemenő nap utolsó sugaraiban.

A nagy sötétségben egyetlen fény: a Boldogasszony tekintete. Hát nem ez-e életünk útjának képe? Járunk, sokszor bizony sötétben; de minden utunkon mennyei Édesanyánk szeme kísér. Jézus édesanyjáé, mindnyájunk édesanyjáé. Azért, hogy higgyük, rendületlenül – mint ahogy ő hitte –, hogy „az Isten: szeretet.”

Egyházszeretet

„Krisztus szerette az Egyházat, és feláldozta magát érte, hogy a keresztségben szavával megtisztítva megszentelje. Ragyogóvá akarta tenni az Egyházat, amelyen sem szeplő, sem ránc, sem egyéb efféle nincsen, hanem szent és szeplőtelen” (Ef 5,25-27). Megdöbbenőek ezek a szavak. Megdöbbenőek, mert még mi keresztények is úgy érezzük, hogy nem egyeznek meg tapasztalatunkkal, érzéseinkkel. Krisztus szerette az Egyházat; most is szereti. És mi szeretjük-e az Egyházat? Ha igaz, hogy a keresztény ember legfőbb kötelessége „ugyanazt a lelkiületet ápolni, amely Jézus Krisztusban volt” (Fil 2,5), akkor világos, hogy az Egyházat szerető Jézussal együtt nekünk is szeretnünk kellene azt. De ez bizony nem könnyű feladat. Ha az Egyház valóban „ragyogó, szeplőtelen, szent és ráncatlan” lenne, akkor nem volna nehézség. De ki merné állítani, hogy ezek a jelzők ráillenek a földi Egyházra? Ha az egyháztörténelem lapjait forgatjuk, szinte minden oldalon ott feketéllenek méltatlan, pénzsóvár, hatalomra vágyó püspökök, romlott papok, erkölcstelen, hadviselő, erőszakos pápák, egyházzsakadások, eretnokségek, vallásháborúk, inkvizíciós törvényszékek, kínzások, boszorkányégetések, zsidóüldözések, erőszakos hittérítés, a hatalmasok és gazdagok pártolása, a szegények elhanyagolása és kizsákmányolása. Ha csak a múlt hibáiról lenne szó, még könnyebben túltehetnénk magunkat rajtuk. De ki merné állítani, hogy a jelen Egyházát nem rútták el „szeplők és ráncok”? Jézus ragyogóan tiszta, fenségesen isteni és mélyen emberi alakját szeretni nem nehéz. A „Szép Szűz Mária” is könnyen meghódítja az emberek szívét. A Jézus által élénk tárt jószágos mennyei Atya alakja is hálás szeretetet ébreszt szívünkben. De az Egyház? Ez a rengeteg emberi gyarlósággal, bűnnel, hibával, mulasztással megrakott *Egyház*? Lehet-e ezt az Egyházat igazán szeretni?

És mégis: Jézus szerette és szereti ezt az Egyházat. Annyira szereti, hogy feláldozta az életét érte. Nem azért, mert már szép ez az Egyház és méltó szeretetére. Hanem azért, mert Jézus jó. Jó, mint ahogyan jó az ő mennyei Atyja, „ki felkelti napját jókra és gonoszokra is, esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is” (Mt 6,45) és „jó a hálátlanokhoz és gonoszokhoz” (Lk 6,35). Ha Jézus tudta szeretni Egyházát és megadta nekünk ugyanazt a Szentlelket, aki az Ő szeretetének volt forrása, akkor nekünk sem lehetetlen szeretni az Egyházat. Nemcsak, hogy nem lehetetlen, hanem szükséges. Mert igazán csak úgy él bennünk az isteni szeretet, ha szeretni tudjuk az Egyházat is. Láthatatlan Istent, a szentírás lapjaira írt Jézust, Máriát, elvont fogalomként elgondolt emberiséget „szeretni” könnyű. De ez még nem valóságos szeretet, hanem csak képzelődés. A szeretet konkrét, fogható. A szeretet ott létezik, ahol testi valóságukban létező konkrét emberekkel élünk együtt, egymás terhét hordozzuk, egymás lábát mossuk. Itt lesz az Istenszeretet is valóság. Mert „ha az Isten így szeretett minket, nekünk is szeretnünk kell egymást” (1Jn 4,11), „se szóval, se nyelvvel, hanem tettel és igazsággal” (1Jn 3,18). Lássuk tehát, hogy miként is születhetik meg bennünk ez a Jézus-akarta, igazi egyházszeretet.

Aberkiosz sírfelirata

1883-ban fedezett fel egy kutató a mai Törökország területén, Frígia tartományban egy Kr.u. 180 körül készült sírkövet. A feliratot egy Aberkiosz nevű keresztény készítette még halála előtt. Szándékosan burkolt, szimbolikus kifejezésekkel írja le életútját. Magyar fordításban a felirat így hangzik:

*Én, egy választott ország polgára,
Még életemben készítettem ezt (a sírkövet),
Hogy itt legyen nyugvóhelye testemnek.*

*Nevem: Aberkiosz.
 Egy tiszta pásztornak vagyok tanítványa.
 Ez a pásztor a hegyeken és mezőkön legelteti juhnyájait.
 Szemei nagyok, mindent látnak.
 Ő tanította nekem (az élet) megbízható igéit.
 Ő küldött Rómába, hogy lássam a királyi országot
 És az arany paláttal, arany cipellőkkel ékes királynőt.
 Ott láttam a ragyogó pecséttel ékesített népet.
 Meglátogattam Szíria vidékét és minden városát;
 Niszibiszbe is ellátogattam, az Eufrátesz túlsópartján.
 Mindenütt beszédpartisokra találtam.
 Pál volt... (itt néhány szó hiányzik).
 Mindenütt a hit volt vezérem;
 Mindenütt eledelt adott nekem a hit.
 És egy óriási, tiszta halat,
 Melyet a tiszta szűz fogott a forrásban,
 És barátainak adott örökre eledelül.
 Nemes bora van e szűznek;
 Vizzel kevert bort és kenyeret osztogat.
 Én, Aberkiosz itt álltam
 és a szöveget diktálva (kőbe) vésettem
 Hetvenkét esztendőskoromban.
 Aki megérti ezt a szöveget
 És egy gondolon van velem,
 Imádkozzék Aberkioszért.*

Több mint ezernyolcszáz év távlatából cseng felénk és visszhangzik szívünkben az öreg Aberkiosz vallomása. Igen, mint ő, mi is egy mindent látó, tiszta „Pásztornak” vagyunk a tanítványai. Mint ő, mi is ettől az egy Pásztortól tanultuk az örök élet megbízható igéit. Mint ő, mi is megtapasztaljuk, hogy ez a Pásztor minden hegyen és minden mezőn, világszerte legelteti nyáját. Ettől a Pásztortól vezetve látogathatjuk meg nemcsak Rómát, Szíriát és a mezopotámiai Niszibiszt, hanem az öt világrész minden országát, és ott találjuk az „arany paláttal ékes királynőt”, a „tiszta szűzet”, vagyis az Egyházat, és a „ragyogó pecséttel”, vagyis a keresztséggel ékesített hívő népet. Az egy, közös hit kötelékében egyesülve, ettől az Egyháztól kapjuk, kenyér és bor formájában, az „óriási, tiszta Halat”, vagyis Jézus Krisztust. (Köztudomású dolog, hogy a görög iktüsz [hal] szót, mint „Ieszusz Khrisztosz Theú Üiosz Szótér” [Jézus Krisztus, Isten Fia, Üdvözítő] kezdőbetűiből alkotott szót, az ókor keresztényei Krisztus jelvényének tartották.) Ennek a királynőnek országában mindenütt egy a hit, és ezért mindenütt beszédpartisokra találunk, olyan emberekre, akik „egy gondolon vannak”, nemcsak a 2. századi Aberkiosszal, hanem Péterrel, Pállal, valamennyi szenttel és apostollal, és magával „hitünk szerzőjével és bevégzőjével, Jézus Krisztussal” (Zsid 12,2).

Úti tapasztalatok

E sorok írója akkor tapasztalta meg ezeket a dolgokat először személyesen, amikor 1956-ban hajón elhagyta a kis Európát, hogy útnak induljon a nagy Ázsiába. Akkoriban még csak nagypénzű emberek utaztak repülőgépen, és mi bizony szegények voltunk. Magamfajta, Krisztus követségében járó emberek (bennszülött püspökök és papok, európai hithirdetők, apácák, missziós orvosok stb.) több mint harmincan utaztunk együtt az olasz gőzösön, és szeltük vele az Indiai- és a Csendes-óceán habjait. Így akármelyik kikötőben álltunk is meg, mindig volt

ott valamelyikünknek barátja, ismerőse. Az egyiptomi Port-Szaídban az első ember, akit afrikai földön egy katolikus templomot meglátogatva olaszul megszólítottam, nem volt más, mint egy magyar ferences testvér. Ádenben szintén a ferencesek láttak vendégül, és ajándékoztak meg oltárgyertyákkal, mert a hajón fogytán volt a készletünk. A pakisztáni Karachiban a székesegyház melletti szerzetesházban fogadtak az ottani szegényeknek szolgáló apácák. Az indiai Bombayban én voltam otthon, mert jezsuitákhoz térhettem be. Felejthetetlen élmény maradt a hajnali mise az egyetemi templomban: hétköznap volt, de mégis tele volt a templom fehérruhás, barna arcú, tiszta szemű indiai fiatalokkal, akik áhítatosan imádkoztak, és valamennyien szentáldozáshoz járultak. A Sri Lanka-i Colombóban iskolatestvérek vettek gondjaikba, és vezettek körül a városban, megmutatván a pálmafákkal körülvett, nyitott csarnoknak tűnő nagy Szent Antal templomot, ahol sohasem fogy ki az ájtatoskodók serege. Hongkongban a következő hajóra várva egy hetet töltöttem az ottani papnevelőben, ahol először láttam nemcsak bambuszerdőt és evőpálcikákat, hanem harmóniumokat nyekereggető, vidáman futballozó, buzgón imádkozó kínai kispapokat is, meg egy keresztelési szertartást az egyik nagy plébániatemplomban, ahol egyszerre több mint száz felnőtt kínai lett a keresztség által tagja az Egyháznak. Így végre elértem utam célját, a legtávolabbi keleten fekvő Japánt, ahol megint a „tisza Szűz” várt rám, osztogatván kenyér színében Jézust a velem „egy gondolon levő” „beszédtársak” gyülekezetében.

Japán tapasztalatok

Az azóta eltelt 37 esztendő alatt sokfelé küldött a „tisza Pásztor”. Bejártam egész Japánt, az északi Hokkaidótól le egészen a messze déli Okinaváig. Sohasem turistáskodni mentem, hanem mindig hívtak szentbeszédre, kurzusokra, lelki gyakorlatokra, mert hallani kívánták Jézus evangéliumát, „az élet megbízható ígét”. Mindenütt ugyanazt tapasztaltam, akár plébániai hívek, akár kármelita apácák, akár egyetemista diákok, akár szerzetespapok, akár középiskolás diákok vagy diáklányok voltak a hallgatók: ragyog az emberek szeme, amikor az igazi Pásztor küldetésében hittel mondom nekik az Egyház hite által megőrzött krisztusi evangéliumot. Amikor hallgatóim nem keresztények, akkor sem éreztem magamat távol tőlük, hiszen őket is szereti és megváltotta Jézus. De amikor keresztények között voltam, akkor éreztem igazán magam otthon. Egy húron pendült a lelkünk, bár a földteke két ellentétes pontján születtünk.

Senki sem fejezte ki jobban ezt a csodálatos tény, mint az a nagaszaki szegény öregasszony, aki 15 társával együtt 1865. március 17-én belopódzkodott a 300 éves üldözés után először megnyílt katolikus templomba, és az ott lévő francia misszionáriusnak, Petitjean atyának, kezét szívére téve odasúgta: „Mindnyájunk szíve olyan, mint a tiéd!” 300 éven keresztül üldözték Japánban a legkegyetlenebb módon a kereszténységet; rengeteg volt a vértanú és a kereszténységgel gyanúsított minden embert a fészület megtaposására kényszerítettek. Így mindenki azt gondolta, hogy magva sem maradt Japánban a 16-17. századi virágzó kereszténységnek. De nem így volt. Körülbelül harmincezer szegény ember titokban megőrizte és továbbadta a keresztény hitet, titokban megkeresztelték gyermekeiket. Így élt tovább az Egyház Japánban püspökök és papok nélkül 300 éven keresztül. És amikor ismét megjelent egy katolikus pap az országban, bár még tilos volt kereszténynek lenni (a templomot csak külföldiek számára engedélyezték), mégis azonnal felkeresték, hogy megvallhassák: „A szívünk olyan, mint a tiéd.” A dolognak persze híre ment, és egy újabb üldözési hullám lett a következménye. Több éven keresztül börtönbe zárták, éhezették, ütötték, verték, kínozták a keresztényeket, hogy hagyják el hitüket; de végül is nem a hívők, hanem az üldözők fáradtak ki és mára a 30.000-ból már 450.000 katolikus lett Japánban.

„Szívünk olyan, mint a tiéd”: ezt tapasztaltam meg a tokiói papnevelőben is, ahol sok éven keresztül laktam együtt Japán minden vidékéről jövő papnövendékekkel. Volt köztük 18 éves kislegény és doktorátust végzett meglelt férfi, volt akik az anyatejjel szívták magukba a hitet:

szüleik vagy nagyszüleik, vagy pedig (Nagaszaki-vidékiek esetében) őseik voltak a megtérők, és olyanok, akik saját maguk találták rá felnőtt korukban Krisztusra, és tették reá életüket; volt köztük mindenféle tehetség, mindenféle temperamentum. De „ugyanolyan volt a szívünk”, és nap mint nap együtt vettük magunkhoz az Úr Jézus szent testét és véréát. Nem azt akarom mondani persze, hogy a katolikus keresztények között nincsenek viták, nincsenek ellentétek. De ezek nem fajulnak gyógyíthatatlan szakadássá, mert van egy közös forrás, amelyből mindnyájan iszunk és élünk: Jézus, aki szereti az Egyházat, szeret minket. Mert mi vagyunk az ő Egyháza. Nem épület az Egyház, nem is szervezet csupán, nemcsak püspökök, papok, szerzetesek gyülekezete: az Egyház mi vagyunk, gyarló, de hívő keresztények, akik körülveszik Krisztus asztalát. A misén lesz az Egyház mindig újra Egyházzá, görögül-latinul „Ecclesia”-vá, vagyis az Isten szava által összehívott (ek-kaleo) emberek gyülekezetévé, akik egy hittel, egy reménnyel, egy szeretettel eszik az Isteni Ige, Jézus Krisztus testét és isszák értünk hullatott szent véréát, hogy Jézus bennünk éljen és mi őbenne, és hogy az az élet, mely az Atyából a Fiúba árad, tovább áradjon mibélénk, és mibennünk is örök életté váljék (Jn 6,56-58).

Ázsiai tapasztalatok

Persze az ilyen tapasztalatok nemcsak Japánra szorítkoznak. Sokszor jártam apostoli munkában más országokban is. Több ízben voltam Koreában. Dél-Korea ma az Egyház fáján a legrohamosabban növvő ág. A puszani székesegyházban tartott előadás-sorozatomban 1200 hívő sereglett össze. Tolmács segítségével beszéltem nekik az Egyházzal. Szemük állása, arcbrörük színe más, mint a fehér emberé, de „szívük olyan, mint az enyém”. Az előadás utáni tapsvihar nem nekem szólt, hanem Jézus evangéliumának, hiszen csak azt mondtam nekik. Sok japánul írt könyvemet lefordították koreaira, és sokan olvassák. Mennyi „ismeretlen ismerősöm” van a világon! És mindez azért, mert van Jézus, van Egyház.

Négyszeres, egy-egy hónapos tanárkodásom egy *vietnami* egyetemi papneveldeben most már régi emlék, de felejthetetlen marad. Franciául magyaráztam nekik az egyháztant, kegyelemtant, és más hittudományi tantárgyakat, de a nemzetiségi és nyelvi különbség nem volt akadály. A környezet szokatlan volt: eukaliptuszfák rezgették a kertben függőlegesen álló leveleiket, bizarr formájú, színpompás orchideák virágoztak, éjszaka bódító illatot árasztó bokor mellett mentem el minden reggel a kápolnába az éj sötétségéből pillanatok alatt nappallá változó trópusi hajnalban, de ott már várt a 120 kispap, zengett a lány vietnámi szentének ajkukon, és együtt járultunk az Úr asztalához. Sokszor gondolok most is rájuk, és kérem a „tisza Pásztort”, hogy viselje gondjukat.

Még folytathatnám sokáig, saját élményeim vagy barátaim élményei alapján, az ázsiai Egyházzal való beszámolót. Az evangélium szociális követelményeit újra felfedező *Fülöp-szigeteki* szegények Egyháza; a régi kínai bölcsességet felértékelő és a kereszténységgel egybeolvasztani törekvő *taiwani* Egyház; a sok megpróbáltatáson keresztül hitét csodálatosan megőrző *kínai* Egyház; a fiatalságtól duzzadó és rohamosan fejlődő *indonéziai* Egyház: mennyi élet, mennyi probléma, mennyi vitalitás! Nem csoda, hogy a római püspöki szinódusokon az ázsiai és afrikai püspökök felszólalásai teszik a legnagyobb benyomást. Ők nem a múltat sírják vissza; nem csupán Egyházon belüli kis problémákkal vesződnek. Ők tudják, hogy mint Krisztus Egyháza milyen küldetésben járunk az egész világ, az egész emberiség javára. Az Egyház, ahogy ők látják, nem befelé forduló zárt közösség, hanem az egész emberiség szegényeit szolgáló, békéjét előmozdító, testvériségét építő világméretű élcsoprt.

Az egész világon

Szeretem Ázsia fiatal egyházait. De szeretem az öreg európai egyházakat is. Mint magyar ember elég sok nyelvet beszélek, úgyhogy módomban volt közvetlenül érintkezni sok nemzet

egyházának fiaival. Németországban németül, Olaszországban olaszul, Franciaországban franciául miséztem, prédikáltam, és mindenütt megtapasztaltam: „ugyanolyan a szívünk”. Mindegyik nemzet persze a maga módján dicséri Istent és éli hitéletét. Mások a tisztaságtól ragyogó, remekül szervezett német plébániák miséi szépen betanult egységes szenténekekkel; mások a misék az olasz plébániákon, ahol minden kapásból megy, és az új szenténekek némelyike olyan, hogy táncra lehet perdülni rájuk. De mindenütt ugyanazt a „tisztá halat” nyújthattam a hívőknek, akik mind tudták, hogy „drága kincs a hit, mely tűrni és remélni megtanít” (Arany), és hogy „szeretni tisztán: megistenülés” (Reményik).

Mert az ezek országának vagyunk állampolgárai, minden földi országban idegenként élünk; de mert az egyetemes Egyháznak vagyunk tagjai, minden ország hazánk. Miéink az apostolok és a vértanúk, miéink a hitvallók és szüzek, miéink Szent Ágoston és Szent Tamás, miéink Asszisi Szent Ferenc és Lizíói Szent Teréz, miéink egy kétezeréves múlt, egy az egész földet átfogó jelen és egy örök jövő, miéink a világ, az élet, a halál; miéink minden, mi pedig Krisztusé vagyunk, Krisztus pedig az Istené (vö. 1Kor 3,22-23).

Szeplők és ráncok

De az a sok hiba, bűn, szeplő és ránc az Egyházban? Azokat a világeért sem szabad letagadni vagy szépítgetni. Az Egyház bűnösök Egyháza. De az Egyházba maga Krisztus épített be olyan elemeket, melyek javulásra, gyógyulásra, megújulásra vezetnek. Ott a két nagy tükör: az evangéliumi Jézus és a jövődő örök élet testvéri közössége. A történelem útját járó Egyház ebben a két tükörben szemléli magát, és innen nyer állandó ösztönzést a megtérésre, tisztulásra, tökéletesedésre. Hányszor lopakodott be az Egyházba a romlás, még a legmagasabb helyeken is; de csodálatosképpen valahogy mindig fakadt egy új éltető forrás: jött a megújulás, megtisztulás. *Minden emberi csoportnál, mozgalomnál, szervezetnél befurakodik a gonosz.* A csupán emberi művek esetében az ilyen betegségből szinte soha sincs gyógyulás. A rossz rosszat szül, a mozgalom széttűlik, a csoport feloszlik, a szervezet vagy kényszerzubbonyvá válik, vagy összeroppan az elégedetlenség nyomása alatt. Előregsznek a mozgalmak, szervezetek. Előregsznek, és vagy erőszakos halállal vagy végelgyengülésben elhalnak. Az Egyház is néha mintha előregedett volna. De az Egyházban ott rejtőzködik a mindig fiatal Szentlélek. Ahogy már Szent Iréneusz mondta: *„A Szentlélek megfiatalítja edényét, az Egyházat”.*

Az egyházszeretetet nem jelenti a hibák elhallgatását, a kritika kizárását. Szent János szívből szerette az Egyházat, de jaj, milyen szigorúan bírálta leveleiben Ázsia hét egyházát (Jel 2,1-22)! Kritizálni lehet és kell, de szeretetből. Manapság sokszor az Egyház iránti kritika nem szeretetből, hanem gögből fakad. A gögös ember nem tudja szeretni az Egyházat, mert senkit sem tud szeretni igazán. Tele van önmagával, és csak a hasonszőrűeket kedveli. Mindent pellengérré állít, de eszébe sem jut, hogy az ő keresztény életében is volna kifogásolni való. Álmában sem gondol arra, hogy ha ő állna felelős és nehéz posztokon, talán ugyanolyan önzően vagy gyáván viselkednék mint azok, akiket most olyan nagy hangon bírál. Ha valaki mintegy elválasztja magát az Egyháztól és kívülről szemlélve kritizálja, akkor ez a kritika nem lesz gyümölcsöző. Mert az ilyen ember elfelejti, *hogy mi vagyunk az Egyház és nekünk a kötelességünk, hogy imánkkal, munkánkkal, életünkkel, szavunkkal segítsük abban, hogy az Egyház krisztusibbá váljék.* Megmondotta már Szent Iréneusz: „Vannak, akik úgy akarják megreformálni az Egyházat, hogy elszakadnak tőle. De bármi jót is hoz ez a reform, nagyobb a kár, amit a szakadással okoznak.”

Az Egyház szüntelen megreformálásának munkája nem reménytelen, sőt biztos sikerrel számolhat. Igaz, nem ebben a világban, hanem Atyánk országában. Az a „szent és szeplőtelen” Egyház, amelyről az efezusi levél beszél, nem evilági, hanem eszkatológikus valóság, amelyet a földi Egyház megközelíthet ugyan, de soha el nem érhet. De bármennyire távol állunk is még

ettől az ideáltól, Krisztus szereti jegyesét, az Egyházat. Ez a krisztusi megbocsátó szeretet a jövő záloga, mert az ő szereteténél nagyobb erő nincsen.

Hálásak népe

Az Egyház Krisztus teste, Krisztus nyája, az Isten temploma, az Isten szőleje és búzaföldje; az Egyház Isten népe, a mennyei Atya családja, Krisztus jegyese. Az Egyház az Úr vacsoráján résztvevő közösség, az örök élet isteni igéi által egybehívott gyülekezet, a Szentlélek által vezetett sereg. Az Egyház az emberi nem szolgálója, a szegények pártfogója, az igazságosság hirdetője, a szeretet gyakorlója. Az Egyház a hívők serege, a reménykedők gyülekezete, a szeretetre törekvők dandárja, az imádkozók kórusa.

De mindenekfelett az Egyház a hálásak népe. „Méltó és igazságos, illó és üdvösséges, hogy neked mindig és mindenütt *hálát adjunk*, szentséges Atyánk!” A mise liturgiájának e szavai 2.000 éve zengenek nap mint nap az Egyházban az egész földtekén. Nem szűntek meg ezek a szavak a római egyházüldözés viharában, a középkori pestisjárványok borzalmában, a 100 éves és 30 éves háború szörnyűségeiben, a forradalmak és terrorok zűrzavarában, két világháború vérforgatagában sem. „Mindig és mindenütt hálát adni!” Az igazságot hívő ember hálás ember. A reményből élő ember hálás ember. A szeretetet ismerő és élő ember hálás ember. *Az embert emberré a hála teszi.* A hálátlanság és állandó követelődzés pedig elégedetlen ördöggé.

Az Egyházat a régi szentatyák a holdhoz hasonlították. A Hold maga nem fényforrás; a Naptól kapja fényét, és általa világít olyan szépen és titokzatosan az éjszaka csillagos egén. Ha tudna a hold érezni, milyen hálás volna a napnak, hogy az ő jóvoltából ilyen szépen ragyog és világít! Az Egyház napja: Krisztus. Tőle kapja a Szentlélek fénysugarát. Az Egyház ezt tudja, és ezért hálás. Mi vagyunk az Egyház, és ezért *mi* vagyunk hálásak. Hogy van Isten, van Krisztus, van Egyház, van bűnbocsánat, van Oltáriszentség, van szeretet, van élet. Most és mindörökké.

Krisztus egyháza Ázsiában

„Krisztus szeretete sűrget minket, hiszen arra a meggyőződésre jutottunk, hogy *egy* mindenkiért meghalt” (2Kor 5,14). Ez az „*egy*” nem más, mint Isten egyszülött Fia. Ő halt meg minden emberért, hogy így kinyilvánítsa nekünk az Atyaisten végtelen szeretetét, kinek minden ember drága kincs, hiszen Ő teremti őket szüntelenül „saját képére és hasonlatosságára” (Ter 1,26). Isten teremtő szeretete soha el nem múlik, soha véget nem ér. Fia, az emberré lett örök Ige által *hív* és a minden ember szívében működő Szentlélek által *vonz* mindenkit láthatatlanul, hogy higgyen az Isten szeretetében, szeressen határtalanul, ahogy az Isten szeret, és bízva remélje: a szeretet által átítatott élet örök életté válik az Atya országában.

Ez a keresztények hite, ez a mi hitünk. És ezért, arra a „meggyőződésre jutottunk”, mint Szent Pál, hogy ennek a *hitnek az örömét kell sugározni az egész földkerekségen*. Így gyűljön egybe minden nép és nemzet az Atyaisten családjaként – az Úr Jézus asztala köré. Az Isteni Bárány táplál ott bennünket szent testével és vérével, és küld, hogy hálás szívvel vigyük szeretetét mindenkihez, legyünk az élet barátjai, a világosság fiai, a béke munkásai.

Ha ezzel a hittel és meggyőzéssel, keresztény szemmel nézzük ma Ázsia végtelen térségeit, elszorul a szívünk. Ezen az óriási földrészen, mely az Ural hegységtől a Fülöp-szigetekig terjed, él az összemérség kb. fele, de alig 2,5% az Úr Jézus asztala köré már összegyűlt keresztények száma. Még ha hozzávesszük a protestáns és keleti egyházakhoz tartozó keresztényeket is, számuk akkor sem haladja meg az összlakosság 4,5%-át.

Miért van ez így? Hisz a kereszténység bölcsője egy ázsiai országban, Palesztinában ringott! Amint a nagy ázsiai vallások: hinduizmus, buddhizmus, taoizmus, iszlám stb. története mutatja, az ázsiai ember lelke korántsem érzéketlen a vallási értékek iránt. Akkor miért nem ütött még Ázsia népei számára a „kegyelem órája”? Miért nem ragadja meg őket tömegestől a Szentlélek szele, hogy ahhoz a Krisztushoz vigye, kinek Ő az örök lehelete?

Erre a kérdésre Jézus mindig csak azt feleli, amit már az apostoloknak mondott, amikor arról tudakozódtak nála, hogy mikor állítja helyre Izrael országát: „Nem tartozik rátok, hogy ismerjétek az időpontokat, melyeket az Atya szabott meg saját tetszése szerint. Ti csak menjetek és legyetek tanúim egészen a föld végső határáig” (vö. ApCsel 1,68).

Hiszem, hogy vannak ilyen „időpontok” és hogy eljön a kegyelem órája. Hiszem, nemcsak azért mert Jézus mondta, hanem azért is, mert Ázsia kereszténységének történelmében többször felragyogtak már az ilyen kegyelmi órák, mint számos hajnalcsillag, melyek mind a nap dicsőséges felkeltét jósolják. Csakhogy ezek a kegyelmi órák nem mérhetők e világ bölcsessége szerint, hanem csak a krisztusi kereszt balgaságának és gyengeségének mércéjével. Ha azonban ezzel a mércével mérjük, akkor a Krisztus keresztjében részesedő csöppnyi ázsiai kereszténység talán túlszámolja valamennyi többi földrész keresztény egyházát.

Tavaszi virágzás – hirtelen fagy; terméstől roskadozó cseresznyefa – borzalmas jégverés. Ez az ázsiai kereszténység életének képe. Amint lapozgatjuk az ázsiai egyháztörténelem könyvét, sokszor sírni szeretnénk mint a gazda, aki komor szemmel nézi a késői fagytól tönkretett vetést; mint a gazdasszony, aki kezeit tördelve siránkozik a jégtől elvert gyümölcsöskertje láttán. De ez a sírás hálaadás himnuszává változik, amikor megjelenik szemünk előtt az a csodálatos tény, hogy *az Isten ereje épp a gyöngeségben diadalmaskodik*. A vértanúk meghaltak. De vérük vetés, melyből új élet sarjad. Lássuk az ázsiai országok történelmében ezt a furcsa isteni logikát, az Istennek bölcsességét, aki görbe sorokon is tud egyenesen írni.

Korea

Kezdjük a legfeltűnőbb történettel, Korea kereszténységének történetével. Ennek az ősrégi kultúrával dicsekvő Kelet-ázsiai félszigetnek lakói hosszú történelmük alatt rengeteg szenvedésen mentek keresztül. Hosszú belső viszályok; a 16. századi japán uralkodó, Tojotomi Hidejosi nagyzási hóbortjából keletkezett borzalmas, vérengző, a fél országot elpusztító japándulás; a szomszédos kínai birodalom túlerejétől való félelem. A sok fájó tapasztalat miatt a 17-18. századi koreai uralkodók teljesen elzárták országukat a külvilágtól. Csak a szomszédos Kínával tartották fenn a kényszerű kapcsolatot és küldték követeiket megszabott időben a beidzsingi (pekingi) császári udvarba.

Itt történt 1783-ban, hogy a követség egyik tagja, Ji Szung Hun megismerkedett egy ott működő katolikus pappal. Ez a pap mint jezsuita került a kínai misszióba, de minthogy XIV. Kelemen pápa 1773-ban eltörölte a jezsuita rendet, világi papként működött tovább a kínai fővárosban. Nem tudjuk részletesen, hogy milyen beszélgetések folytak le Ji és papbarátja között. Minthogy Ji művelt ember volt, a pap valószínűleg elolvastatta vele a nagy jezsuita tudós, Ricci Máté, kínaiul írt műveit. Tény az, hogy Ji megkapta a Szentlélektől a keresztény hit kegyelmét, megkeresztelkedett, és mint egykor az Apostolok Cselekedeteiben (8,39) szereplő etiópiai udvari tiszt, Isten gyermekeként „boldogan” tért vissza hazájába, hogy honfitársai között a keresztény hit terjesztője legyen.

Koreába tehát nem külföldről jövő hithirdetők vitték el a keresztény hitet, hanem ennek a nemzetnek egyik fia lett népének első apostola. Működése eredményes volt és néhány év alatt 4000-re emelkedett a hívők száma. Nem volt papjuk; nem tartotta számon őket semmi egyházi statisztikai hivatal; de éltek hittel, reménnyel, szeretettel.

Alig kezdődött meg azonban ez a tavaszi virágzás, máris beköszöntött a fagy. Az ország uralkodói nem jó szemmel nézték az új vallás terjedését. Ők Konfucius tanítása szerint igyekeztek az országot egy politikailag és szellemileg egységes néppé formálni. A *konfucianizmus* nem vallás, hanem igen magas színvonalú erkölcsstan, mely az együttműködést, a kötelességtudást, az emberiséget, az idősek és feljebbvalók iránti tiszteletet, illedelmes viselkedést, engedelmességet, és a közérdeknek a magánérdek fölé helyezését hangsúlyozza. Ennek az erkölcsstannak vannak igen nagy értékei; azért becsülte nagyra Ricci Konfuciuszt és igyekezett tanítását a kereszténységgel egybehangolni. De az is tény, hogy abszolút hatalomra törekvő uralkodók kezében a konfucianizmus alkalmas eszköz volt a népesség kordában tartására és az osztálytársadalom megmerevítésére. A keresztény hit minden egyes embert közvetlen kapcsolatba hoz az Istennel. Hirdeti az emberi lelkiismeret szabadságát és minden ember sérthetetlen méltóságát. Az ilyen tanítás természetesen szálka volt a koreai uralkodók szemében. Így hát megkezdődött a keresztényüldözés.

A keresztényeket bíróság elé hurcolták, kínzásokkal próbálták őket a hittagadásra kényszeríteni. A hitűkhöz ragaszkodókat kivégezték. Egész családok szenvedtek vértanúhalált. A megmaradt keresztények eldugott falvakba, a hegyekbe menekültek.

Az üldözött keresztények segítségére 1801-ben tette először lábát Korea földjére egy katolikus pap. Kínai nemzetiségű volt, ezért remélték, hogy feltűnés nélkül működhet. De hamarosan felfedezték, elfogták és kivégezték. 1836-ban érkeztek Koreába az első francia hithirdetők, akik közül többen szintén vértanúhalált szenvedtek. 1845-ben érkezett az országba az első koreai katolikus pap, Kim András, akit Sanghaiban szenteltek fel, de már egy évre rá elfogják és kivégzik. Az 1866–69-es években éri el tetőfokát az üldöztetés. Három francia missziós püspök, számos pap és *több mint tízezer koreai áldozza fel életét* hitéért. Az üldözésnek csak akkor szakad vége, amikor 1883-ban megváltozik az ország politikája: megnyitják a nyugati hatalmak számára a kikötőket és vallásszabadságot engedélyeznek.

Ettől kezdve rohamosan terjed a kereszténység. Újra beköszönt egy keresztény tavasz. Koreában a kereszténységen kívül nincs erős vallás. A régi népi formák, ünnepek, táncok,

sámánizmus stb. virulnak ugyan, de nem tudják betölteni a mai ember vallási igényeit. A buddhizmus Kínából Koreába is behatolt, de a régi koreai uralkodók buddhistaellenes politikája miatt nem vert gyökeret a nép között. A konfucianizmus befolyása is nagyon legyöngült. Így hát az emberek szeme önkéntelenül a kereszténység felé fordult.

Sajnos persze Koreában is, úgy mint egész Ázsiában, a nyugati keresztények között keletkezett áldatlan egyházszakadások gátolják a hit terjedését. Ha egy utazó ma meglátogatja Szöült, vagy Dél-Korea bármely másik nagyvárosát, eláll a lélegzete az ámulástól a számtalan templomtorony láttára. Egymás mellett sorakoznak a katolikus templomok szomszédságában a számtalan protestáns felekezetek templomai hatalmas keresttel tornyaik ormán. A különböző templomok kora reggeltől egymással versenyezve zengetik harangjaikat. A koreaiak ezt nem érzik egy idegen vallás nagyzó befurakodásának. Hiszen nem külföldi hithirdetők, hanem országuk egy fia hozta először a keresztény hitet népükhöz. Tudják azt is, hogy ez a hit számtalan koreai vértanú szent vére árán lett elidegeníthetetlen tulajdonukká. Hozzá kell még venni azt, hogy az 1910-től 1945-ig tartó rosszlelkű japán megszállás alatt a koreai keresztények, főképp protestánsok, igen tevékenyen, áldozatkészen és sikeresen működtek az ország függetlensége érdekében.

A második világháborúba akarata ellenére keveredett ez a nemzet, és nagy megpróbáltatásokon ment keresztül. Németország módjára, Koreát is ketté osztották. Észak-Koreában a kereszténység gyümölcsöskertjét ismét jégverés érte. Dél-Koreában vallásszabadság van.

A II. vatikáni zsinat megnyitásakor kb. 300.000 a koreai katolikusok száma. A zsinat elhárította a katolicizmus terjedésének utolsó akadályait. Már nem latinul folyik a mise, hanem koreaiul, úgyhogy mindenki tudatosan vehet részt a szentmisén és szívvel-lélekkel járulhat az Úr asztalához. Vasárnap zsúfoltak a templomok és még hétköznapi is szép számmal vesznek részt istentiszteleten a hívek. Egymás után keletkeznek új apácarendek és az újoncházak alig képesek befogadni a jelentkezőket. Az új rendek mellett a régi alapítású bencés nővérek, karmelita apácák, Chartres-i Szent Pál nővérek, a japán alapítású miyazaki Caritasnővérek stb. is virágzanak és részt vesznek a koreai egyház hithirdető, katekizáló, szociális és jótékonyági munkáiban. Az egyházmegyei kispapok papneveldei zsúfolásig telve vannak, és bár kétéves katonai szolgálatra hívják be a kispapokat is, kevesen vannak, akik emiatt elvesztik hivatásukat. A férfi szerzetesrendek közül a bencéseknél van a legtöbb hivatás. Néhány év óta a többi rend (jezsuiták, ferencesek, szaléziak stb.) is nekilendült a fejlődésnek.

Ilyen formán, 1978-ban a koreai katolikusok száma elérte az egymilliót. És ekkor kezdődött egy nagy nekiugrás. Olyan ez az esemény, melynek tanúi vagyunk, mint a tavasz hirtelen érkezése. Már duzzadtak a rügyek, a bimbók, és egyszerre csak, a tavaszi nap áldott melegére, kipattannak a rügyek, ezerszínű virágok pompájába öltözik a rét. Évente több mint 200.000 a felnőtt keresztség. 100 év kellett hozzá, hogy az üldözött kis nyájból egymillió egyház legyen. Alig tíz év kellett, hogy ez a szám megkétszereződjék. Ma a koreai katolikusok száma meghaladja a hárommilliót.

Hogy történt ez? Sokszor tettem fel ezt a kérdést koreai barátaimnak, de nem tudnak kielégítő választ adni. Persze felsorolhatnánk sok részleges okot: a bizonytalan politikai helyzet arra ösztönzi az embereket, hogy valami örök, megingathatatlan értéket keressenek. A társadalom már nem annyira nyomorult, hogy az emberek csak a mindennapi kenyérre tudnának gondolni, de még nem annyira jómódú, hogy az anyagelvűségbe ragadjanak. A Katolikus Egyház vezetői, Kim bíborossal élükön, bátran kiállnak a politikai üldözöttek védelmében és a társadalmi igazságosság mellett. Koreában nincs elterjedve másik világvallás, mely a kereszténység fellépése előtt már elfoglalta volna a terepet. A rámenős, bátor, áldozatkész koreai jellem jól reagál Jézus felhívására, a hősi életre. A püspökök, papok, szerzetesek és szerzetesnők túlnyomó többsége koreai, úgyhogy a Katolikus Egyház nem tesz külföldies benyomást stb. De mindezek az okok nem elegendők. Hasonló helyzetben lévő más ázsiai

országban nem tapasztalunk ilyen hirtelen keresztény tavaszt. A végső ok csak az lehet, hogy eljött az „időpont”, eljött „a kegyelem órája, melyet az Atya szabott meg saját tetszése szerint”.

Mikor 1984-ben II. János Pál pápa Koreában járt, mindenki érezte a keresztény tavasz fuvallatát. Az ötnapos látogatás csúcspontja a szülői szabadtéri mise volt. Közel *egymillió ember* gyűlt össze a hatalmas téren. Az első sorokban ültek annak a 103 koreai vértanúnak leszármazottai és rokonai, akiket a pápa ez alatt a mise alatt avatott szentté. A lelkes tömeg, a rengeteg áldozó, a meghatottságát elrejteni nem tudó pápa, a számtalan pap, kispap; apáca, a hívők dörgő szenténeke, felejthetetlen élmény volt. Tudták-e, sejtették-e a vértanúk, kiket 100-200 évvel ezelőtt börtönbe vetettek, ütlegeltek, fojtogattak, hazaárulóként becsméreltek és végül lefejeztek vagy agyonverték, hogy áldozatuk százszoros termést hozó búzaszem halála lesz? Ha így megy tovább, Dél-Korea nemsokára keresztény ország lesz.

Ha így megy tovább... De tudhatjuk-e ezt? Ennek csak az Isten a tudója. De azt tudjuk, hogy e világ urai jönnek, mennek. De „aki Isten akarátát teljesíti, az megmarad örökké” (1Jn 2,17).

Kína

Ázsia népességének csaknem fele a Kínai Népköztársaság lakosa. Így hát világos, hogy mind a múltban, mind a jelenben és jövőben, Ázsia kereszténysége szempontjából Kína és a keresztény egyház viszonya döntő fontosságú. A kínai kereszténység ősrégi. Egy 781-ben, Kína akkori fővárosában állított keresztény emléktábla felirata szerint, 635-ben jöttek az első keresztény hithirdetők Perzsiából a Középső Birodalomba. Érkezésüket egy első kínai keresztény tavasz követte, de néhány évszázados virágzás után a fagy és jégverés hirtelen véget vetett ennek a reményteljes kezdetnek. Tavaszi virágzás – hirtelen fagy; dústermésű gyümölcsöskert – könyörtelen jégverés; Ázsia kereszténységének ez a törvénye nem egyszer, hanem kétszer – háromszor is megvalósult Kína egyháztörténelmében. És ami a legszomorúbb: ezekben a csapásokban többször bűnrészes volt a keresztények magatartása is.

Kína első perzsa hithirdetőit a történelemkönyvek „nesztorianusok”-nak szokták nevezni. De az őhözjuk közelálló mai közel-keleti keresztények hevesen tiltakoznak ez ellen, hogy őket és elődeiket Krisztus isten-emberségét tagadó „nesztorianus” eretnekeknek minősítsék. Igaz, hogy az akkori perzsa egyház főképp politikai okokból szakított a bizánci egyházzal és nagyra becsülte a szíriai származású Nesztorioszt. Tanait azonban nem eretnek módon, hanem hithű keresztény formában értelmezték. A 9. században egy elnyomás fagya ugyan megcsípte a zsenge vetést, de a 11. században új erőre kapott Kínában ez a kereszténység; és a 13-14. századi mongol uralkodóház korában virágkorát élte. A Kínát meghódító mongol vezér Kubiljai anyja keresztény volt. Ennek a császárnak hívására érkezett 1294-ben Beidzsingbe (Pekingbe) egy csoport ferences, kiknek egyike, *Monte Corvinoi János* lesz Kína első katolikus püspöke. Sajnos azonban, a ferencesek érkezésével beköszönt Kínába is az ázsiai keresztény missziók egyik rákfeneje: a keresztények közötti egyenetlenkedés. Az újonnan jött ferencesek és a régi „nesztorianus” keresztények egymást kritizálták, egymás ellen dolgoztak. Mindkét fél azonban egyképpen elkövette azt a hibát, hogy a kínaiakat elnyomó mongol uralkodó réteg jóindulatára támaszkodott. Így aztán, amikor a kínaiak 1386-ban lerázták a mongol igát és a nemzeti Ming-uralkodóház vette át a hatalmat, könyörtelen jégverés zúdult a kereszténységre. Nincsenek történelmi adataink arról, hogy miként folyt le ezeknek a keresztény közösségeknek kiirtása, de tény az, hogy sem a régi perzsiái eredetű kereszténységnek, sem a ferencesek által teremtett újabb keresztény közösségeknek hírmondója sem maradt, Kína pedig minden külföldi behatástól elzárkózó *Tiltott Birodalommá* vált.

Amikor a 16. században megjelentek Távols-Keleten a *portugál* felfedező hajói, új lehetőség nyílt a kereszténység elterjedésére. Csak az volt a nagy baj, hogy az újonnan felfedezett világ missziózásáról a spanyolok és portugálok saját elképzelésük szerint akartak gondoskodni. Hihetetlen önteltséggel csak az európai kultúrát tartották értéknek és a kereszténységet európai

kulturális formáiban akarták rákényszeríteni az egész világra. Az akkori európai kultúrával legalábbis egyenrangú hatalmas Kínai Birodalommal szemben az ilyen térítő módszer természetesen nem lehetett eredményes.

Az imperialista hittérítő módszer fonákságát felismerték egyes katolikus hithirdetők, köztük *Xavéri Szent Ferenc*, aki azért vándorolt mindig keletebbre, hogy kiszabaduljon a portugál gyarmatosítók befolyásköréből. A portugálok ugyanis erőszakoskodásaikkal és kereszténytelen viselkedésükkel akadályozták apostoli munkájukat. Szent Ferenc, miután Japánt megjárta, elérkezett egészen Kína kapujáig és 1552-ben ott halt meg, fiatalon, egy partmenti szigeten, hiába várva a megígért kínai hajóra, mely őt a Tiltott Birodalomba csempészte volna. Életáldozata azonban nem volt hiábavaló. Példáján felbuzdulva, az általa képviselt missziós módszert még következetesebben alkalmazó olasz jezsuitának, Ricci Máténak, sikerült 1583-ban engedélyt kapnia a Kínában való megtelepedésre. 1601-ben már a fővárosban, Beidzsingben (Pekingben) találjuk őt. Tökéletesen megtanulja a kínai nyelvet és jelírást; kínai tudósok ruházatát viseli; csodálattal és tisztelettel tanulmányozza a kínai bölcst, Konfuciusz írásait; kínai nyelven írt könyvei általános elismerést aratnak. A nyomában érkező jezsuita misszionáriusokat a kormány szívesen látja. Többen közülük csillagászati ismereteik és egyéb szakképzettségük jóvoltából vezető állásokat töltenek be a császári udvarban. A kínai megtérők száma egyre növekszik és a 17. század végén eléri a 300.000-t. Ricciék nem követelték meg a kínai keresztényektől, hogy elhagyják kultúrájukat. Még azt is megengedték nekik, hogy a Kínában szokásos szertartásokat elvégezzék, Konfuciusz és őseik tiszteletére.

Kezdetben a római Szentszék támogatta ezt az eljárást. A Hitterjesztési Kongregáció által 1659-ben kiadott utasítás arra buzdítja a hithirdetőket, hogy ne kívánják meg a megtérőktől szokásaik, szertartásaik és életmódjuk megváltoztatását, hacsak ezek nem ellenkeznek világosan a keresztény hittel és erkölccsel. Óvakodjanak attól, hogy a helybeli hagyományos szokások elvetésével elidegenítsék maguktól és felbosszantsák az embereket; téves felfogásokat és szokásokat pedig csak nagyon óvatosan és fokozatosan küszöböljenek ki. Még arra is megjött a Szentszék engedélye, hogy a misét kínaiul mondják. Sajnos azonban egyes szűklátókörű hithirdetők vakbuzgó ellenkezése miatt a római hatóságok nemsokára megváltoztatták álláspontjukat. XI. Kelemen pápa 1715-ben, majd XIV. Benedek pápa 1742-ben, betiltotta a Konfuciusz és az ősek tiszteletére tartott „kínai szertartások” végzését.

Ez a döntés végzetes csapást mért a kínai missziókra. Megint fagy dermedtette meg a viruló vetést. A kereszténység iránt eddig jóindulatot tanúsító császár, Kangsi, elidegenült a kereszténységtől és elnyomásához fogott. Már szó sem lehetett a kínai művelt vezető réteg keresztény hitre térítéséről. A legnagyobb baj pedig az volt, hogy Ázsia népeinek szemében a kereszténység egy öntelt, idegen kultúrákat lenéző, meg nem értő „nyugati vallás” képét öltötte magára.

A „kínai szertartások” vitája azonban nem állította le teljesen a hittérítő munkát. A buzgó misszionáriusok sikeresen dolgoztak tovább főképp a szegényebb néprétegek körében. Egy új kor kezdődött 1858-ban, amikor a nyugati nagyhatalmak nyomására a kínai kormány ezeknek kiváltságokat, a kereszténységnek pedig teljes vallás- és működési szabadságot biztosított. A katolikus missziók védnökségét a nagyhatalmak közül Franciaország vállalta. Számos misszionárius özönlött az újonnan megnyílt terepre és buzgó munkájuknak meg is volt az eredménye. Az 1940-es években már *több mint 3 millió* volt a kínai katolikusok száma, és mellettük virágzott számos protestáns közösség is. Ennek az új tavasznak azonban nagy árnyoldalai is voltak. A nyugati nagyhatalmak önző, erőszakoskodó, imperialista politikája mélyen megalázta a kínai népet és kiváltotta jogos gyűlöletét. A misszionáriusok pedig, bár jóakarátú, buzgó emberek voltak, nem tudtak kilépni a nagyhatalmak árnyékából. Ugyanakkor az Egyházon belül is érvényesek voltak még a „kínai szertartásokat” tiltó rendelkezések. Minden Kínába induló hithirdetőnek meg kellett esküdenie arra, hogy ezeket a szertartásokat elveti. Az egyház vezető állásaiba csak európaiak kerültek, az egyre gyarapodó kínai papság pedig csak

alárendelt szerepet kapott, ami persze ellentéteket váltott ki. Így az idegenek iránt érzett jogos ellenszenv egyben elkerülhetetlenül a kereszténység iránti ellenszenvvé is lett.

Azonban a Katolikus Egyházon belül is, habár túl későn, megindult egy mozgalom ennek a fonák helyzetnek megváltoztatására. A nagy fordulat XI. és XII. Piusz korában következett be. XI. Piusz felszenteli az első kínai püspököket. Ezek száma a következő években rohamosan gyarapszik. 1936-ban és 1939-ben a római Hitterjesztési Kongregáció két rendelete engedélyezi a „kínai szertartások” végzését, és eltörli azok elvetéséről szóló eskü köteleességét. Franciaország lemond védnökségi tisztségéről. Egy kínai bíboros és számos kínai püspök vezetésével, a külföldi hithirdetők mellett 2.700 kínai pap, 5.100 kínai szerzetesnő és nagyszámú katekéta és katekétanó dolgozik a missziós munkában: plébániákon, katolikus iskolákban, kiváló katolikus egyetemeken és számos jótékonyági intézetben.

Így végre megvalósult minden feltétel ahhoz, hogy a kínai katolikus egyház gyümölcsöskertje dús termést hozzon. Azonban éppen ekkor köszöntött be egy új jégverés. A második világháború és a kínai polgárháború megtépázza a missziókat és a kommunista párt ragadja kezébe a hatalmat. Minden külföldi misszionáriust kiutasítanak az országból, számos kínai pap kerül börtönbe; megszerveznek egy Katolikus Hazafias Társulatot, mely szakít a pápával és római engedély nélkül szentel püspököket. A kereszténység elnyomása a Mao által meghirdetett úgynevezett *Kulturális Forradalom* éveiben érte el a tetőfokát. Célja az volt, hogy a kereszténység minden emlékét kiirtsa.

A Kulturális Forradalom bukása után új helyzet keletkezett, melyről nehezen tudunk magunknak világos képet alkotni. II. János Pál pápa ismételt nyilatkozataiban Kínához. Dicséri Ricci eljárását, mint az egyetlen helyes hithirdető módszert. Kifejezi az Egyház tiszteletét és csodálatát a kínai kultúra iránt. Hangoztatja továbbá, hogy a Katolikus Egyháznak nincs semmiféle hatalmi törekvése, csak Krisztus evangéliumának akar tanúja lenni. A pápa szavainak azonban nincs még visszhangja. A Taiwanban és Hongkongban élő több százezer katolikus szabadon gyakorolja hitét, de a szárazföldi Kínában élő katolikusok helyzete még mindig nehéz. Látogatók úgy mondják, hogy sok kínai katolikus minden nehézség ellenére, hűségesen őrzi hitét, sőt másokat is annak követésére vonz. Több protestáns felekezet is terjedésnek indult. Hogy a jövő mit hoz, annak egyedül Isten a tudója. De ha meggondoljuk, hogy mennyit szenvedtek a kínai keresztények, akkor komolyan remélhetjük, hogy amint Krisztus keresztje az Úr feltámadásához vezetett, úgy a kínai egyház telét is újra követi egy minden eddiginél nagyszerűbb kínai keresztény tavasz.

Ázsia többi országa

Tavaszi virágzás – hirtelen fagy; dústermésű gyümölcsöskert – irgalmatlan jégverés! Az ázsiai kereszténységnek ezt a törvényét számos változatban megtaláljuk Ázsia egyéb országaiban is. Röviden vázoljuk még néhány ország keresztény múltját és jelenét.

Az úgynevezett *Közel-Kelet Ázsia* legnyugatibb része egyben a kereszténység bölcsője. A római birodalom korában, a Krisztus utáni első századokban virágzott itt egy csodálatos keresztény tavasz. Az első fagy a 4. és 5. századi egyházszakadásokkal jelentkezik: egy egységes keresztény Egyház helyett egymásra acsarkodó egyházi csoportokra oszlik a kereszténység. Az iszlám harcias terjedésével aztán beütött a jégverés. A kereszteshadjáratok kudarca után az egész Közel-Kelet mohamedán uralom alá kerül. Az iszlám törvénye megtűri ugyan a keresztényeket, de másodrangú polgároknak bélyegzi őket. A hajdani virágzó kereszténységnek csak az árnyéka maradt meg. Jelenleg a Közel-Kelet lakosainak alig 2%-a keresztény. Egy kis reménysugár az, hogy a II. vatikáni zsinat óta a keresztény egyházak közötti viszony megjavult és a hagyományos ellenségeskedés immár testvéri együttműködésnek adott helyet.

India az az ázsiai ország, ahol szinte töretlen a kereszténység történelme. A hagyomány szerint Szent Tamás apostol hozta Krisztus evangéliumát Indiába. Mindenesetre tény az, hogy az indiai egyházak története a kereszténység első századáig nyúlik vissza. A kereszténység főképp Dél-Indiában terjedt el. Észak-Indiában az iszlám rohamos terjedése okozott új nehézségeket. A 16. században érkező portugálok nem törekedtek az ország meghódítására, csak katonai és kereskedelmi támaszpontokat teremtettek, ahonnan a hitterjesztést is szorgalmazták. Sajnos azonban, egyes kivételektől eltekintve, az indiai kultúra értékei iránt semmi érzékük nem volt. Ugyanígy szellemben XIV. Benedek pápa itt is megtiltotta a liturgia alkalmazkodását az indiai szokásokhoz. Az angol gyarmati uralom az anglikán és protestáns felekezetek terjedését segítette, de nem akadályozta a katolikus missziók munkáját sem. Lehetővé vált egy kiváló katolikus iskolahálózat kiépítése. Gandhi, India függetlenségének kivívója, nem volt ugyan keresztény, de mélyen tisztelte Jézust és a hegyi beszéd elveit igyekezett a politikába átültetni. Így a függetlenség kihirdetése sem hozott magával keresztényellenes hullámot, sőt egy új, szokásaiban és gondolkodásában indiai katolicizmus születését segítette elő. India lakosainak körülbelül 2%-a katolikus, kiknek egy negyede az ősi, sziro-malabár és malankár rítust követi. Az indiai katolikusok ma egyrészt arra törekednek, hogy *indiai püspökeik* vezetésével szervesen egyesítsék a keresztény hitet India kultúrájával, másrészt pedig buzgón veszik ki részüket India nehéz társadalmi és gazdasági problémáinak megoldásában. Sok a papi és szerzetesi hivatás, és a fiatalos lendülettel dolgozó indiai egyházban tavaszi rügyek és bimbók duzzadását érezzük.

Sri Lanka (Ceylon) kereszténységének helyzete Indiához hasonló, azzal a különbséggel, hogy itt a holland gyarmati uralom (1641–1824-ig) jelentett hosszan tartó fagyot a katolikus egyház számára. Mégis 1824-ben, amikor az angolok vették át az uralmat, még mindig több volt a katolikus, mint protestáns a ceyloni keresztények között. Ma Sri Lanka lakosainak körülbelül 7%-a katolikus, akik tevékenyen vesznek részt nemzetük életében.

A mohamedán államvallású *Pakisztánban, Bangladesben, Malajziában*, valamint a buddhista államvallású *Burmában és Thaiföldön* kevés a keresztény, de a bennszülött püspökök és papok vezetése alatt álló kis katolikus közösségek bátran élnek keresztény életüket és bizakodással néznek a jövőbe.

Indonéziában új keresztény tavaszunk vagyunk tanúi. Ezt a szigetvilágot a kereszténység odaérkezése előtt nagyrészt meghódította az iszlám. Azonban Indonézia mohamedánjai többnyire nem olyan odaadással gyakorolják hitüket, mint arab vagy iráni hitsorsosaik. Így némi eredményt értek el a 16. században portugál védnökség alatt működő hithirdetők, megalakultak Indonéziában az első katolikus közösségek. A 17. században ezeket a szigeteket is elfoglalták a kálvinista hollandok és elnyomták a katolicizmust, de 1800-ban engedélyezték a vallásszabadságot. Ettől kezdve szépen terjed az egyház, a függetlenség 1945-ben történt kihirdetése sem hozott törést. A püspökök nagy része indonéz, a papi és szerzetesi hivatások száma nagy, sok a keresztség. 1923-ban 275.000 volt az ottani katolikusok száma, és ma már a 4 millióhoz közeledik. Úgy látszik, hogy úgy mint Koreában, Indonéziában is most érkezett el egy olyan „időpont, melyet az Atya szabott meg saját tetszése szerint” (ApCsel 1,7). A jövőt persze itt is csak Isten tudhatja. A gazdasági nehézségek és a mohamedánok között itt is jelentkező radikális mozgalmak aggodalomra adnak okot. Adja Isten, hogy ne jöjjön új jégverés, hanem beérjenek a gyümölcsök.

Vietnamba csak a 17. században jutott el a kereszténység, de az elvetett mag jó talajba hullt. Néhány évtized alatt többszázezerre növekedett a katolikusok száma. A vietnámi egyháznak az a sajátossága, hogy kezdettől fogva a pápai Hitterjesztési Kongregáció irányítása alatt állott és misszionáriusai nagy súlyt fektettek vietnámi papok kiképzésére. Ők jelentik, a vietnámi apácákkal együtt az ország kereszténységének gerincét.

Fagyhullámok kezdettől fogva látogatták ezt a virágzó egyházat is. Az uralkodók a konfucianus társadalmi rend megbolygatóit látták a keresztényekben. *Több mint százezerre* becsülik a 200 éven át folytatódó zaklatások alatt életüket áldozó vértanúk számát. Főképp

Ming-Mang (1820-41) és Thu Duk (1847-83) császárok alatt folyt véres keresztényüldözés, melynek számos áldozatát az egyház a szentek soraiba iktatta. Az 1883-tól 1954-ig tartó francia gyarmati uralom vallásszabadságot hozott ugyan, és segítette az Egyház intézményeinek kiépítését, de a vietnámi háború következtében az egész országra kiterjedt kommunista uralom egy új fagyhullám beköszöntését jelentette. Az Egyház tevékenységét szigorúan korlátozzák; ritkán sikerül engedélyt kapni papszentelésre. Vietnam három millió katolikusa azonban ma is hűségesen éli és vallja hitét. Osztályrészük most is Krisztus keresztje, melyből azonban biztosan megint, valamikor feltámadás sarjad.

A Fülöp-szigetek Ázsia egyetlen katolikus országa. A filipinók 85%-a katolikusnak vallja magát.

A Fülöp-szigetek nevét II. Fülöp spanyol király után kapta. 1565-ben vetette meg a Mexikóból jött spanyol admirális, Miguel Legazpi a spanyol uralom tartós alapját a szigetcsoporthoz. Kíséretében már voltak misszionáriusok. Hamarosan többen is jöttek Mexikón át Spanyolországból: ágostonosok, ferencesek, domonkosok, jezsuiták. Nagy buzgalommal, fáradhatatlan munkával aránylag rövid idő alatt a keresztény hitre térítették a szigetek népeinek túlnyomó többségét.

Sajnos a spanyolok csak későn kezdtek benszülőtteket pappá szentelni, és akkor is csak hiányos képzést és másodrendű szerepeket adtak nekik. A túlnyomóan katolikus nemzetnek tehát nem alakult ki megfelelően képzett benszülött papsága, s ez végzetesnek bizonyult a spanyol gyarmati rendszer összeomlásakor, amikor a spanyol papság nagyrészt kiűzték vagy önként távoztak. Ugyanis amikor a 19. század végén Spanyolország és az Amerikai Egyesült Államok háborúba keveredett Kubáért, az amerikaiak megsemmisítették a spanyol hajóhadat, és bevették Manilát. A háborút követő békeszerződésben Spanyolország 20 millió dollár ellenében átengedte a Fülöp-szigeteket az Egyesült Államoknak.

Az új helyzetben XIII. Leó pápa újjászervezte a Fülöp-szigetek katolikus egyházát. Új egyházmegyéket hozott létre, és irányelveket szabott a filipino papság jobb képzésére. A spanyol püspökök helyébe amerikaiak léptek, s hamarosan elfoglalta székét az első filipino püspök. Sajnos az Egyesült Államok katolikus egyháza kezdetben elmulasztotta, hogy nagyobb számú misszionáriust küldjön az eltávozott spanyolok helyébe. Csak 1910 körül kezdődött az Európából érkező új misszionárius csoportok munkája. Fokozatosan jelentős katolikus iskolarendszer alakult ki. Ezek új vezető katolikus világi réteget képeztek ki, s e világiak mind politikai, mind társadalmi téren hallatták hangjukat. Újra megnyíltak a papnevelő intézetek, eredményesebb nevelést nyújtva, s így ellátták az Egyházat magasabb értelmi és erkölcsi színvonalú, megfelelőbb – bár még mindig elégtelen számú – papsággal.

Az Egyház sok reményét megingatták ugyan a második világháború pusztításai, de 1945-ben az ország teljesen függetlenné vált, és amerikai segítséggel nagy újjáépítés indult meg.

Az Egyház helyzete nem könnyű a modern filipino társadalomban. A városi templomok sűrűn látogatottak, de vidéken sokhelyütt a nép csak évente egyszer lát papot. Az Egyház hallatja szavát jelentős ügyekben, és nagy szerepe volt Marcos diktatúrájának megdöntésében. De még mindig nagy út vár a Fülöp-szigetek egyházára, hogy hozzájárulhasson egy keresztény elveken alapuló, igazságosabb társadalmi rend kialakításához.

Japán

Utoljára maradt *Japán*, mely élő példája az ázsiai kereszténység sorsának. *Xavéri Szent Ferenc* hozta az evangéliumot ebbe az országba, 1549-ben. Érkezését egy csodálatos keresztény tavasz követte: 100 év alatt 400.000-re emelkedett a keresztények száma. De nemsokára beköszöntött és 300 évig tartott a borzalmas jégverés. A 39 szentté avatott és 208 boldoggá avatott vértanú csak egy kis töredéke annak a seregnek, mely a 16. századtól a 19. század végéig szűk börtönökbe zsúfolva, lassú tűzön égetve, forró kénes vízzel öntözve, jeges vízbe

fagyasztva, napokon át fejjel lefelé bűzös verembe lógatva maradt hű mindhalálíg Krisztus-hitéhez. Japán 1869-től kezdi megtérni a kereszténységet, és 1945-től teljes a vallásszabadság. A századokon keresztül titokban hitüket megőrző keresztények leszármazottai, valamint számos új keresztény megtérése folytán ma ismét 450.000-re emelkedett a katolikusok száma. Protestánsok is kb. ugyanennyien vannak. Ebben az ultramodern, a technikai haladás élén járó országban ugyanúgy vonzza Jézus az embereket, mint mindenütt a világon. Amikor a japán hitűjoncok évenként sokezer számra mondják a keresztségi szertartás alatt azt, hogy „Hiszek!”, akkor érezzük és tapasztaljuk, hogy ma is él az Isten, ki meghív bennünket Fiának „dicsőséges országába” (1Tessz 2,12).

Keresztény teológia és lelkiesség Ázsiában

A II. vatikáni zsinat óta a katolikus teológia egyik alapvető feladata az *inkulturáció* megvalósítása. Vagyis, végre ráébredtünk arra a tényre, hogy a görög-római kultúrán alapuló nyugati kultúra nem az egyetlen, és a kereszténység nincs sem ehhez, sem más kultúrához kötve. Ugyanakkor azonban szükséges, hogy a kereszténység minden kultúrát áthasson, minden kulturális kincset magáévá tegyen, semmit le ne romboljon azokból az értékekből, melyeket a teremtő Isten és a mindenütt működő Szentlélek a világ valamennyi népében megérlelt. Ellenkezőleg: fejlessze tovább ezeket a talentumokat, és foglalja össze az Atya, Fiú és Szentlélek szeretetegységébe.

Ezt az inkulturációs elvet persze már Ricciék is képviselték, de csak napjainkban lett az Egyház hivatalosan elfogadott álláspontja. Ezért se szeri, se száma azoknak a könyveknek és dolgozatoknak, melyek ennek az inkulturációnak a szükségességét hangoztatják. De sokkal nehezebb feladat az inkulturáció konkrét megvalósítása. Hiszen sem a szinkretizmust, vagyis a kereszténység és más vallások egybekeverését nem akarjuk, sem a kereszténység lényegének megmásítását. A nemzetek sajátos kultúrkincseinek keresztény mázzal való bevonása sem lehet célunk. Ha visszagondolunk arra, hogy mennyi nehézséggel, harccal, küzdelemmel, tévedéssel járt az *Izrael népében született kereszténységnek a görög kultúrába* való átültetése, és mennyi egyházatya fáradhatatlan munkájára volt szükség, akkor nem türelmetlenkedhetünk az inkulturáció kérdésében, de nem is elégedhetünk meg felületes szólamokkal.

Ázsia keresztényei természetesen tudatában vannak az inkulturáció fontosságának és szükségességének, és – bár óvatosan – igyekeznek azt megvalósítani. Döntő fontosságú lesz az inkulturáció szempontjából az a tény, hogy ma az ázsiai egyház vezetői: bíborosok, érsekek, püspökök, szerzetes-tartományfőnökök és főnöknők, újoncmesterek és mesternők, hittudományi főiskolák és papneveldek vezetői stb. szinte kivétel nélkül ázsiaiak. Ugyanis a Riccihez hasonló egészen kivételes zseniktől eltekintve, csak olyan emberek lesznek képesek igazán nagyot alkotni az inkulturáció terén, akik a kérdéses kultúrát az anyatejjel szívták magukba.

Vannak-e már látható eredményeik? Kétségkívül! Mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell, hogy a dél-amerikai úgynevezett „felszabadítás teológiája” Dél- és Délkelet-Ázsia nagy társadalmi nyomorral küszködő országaiban (főleg a Fülöp-szigeteken) nagyon aktuális és sokan képviselik. Azonban az ázsiai teológusok a kereszténység társadalmi elkötelezettsége mellett nagyon erősen tudatában vannak annak a feladatnak, melyet az ázsiai vallások, főképp a hinduizmus és a buddhizmus jelenléte ró a kereszténységre. Ázsia népeinek túlnyomó többsége mélyen vallásos. Ezért itt Ázsiában egy csupán evilági igazságosságért küzdő kereszténység nem tudná kielégíteni az emberek vallásos igényeit. Az ázsiai ember tudatában van az Isten kimeríthetetlen és kimondhatatlan titkának (akkor is, ha azt nem „Isten”-nek nevezi). Egy ázsiai teológia sohasem merülhet ki valami elvont, csalókan világos fogalomrendszer kiépítésében. Az ázsiai teológia inkább egy útmutató feladatát tölti be, annak a kalauznak a szerepét, aki az Isten kimondhatatlan csendjének a világába élményszerűen vezeti be az embereket.

Ezért fektetnek az ázsiai keresztény írók olyan nagy hangsúlyt az elmélyülő imádságra. Indiában a hindu aszkréták közösségeinek, az úgynevezett Asramnak mintájára itt-ott megalakultak a keresztény Asramok, ahol az Istent-keresők élnek együtt nagy egyszerűségben, szegénységben és állandó imádságban. Japánban főleg a zen-buddhistákkal való érintkezés hatott megtermékenyítőleg a kereszténységre. Zen-szerzetesek töltöttek több hetet európai bencés kolostorokban, és mély benyomást tett rájuk a bencések, főképp a szerzetes-testvérek imádságos élete. Viszonzásul egy csoport bencés látogatta meg a japán zen-kolostorokat és vett részt nagy buzgalommal a zen-szerzetesek elmélkedésében. A zen-elmélkedés nem helyettesítheti ugyan sem Krisztust, sem a Szentírást, sem az Istenhez forduló imát, de segíthet abban az elmélyülésben, lelki – testi koncentrációban, belső kiüresedésben, mely szükséges a végtelenül egyszerű Istennel való kapcsolathoz. Nem csoda tehát, hogy a karmelita Okumura és a jezsuita Kadowaki – a Zen-ben tapasztalatilag is nagyon járatos japán szerzetesek – imádságról szóló remek könyveit lefordították számos európai nyelvre is.

Az ázsiai teológia, Ázsia nagy vallásaitól tanulva, nagy súlyt fektet az Isten *immanenciájára*. Az Isten természetesen kimondhatatlanul *transzcendens*, minden teremtményt végtelenül meghaladó Valaki. Ugyanakkor, mint Szent Pál hirdette, mi mindnyájan az Istenben élünk, mozgunk és vagyunk, és Szent Ágoston mondja: „az Isten bensőségesebben van mibennünk, mint legbensőbb önünk” (intimior intimo meo). Ez az Isten nem a világot távolról kormányzó Isten, hanem már a teremtés által is, de még inkább a Fiú és a Szentlélek küldetése által a világnak önmagát adó, a világba önmagát beleoltó Isten. Ezt az Istent imádhadják együtt Kelet és Nyugat népei.

A japán protestáns hittudós, Kitamori Kazó, már az 1940-es években igen figyelemre méltó könyvet írt „Az Isten fájdalma” címmel. Azt fejtegeti, hogy az Atyaistennek nem lehetett közömbös, hogy Fiát a keresztfán szenvedni látta. A szeretetre méltatlan emberek iránti isteni szeretet vitte Jézust a keresztre. Ez olyan fájdalmat okozott az Atyának, mint amilyen fájdalmat Ábrahám érzett, amikor fiát, Izsákot, feláldozni készült. Jóval később figyeltek fel európai teológusok, mint Moltmann, von Balthasar, Varillon az „Isten fájdalmára”, „szenedésére”. Meg kell vallanunk, hogy ez az istenkép sokkal jobban megfelel az evangéliumi kinyilatkoztatásnak, mint a görög filozófia „változatlan, örök Létező” fogalmára hivatkozó, az Isten fájdalmát és szenvedését tagadó hagyományos teológiai eszmélődés. Ázsia teológusai nem vetik el ugyan az Isten filozófiai megközelítését, de előnyben részesítik a krisztusi kinyilatkoztatás állításait. „Az Isten szeretet” – írja egy indiai hittudós: „Inkább *szeretet* az Isten, mint hatalom, vagy bölcsesség. Istennek ezt a benső életét és lényegét nyilatkoztatta ki Jézus élete és főképp halála.” Egy másik indiai hittudós pedig így vall: „Az önmagát kiüresítő és fölláldozó jézusi szeretet nyilatkoztatja ki az Isten természetét. Az Istenség valamennyi egyéb tulajdonságát, például a mindentudását, mindenhatóságát stb. ennek a végtelenül szerető Lénynek fogalmából kiindulva kell értelmezni”.

Ázsia keresztény teológiája nem annyira gondolatrendszer kiépítésében, mint inkább az Isten szépségének és jóságának élményszerű felragyogtatásában alkot nagyot. A szabályokból és rendelkezésekből álló vallás helyett a tettet, az emberi viszonyok ápolását sürgető, a megértő, meg nem ítélő, és minden egyes személyt irgalmas szeretettel átfogó kereszténység kezd épülni Ázsia egyházaiban. Még csak a kezdet kezdetén vagyunk, de megnyílt az út, mely nagyszerű jövő felé vezethet.

Krisztus Egyháza Ázsiában sok százezer vértanú dicsőségétől ragyogó Egyház. A nyugati keresztények gögijétől és viszályaitól sokat szenvedett Egyház. Egyre új tavaszok szelétől éltetett Egyház. Az emberiség jövőjétől terhes világban kis nyájként nagy reményekkel élő Egyház. Az evangélium fiatalságát duzzadó életerejével tükröző Egyház. Szenedés ennek az Egyháznak a múltja; számtalan problémával terhes a jelene; de reménnyel teljes a jövője. Adja Isten, hogy mint a keleten felkelő nap, úgy árassza el Krisztusnak, a szeretet napjának fénye ezeket a népeket, kikért Krisztus – mint mindenkiért – meghalt és feltámadt.

Evilági élet – örök élet

Ó élni, élni! mily édes, mi szép! – kiáltja Éva Madách, Az ember tragédiájá"-nak paradicsomi jelenetében. „Élet”, „élni” – mennyi lángoló, kitörő öröm rejlik ebben a szóban! De ugyanakkor mennyi sírás, zokogás is! Ki ne érezte volna már néha – vagy talán nagyon is sokszor – szívében azt a bánatot, „amely téged – Vádol, örök nagy természet; – Mely kiégett szívvel kérdi – Mért születni, minek élni?” (Vajda)

Örök élet reménye egy mulandó világban

Biztos, hogy szép tűzijáték a világmindenség, és az élet a legszebb röppentyűje. Mélyzöld erdők zsongása, ezerszínű virágos rét nyílása, néma halak cikázása, zümmögő rovarok szorgoskodása, daloló madarak éneke, örökké friss gyerekek örömtől átszótt világa, életerős felnőttek ölelése, munkája, sürgése – forgása: micsoda színpompa, micsoda túlradó energia, micsoda kiapadhatatlan áradás! És mégis: elszáradnak, kidőlnek a vén fák, elhervad a virág, halálba merevedik a kis bogár, holtan hull le az ágról a fagyott madár, megöregszenek, meggörnyednek és a sírba vándorolnak az emberek. „Ember, por vagy és porrá leszel” (Ter 3,19). Minden élet vége a halál. Hát csak „por”, kiégett hüvely marad az élet tűzijátéka után?

Amióta megszületett a gondolat a földtekén, az emberek nem szüntek meg töprengeni ezen a kérdésen. „Miért születni? Minek élni? Ha úgyis mind meghalunk.” De csodálatosképpen, bár minden oldalról csak azt harsogta az emberek elé a tapasztalat, hogy minden élőlény elmúlik, elporlad, ők hosszú történelmük kezdetétől fogva mind a mai napig hisznek az *örök életben*.

Ez a hit kétségtelenül az emberi szív legmélyebb tapasztalataiból fakad. Az emberi elmében lényegéből kifolyólag feltűnik a végtelenség gondolata. Azáltal, hogy minden dolgot végesnek ismer meg, gondolatában már túl is haladt ezen a „vég”-en, a minden határt meghaladó végtelen felé. De ez a fogalom még üres volna, ha az ember tapasztalatában nem találkoznánk két területtel, ahol közvetlenül érintkezik valami határtalannal, végtelennel. Ez a két terület: az *igazság és a szeretet*.

A megismert *igazság*, legyen az a legegyszerűbb, legelemibb igazság, minden időbeli és térbeli határt meghaladóan örök érvényű. Persze voltak és vannak államrendszerek és társadalmak, amelyek elkorcsosítják az igazság fogalmát. Ma ez az „igazság”, holnap pedig amaz; „igaz” az, ami a rendszernek kedvező, hamis az, ami kedvezőtlen. Hányszor találkozunk a történelemben az igazság ilyen manipulációjával! De épp az a tény, hogy az emberek ilyenkor a lelkükben szenvednek, bensőleg tiltakoznak, és a társadalom elrothad, bizonyíték arra, hogy *az igazi igazság egy és örök*. És mennél egyszerűbb, annál jobban megtapasztalja az ember az egységét, örök és változhatatlan méltóságát. „Légy jó mindhalálig” – Móricz Zsigmond Nyilas Misijének ez az igazsága örök, nem fog rajta a halál. Nemcsak a „halálig” kell jónak lennünk, hanem „a halál árán” is. „Légy jó mindhalálig” olyan igazság ez, amiért érdemes meghalni, és emberek milliószámra meg is haltak érte. Nagy vértanúk és egyszerű édesanyák, hősies betegápolók és tüdejüket kiköhögve családjukért dolgozó édesapák... sokan, sokan. És mindenki, aki emberi ember, akinek nem satnyult el a szíve és nem sorvadt el az elméje, az tudja, hogy ezeknek a névtelen hősöknek van igazuk, hogy az igazság, amelyért meghaltak, többet ér, mint az evilági élet. Ösztönösen az állat is fel tudja áldozni az életét, de *a megismert igazságért csak az ember képes meghalni*. Milyen misztérium az ember, aki egy ilyen, minden véges evilági életet értékében felülmúló, örök igazságot képes befogadni, egész létébe gyökereztetni?! Az igazsággal való viszony az ember számára ablak, amely az örökkévalóságba nyílik.

De ugyanígy vagy még inkább vág rést az ember létében az örökkévalóság felé a *szeretet* is. Ki ne ismerné a nagy szerelmesek szavajárását: „Szeretlek örökké!”? Még nem vallásos embernek is önkéntelenül ilyen szó jön ajkára, amikor szerelmét megvallja. Ki ne ismerné Petőfinek feleségéhez intézett sorait, mintegy a síron túlról, ahol a költő megsebzett szíve „még akkor is, ott is, örökre szeret”! Nem költői túlzás ez, hanem az emberi szív legmélyebb vágyának megnyilvánulása. „Lust will Ewigkeit, tiefe, tiefe Ewigkeit” (Az öröm örökkévalóságot akar. Mély, mély örökkévalóságot) – mondotta egy híres filozófus (Nietzsche). Minden öröm, de elsősorban a szeretet öröme örökkévalósággal terhes.

Az ember, aki valakit tisztán, mélyen szeret, nem tekinti a másik embert eszköznek, esetleges jelenségnek, megismételhető esetnek, kicserélhető tárgynak, hanem egyszeri, megismételhetetlen, örökérvényű csodának. „Vagyok, mint minden ember, fenség” (Ady). Nemcsak én vagyok „fenség” (ez még lehetne felfuvalkodott önzés gondolata is), hanem elsősorban „te” vagy fenség, te, akit szeretek, akiért odaadnám az életemet, aki mindenem vagy. Neked nem szabad elmúlnod, neked élned kell, te élni fogsz! A szív, a lélek az egyéniség, amely benned megvalósult, fényes lánggal lobog vagy csendes tűzzel ég, oly nagy, örök érvényű érték, hogy elmúlnia nem szabad.

Mi, kis kaliberű, korlátolt emberek legtöbbször csak néhány emberrel szemben érzünk ilyen szeretetet. A gyermek szülei iránt, a szülők gyermekeik iránt, jóbarátok, szerelmesek, házastársak egymás iránt. És már ez is nagy dolog. Mert bizony vannak fásult, cinikus emberek, akikből ez a korlátolt kiterjedésű szeretet is kiszáradt. Az ilyen szeretetlen emberek élete elsenyved, kiüresedik, pokollá lesz, és poklot teremt maga körül.

Van egy buddhista legenda a pokolról. Megszán egy istenség egy, a pokolban szenvedő embert, és leereszt egy cérnaszálat, hogy kihúzza. Az ember belekapaszkodik a hajszálvékony fonálba, és lám, már húzza is valami erő felfelé. Amikor a többi pokolbeliek ezt meglátják, seregestül a lábába kapaszkodnak, hogy ők is kijussanak a lángokból. Egész emberfürt lóg már a

cérnán, és csodálatosképpen nem szakad el a fonál. De emberünk, aki először ragadta meg a mentő fonalat, megrémül: Ha ennyien kapaszkodnak belém, elszakad a fonál! gondolja. Ordít, átkozódik, rugdalózik. Egymás után potyognak vissza az emberek a pokolba. De mennél többet sikerül lerúgnia magáról, annál lassabban mozog fölfelé a cérna. Amikor pedig lerázta az utolsó csimpaszkodót is, és megkönnyebbülten ragadja meg erősen a cérnát, a szál elpattan és ő visszazuhan a pokol tüzébe.

A szeretetlenség: pokol. És ott kezdődik a szabadulásunk, ha valakit igazán szeretni kezdünk. De az igazi szeretet nem áll meg egy, három vagy tíz embernél. Minden korban találunk olyan embereket, akiknek szívébe befér az egész világ, akik számára valóban minden ember „fenség”. Kalkuttai Teréz anya ráncos arca és jóságos szeme, II. János Pál pápa kitért karja, kézszorítása, huncut mosolya állít ma szemünk elé ilyen embertípust. Olyan embert, akinek családja az egész világ, akiből sugárzik minden ember felé a biztatás: „Jó, hogy létezel, jó, hogy élsz. Éljen örökké!”

Igy csillan fel tehát a földi élet halandóságában, mulandóságában a végtelen igazság és szeretet élménye által az örök élet reménye. A remény, hogy az az ember, aki az örök igazságot felfogta, magáévá tette, életét ráadta, az az ember, aki föltétel nélkül szeretett és akit örök értéként szerettek, nem múlik el, nem tűnik el, nem lesz porrá, hanem az igazság és a szeretet örökkévalóságában részesül.

De van-e alapja ennek a reménynek? Nem csak elvont fogalom-e az örök igazság? Nem csak vágyalom-e az örök szeretet? Valóban: ha az igazság csak emberi fogalom lenne, ha a szeretet csak emberi vágyalom lenne, ha az ember ereje tenné az igazságot igazsággá, az ő vágyakozása a szeretetet szeretetté, akkor az ilyen igazságnak és szeretetnek nem volna ereje ahhoz, hogy legyőzze a halált. De a valóság az, hogy az igazság meg a szeretet nem az ember alkotása. Az ember részesedik az igazságban és a szeretetben. Igazság és szeretet: ajándék. Minden igazságban és minden szeretetben Ő „jelenti magát”, aki azt mondta önmagáról: „Én vagyok az igazság” (Jn 14,6), akiről valljuk: „Szeretet az Isten” (1Jn 4,16). És ez az Isten, az Igazság és Szeretet Istene: élő Isten, élők Istene.

Jézus és az élet

Milyen szemmel nézte Jézus Istent, az igazságot, a szeretetet, az evilági és az örök életet?

Jézus számára minden másnál nagyobb, alapvető élmény az élő Atyaisten szeretete. A szerető Atyaisten szemszögéből nézi a világot, és az Atyaisten szívével egyesülve szereti. Tudja Jézus, hogy ebben a világban a szép mezei virág ma virít ugyan, de holnap elszárad (Mt 6,30); tudja, hogy a vidáman csipogó veréb is egy napon holtan hull le az ágról (Mt 10,29); mélyen megrendülve fakad könnyekre barátjának, Lázárnak sírjánál (Jn 11,34); kiveri a hideg veríték, remeg és gyötrődik, amikor szembe kell néznie saját halálával (Mk 14,3; Lk 22,44). És mégis: Jézus számára a földi halandó, mulandó életet a remény fénysugarával veszi körül az élő Isten, minden élőlény Gondviselője, minden ember szerető Édesatyja. Ennek az Istennek éltető hatalmát nem korlátozza a halál.

Az ember örök életében kételkedő, gúnyolódó szaduceusoknak Jézus az ószövetségi hitvallást idézi: „Mózesnekmondotta az Isten: Én vagyok Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene” (Mk 12,27). Amikor az Úr Mózeshez szólt, ezek az ősatyák már régen sírjukban pihentek. De Isten mégis az ő Istenüknek nevezi magát. Nemcsak abban az értelemben, hogy valamikor régen a világban kinyilatkoztatta magát Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak. Nem is csak abban az értelemben, hogy valamikor régen Ábrahám, Izsák és Jákob hitt az Istenben, imádta az Istent. Sokkal többről van itt szó. Az a teremtmény, aki közvetlen kapcsolatba kerül az örök, élő Istennel, vagyis az ember, részesedik Isten életében. Ez a részesedés meghaladja az időt és a teret. Nem korlát számára a testi halál. Ábrahám, Izsák és Jákob, mert az Isten kapcsolatba lépett velük és ők kapcsolatba léptek Istennel, *élnek*. Az, akit a végtelen életenergia,

Isten magához ölel, él! Ezért teszi hozzá Jézus a fent idézett ószövetségi hitvalláshoz a megdöbbenő szót: „Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké” (Mk 12,27). A sírjukban pihenőnek hitt Ábrahám, Izsák és Jákob nem halott, hanem élő!

Jézus számára az örök élet forrása az élő Istennel való kapcsolat. E kapcsolat megteremtője az Isten részéről az Úr teremtő akarata, hívó szava, megbocsátó szeretete; a mi részünkről pedig hit és szeretet: megismerni és hittel befogadni Isten igazságát, elfogadni, viszonzni és tovább sugározni Isten szeretetét.

„Az igaz a hitből él” (Róm 1,17): ebbe a prófétai szóba (Hab 2,24) foglalja össze Szent Pál egész evangéliumát. Aki így hisz, teljes szívével befogadja a Krisztus halála és feltámadása által kinyilatkoztatott teremtő és megváltó isteni igazságot. És ez a hit: élet! Nemcsak mulandó, halandó, elporladó élet, hanem e világban sarjadozó és el nem hervadó virágba nyíló örök élet.

„Mi tudjuk, hogy a halálból átjutottunk az életre, mert szeretjük testvéreinket” (1Jn 3,14). E szavak a krisztusi örömhír jánosi megfogalmazását adják. Ahol szeretet van és béke, ott az Isten; és ahol Isten van, ott az élet, már itt a világban is örök élet.

Örök élet evilágban

Milyen a síron túli örök élet? Erről nincsen és nem is lehet kézzelfogható elképzelésünk. A síron túli örök élet az idő és tér korlátain túlnőve *az Isten létmódjában való részese* jelenti. Ahogy „Istent sohasem látta senki” (Jn 1,18), úgy az örök életet sem láthatja földi szem, nem írhatja le emberi képzelet. De ez az egészen más örök élet mégis itt kezdődik már földi életünkben. Itt, ebben a világban épül fel örök életünk struktúrája. Amikor belénk árad és egybekapcsol bennünket az egy örök igazság, amikor egybeolvaszt az egy örök szeretet, akkor kezd már épülni, itt közöttünk, a mennyország.

Kik vonulnak be Jézus szavai szerint örömittasan „a világ kezdetétől számukra készített országba” (Mt 25,34)? Azok, akik megosztják kenyerüket azzal, akinek nincsen; akik kedvesen kínálnak italt a barátságra szomjazónak; akiknek tárva-nyitva szívük és ajtajuk, hogy bejöhessen mindenki, otthont találjon mindenki; akik az emberi méltóságukból kivetköztetett testvéreiket felruházzák megbecsülésükkel, tiszteletükkel; akik nem tekintik tehernek a betegeket, öregeket, tehetetleneket, hanem szívből és hálásan szolgálnak nekik; akik a póru jár bűnözőt nem intézik el azzal, hogy „úgy kellett neki”, hanem megbocsátanak és segítik, hogy emberibb ember legyen belőle. Mindez nem jár fennkölt eszmékkal, nagy szavakkal. Olyan ez az élet, mint a csendesen folydogáló patakocská; barátságos csobogással a legalacsonyabb helyre húzódik, de kitartó erejével kettéhasít hegynagyságú sziklákat is. „Egy pohár friss víz” – mondja Jézus (Mt 10,42). A legkisebb tettben történik meg a legnagyobb dolog: megszületik, felnő, kivirágzik az örök élet. Akkor is, ha nem gondolunk rá, hanem csak szinte természetesen követjük szívünkben a Szentlélek sugallatát.

Japánban történt a következő eset: Egy jómódú gazda családja nézte egyik este a televíziót. A nagyapa, akié a föld, a fiatal szülők és egy kis kétéves unoka. Nem voltak keresztények, de jóakarátú, egyszerű emberek. A televízió egy délkelet-ázsiai menekülttáborról számolt be. Rozoga kunyhók, drótsövény, nagyszemű, puffadt hasú, csontra-bőrre fogyott gyerekek. A kis unoka egy nagy darab kaláccsal a kezében ült a készülék előtt, és tágra nyílt szemmel bámulta a futó képeket. Most megint egy sötétbarna bőrű gyerekfej jelenik meg, szomorú, nagy szeméből kirí az éhség. Erre a kis unoka feltápáskodik ültőhelyéből, odatotyog, odanyújtja a kalácsot a kép felé, és megszólal: „Nesze, egyél! egyél!” Erre a látványra a nagyapa úgy megrendült, úgy meghatódott, hogy azon nyomban elhatározta: eladja rizsföldje jórészét, és az árát elküldi a vöröskeresztnek az éhező menekültek számára. Elhatározását tett követte: a több millió forintnak megfelelő összeget maradéktalanul a menekültek kapták. Ez a gazda és kis unokája valószínűleg sohasem hallott még Jézus szeretetparancsáról, de megtanította rá őket Jézus lehelete, a

Szentlélek. Én hiszem, hogy Jézus nekik is azt mondta e napon, amit egykor a vagyonának felét a szegényeknek adó Zakeusnak mondott: „Ma üdvösség köszöntött e házra” (Lk 19,9).

Életet adó halál és halált hozó élet

Van Jézusnak egy megdöbbentő szava: „Aki meg akarja menteni életét, elveszti; de aki érettem és az evangéliumért elveszti életét, az megmenti. Mit ér az embernek, ha az egész világot megnyeri, életét azonban elveszti?” (Mk 8,35-36). Milyen furcsa paradoxont mond itt Jézus! Kétféleképpen vesztheti el az ember az életét, mert kétféle élet van. Van az örök élettel kapcsolat nélküli „evilági élet”. Azok élnek így, akiknek egyetlen gondja az, hogy „megnyerjék a világot”, és azt képzelik, hogy ezáltal mentik meg életüket. Olyan emberek ezek, akiknek az igazság üres szó és a szeretet naivitás. Akik azért élnek, hogy valamit birtokoljanak: pénzt, házat, nyaralót, kocsit, hatalmat, testi szépséget, izomerőt; akik a másik embert is csak birtokolni akarják mint szórakozási eszközt, csatlózt, szolgát, kizsákmányolásuk áldozatát, bálványozó hódolójukat. Végül is az ilyen embereket az veszi birtokába, amit ők akartak birtokolni: szolgálja lesznek a pénznek, hatalomváagnak, valamilyen szenvedélynek. És minthogy „elmúlik a világ és annak kívánsága” (1Jn 2,17), elmúlik a pénz, hatalom, dicsőség, testi szépség és erő, szenvedély, ezért azok, akik ezekbe „ölték” életüket, voltaképpen megölték életüket, élve is halottak.

Van aztán egy másik élet, amelyet éppen azáltal nyer el az ember, hogy az ilyen evilági életet feladja, elveszti. „Aki megteszi Isten akaratát, él örökké” (1Jn 2,17). Az Isten akaratát pedig: hittel befogadni és élni az igazságot, Istennel együtt élni a szeretetet, és ha kell, meghalni az igazságért és a szeretetért.

Az, aki így él, a világban él ugyan, de mégsem él evilági életet. Ahhoz pedig, hogy a világ igazán éljen, nem evilági élet, hanem e világban kezdődő örök élet szükséges. Nagy tévedés volna azt hinni, hogy az örök élet tudata és vágya eltompítja érdeklődésünket a világ problémái iránt. Igaz, voltak és vannak keresztények, akik – félreértve Jézus tanítását – az örök élet reményének ürügyén ölbe tett kézzel túrték, hogy igazságtalanság és szeretetlenség uralkodjék e világban. Nem ébredtek tudatára, hogy az isteni, krisztusi igazság és szeretet éppen e világban kezdi építeni az örök életet; hogy ott, ahol nincs igazság és szeretet, nem terem örök élet, és hogy éppen az örökkévalóság reménye ad erőt ahhoz, hogy e világban életünk árán is harcoljunk az igazságért, szeretetért, békéért, minden ember szabadságáért. Az ilyen remény nem önző számíthatás, hanem bizalom abban, hogy mindennek van értelme, és hogy a világ és a benne hömpölygő életfolyam nem fekete úrból fekete ürbe, hanem Istentől Istenhez áramlik. Az ilyen ember tud remélni ott is, ahol emberileg nincs remény, küzdeni akkor is, amikor nincs kilátás sikerre.

Tegyünk hozzá még egyet: az olyan ember, aki hiszi az örök életet, örömét tudja lelteni földi életünk mulandó jelenségeiben is. Egy szép naplemente, egy ízes vacsora, egy jól sikerült kirándulás, egy sportgyőzelem öröme stb. olyan ember számára lesz igazi öröm, aki nem ezeket teszi meg élete végső céljának, aki nem ragaszkodik hozzájuk annyira, hogy miattuk elfelejtse az Igazságot és a szeretetet. Aki véges dolgokban végtelen értéket keres, az mindig elégedetlen lesz. Minden kielégülés csak újabb, nagyobb igényeket szül benne. De ha valaki a véges értékeket a maguk végességében megbecsüli, és úgy illeszti a végtelen élet látókörébe, akkor nyilvánítják ki ezek az ember számára valódi értéküket.

Igaz, egy kis szomorúság, egy kis bánat is velejár a mulandó dolgokkal való érintkezéssel. A búcsúzás, az elválás, az elmúlás bánata. „Elhull a virág, eliramlik az élet.” Gyorsan, gyorsan, nagyon gyorsan. Csak az Isten tudja a végső okát annak, hogy miért is teremtett ilyen sok-sok „halálon” keresztül az élethez vezető világot. Talán azért, hogy az élet odaadásában teremjen meg az el nem múló valóság, a szeretet? Talán azért, hogy Ő maga egyszülött Fiában emberi

halála által nyilatkoztathassa ki isteni szeretetét? Olyan titkok ezek, amelyeket nem deríthet fel az emberi elme. De ez nem is szükséges. Legyen elég nekünk a bizalom. Így szól Jézus:

*„Aki bennem hisz, még ha meghalt is, élni fog.
Mindaz, aki belém vetett hittel él,
nem hal meg sohasem” (Jn 11,25-26).*

Meghal és mégsem hal meg. Él „az élők országában” egymással, az élő Istennel, az élők Istenével. Isten megmondta, hogy így van, megígérte, hogy így lesz. Jézus meghalt és feltámadt, hogy megpecsételje ezt az ígéretet. Mi bízunk ígéretében.

Van Ágostonnak egy gyönyörű szava:

*O cara veritas!
O vera caritas!
O cara et vera aeternitas!*

Talán így fordíthatnánk:

*Istenem, Te hõn szeretett Igazság!
Te igaz Szeretet!
Te hõn szeretett, igaz Örökkévalóság!*

Ez az örök Isten a mi Istenünk. Igazság és szeretet által az Ő élete valósul meg bennünk és testvéreinkben e világon, és így épül az örök élet. Ezért kell születni, ezért kell élni. Ezért mondhatjuk mi is Évával, „az élők anyjával” (Ter 3,20): „Élni édes, élni szép.”

Vándorúton

A vándorlás titkai

„Mindenütt jó, de legjobb otthon” – tartja a közmondás. De azért mégis jó az is, ha az ember néha elhagyja otthonát és vándorútra kel. Az otthon megszokott kényelme jó, kellemes. De megvan a veszélye is. Aki szellemileg csak otthonába zárkózik, begubózott ember lesz. A litván születésű filozófus, Emanuel Lévinas írta le találóan az ilyen begubózott ember életét. Az ilyen ember „házán” nincs sem ajtó, sem ablak. Minden „véges nála; minden korlátolt. Minden, ami a „házában” van, az ő „tulajdona”. Övé a szék, az asztal; övé az ebéd, a vacsora, övé a pénzesláda és a bankbetét. Ami a fejében van, az is az övé: az ő gondolatai, az ő tervei, az ő vágyai. Ha más ember lakik a házban, az is az övé: az ő cselédje, az ő felesége, az ő gyereke. Nincs szeme, hogy igazán meglássa őket. Nem veszi észre orcájukon a könnyet. Csak azt nézi, hogy mit használnak neki, hogy tudja őket kihasználni, kiélvezni. Az ilyen ember teljesen berendezkedett. Tele az éléskamra, tele a pince. Nem érheti meglepetés, léte biztosítva van. És mégis, épp órá áll a Szentírás szava: „Te balga! Ma számonkéri az Isten lelkedet! Kie lesz amit gyűjtöttél?” (Lk 12,20) Szerencsétlen ember! Nem ismeri az Istent! Mert mindent a maga véges mértékével mér, az Isten pedig végtelen; mindent magához viszonyít, az Isten pedig az, akihez minden viszonyul. Ha ennek a szerencsétlen embernek meg nem nyílik a szeme, ha nem tör ki gubójából, ha nem látja meg a másik ember arcát, amelyből rászzegeződik az abszolút parancs: „Engem eszközödnek használnod nem szabad!”, ha nem ébred rá arra, hogy mit jelent az ilyen találkozás és milyen végtelen kalandba sodródik az, aki rálép a szeretet útjára, akkor soha emberré nem lesz: élő halott. Ezért jó néha vándorútra kelni, hogy bele ne gubancolódjunk a birtoklás, megszokás, önérdek, közepesség hálójába.

Amikor útnak indulunk, új világ nyílik meg számunkra: új tájak, új arcok, új helyzetek. Nincs hátunkon a csigaház, amelybe belebújhatnánk. Védtelenek vagyunk, csupaszok. Mennyi táj, mennyi város, mennyi falu repül el a robogó vonat mellett! Kis házak, nagy házak, a falusi iskolából hazaszaladó iskolásgyerekek raja, a kezét csípőjére téve a vonat után néző öregasszony, a hajlottan dolgozó vén paraszt, a gyerekével karján a vonat után integető, érdekes arcú menyecske... Mennyi ember, mennyi élet, mennyi sors! Mindegyik titok, mindegyik talány. Nem az én házam hát az egyetlen ház; nem az én életem az egyetlen élet. Nem én vagyok az egyetlen ember; milliónyian vagyunk. És mind együtt utazunk a „Föld” nevű űrhajón, valahonnan, valahová.

De már a hegyek között robog a vonat. Lassít: itt az állomás, leszállás. És már indul is neki a kis vándoreszport a hegyormoknak. Keskeny ösvény kanyarog előttünk. Nem gögös, betonozott autóút; fülepte erdei ösvény csupán. De milyen jó, hogy van ez az út. Elődeink készítették, elődeink jártak rajta. Mi az ő nyomukban járunk. Rábízhatjuk magunkat az ösvényre. Mások is már megjárták. Mi is majd csak megjárjuk. Ha szakadékhoz ér, lesz rajta híd; ha sziklához ér, lesz rajta nyílás. Az út jó vezér, jó pajtás.

Amint járjuk, mindig új és új tájak nyílnak meg előttünk: hegyek, völgyek, ormok, patakok. És az út mentén fű, fa, virág. Ott virít a szamárkóró, ibolya, nefelejcs. Ott áll valamennyi az út szélén, és rámosolyog minden arra járó vándorra. Nem hivalkodik, nem izgágáskodik, nem csalfa és nem hazug. Az, ami. Van és ránk mosolyog. Nem azért van, hogy letépjük, eltulajdonítsuk, elhervasszuk. Hanem csak azért, hogy örüljünk neki. Hogy tessenek „érdek nélkül”, mert szép.

Kanyarog az út, tovább, tovább. Nincs megállás, megalkuvás. Vezet valahová, ahol még nem jártunk. Valahová, ahová érdemes elmenni. Valahová, ahol meglepetés vár ránk, ahol kitárul előttünk egy új világ.

Az utat együtt járjuk, útitársak. Egyikünk sem gondol csak saját magára. A legfáradtabb erejéhez szabjuk a lépést. Nemcsak magunk hágnak fel a sziklára: kezünket nyújtjuk annak, aki utánunk kapaszkodik. Jó a barát a hegyekben: ha elcsúsznék, elkapja karom; ha kifáradnék, átveszi hátizsákom. A vándorúton egymással vagyunk, egymásért vagyunk. Senki sem magányos. Még ha egy vadidegennel találkozunk is, megoldódik a nyelvünk, köszöntjük, biztatjuk egymást.

A vándorúton minden bizonytalan: lehet, hogy elázunk, lehet, hogy megsebesülünk, lehet, hogy eltévedünk, még az is lehet, hogy ott pusztulunk; de mégis a vándorlás a bizalom életformája: bizalom az útban, bizalom a vezetőben, bizalom a társakban, bizalom saját erőmben. Meg tudom én tenni ezt az utat, mert van ösvény, van vezető, vannak társaim.

Szép a vándorlás. De *mindig* csak vándorúton lenni mégsem volna jó. A kirándulás után jólesik a hazatérés. Hosszú utazás után megpihenés a rég nem látott otthon. Ha egyszerre élvezhetné az ember a vándorlás végtelen szabadságát és az otthon meghitt békességét, az lenne az igazi boldogság. De lehetséges-e ez?

Vándorlás a Szentírásban

A Szentírás sokat beszél utakról, vándorokról. „Hitünk atyját” (vö. Róm 4,12), Ábrahámot az Isten vándorlásra hívta. El a megszokott városból! Ki a szokások hálójából! Bízva a titokzatos, hívó szóban vándorolni, és nem tudni, hogy hová: ez Ábrahám élete. Vándorol egy jövő felé, amelynek értelmét alig sejti, de amelyért kezeskedik az ígéret. Vándorol, bolyong idegen népek, idegen királyok között. De még sincs egyedül, mert vele van Ő, a Titokzatos, aki útjára hívta. Hogy vándorolhatott halálos bánattal szívében Izsákkal Morija hegye felé, amikor ez a titokzatos Isten visszakérte az ígéret fiát! De Ábrahám nem habozik; hisz, bízik Abban, aki megígérte: „A te sarjadban lel áldásra minden nemzet” (Ter 22,18).

Ábrahám sarja, Jézus szintén vándor volt. Mióta elhagyta a názáreti otthont, nincs háza, fészeke, nincs párnája, ahová lehajtsa fejét. Járja egyre Izrael poros útjait, nyomában a tanítványok kis csoportjával. Jézus nem rendezkedik be, nem köti le magát. Szabad, mint az égi madár. De ennek a szabadságnak iránya van: az Atyától az emberekhez és az emberekkel az Atyához.

Jézus vándorútjain rengeteg emberrel találkozik: kövér gazdagok és sovány szegények, szúrós szemű farizeusok és furfangos vámosok, egészséges fiatalok és súlyos beteg leprások, magukat alig vonzó öregek és Jézus után futkosó gyerekek. Mennyi, mennyi arc. És Jézus látja, meglátja valamennyit. Egyről sem érzi úgy, hogy nincs köze hozzá. Jézusnak mindenkire van köze, mert az Atyától jött mindnyájunkhoz. Úgy bolyong az a sok ember az emberélet útvesztőjében, mint pásztor nélküli nyáj. Járja mindenki a maga útját, de ezek az utak nem vezetnek sehová. Jézus útja keresztezi ezeket az életutakat. Amikor pedig Jézus keresztezi egy ember útját, akkor érkezett számára a döntő pillanat. Választania kell: hagyja-e Jézust továbbmenni magában, vagy követőjének szegődik. „Jöjj, kövess” – szól rá Jézus Jakabra, Jánosra, Mátéra. És ez a szó felborítja egész addigi életüket. Elhagynak házat, hivatalt, hálót, halat, és repülnek bele a nagy kalandba, Jézus követésébe.

Jézust csak követni lehet, utánozni nem, mert Ő az út. „Senki sem juthat az Atyához, csak énáltalam” (Jn 14,6). Ő az egyetlen út, amely túlvezet hegyen, tengeren, felhőkön, csillagokon, oda egészen az Atyához. Ennek az Atyának a háza pedig mindennél messzebb van, mert senki, legyen bár úrrakéta utasa, a maga erejéből odáig el nem juthat; és ugyanakkor mindennél közelebb van, mert aki Jézusba kapaszkodik, már haza is ért az atyai házba. „Én öbennük vagyok, te meg, Atyám, énbennem. Így tökéletes az egység” (Jn 17,23). Most, itt, ebben a pillanatban.

Jézus az a csodálatos út, amely egyben otthon is. Aki nyomában jár, azt a szeretet mindig új meg új tájakra vezet. Nincs megállás, nincs megnyugvás. Járunk vele az emberekhez, akiket

Jézus a mi szívünkkel akar szeretni. Fogjuk egymás kezét, hogy egyikünk se maradjon el az úton. Minden nap van valami újság, valami meglepetés annak, aki Jézus szemével nézi a világot. Mert végtelen az Isten, akinek mélységeibe Jézus vezet, és végtelenek a szeretet új meg új feladatai, amelyekre embertársaink léte hív. De ugyanakkor, bár mindig úton, mindig otthon is vagyunk, Isten házanépe, Atyánk házában. Mert „ahol szeretet és béke van, ott az Isten.” Velünk, bennünk, nálunk: ott az Isten. Az Isten fiai vándorok, és egyben mindig otthonukban élnek. Ezért érzik magukat idegen vándornak még saját szülőfalujukban is, mert hazájuk a mennyország; de ezért vannak ugyanakkor otthon a messze idegenben is, mert „Istené a föld és ami betölti” (Zsolt 24,1).

Jézus az út, megbízható, jó út. Ha néha keskenynek, meredeknek tűnik is. Ha néha fel is töri lábunkat a kavics, ha néha meg is tépázza ruhánkat, testünket, lelkünket a tövis. Keskeny az út és meredek, de az életre vezet. Jézus járja, velünk járja. Együtt járjuk, kéz a kézben. És ha egyenként eltűnedezünk is a kis kapun, amelyet soha senki el nem kerülhet, nem baj. A viszontlátásra odaát, odahaza!